Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
2 M D
2

XXIV. 15. 113
S.S.

9.-4.G.20

Dionis Nicæi, rerũ Ro-
MANARVM A POMPEIO MA-
gno, ad Alexandrum Mamææ filium Epitome,
Ioanne Xiphilino authore, & Guilielmo Blanco
Albienſi interprete.

Ad Georgium Armeniacum, Cardina-
lem Ampliſs.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

LVTETIAE,

M. D. LI.

Cum priuilegio Regis.

GVILIELMVS BLANCVS GEORGIO ARmeniaco, Illuſtriſſimo atque ampliſſimo Cardinali ſuo S.

BIBLIOTECA NAZ. VITT. EMANUELE ROMA

CVM me domum tuam ſuperiore anno recepiſſes, Georgi Illuſtriſſime atque optime, nihil mihi potius fuit, quàm curare, ut eximium & ſingulare ſtudium meum, quod in te habui ſemper, multis rebus perſpiceres. Conſtitueram enim cùm Romam uenirem, me tibi totum aliquando dedere, & in te omnia mea ponere, & quaſi conſecrare. Ad quam rem multæ me impellebant cauſæ, ſed in primis uera illa & firma, quæ de tua ſingulari humanitate, ſuauiſſimiſque moribus habebatur, opinio. Accedebant etiam ſtudia doctrinæ, quibus tu non ſolùm à pueritia deditus fuiſti, ſed etiã ad ea diligenter exercenda ita reliquos omnes inflãmaſti, ut apud Ruthenos, cùm factus eſſes eius gentis epiſcopus, multos tuo exemplo, maximiſque beneficiis ad hæc ſtudia literarũ ac humanitatis excitares. Quæ cùm ſtatuiſſes, nunquam intermittere in maximis occupationibus tuis, eſſéſque poſtea à Franciſco rege Gallorũ optimo ac tui amantiſſimo miſſus ad Venetos legatus, atque inde huc Romam ad Paulum III. Pontificem Maximum, nactus occaſionem, magnam operam poſuiſti in reſtituendis optimis authoribus, & ab obliuione uindicandis. Quorum magnum numerum non ſolùm undique perquiri ac deſcribi iuſſiſti tuis ſumptibus: ſed etiã Regi omniũ bonarũ artium ſtudioſiſſimo, ut idem faceret, miſſis in omnes partes Europæ doctiſſimis hominibus, facilè perſuaſiſti. Deinde cùm eſſes propter has legationes obitas liberè cooptatus in ordinem Cardinalium, ad illuſtrandam nobilitatem tuã, & ad memoriam laudum domeſticarum, nẽpe ut tu unus memoriam maiorũ tuorum Armeniacorum principũ, quos uiros clariſſimos fuiſſe conſtat, & potentiſſimos in Aquitania, dignitate ſimul & uirtute renouares, exiſtimaſti manendum tibi eſſe ſemper in propoſito, ſuſceptóque conſilio, ut abs te ueteres libri ab obliuione hominum atque ſilentio uindicarentur. In quibus fuit Epitome Dionis: quæ cùm fortè domi tuæ in meas perueniſſet manus, cuperémque (ut principio dicebam) ut tu meam erga te uoluntatem cognoſceres, cœpi tua cauſa ipſam è græco in latinum conuertere. Qua in re cùm tibi opera mea ſatisfacere uideretur, iuſſiſſéſque mihi, ut inchoatum opus abſoluerem: magna lætitia ſum affectus, propterea quòd tibi, quo nemo authoritate apud me plus ualet, neque uoluntate, rem gratam feciſſem. Itaque cùm ruſticarer hac æſtate cum Iacobo Sabello, nobiliſſimo & Clariſſimo Cardinali, omni ſtudio contendi, ut hunc Xiphilinum tuum, cùm in urbem rediiſſemus, tibi poſſem latinum offerre, ac dicare. Quod cùm faciam hoc tempore, non ab re erit, ut opinor, ſi pauca de Dione, & Xiphilino, déque ratione, quam ſum in interpretando ſecutus, dixero, quò poſſis rem omnem facilius cognoſcere. Igitur Dion Nicæus nobili genere natus, patrem habuit Apronianum proconſulem Ciliciæ. Ipſe uir ſenatorij ordinis, & bis conſul fuit. Verſatus eſt in ſtudiis bonarũ artium, uidetúrque, ut de Socrate accepimus, habuiſſe diuinum quoddam, quod dæmonion appellat, cui parebat ſemper, ita ut ob eam cauſam coniector ſomniorũ, & interpres portentorũ eſſet. Scripſit enim librũ de ſomniis, & prodigiis, quorũ cauſa Seuerus principatum ſperabat. Quo libro in lucẽ edito, miſſóque ad Seuerũ, imperatum eſt ei in ſomnis, ut animum ad ſcribendam hiſtoriam applicaret. Itaque ſcribere cœpit ea, quæ gerebantur illis temporibus: quæ cùm ipſi Seuero, & cæteris maximè ſatiſfacerent, ſtatuit omnia, quæ ſpectabant ad populum Rom. perſcribere, præſertim quòd ei confirmatum eſſet diuinitus, hanc hiſtoriam, quam re-

linqueret, magiſtram uitæ, nullo unquam temporis ſpatio eſſe perituram. Itaque primò conſumpſit annos decem in colligendis & coacervandis iis rebus omnibus, quas geſſit populus Romanus ab urbe condita uſque ad mortem Seueri: iiſque compoſitis rebus, ſpatio annorum duodecim, cætera, uti ſucceſſerunt, uſque ad ſecundum conſulatum ſuum, qui fuit Alexandri temporibus, perſecutus eſt. De quo imperatore ſcripſit pauca, propterea quòd non eſt Romæ diu commoratus, & quòd incidit in morbum, cùm ex Aſia in Bithyniam ueniſſet: quódque ex Bithynia miſſus eſt præfectus in AEgyptum. Cúmque inde reuertiſſet in Italiam, non ita multo pòſt prætor in Dalmatiam, atque inde in Pannoniam ſuperiorem profectus eſt. Pòſt ubi Romam uenit, in Bithyniam, quæ patria eius erat, reuertit, dimiſſus, quòd laboraret ex pedibus, ut poſſet reliquum uitæ tempus in patria degere. His de cauſis factum eſt, ut ibi finem acceperit hiſtoria, quam diligenter ueréque propterea uidetur ſcripſiſſe, quòd ut uacaret à publicis muneribus, & otium in ſcribenda hiſtoria conſumeret, Capuã delegerat ad habitandum, quoties in Italia moraretur. Neque uerò tam difficile fuit Dioni Conſulari & prætorio uiro hiſtoriam Romanorum principum ſcribere, quàm cæteris priuatis hominibus. Nouerat enim, ut opinor, cauſas bellorũ, cæterarúmque rerũ, quæ ab ipſis gerebantur: quippe magnam partem audiebat in ſenatu, & optimatibus, atque adeò ipſis imperatoribus ita familiaris erat, ut ei facile eſſet eorũ conſilia cognoſcere. Nec uerò reprehendi debet, ut ego quidẽ arbitror, quòd ſæpe dicat uolatibus auiũ, cantibúſque, & ſomniis multorum, declaratas eſſe res futuras. Nam cùm Romanis nihil ferè liceret inauſpicatò gerere, eſſétque collegium augurũ ob eam cauſam conſtitutum, & ſcientia iuris augurandi magno in honore ſemper haberetur, nihil præcipue peccauit illis quidem temporibus Dion, dum prodigia, quæ futura prædicerent, narrauit. Quæ cùm ita ſint, illud potius optare omnes debemus, ut hiſtoriam populi Romani, quam ille ab urbe condita uſque ad tempora Alexandri multis uoluminibus erat complexus, integrã aliquando inuenire & ſaluam poſſimus. Quæ tamen ipſa fortaſſe nobis uideretur prolixior, non aliter quàm Ioanni Xiphilino, qui eius Epitomen confecit. Hic enim cùm eſſet Ioannis Xiphilini Patriarchæ Conſtantinopolitani nepos, Michaëlis Imperatoris temporibus, uiderétque fortaſſe hiſtoriam Dionis, qui annis circiter CCCCC antè ſcripſerat, negligi, quòd multis lõgiſſima eſſe uideretur, hanc eius Epitomen fecit. An autem idem fecerit in ſuperioribus libris Dionis, qui pertinebãt ad id tempus, quo reſpublica populi Romani in nullius uiri deuenerat poteſtatem, an à Pompeio initium ſumpſerit, ut nunc habemus, mihi quidem non conſtat. In hoc autem maximè probandus eſt Xiphilinus, quòd cùm hanc Epitomen ſcriberet, atque ea, quæ nimia eſſe uidebantur, reſecaret, in cæteris à uerbis, quibus Dion uſus fuerat, non diſceſſit: pauca enim adiecit de ſuo, ut Dionẽ ipſum magna ex parte, non Xiphilinum loqui putes. Itaque cùm Xiphilinus hãc fidem Dioni in Græco ſermone præſtiterit: mihi fuit elaborandum, ut cuius uerba latine totidem uerbis interpretari non poteram, ab eius ſententia nuſquam diſcederem. In primis autẽ illud egi, quoad facere potui, ut eſſet in hac Epitome latina ſermo non ille quidem ornatus, ſed tamen non abiectus, ne Græcam ad intelligentiam hiſtoriæ magnopere deſiderares. quod pleriſque uideo interpretibus contigiſſe, qui dum religioni uerborum ſeruiunt, ut latina ad uerbum de Græcis exprimant, ipſi latinè ſine Græco intelligi non poſſunt. Habet enim unuſquiſque ſermo propria multa, quæ ſi quis uelit, ita ut ſunt, in alium transferre ſermonem, obſcurus iis, qui non habent utriuſque linguæ ſcientiam, & inſolens in uerbis, ac odioſus ſit neceſſe eſt. Nam (ut exempli cauſa

dicam) ſi, quod Græci dicunt factum eſſe, πρώτῃ ἡμέρᾳ τοῦ δεκεμβρίου, id ego non dicam latinè Calendis Decembris eſſe factum, ſed uelim Græcos imitatus, primo die Decembris interpretari, uidebor omnino latini ſermonis ignarus atque inſolens eſſe. Cùm igitur ſint multa eiuſdem generis, nunquam putaui in hoc libro interpretando, ſi dicat Dion dediſſe imperatorem, πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας δραχμῶν, latinè me poſſe dicere XXV myriadas drachmarum, aut CCL millia drachmarum, ſed potius aureorũ decem millia, cõmuni conſuetudine ſermonis latini. Nã cùm ipſe Dion teſtis ſit, in aureo eſſe drachmas XXV, & conſtet ex multis iuris conſultorum reſponſis, aureos in numeranda ſumma pecuniæ maximè in uſu fuiſſe illis quidem temporibus, pro centũ drachmis mihi dicendum eſſe quatuor aureos putaui. Itémque in itineribus non dixi abeſſe aliquẽ ab urbe ſtadia CCCC, ſed paſſuum quinquaginta millia, complexus uidelicet octo ſtadia in ſingulis millibus paſſuum, ne ab uſu latini ſermonis diſcederẽ. Nã ſi Dion, cùm de rebus Romanis ſcriberet Græcis hominibus, ipſe Græco more locutus eſt, dixítque drachmas & ſtadia, quò Græci facilius intelligerent, cur mihi de iiſdem rebus Romanis tractanti non liceret Romano more dicere, ſanè non uidebam. Et quanquam tibi Georgi eruditiſſime hanc rationem meam probari certo ſcio, tamen ut ſatiſfacerem omnibus, ſi fortè hic liber perueniret in manus hominum, utrũque ſemper in margine adſcribendum curaui. Præterea ut nihil omnino prætermittam, quod dubitationem afferre queat, quoties dicitur ab eodem Dione, uel Xiphilino, θέατρον κυνηγετικὸν, id eſt theatrum uenatorium, ego amphitheatrum ponere malui, propterea quòd, ut idem Dion author eſt, ita proprio nomine appellatum eſt illud, in quo uenationes fiebant, quòd ſedes abſque ſcena undequaque haberet. Reliquum eſt, ut cùm omnia, quæ ad hunc Xiphilinum tuum pertinent, cognoueris, nunc quales fuerint oppreſſa republica principes populi Romani, mecũ recognoſcas. Multa uerò hîc inuenies, quæ aut non ſunt tractata ab aliis ſcriptoribus, aut non tam latè fuſéque explicata: &, quod mihi uidetur eſſe maximum, omnia utilia, ut in Epitome, atque neceſſaria, ſcilicet inanibus rebus amputatis & circumciſis. Nec ego nunc poſtulo, ut tu hanc tralationem meam in lucem proferas, nondum enim talis eſt: tamen, cùm ornatior erit & limatior, ſi, ut tibi conſecrata eſt, ita apparebit in tuo nomine, non recuſo. Illud peto, ut eam in tuam fidem recipias, méque perpetuò pro tua ſũma humanitate ames, & habeas in tuis. Vale, Romæ VII Cal. Martias. M. D. L.

IMPERATORVM NOMINA
ad ordinem Alphabeti.

A bitus, qui & Pſeudantoninus, & Sardanapalus dicitur.
A drianus.
A lexander.
A ntoninus Caracallus.
A ntoninus Pius.
C aius Caligula.
C laudius.
C ommodus.
D idius Iulianus.
D omitianus.
G alba.
I ulius Cæſar.
M acrinus.
M arcus Antoninus philoſophus.
N ero.
N erua.
O ctauius Cæſar Auguſtus.
O tho.
P ertinax.
S eucrus.
T iberius.
T itus.
T raianus.
V eſpaſianus.
V itellius.

Epitome Romanæ hiſtoriae Dionis Nicaei de vigintiquinque Principibus Romanis, à Pompeio Magno, vſque ad Alexandrum Mamææ filiũ, Ioanne Xiphilino authore, & Guilielmo Blanco Albienſi interprete.

CVM Conſules ſortirentur, Hortenſio, vt bellum gereret cum Cretẽſibus, obuenit. Sed is vrbe delectatus, & foro, in quo primum locum poſt Ciceronem obtinebat, collegæ vltrò exercitum ceſſit, ipſe in vrbe remanſit. Metellus autem in Cretam miſſus, totam inſulam cepit: deinde etſi impediebatur à Pompeio Magno, qui per id tempus habebat totius maris imperium, & continentis, quæ non abeſſet à mari longius itinere trium dierũ, tanquam inſulæ ad ipſum quoque ſpectarent, tamen eo inuito bellum Cretenſe confecit, de quo triumphauit, & Cretenſis cognominatus eſt.

Metellus in Cretã miſſus.

Iiſdem temporibus L. Lucullus, cùm Mithridatem, Tigranémque Armeniũ, reges Aſiæ bello ſuperaſſet, & terga vertere coegiſſet, Tigranocerta obſidebat. Sed eum grauibus incommodis affecere Barbari, non ſolùm coniectis telis, ſed etiam naphtha, quam tormentis quibuſdam emittebant. Eſt autem naphtha ex genere bituminis, vſque adeò ardens, vt omnia, quibus adhæreſcit, prorſus exurat, nec vlla re humida facilè reſtinguatur. Qua re Tigranes cõfiſus, propere cum tantis copiis venit, vt Romanos, qui tùm aderant præſentes, irriſerit. Itaque dixiſſe fertur eos, ſi quidem ad bellum gerendum veniſſent, perpaucos eſſe: ſi verò vt legatione fungerentur, permultos. Neque tamẽ diuturna affectus eſt voluptate. ſtatim enim intellexit, quantum virtus & ars multitudini antecellat. Cùm profugiſſet, milites inuentam eius tiaram, vittáſque L. Lucullo dederunt. Tigranes enim metuens, ne ex iis agnitus, caperetur, ea diſciderat atque abiecerat. Captis Tigranocertis omnia diripuit, mulieribus ab iniuria militum conſeruatis: quo facto earum viros, qui cum Tigrane fugiebant, ſibi deuinxit. Pacoro Parthorum regi, quòd

L. Lucullus.

Naphtha.

intellexerat eum Tigrani eſſe auxiliaturum, per literas minatus eſt. Sed is nec P. Romani amicus fuit, nec Armenio auxilia miſit. *Niſibis.* Lucullus quoque Niſibin, quod erat oppidum Tigranis, cepit. Cæterum etſi Lucullus fuit rei militaris peritiſſimus, qui primus è ciuibus Romanis Taurum montem tranſiit belli gerendi cauſa, qui duos potentiſſimos reges bello vicit, quíque in Aſia longiſſimè progreſſus eſt: tamen inſidis ad omnia militibus eſt vſus, à quibus etiam ad extremum deſertus eſt. Multa enim ipſis imperabat, parum erat affabilis, in primis acer in rerum geſtarum rationibus repoſcendis, inexorabilis in ſuppliciis, neſciebat aut molli oratione placari, aut muneribus reconciliari. Cuius rei argumento eſt, quod Pompeius, cùm eoſdem milites poſtea recepiſſet, eos ne minimum quidem ſeditioſos habuit. tantum homo homini præſtat. *Bellum cum piratis.* Eodem tempore Romani bellũ cũ piratis geſſerũt, quo bello non minus quàm vllo alio ſunt cõturbati. Nam piratarũ multitudo in mari exorta, iámque (quia P. Romanus in bellis gerendis occupabatur) ſecuritatem nacta, ac ſupra modum aucta, non ſolùm mare quàm plurimis damnis claſſe vexabat, ſed etiam continentem, in quam ingreſſa, vicos exurebat, atque vrbes depopulabatur. Poſtremò, quia propter eos mercatorum nauigatio conquieſcebat, in multis ciuitatibus, ſed Romæ præſertim ingens fames fuit. Nam piratæ ad Hoſtiã vſque nauigabant, naues exurebant, poſtremò cuncta rapinis vaſtabant. Contra hos Populus Romanus claſſem comparat: huic claſſi Pompeium præficit, eúmque ſummum imperatorẽ deligit in triennium contra voluntatem Senatus. Plebs intellecta patrum voluntate, qui grauiter iis, qui Pompeium delegiſſent, ſuccenſebant, in eos, dum adhuc ſederent, impetum facit, eóſque, niſi de loco abiiſſent, oppreſſiſſet. Pompeius id imperium ficto ſermone deprecabatur, cuius tamen eum auidum eſſe conſtabat. *Roſcius.* Roſcius perſpecto plebis ſtudio non audebat ſententiam dicere, tamen porrecta manu iubebat, vt duos viros deligerent, vt hac via diminueretur aliquid de Pompei poteſtate. Dum hæc manu ſignificat, turba vſque adeò graueis ac minaces clamores tollit, vt coruus, qui tũ fortè ſuperuolabat, perterritus ceciderit. *Catulus.* Cúmque Catulus vnus ex optimatibus ita populum rogaret, Si Pompeius, inquit, ad certa pericula, qualia in certaminibus, præſertim maritimis euenire ſolent, miſſus fuerit, quem virum ad res magis neceſſarias in eius locum ſufficietis? Vniuerſa multitudo vna voce conclamauit, Te. Itaque *Põpeius impe-* Pompeius imperium maris, inſularum, & continentis ad millia quinqua-

quinquaginta paſſuum à ſupero mari accipit: accipit præterea *ratorcōtrapi-*
legatos quindecim, ac naues omnes. id Senatus inuitus confir- *ratasdelectus.*
mat. Parta victoria ex piratis, eorum magnam curam gerit, tū *Stadia CCCC.*
imprimis, ne rurſum inopia coacti, eiuſmodi ſcelera committant. Quæ loca deſerta eſſe videt, eis diſtribuit: præterea vrbes dat, quæ hominibus ad habitandum egerent. Igitur ab iſtis cùm aliæ multæ habitatæ ſunt, tum ea, quæ Pompeiopolis eſt appel- *Pompeiopolis.*
lata. Eſt autem vrbs in Sicilia maritima, quam Tigranes depopulatus fuerat, ea Soli antea dicta eſt. Præclara certè ſunt hæc *Soli.*
Pompei facta, & plena humanitatis. Poſt hæc Lucullo ſuccedit: quāquam optimates etiam in hac cauſa ei reſiſtunt, ſed ei plebs fauet, Cæſar, Ciceróque opitulantur, & cauſam eius agunt. Id propterea faciunt, quòd alter eorum plebem iam inde à prin- *Cæſar popu-*
cipio ſequebatur & colebat: alter vtriuſque, modò plebis, modò *laris.*
ſenatus partes ſuſtinebat. Rempublicam enim gerendam eſſe aiebat: tum oſtendebat ſiue cum plebe, ſiue cum patribus ſe cōiungeret, omnino ſe vtriſque profuturum: ex quo tamen tranſ- *Cicero tranſ-*
fuga eſſe dicebatur. Igitur Pompeius ducto in Aſiam exercitu, *fuga.*
Mithridatem nocturno prælio ſuperat. Eum enim, quia pugnā *Mithridates*
detrectare cōſueuerat, in valle collibus circundata, nocte obſcu- *vincitur.*
ra inuadit, exercitu in locis ſuperioribus collocato. Hîc tubicines ſimul omnes ſignum canere cœperunt: mox milites, cæteráque multitudo ingentem clamorem edere: pars ſcuta haſtis, pars arma ex ære lapidibus percutere. Huiuſmodi ſonitum cōcaui mōtes recipere, receptúmque reddere multo horribiliorē, vt eo barbari vehementer perteriti ſint. Romani primùm ſagittis telíſque præliabantur: conſumptis telis omnibus, in eos irruerunt. Qui erant ad alas, cædebantur, iíſque, quòd magna ex parte eſſent leuis armaturæ, vnum ad necem vulnus ſatis erat. qui in ipſa acie conſiſtebant, premebantur, propterea quòd ii, qui in alis erant, eò præ timore perfugiebant. Itaque Barbari neque ſibi auxilio eſſe, neque in hoſtes quicquam moliri poterant. Mithridates cum paucis in Colchidem profugit: inde ad Mæotidē & Boſphorum peruenit, atque in ea regione, interfecto per inſidias Machare filio, qui Romanis fauebat, regnauit. Pompeius vrbem ædificat in agro, in quo ſibi victoriam peperit, in eáque *Nicopolis.*
ſaucios milites, & eos, qui iam per ætatem bellum gerere non poſſent, habitare iubet. Hi iam Nicopolitæ appellati, legibus Macedonum vtuntur. His rebus geſtis, poſtquam tranſiiſſet Ar- *Araxes.*
axem fluuium, Artaxata oppidum cepit, Tigrane eius oppidi, *Artaxata.*
ſuique ipſius deditionem faciente. Is cùm in caſtra Pōpei eques *Tigranes.*

ueniret, Pompeius eum ex equo deſcendere per lictorem iuſſit. Sed cùm eum uideret ingreſſum, proiecto diademate ad terram accidiſſe, uenerari ſe, miſericordia commotus acceſſit, hominẽ erigit, diademate coronat, in proxima ſede collocat, denique cõſolatur cùm aliis uerbis, tum imprimis quòd diceret eũ non ſolùm regnum Armeniorum non amiſiſſe, ſed etiam ueniſſe in amicitiam P. Romani. Ipſe in regione Tanaitide ad Cyrnũ fluuium exercitu in tres partes diuiſo hyemauit, ibi bello uicit Albanos, à quibus contemnebatur: quo in bello maximus eorum numerus trucidatus fuit: eodémque modo Iberis, qui Caucaſum incolunt, vſus eſt. Phraati Parthorum regi, qui antè amicitiam per literas confirmauerat, inſolentius iratus eſt, incuſſítque timorem, ſe etiam ei bellum illaturum. Is ad Pompeium reſcribit, eúmque grauiter accuſat, ac multa beneficia ſua in Populum Romanum oſtendit. Quamobrem Pompeius affectus pudore, & obſtupefactus conſilio, deſtitit. Itaque neque Tigrani, cui Parthi bellum inferebant, auxiliatus eſt, nec amplius contra Phraatem quicquam hoſtiliter admiſit: ambobus tamẽ arbitros dedit, à quibus eorum diſſidia componerentur, quibus vtrinque admiſſis, ipſi omnem inter ſe controuerſiam diremerunt. Reuerſus ex Armenia, cùm de rebus omnibus inter reges principéſue, qui ipſum adiuuerãt, ius dixiſſet, cúmq; aliis regna cõfirmaſſet, aliorum dominia auxiſſet, aliorũ comminuiſſet potẽtiam, Cœle Syriam & Phœnicẽ nuper regibus liberatas, atque ab Arabibus & Tigrane vaſtatas coniunxit. eas enim Antiochus quanquã eſt auſus repetere, tamen non obtinuit, ſed in idẽ imperium coniunctæ leges acceperunt, ita vt more Populi Romani adminiſtrarentur. Dum hæc aguntur, corpus Mithridatis à Pharnace filio eius interfecti ad ipſum perfertur: id conſpectum in monumentis maiorum ſepeliri iubet. Arabibus abſque labore ſubactis, in Syriam Palæſtinam proficiſcitur, quòd ii populi Phœnicem populati eſſent. Apud eos regnabant Hyrcanus & Ariſtobolus fratres, qui de ſui dei (quiſquis ille eſt) ſacerdotio (ſic eorum regnum eſt appellatũ) inter ſe diſſidebant. Igitur Pompeius reliquos facilius deuicit. Sed vt Hyrcanũ nihili facit, ita Ariſtobolũ veretur. Verùm poſtquam is neque pecunias dat, neque arcem tradit, Põpeius, cui ille coràm vtrũque promiſerat, Hieroſolyma obſidet: in cuius vrbis obſidione vehementer laborat. quinetiã niſi Iudæi Saturni diebus ocioſi omnino fuiſſent, nunquã vrbẽ cepiſſet, ſed illi, cùm dies feſtos agerẽt, tradebãt Romanis murũ ad percutiendũ: Romani, quoties dies hu-

Albani. *Phraates.* *Mithridates à filio occiſus.* *Syria Palæſtina.* *Hircanus.* *Ariſtobolus.* *Hieroſolyma capta.*

iuſcemodi rediiſſent, fortiſſimè percutiebãt.Itaque cùm nõ reſiſterent ipſo die Saturni,cuncti capti ſunt:dein omni pecunia direpta,ac regno Hyrcano reddito,Ariſtobolus ſublatus eſt. Cæterũ Iudæis vnde id nomẽ eſſe cœpit,equidem neſcio,quod nomen tamen latiſſimè patet.nã ad cæteros quoque homines ſpectat,qui etſi alterius nationis ſunt, tamen legẽ eorum imitãtur. Fuit hæc gens à Romanis ſæpenumero vexata:ita tamen creuerat,vt legis cõfidentia ſuperior eſſet.Iudæi diſtincti ſunt à cæteris gentibus,cùm in omnibus ferè rebus,quæ ad viuendi ritum pertinent,tum maximè,quòd aliorum deos omnes negligunt. Alius eſt,cui ſoli ampliſſimos & maximos honores habent. Simulachrum Hieroſolymis nunquã habuerunt,ſed ei Deo,cuius nomen dici non poſſe,quénque forma vacare arbitrantur, magnificè præter cæteros homines,religioſéque ſeruiunt. Huic etiam tẽplum ampliſſimum atque pulcherrimũ, niſi quòd vaſtũ & ſine tecto erat,ædificauerunt,diémque,qui Saturni nomẽ habet,conſecrauerũt: cui diei cùm alia multa ab illis propriè ſunt attributa,tum id potiſſimum, quòd eo die negotia nullo pacto tractant.Hæc ſunt,quæ ad hunc deum pertinere videntur. Quis autem ipſe ſit, aut vnde in tanto honore fuerit, & quemadmodum erga eum ſint affecti,cùm à multis antea dictum eſt, tum nihil ad præſentem hiſtoriam facit. Quòd verò ex ſtellis ſeptem,quæ Græcis planetæ,Latinis errantes dicũtur,dies diſpoſiti ſunt: primũ eſt ab AEgyptiis conſtitutũ, deinde ad reliquas gentes emanauit,nec olim id quidẽ(vt ego arbitror) cũ id nullo modo fuerit,quod ſciã,à veteribus Græcis intellectũ.Sed quoniã his tẽporibus & cæterarũ gentium,& ciuiũ Romanorũ ita propriũ eſt,vt in cuiuſq; patria quodã modo natũ eſſe videatur, placet de hac re, quẽadmodũ acciderit, paucis diſſerere. Cuius quidẽ rei duplex eſt ratio,nec ea difficilis,ſi quis animaduertat diligentius. Nã ſi quis eam harmoniã,quæ διὰ πασῶν appellata eſt, qua totius muſicæ fundamentũ contineri veteres crediderũt,ad eas ſtellas retulerit, quibus vniuerſus cœli ornatus variatus ac diuiſus eſt,& ad eum ordinem,quo ſingulæ earum mouentur, deinde ſumpto principio ab extremo orbe Saturni, proximis duobus relictis,quarti orbis principem numerauerit: pòſt duobus aliis prætermiſſis,ad ſeptimum peruenerit,eodémque modo eaſdem ſtellas, earúmque principes deos percurrendo ad dies applicauerit, eos omnes inueniet muſica ratione quodammodo cum cœli ornatu conuenire. Atque hæc quidem ratio ſic ſe habet. Altera eſt huiuſmodi. Horas diei noctíſque

Iudæi.

Templum Iudæorum.

Dierũ ordo

Saturnus. *Iupiter.* *Mars.* *Sol.* *Venus.* *Mercurius.* *Luna.*

omnes recenſe,ita tamē, vt Saturnus primum locum teneat,alterum Iupiter, Mars tertium, Sol quartum, Venus quintum, Mercurius ſextum, Luna ſeptimum: nam hunc eſſe ordinem orbium AEgyptii arbitrantur. Id ſi facies, quatuor & viginti horis connumeratis, ſcias te ad primam horam diei ſequentis perueniſſe. Rurſum ſi in iiſdem xxiiii horis ſupradicta ratione perges, lunæ primam horam diei tertii aſſignabis. Poſtremò ſi reliquos perſequêre, vnuſquiſque dies ſibi proprios deos habebit & accommodatos. Igitur hæc in hunc modum tradita ſunt. Cæterum ex rebus à Pompeio geſtis, magnam partem earum, etſi præclaræ ſunt, quas nullus ex veteribus Romanis adæquauit, tamen fortunæ tribuere, & militibus fortaſſe aliquis poteſt. Hoc verò omnium rerum eſt maximum atque pulcherrimum, quòd cùm poſſet totius Italiæ imperio potiri, Romæque propter ampliſſimam potentiam, quam habebat, ſolus regnare, id noluit, ſed ſtatim vt Brunduſium venit, exercitum dimiſit, nihil plebe aut ſenatu de eo decernente. Parta victoria, trophæa ſingularum rerum abs ſe geſtarum in pompam triumphi miſit, quorum vnum erat clarum & ornatum imprimis, cui aſcriptum erat orbis terrarum eſſe. Iiſdem tēporibus Iulius Cæſar, & M. Cato florere cœperunt. Cæſar popularis & aſſentator ciuis eſſe, & Pompeio fauere, quem tamen non modò non diligebat, ſed ei clam quoque infeſtus erat, quem etiam propter honorum multitudinem in odium plebis trahebat. Cato ſæpe Pompeio aduerſari: nam Catoni mortalis nullus admirationi fuit: Rempublicam præter cæteros charam habere, eíque, quicquid ſupra modum excellebat, odio eſſe, propter ſuſpicionem poteſtatis: ſi quid plebeium erat, idcirco (quia erat imbecillum) charum eſſe: denique de rebus iuſtis etiam periculo imminente liberè loqui. Porrò multis partibus hiſtoriæ prætermiſſis, quæ valde ſunt ab his temporibus alienæ, præſertim cùm noui nihil afferant, aut vtilitatis, id vnum dicendum videtur, fuiſſe patefacta à Cicerone conſule, coniuratione Catilinæ, quæ ad Reipublicæ perniciem ſpectabat, & coniuratis omnibus, qui capti fuerant, ſupplicio affectis, Aulum quendam Fuluium Senatorem à parte ſuo interfectum. Cæſari autem facinus aliquod præclarum facere ſemper cupienti, cùm Luſitaniæ præeſſet, equus fiſſis vnguibus anteriorum pedum natus eſt. Is equus ferox & elatus Cæſarem vehebat, ſeſſorem præterea admittebat neminem. Ex eo Cæſar in maximā ſpem venit, conſúlque cùm eſſet, reuerſus ex Luſitania, leges populares tulit. Qua in re

M. Cato. *Cæſar.*

Aulus Fuluius à patre ſuo occiſus.

Equus Cæſaris.

perterritis cæteris omnibus, coactíſque tacere, vi & grauitate orationis, ei Cato per ſe ſolus obſtitit, quem iam ex ipſa Curia abſtractum Cæſar in carcerem erat coniecturus. Sed dum Cato ſe æquo animo deduci patitur, cõſequuntúrque permulti, quorum vnus M. Petronius à Cæſare increpatus, quòd ſenatu nondum dimiſſo abiret. Malo (inquit) in carcere cũ Catone, quàm hîc eſſe tecum. Pudore affectus, Catonem dimiſit: Ciceroni verò, à quo multis conuitiis fuerat laceſſitus, ne reſpondit quidem. quippe natura mitis erat, nec admodum iracundus. Clodium tamen in ipſum concitauit, ac per eum, vt Roma exularet, fecit. Itaque Ciceronis bona publicata, ædes diſturbatæ, ipſe procul ab vrbe expulſus eſt, millia paſſuum circiter quadringenta ſexagintaſeptem. Id quidem in Cæſare fuit, vt qui ipſi negotiũ facerent, eos propter magnitudinem animi deſpicere ſimularet, ſed per alios ſine vlla ſuſpicione inimicos vlciſceretur. Ciceronem fugientem in Macedoniam Philiſcus, qui ei iam inde Athenis fuerat familiaris, verbis philoſophicis conſolatus eſt. Sed is non multo tempore pòſt ſtudio & diligentia Pompei Romam reuertitur. Cæſarem res præclarè geſtæ in Gallia, cuius adminiſtrationem in quinquennium ſortitus fuerat, mirificè extulerũt. Nam etſi barbari multitudine & magnitudine Romanis antecellebant, tamen Romani belli ſcientia atque armis ſuperiores erant. Quinetiam quæ contra ferocem animum & temerarium impetum Gallorum opponeretur, prudentia Cæſaris inuẽta eſt. Etenim eos tot prælis ſuperauerat, tantámque eorum multitudinem oppreſſerat, vt cùm Romani tot gentes, quarum ne nomina quidem antea ſciebant, ab eo debellatas eſſe intelligerent, ob eam rem dies XV, quod antè factum non fuerat, ſacrificauerint. Iiſdem temporibus Ptolomæus rex AEgypti, poſtquam AEgyptii contra eum rebellaſſent, quòd ipſis vi magis quàm iure imperaret, Romam perfugit, vbi muneribus alliciebat potentiſſimos quoſque, vt à Populo Romano in regnum ſuum reſtitueretur. Miſerunt præterea AEgyptii Romam legatos centũ, ad regem accuſandum, quos ille omnes potuit venenis per inſidias necare. Id ſcelus Populo Romano grauiſſimum eſt viſum. Sed & Dionem, qui eius legationis principem locũ obtinebat, à quo conſtabat eum accuſatum iri, pariter interfecit. Cuius ſceleris ideò nullas pœnas dedit, quòd Pompeius eum domũ ſuam receperat, atque multis modis adiuuabat. tantum Romæ per id tempus poterat largitio. Cyprus inſula in regno Ptolomæi tum primum in Populi Romani poteſtatem venit. Eadem

Cato in carcerem.

Cicero exul.

Stadiorũ tria millia. DCCL.

Galli.

Ptolomæus.

Theatrum Pompei.

tempeſtate Pompeius theatrum, quod nūc percelebre eſt, ædificauit, in quo leones quingēti diebus quinque abſumpti ſunt: præ-

De Elephātis.

terea elephanti decem & octo cum armatis hominibus certauerunt, quorum pars ſtatim, pars non multo pòſt interiit. nā eorum populus miſertus eſt contra Pompei voluntatem: propterea quòd ſaucii non ſolùm certandi finem fecerunt, ſed etiam lugubri voce miſſa circumeuntes roſtra ſua in cœlum intendebant. Ferunt ab hoc genere animaliū non modò patriam linguam, ſed ea quoque, quæ in cœlo fiunt, intelligi. Itaque noua luna, priuſquam ea veniat in hominum conſpectum, ad aquam limpidam proficiſcuntur, vbi ſe abluunt. Accepi prætereà id

Demetrius.

theatrum non eſſe à Pompeio, ſed à Demetrio liberto eius ex pecunia, quam cum eo militando quæſierat, ædificatum: ſed Pompeium id ſibi vendicaſſe, ne propterea malè audiret, quòd libertus eius tam magnā pecuniā conflaſſet, vt tantos ſumptus potuiſſet ſuſtinere. Cæſar primus Romanorum Rhenum tranſ-

Britannia.

iit, deinde in Britanniam profectus eſt, Pompeio & Craſſo conſulibus. Ea regio minimum abeſt à continenti Celtica, ab ea par-

Stadia CCCCL.

te, qua Morini ſunt, millia paſſuum quinquaginta ſex, porrectáque in pelagus ad reliquam Galliam pertinet, & Iberniam ferè omnem, quæ regio an eſſet, omnino à veteribus tū Græcis tum Romanis eſt ignoratum: nouis verò, eſſétne continens, an inſula, in dubitationem venit. Itaque ſcripſêre permulti in vtrâque ſententiam, qui propterea nihil certi habebant, quòd neque vidiſſent ipſi, neque ab eius regionis hominibus audiuiſſent, ſed vt otio & garrulitate abundabant, ita coniecturam faciebant. Progrediente verò tempore antea quidem Agricolæ proprætoris, modo autem Seueri imperatoris temporibus inſulam eſſe, certò cōpertum eſt. Igitur Cæſar in Britanniam profectus, rebus non planè geſtis ex animi ſententia, & acceptis à Britannis obſidibus paucioribus quàm putabat, in Galliā reuertit, quòd audie-

Tiberis ſtagnauit.

rat Gallos res nouas moliri. Eadem tēpeſtate Tiberis ſiue immenſis imbribus de cœlo, ſiue nimio vēto fluxum eius in mare arcēte, ſubitò in planitie vrbis inundauit; ædéſque multas deie-

Cæſar bis in Britanniam.

cit, ac multos mortales perdidit. Cæſar iterum traiecit in Britanniam, vicit bello Barbaros, iiſque tributis imperatis, & obſidibus acceptis, in Galliam reuerſus eſt ad bellū gerendū. Porrò vt Cæ-

Syria Craſſo, Hiſpania Pōpeio, & Gallia Cæſari.

ſar Gallias, ita Craſſus & Pompeius ſortiti fuerāt, vel potius occupauerant, ille Syriam, hic Hiſpaniam. Dum Pompeius ducibus belli in Hiſpaniam miſſis Romæ ſedet, rémque publicā adminiſtrat, Craſſus in Parthos ſtudio & cupiditate pecuniæ quæ-

rendæ exercitum ducit, quanuis ei prodigia ad Zeugma iuxta Euphratem (ſic enim is locus à tranſitu Alexandri dictus eſt) parum proſperè euenerunt. Nam aquila aurea (ſic enim appellatur ea, quæ ſacellum habet perexiguũ, in quo collocata eſt, quæ longiſſimæ haſtæ affixa geſtatur in omnibus exercitibus ex delectu comparatis: cuius quidẽ haſtæ pars inferior peracuta eſt, ita vt poſſit in terram defigi) ea inquam aquila cum Craſſo Euphraten tranſire noluit, ſed terræ perinde adhærebat, atque ſi in ea nata fuiſſet, donec eam multitudo, quæ circumſtabat, cõuulſit, ipſáque vi conſequuta eſt. Præterea pons, antequam omnes tranſiiſſent, fractus eſt. Quibus rebus cùm milites animos demitterent, eos Craſſus conſolabatur his verbis. Bono animo eſte (inquit) ô viri: vobis enim iuro, neminem veſtrum hac eſſe reuerſurũm, nam redire per Armeniam cogito. Milites his verbis, quòd ea via iuraſſet neminẽ reuerſurum, multo magis conciderunt. Parthi, qui olim ſub imperio Perſarum in exigua regionis parte habitabant, neque magnam admodum potentiã fuerant adepti, poſtquã labefactato Perſarum imperio res Macedonum floruerunt, deinde ſucceſſores Alexandri multis magníſq; inter ſe ſeditionibus debilitari & frangi cœperunt, primũ duce quodã Arſaco, à quo reges eorum deinceps ſunt Arſacidæ nominati, in medium prodierunt, atque Aſia potiti, eam per ſatrapas retinuerunt. Sunt omnes equites ſagittarii, ad quã rem plurimũ eis cõfert cœli regioníſque opportunitas. nã cœlũ, quod imprimis ſiccũ eſt, neruos arcuum intentos facit: regio verò tota plana eſt, & ob eã rem equis accõmodata. Hi populi Romanis infeſti ſunt: itaque Craſſus contra eos, atque eorũ regem Orodem exercitum duxit. Ibi ipſe cum Craſſo filio, cunctóque ferè populi Romani exercitu interiit. Parthi quoque auro in os Craſſi infuſo, hominem irriſerunt. Erat enim Craſſus vſque adeò diues, & pecuniæ cupidus, vt eorum veluti pauperum miſereretur, qui ſuis redditibus exercitum Romanum alere non poſſent. Inde Parthi cùm iam Antiochiam vſque veniſſent, atque omnia, quæ obuiam facta eſſent, occuparent, à Caſſio Lõgino impediti, domum reuerterunt. Hunc exitum Craſſus contra Parthos habuit, cuius calamitatis acerbitas propter magnitudinem memoriæ hominum commendabitur ſempiternæ. Hoc prælio facto, bella ciuilia maxima atque duriſſima Romanis extiterunt, Pompeio & Cæſare diſſidentibus: quorũ bellorum multæ cauſæ feruntur, ſed certiſſima cauſa fuit primarum partium, & dominandi cupiditas. Pompeius enim etſi antea Cæſarem

Zeugma. *Aquila.* *De Parthis.* *Vnde Arſacidæ.* *Orodes rex.* *Caſſius Longinus.* *Cauſa bellorũ ciuilium.*

auxerat, tamen eius fortunæ & gloriæ poſtea cœpit inuidere: atque cùm initio potentiam eius impedire clam ſtuduiſſet, deinde grauiter & aperte ſe inimicum oſtendit. Cæſar, qui nihil de dignitate ſua detrahi patiebatur, quíque potius omnium maximus eſſe cupiebat, relicta Gallia, Romam contendit, ſcilicet imperatum adhuc Pompeium offenſurus. Cæſar enim propter belli apparatum, militéſque tanto tempore in bellis Gallicis exercitatos, & tot victoriis exultantes, ac donis eius promiſſíſque permotos, paratiſſimus erat. Ex quo factum eſt, vt Pōpeius Roma deceſſerit, & paulo pòſt Italia. is ſecum habebat ſenatum ferè omnem, atque pecuniā. Itaque qui Romæ remanſiſſet, quanuis non eſſet partium Cæſaris, eum tamen æquè hoſtem iudicauit. Cùm Dyrrachium veniſſet, conuocatis ſociis, milites exercebat. Igitur per id tempus multa ab optimis & potentiſſimis viris præclarè geſta ac dicta fuerunt. Sed quia ſumma rerum omnium ad Cæſarem & Pompeium venerat, horum, quia ſummam rerum ſcribimus, facimus mentionem. Cæſar à Lepido, qui poſtea fuit in triumuiratu, dictator dictus eſt: quo magiſtratu ſuſcepto, vltrò ſe ſtatim abdicauit: quanuis eius factis perinde atque Pompeius vteretur. nam vterque, quod paratos exercitus haberent, omnia pro libidine ac voluntate faciebant. Cæſar, cùm ei pecunia opus eſſet, donaria cateráque omnia ex Capitolio abſtulit. Cúmque Fortunæ ſacrificaret, taurus priuſquā feriretur, extra vrbem profectus, ad lacum quendam peruenit, cúmque enatauit. Quo facto aruſpices Cæſari, ſi Romæ remaneret, exitium: ſi mare tranſiret, ſalutem ac victoriam fore prædixerunt. His rebus confiſus Cæſar, contra Pompeium exercitum duxit. Quo iam profecto, pueri in vrbe in duas partes ſua ſponte diſtributi, ac partim Pompeiani, partim Cæſariani nuncupati, abſque armis quodammodo certauerunt: tandem verò, qui nomen à Cæſare habebant, victoriam reportauerūt. Cæſar, cùm ignorāte Bibulo, cui maris præſidia commiſſa fuerant, trāſiſſet Apolloniam, & alia loca finitima Pompei præſidiis deſtituta occupauit. Ea regio in pulcherrima terræ parte maris ac fluminum ſita eſt. Sed id omnium maximè admiratus ſum, quòd cùm magna copia ignis ad ſuperum flumen exiſtat, tamen ad proximam terram non valde diffunditur, ſed neque eam, in qua eſt, adurit, aut facit aridiorem: quinetiam herbas, ac virides arbores proximè habet, augetur imbribus, & ſublimè tollitur. Cæſar cunctante Antonio, cui mandatum erat, eos qui Brunduſii remanſerant, adducere, ſolus nauigare in Italiam conſtituit: & tanquam

Cæſar dicitur Dictator.

Apollonia.

tanquam quiuis alius nauiculam conſcendit, ſéque à Cæſare miſſum eſſe dixit, ac gubernatorem etiam aduerſo vento ſoluere coegit. Iam procul à terra nauigabant, cùm ventus vehementer vrgere, & tēpeſtas eos grauiter conturbare cœpit. Quãobrem cùm gubernator inuito Cæſare regredi conaretur, Cæſar ſe, quis eſſet, patefecit, tanquam eſſet ex eo vim tempeſtatis placaturus, Bono animo es, inquit, nam Cæſarem vehis: tam magno enim animo erat, atque in tantam ſpem venerat, ſiue ex vatum prædictionibus, ſiue alia ratione, vt præter ea quæ viderentur, faceret idoneam fidem ſalutis, tamē nihilo magis trãſiit. Pompeius ſperans ſe eum, priuſquam cum Antonii copiis coniungeretur, facilè confecturum, diligenter in Apolloniam cum exercitu properauit, atque Apſum flumen, ad quod erant caſtra Cæſaris, tranſire conatus eſt: ſed ponte grauitate oneris collapſo, cæſáque parte militum, qui iam pertranſierant, à ſuis deſtituta, idcirco animum deſpondit, quòd ei ſtatim in ipſo belli principio malè ſucceſſiſſet. Dum ea gerũtur, venit Antonius: itaque Pompeius timens, Dyrrachium confugit. nam Brunduſio excedere, quouſque Bibulus vixit, Antonius auſus non erat: *Bibulus.*
ſed poſtquam Bibulus multis laboribus defatigatus mortem obiit, & Libo dux præfectúſque claſſis factus eſt, Antonius ho- *Libo.*
minem cōtempſit, atque inde ſoluit. Dyrrachium erat Ἐπίδαμνος *Dyrrachium.*
Corcyrenſium, quo nomine à Romanis propter ſcopulorum difficultatē quidam appellatum ferunt. Nam cùm damni appellatio latinorum lingua magni incommodi ſignificationem habeat, ipſis, vt poſſent eò traiicere, mali ominis eſſe videbatur. Igitur Pompeius, poſtquam Dyrrachium confugit, extra oppidum caſtra locat, eáque profundis foſſis, & magnis aggeribus munit: ibi perſæpe, ſed tamen ſerò pugnatum eſt. Cæſar Dyrrachium ſpe deditionis inter paludes atque ipſum mare nocte adortus, in loca anguſta venit, ſed inde multi antè, à tergóque irruunt, qui nauibus vecti repente eum inuadunt: ipſe eos confertos trucidat: ſed tamen, quin ibi interiret, parum abfuit: mox inde in Theſſaliam properauit. Pompeius tanquam eo prælio ſuperior fuiſſet, imperatoris nomen accepit, etſi nihil propterea agebat inſolenter, atque poſtea Cæſarē inſecutus, in Theſſaliam *Pugna Pharſalica.*
peruenit. Hîc cœpere exercitus conferri. Pompeius nemini ſecundus, Cæſar omnium primus eſſe cupere: ambo, qui duces eſſent, & victoriam obtinerent, digniſſimi, reique militaris ſupra omnes homines periti. Pompeius Aphrica, Sertorio, Mithridate, Tigrane, ac maritimis victoriis fretus erat. Cæſar

de Gallia, Hiſpania, Rheno, Britãnia gloriabatur. Cũ iam vtrinque irruptio facta eſſet propter vtriuſque appetitum dominandi, atque eiuſdem gentis homines inter ſe confligerent, res erat miſerabilis & calamitoſa, eodem tempore aduerſarios agnoſcere, mox ſauciare: vocare ad ſe, deinde occidere: ſimul patriæ mentionem facere, & ſpoliare: multa etiam ipſis interfectoribus, quæ domum referrent, mandare. Pompeiani videbantur equitatu & ſagittis ſuperiores eſſe, itaque eminus contra eos, quos intercludebãt, repente iaculari & cõturbare, mox regredi, deinde eos iterũ atque iterum inuadere, locis ſæpenumero huc & illuc commutatis. Cæſariani hæc obſeruare, ſuos ordines cõuertere, deinde iaculantibus occurrere, ac cùm propius acceſſiſſent, viros equóſque capere, poſtremò alacriter pugnare. Nam pedites leuis armaturæ ob eam rem erant vnà cum equitibus inſtructi. id non ſemel, vt ſuprà dixi, ſed ſimul ſæpe in variis locis gerebatur. Igitur cùm illi eminus, hi cominus pugnarẽt, cúmq; percuterent alii, alii percuterentur: hi fugerent, illi inſequerentur, multæ pedeſtres equeſtréſque pugnæ eſſe videbantur. Dum hæc geruntur, multa præter opinionem acciderunt. Qui alterum fugaſſet, mox ipſe terga vertebat: qui fugiſſet, ſtatim aggrediebatur: percuſſerat aliquis, ipſe ſauciebatur: lapſus erat, ſtantem occidebat: plerique etiam nullo accepto vulnere moriebantur: multi vix ſemiuiui alios interficiebant: lætabantur alii & canebant, alii mœrebãt & lamentabantur: omnia clamore gemitibúſque complebantur. Tandem cùm vtrinque diu æquo Marte pugnatum eſſet, Pompeius, quippe qui magnã partem exercitus Aſiaticam, & minus exercitatam habebat, victus eſt. Id illi antea fuerat diuinitus ſignificatum, quòd fulmina de cœlo in caſtra eius cecidiſſent, apéſque militaribus ſignis inſediſſent. *Humanitas Cæſaris.* Cæſar equitibus & ſenatoribus captis perhumaniter eſt vſus: quinetiam literas inuentas in ſcriniis Pompei, quibus multorum erga illum beneuolentia atque odium in Cæſarem ſignificabatur, neque legit, neque deſcripſit, ſed eas ſtatim igni combuſſit, ne iis fortaſſe commotus, grauius aliquid committere cogeretur. quamobrem permultos ſibi deuinxit. Pópeius, quòd ſe ſuperiorẽ fore Cæſare ſperaret, ea, quæ ſibi magno vſui futura erant, non prouidit: neque enim caſtra in idoneis locis collocauerat, neque, quò victus perfugeret, conſtituerat. Deinde, cùm poſſet ſine periculo cunctando rerum potiri, tamen ſiue ſua ſponte, tanquam eſſet omnino victor futurus, ſiue coactus à ſuis, conflixit. Itaque repente victus, grauiter

perterritus eſt, vt nec conſilium vllum opportunum, aut ſpẽ firmam in periculis habuerit. nam metus tempore ratio omnis & conſilium deeſt. quibus rebus ſi quis antè animum ſuum præmunierit, metum omnem ſuperare egregiè poteſt: ſin minus, facilè vinci. Itaque relicto munito loco, in AEgyptum profectus ibi per inſidias obtruncatus eſt. Poſt id facinus AEgyptii, quod antè minime voluerant, Cleopatre ſe dediderunt: deinde venerunt in ditionem Populi Romani. Placet enim eiuſmodi facinorum ſceleſtorum ea, quæ in promptu ſunt, etiam præter rationem hiſtoriæ, aut rerum geſtarum ordinem potiſſimùm referre. *Fractus animo Pōpeius.*

Iulius Cæſar.

POmpeius potentiſſimus Romanorum eſt habitus, ita vt Agamemnon, quòd ipſe quoque mille nauibus imperaſſet, vocaretur. Is intra illos octo dies, quibus olim de Mithridate & piratis triumphauerat, occiſus eſt. Id verò multo magis eſt admirandum, quòd cùm Caſſios omnes ciues Romanos ex aliquo reſpōſo ſuſpectos haberet, ei nullus eorum vnquam inſidias parauit, ſed apud mōtem, cui Caſſius nomẽ erat, mortem obiit, in eóque ſepultus eſt. Cæſari verò omnia adeò proſpere ſuccedebāt, vt cùm in Helleſpōtum cum nauicula traiiceret, inciderit in claſſem Pompei: qua ex re non ſolùm nullum damnum ſuſtinuit, ſed eos quoque ab ſe perterrefactos eſſe gloriatus eſt. Is in AEgyptum proficiſcēs, vt vidit allatum ad ſe caput Pompei, collachrymauit: qui tamen huius inanis & fictæ ſimulationis cauſa ridiculus erat. Nā cùm iam inde initio dominationem expeteret, eum ſe deſiderare, eiúſque mortem grauiter ferre ſimulabat, quem olim non ſecus oderat, quàm aduerſarium & hoſtem: qui etiam ob nullam aliam cauſam in AEgyptū feſtinauerat, quàm vt eum, ſi quo pacto conſequi poſſet, conficeret. Cùm autem opera Caluini legati Athenas cepiſſet (nam is vltrò poſt mortem Pompei ad Cæſarem venerat) omnes Athenienſes impunitos reliquit. hoc vnū inquiens, eos, cùm multa deliquiſſent, à mortuis conſeruari.

Cæſar in Helleſpontum.

Cæſar viſo capite Pompei flevit.

Caluinus. Athenien. ſe deditionem fecerunt.

Annulus Pō-pei. Annulum Pompei, in quo, quemadmodū in Syllæ annulo trophæa tria inſculpta erāt, Romam miſit, quo mortuum iam eſſe Pompeium Romanis perſuaderet. Ipſe interim captus amore Cleopatræ, in AEgypto commorabatur. *Cleopatra.* nam ita libidinoſis amoribus ſeruiebat, vt cum aliis quàm plurimis mulieribus, in quas incidiſſet, conſuetudinē haberet. Cleopatra autē pulcherrima fuit, tum verò flore ætatis, & facūdia omnibus præſtabat, erátque apud omnes, cū quibus verſabatur, gratioſa. Ea fortè, cū per id tēpus cum fratribus ſuis diſſideret, ac primū apud Cæſarē per amicos cauſam ageret, deinde verò ab illis ſe prodi cōfirmaret, ipſa ſuam cauſam agere inſtituit: quam vbi vidit, & dicentē audiuit Cæſar, ſtatim captus eſt, móxque Ptolomæū accerſiri iuſſit, ab eáque magis ſtare, quàm vtrique iudex æquus eſſe cœpit. Itaque adoleſcens, poſtquam intus ſororem de improuiſo conſpexit, exiluit ira concitatus, congregatáque iam hominū multitudine, prodi ſe vociferabatur. Eo die Cæſar AEgyptiorū tumultum vix reprimere, aut eos ſibi reconciliare potuit. quinetiā paulo pòſt, cùm non haberet apud ſe milites, nam eos dimiſerat in diuerſas partes Syriæ, quaſi ipſorum opera minus indigeret, in maximum periculum atque diſcrimē venit: propterea *Achillas.* quòd ipſum Achillas dux AEgyptiorū inuaſit, introiítque in vrbem Pharum, atque eius vrbis habitatores interfecit. Qua re animaduerſa AEgyptii, qui continentē incolebant, factis pontibus auxilio venerūt, cæſiſque frequentibus Romanis, reliquos ad naues cōpulerunt: quorū magna pars in mare prolapſa eſt, & Cæſar ipſe grauiter affectus. Oberant ei imprimis veſtimenta: nam quòd purpurea eſſent, in eum AEgyptii facilè iaculabātur: ſed is poſitis veſtimentis enatauit, pòſt nauiculam conſcendit. *Cæſar nando euaſit.* itaque ſaluus euaſit, literis, quas nādo in ſiniſtra manu gerebat, ab aquæ iniuria conſeruatis. Huius veſtem AEgyptii ſuſpenderunt in trophæo, quod ſtatuerant. Verū vbi milites conuenerūt, ipſe AEgyptum in ſuam ditionem poteſtatémque redegit, dedítque Cleopatræ, cuius cauſa bellū geſſerat. Ex AEgypto profectus ad Pharnacen Mithridatis filium, qui Pontum ſibi vēdicabat, eum, quo die aggreſſus eſt, ſuperauit: deinde in Italiam venit. Fuit Cæſar diligens in pecuniis faciendis. Quippe potentiam duabus rebus, pecunia ſcilicet, & militibus parari, conſeruari, atque augeri dicebat, eáque ſeſe mutuo conſequi: exercitum commeatu retineri, rurſum commeatum armis comparari: ídque non tantum dicebat, ſed etiam ſentiebat. Cùm Romæ eſſet, milites ex Campania, vbi erant, vt inde in Aphri-

cam traiicerent, Romam magnis itineribus venerunt: quorum aduentum vt Cæſar intellexit, ſtatuit contra eos mittere prætorianas cohortes: ſed veritus, ne illæ etiam aliquid ſeditioſè molirentur, continuit ſe, tantùm ad eos iam in ſuburbia ingreſſos, paucos obuiam miſit, qui rogarent, quid vellent, & quamobrem veniſſent. Qui cùm Cæſari ſe dicturos reſpondiſſent, eos ipſe inermes venire, enſes ſolos geſtare (neque enim depoſuiſſent) ita in vrbem ingredi paſſus eſt. Hìc cœpere milites vehementer inſtare, vt ſe miſſos faceret: ſimul oſtendere, ſe magnos labores ſuſtinuiſſe, nec dum tamen ea quæ ſperauerant, fuiſſe cõſequutos. Id milites dicebant, non quò vellent priuatam & quietam vitam agere, ſed quòd exiſtimarent his verbis, Cæſare perterrito, ſe omnia ex animi ſententia confecturos. At Cæſar contra omnium expectationem, Vos verò, inquit, rectè. Itaque ſtatim omnes tãquam amplius nullo vſui forent, dimiſit: denique datis poſtremis muneribus, promiſit iis, qui per legitimum tempus militaſſent, ea quæ dari conſueuerunt. Tum cœpere milites obſtupefacti conſilium mutare, ſéque in poſterum ſtrenuos milites fore polliceri. Is negare ſe illorum opera indigere, ídque aſtutè, valde enim indigebat. illi Cæſarem vehemẽter rogare, ab eóque, quòd tumultuati eſſent, veniam petere: qua ad extremum data, ac confidentiſſimis quibuſque militibus dimiſſis, cæteris vſus eſt. Porrò tumultuoſos & ſeditioſos milites nactus occaſionem in bellis conſumebat, atque hoſtes per eos cõficiebat. Poſt hæc conſecuta celeritate, qua multa proſpere gerebat, hyeme in Aphricam tranſmiſit. Cúmque è naui egrederetur, fortè euenit, vt in terram caderet: quem vt milites conſpexerunt pronum cecidiſſe, ipſi quoque animis conciderunt, atque grauiter ferentes, tumultuati ſunt. Cæſar ne dubitauit quidem, ſed porrecta manu, quaſi de induſtria cecidiſſet, terram apprehendit: dein eam oſculatus, Teneo te (inquit) Aphrica. Eo tempore Cato & Scipio Aphricam obtinebant, cum quibus Iuba Lybs erat ſocietate coniunctus. Cato prudentia, iuſtitiáque antecellebat: Scipio nobilitate generis, & dignitate ſuperior erat. idcirco Catone concedente exercitui imperabat: quo tandẽ à Cæſare ſuperato, Iuba ita metu perculſus eſt, vt iam deſperata ſalute cum Petreio legato Scipionis, qui & ipſe rebus ſuis diffidebat, in certamẽ venerit, eo animo, vt in eo vterque moreretur. Cæſar quendam nomine Saluſtium, qui fortè tum apud ipſum erat, à quo etiam de iiſdem rebus

Seditio militũ.

Teneo te Aphrica.

Mors Iubæ & Petrei.

Saluſtius.

hiſtoria conſcripta eſt, Aphricæ verbo quidem, vt præeſſet, iuſſit, re autem vt diriperet & expilaret, idque fecit. Nã etſi multa contra expilatores prouinciarum ſcripſit, tamen conſtat eum aliter feciſſe, nec non grauiter accuſatum, tandem impunitum à Cæſare relictum eſſe, licet ſe ipſe in hiſtoria magnis laudibus extulerit. Poſt hanc victoriam Romani ad gratiam Cæſaris, quem vt antea ſemper metuebant, multa decreuerunt, eúmque ſuper æream ſtatuam orbis terrarum collocatum, ſemideũ eſſe ſubſcripſerunt. Cùm autem continuis quatuor diebus triũpharet de Gallis, AEgypto, Pharnace: Iuba atque Arſinoen reginam AEgypti inter captiuos duceret, dum eum propter magnitudinem & multitudinem rerum geſtarum cæteri admirabantur, ſoli milites irridebant: amorem Cleopatræ, & cõſuetudinem, quam puer cum Nicomede rege Bithyniæ habuerat, exprobrabant. itaque canebant, Cæſar Gallias ſubegit, Nicomedes Cæſarem. Poſt hæc frequentes clamabant, Si rectè facies Cæſar, punieris: ſin malè, regnabis. Quibus verbis ſignificabant, Cæſarem, ſi libertatem patriæ redderet, quod ipſi iuſtum exiſtimabant, ſupplicio affectum iri, quia contra leges feciſſet: ſi verò dominari pergeret, vt inſtituerat, quod factũ improbi ciuis erat, tum demum imperaturum. Cæſar vt non moleſtè ferebat, cùm ei amorem Cleopatræ obiicerent, ita calumnias de Nicomede iniquo animo patiebatur. quod factum cùm adhibito etiam iureiurando negaret, magis irridebant. Poſtremo ſupplicationis die relicta plebe in forum ſuum introiit crepidatus, & variis floribus coronatus: inde comitãte vniuerſo ferè populo, atque multis elephantis faces geſtantibus, domum deductus eſt. Pòſt deinde multa & varii generis ſpectacula ædidit, theatro ad venationem extructo: id poſtea amphitheatrum appellatũ eſt, quòd ſedes abſque ſcena vndequaque haberet. Planè de reliquo genere animantium accurate diſſerere longũ eſſet, de Camelopardali dicendum videtur, quæ bellua tum primùm Romam venit. Ea, quod quidẽ ad reliqua ſpectat, camelus eſt, niſi quòd membra ſine proportione habet: ſunt enim poſteriora paulò humiliora, vt ſi à natibus incipias, paulatim altior eſſe, & quaſi aſcendere videatur: atque ita cùm ſit, corpus ad anteriora crura & ceruicem ad iuſtam altitudinem extendit. Color eſt veluti pardalis variatus, idcirco commune vtriuſque nomen habet. In his certaminibus cùm alii multi certauerunt inter ſe, tũ nonnulli ab elephantis quadraginta expugnati ſunt. Poſtremò nauale prælium non in mari, ſed in terra fecit, loco

Cæſar Gallias ſubegit. Nicomedes Cæſarem.

Theatrum. Amphitheatrum.

De Camelopardali.

Ναυμαχία.

in campo Martio defoſſo,immiſſáque aqua, ac nauibus introductis. Pugnauerunt captiui multi, & qui erant rerum capitaliũ damnati. Fuit quoque equeſtris pugna, cui Troia nomen eſt, à pueris nobiliſſimis antiquo more pugnata, cum quibus iuuenes itidem nobiliſſimi ex curribus certauerunt. Hominum interfectorum Cæſar magnam culpam ſuſtinuit, quòd nondum ſanguine ſatiatus aut expletus videretur: multo verò maiorẽ, quòd infinitam pecuniam in ædendis huiuſmodi ſpectaculis cõſumpſiſſet. nam vulgò circumferebatur, quòd eam per iniuriam feciſſet, idcirco in eos vſus impendiſſe. Porrò autem magnificentiſſimi apparatus argumentũ eſt, quòd ne ſol ſpectatoribus moleſtus eſſet, peripetaſmata ſerica ſuprà extenſa fuerunt: qui pãni facti primò ad barbarorum voluptatẽ, ab illis ad nos ad muliebres delitias fuerunt importati. Poſt hæc milites tumultuati ſunt, neque antè deſtiterunt, quàm Cæſar repente veniſſet, atque vnum ex iis captum manu ſua trahi ad ſupplicium iuſſiſſet. *Troia.*

Multas leges tulit, ſed imprimis dies anni parum antea inter ſe conſentientes. Nam tum, cùm lunæ ratione menſes congruebant, in præſentẽ ordinem adduxit, prioribus ſexaginta diebus, ſeptem aliis adiectis, qui ad perfectam rationẽ facere magnopere videbantur. Id Cæſar ex Alexandria, in qua commoratus erat, reportauit: niſi quòd apud illos ſinguli menſes triginta diebus conſtant, deinde toti anno quinque dies adiiciuntur. Cæſar verò iiſdem menſibus ad eos quinque duos quoque, quos vni detraxit, addidit, adiũcto ad extremum quinto cuique anno, eo die, qui quatuor partibus compleretur. Itaque ſic annos ordinauit, vt rara ſit horarum cõmutatio. nam annos mille quadringentos ſexaginta vnum vno alio die intercalari tantummodò conſtat indigere. *De diebus, menſibus, & annis.*

Cùm filii Pompei in Hiſpania maximũ bellum mouerent, ipſe cum iis pugnat: quæ pugna cùm permagna fuiſſet, & ita pares vtrinque exercitus, vt etiam belli duces, quia de ſumma rerũ decertabatur, ex equis deſcenderent, atque graui imminente periculo inter cæteros pugnarent: Bagonas, qui fortè cùm aliis ducibus non erat, aliunde in caſtra Põpei irruit. Quod vt vidit Labienus, relictis ordinibus illum eſt conſequutus. Pompeiani rati Labienum fugere, illico animos deſponderunt, neque poſtea, cùm id, quod verum erat, reſciuiſſent, colligere ſe aut recipere potuerunt. Hanc Cæſar poſtremam victoriam reportauit: etſi ſperabat longè maxima ſe confecturum. *Bellum cum filiis Pompei.* *Labienus.*

Nam in quo loco pugnatum eſt, ramus palmæ ſtatim poſt victoriam natus eſt: quæ res tamen nihil de Cæſare, ſed de Octa- *Prodigium palmæ.*

uio eius ſororis filio portēdebat. Is tum erat in exercitu, & multis laboribus ſuſceptis, periculíſque aditis, clarus erat futurus. Igitur Cæſar rerum potitus perfecit, quanquam ciuibus inuitis, vt publico decreto in conuentibus regia veſte indui, coronáque laurea ornari perpetuò ſibi liceret: cuius rei cauſam, quòd caluus eſſet, afferebat. Idem mollioribus veſtibus vtebatur, & interdum caligis paulo altioribus, ac rubri coloris. Quam mollitiem corporis Sylla adeò ſuſpectam habuit, vt eum occidere voluerit. Deprecātibus autē nonnullis, Ego (inquit) hoc vobis gratificabor, vos verò hunc malè præcinctum cauete. Quā rem etſi Cicero non intellexit, tamen imprudens ait, Nunquam putaui Pōpeium ab homine malè præcincto ſuperatum iri. Decretū publicè fuit, vt Cæſar imperator nominaretur: nō quemadmodū imperatores dicuntur ii, qui ex magno prælio victoriam reportauerunt, aut qui in magna potentia ſunt, ſed quomodo ii, qui quòd ſummum imperium habent, idcirco noſtris temporibus imperatores appellantur. qua ratione Cæſarem primum omniū imperatorem, deinde poſt illum cæteros Romanorum imperatores numeramus. Cæſari ſtatua eburnea iuxta ſtatuam Bruti eius, qui reges exegerat, eſt collocata: qua ex re euentum rerum admirari licet. Futurum enim erat, vt à Marco Bruto, qui ex illo ſuperiore genus ducebat, ipſe ex inſidiis necaretur. Cùm alia multa faceret contra mores inſtitutáque maiorū, tum ſingulis annis plures conſules faciebat, adeò vt poſtremo anni die, cōſule vita functo, Caninium in locū demortui conſulē ſuffecerit. De quo Cicero iocoſè, Conſulē (inquit) habuimus vigilantiſſimum & fortiſſimū, qui in toto ſuo conſulatu ſomnū non vidit: Carthaginem & Corinthū vrbes antiquiſſimas atque florētiſſimas, quæ fuerant à Romanis deletæ, inſtaurauit, in eáſque colonias deduxit: quæ ſicut antea vnà eodémque tēpore dirutæ fuerant, ita tum vnà reficiebantur, ac florere incipiebant. Cùm iam compararet exercitum contra Parthos, eum M. Brutus, & C. Caſſius inſidiis factis interfecerunt, furore atque amentia impulſi, vt autor hiſtoriæ metuens Cæſares ſcribit. Sic enim fortaſſe loqui decebat ſenatorem, & nobilem virum, qui illuſtrem hiſtoriam componebat. Reuera autem, vt & Plutarchus in parallelis oſtendit, prudentes eò venere, & cum dignitate ſuſcepto conſilio, vt ſe rémque pub. in libertatem vendicarent: nam tales eos fuiſſe conſtat. Dion verò vnius viri dominationem reipublicæ præponendam putat, ídque planum facere iis rationibus conatur. Cùm tanta ſit (inquit) vrbis Romæ magnitudo,

Cæſaris ſtatua eburnea iuxta ſtatuā Bruti poſita eſt.

Dictum Ciceronis in Caninium.

Plutarchus.

quæ pulcherrimi atque ampliſſimi orbis terrarum imperiũ tenet,in quo diuerſis & contrariis inter ſe moribus multarũ gentium homines viuũt,quæ omnibus diuitiis referta,variis actionibus & fortunis priuatim publicéque vtitur,fieri non poteſt,vt in republica mediocritas teneatur,multóq; ait eſſe facilius,vnũ bonum & moderatũ virũ,quàm multos inueniri:poſtremò neceſſe eſſe grauiora damna,acrioréſque iniurias à multis, quàm ab vno exiſtere.Cæſari autẽ adulatores mortis cauſam fuiſſe idẽ author teſtis eſt.ab his enim nouis ſummíſque honoribus elatus & inflatus,eorundẽ calumniam poſtea non effugit.Cœperũt iſti menſem,in quo natus erat,Iuliũ appellare:deinde Cæſarem ipſum,deum & dominatorẽ rerum omniũ Iouem coràm nominare: poſtea tẽplum ei facere, eíque templo ſacerdotẽ Antoniũ, vt Dialẽ quendam, præeſſe voluerunt:decretis,quæ de his rebus facta ſunt,in columnis argẽteis aureis literis ſcriptis. Id idcirco faciebãt,quòd eiuſmodi decretis eũ exultãtem,atque omnia ferè admittentem viderent, partim quidem aſſentantes, partim verò illudentes, vt ob eam rem in inuidiam veniret, & odium acerbiſſimum,itaque celerius,id quod euenit,moreretur.Regiũ nomen,quo fuit à pleriſque nominatus,recuſauit:de quibus tamen cùm tribuni confidenter quæſiuiſſent, eſſéntque ſuppliciũ ſumpturi, ac de ſtatua eius diadema quod ei fuerat impoſitũ, liberè detraxiſſent, eos iratus tribunitia poteſtate priuauit, & ſenatu mouit:quæ res hominibus ſuſpicionẽ attulit, eum nomẽ regiũ affectare,ſed ad id accipiendũ cogi quodãmodo velle:itaque tũ magno odio apud omnes fuit.Subſcriptũ à quibuſdã fuit Lucii Bruti ſtatuæ,Vtinã viueres:itẽ tribunali M. Bruti, nã is tũ erat prætor vrbanus:ſella verò,de qua iudex pronũciat,tribunal appellatur,Dormis Brute,nec tu quidẽ Brutus es,nos verò Bruto egemus. Maximè autẽ in ſuperbiã & arrogantiã eius odium cõcitatum eſt. Nã cùm ſenatus vniuerſus ad ipſum veniſſet ſalutandi cauſa,eũ ille ſedẽs recepit.id peccatũ defendebant nõnulli excuſatione τῆς διαῤῥοίας,quæ cùm eũ antea arripuiſſet,necdũ planè conſtitiſſet, meritò dicebãt ſediſſe.ſed hanc cauſam ideo minus multis probauit,quòd paulo pòſt cùm inde ſurrexiſſet,pedibus domũ reuertit. Sed Cæſari futura cædes multis portentis antea ſignificata eſt. Martis enim arma, quæ tũ apud ipſum more maiorum ſeruabantur quia Põtifex erat,ſonuerunt:præterea fores cubiculi in quo dormiebat,ſua ſpõte apertæ ſunt:ille nihilo magis dubitabat. Nã aruſpici, qui olim, vt eum diẽ caueret, præmonuerat, ridens fertur dixiſſe, Vbi (inquit) ſunt reſponſa

Adulatores.

Antonius Cæſaris ſacerdos.

Ceſetius & Marulus.

Signa cædis Cæſaris.

& vaticinationes tuæ? Non vides (inquit) eum diem, quem metuebas, veniſſe, & me viuere? tum ille, Venit, (inquit) necdum præteriit. Igitur coniurati, qui inſidias fecerant, ſedentem in ſenatu vndique circunſtant, eíque de improuiſo irruentes vulnera infligunt. Hîc M. Bruto grauiter percutienti dixiſſe fertur, Καὶ σὺ τέκνον, Et tu fili. Poſt Cæſaris necem Lepidus armatis militibus forum occupauit, quòd diceret ſe Cæſarem eſſe vindicaturum: verè autem rebus nouis ſtudebat, & ſibi dominationem quærere nitebatur. Brutus verò & Caſſius in Capitolium aſcenderunt. Igitur cùm Roma in maximo periculo eſſet, Cicero habita oratione ciues in concordiam reduxit. Antonius huic recōciliationi operam & ſtudium ſuum nauauit, nō quò pacis author eſſet, ſed quia per id tempus priuatus ciuis, & dominandi cupidus, nolebat in illa ſeditione & tumultu dominationem ab alio comparari. Cùm inde ſimul abirent, Brutus ad Lepidum propinquū ſuum, Caſſius ad Antonium proficiſcitur. Inter cænandū cùm ſermonem, vt par eſt, de multis rebus habuerunt, tum verò Caſſium Antonius interrogauit, An nunc etiam, inquit, pugionem ſub axilla geris reconditum? Certè, inquit, longè maximum, ſi quidem tu quoque regnum affectabis. Poſt hæc teſtamēto Cæſaris publicè recitato, in quo ſeptuaginta drachmas populo viritim legauerat: deinde ipſo Cæſare mortuo in foro poſito: poſtremò habita de eo Antonii oratione, plebs ira accēſa atque cōmota, Cæſarem in foro combuſſit, poſtea ſepeliuit, tum arā ei dedicare, ad eamque, tanquam eſſet deus Cæſar, ſacrificia facere conata eſt: deinde effrænata & furioſa contra interfectores contendit, atque Helium Cinnam tribunum plebis, errore nominis ducta propter alium Cinnam ſocium & participem coniurationis, interemit: neque prius ceſſauit, quàm conſules eandem aram euerterunt, latis legibus de quibuſdam temerariis ac nefariis hominibus è ſaxo Capitolino præcipitādis, ſanxerúntque execrationibus publicis, neminem in reliquū tempus dictatorem fore. tanquam enim in ſolo verbo factorum acerbitas eſſe videretur, nō ex armis, aut cuiuſque moribus, aut ex ipſis rebus nomina magiſtratus, in quo res ipſæ geruntur, calūniabātur. In hoc tumultu id prætereundum non eſt, quòd Caius Caſca tribunus plebis, cùm reſciuiſſet Cinnam ex ſimilitudine nominis occiſum eſſe, timuit, ne ipſe quoque necaretur, quòd Seruilius Caſca homo locuples, idémque tribunus plebis ex illo grege interfectorum erat. Itaque paucis literis immutatis, ſimul communionem ſanguinis, & cōſilii differentiam vno-

Lepidus.

nomine ſignificauit. Antonius ad exiſtimandas & ponderandas res ab Cæſare geſtas conuerſus, vt primùm tabulas eius habuit in ſua poteſtate, ex his multa deleuit, multa repoſuit, poſt verò quàm plurima expilauit, ex priuatis ciuibus, populis, atque regibus magnam pecuniam conflauit: quorum nonnullis regionem, aliis libertatem, aliis ciuitatem, multis immunitatem vēdidit: ad extremum contempto Octauio, vt puero adhuc & rerum imperito, quaſi hæres non ſolùm pecuniæ Cæſaris, verùm etiam potentiæ, omnia adminiſtrabat. Et quia Lepidus magnam habebat poteſtatem, filiam ſuam in matrimoniū filio eius dederat, eúmque Pontificem Maximum fieri curauerat, vt nihil de ſuis rebus inueſtigaret curioſius. Deinceps de cæteris imperatoribus dicendum eſt, hoc opere in tot partes diſtributo, quot imperatores Romæ poſt Iulium fuiſſe comperimus.

Octauius Cæſar Augvstvs.

CAius Octauius Pias, nam id fuit nomen filio Attiæ ſororis Cæſaris Velitris oppido Volſcorum natus, pupillus ab Octauio patre relictus eſt apud matrem, & fratrē eius Lucium Philippum: cúmque adoleuiſſet, à Cæſare non diſcedebat. Cæſar enim, quòd nullos liberos ſuſcepiſſet, quódque iam in eo magnam ſpem poſitam haberet, valde eum diligebat, eiúſque curam habebat, quippe quē nominis ſui & pecuniæ hæredem, ac imperii ſucceſſorem erat relicturus: præſertim cùm Attia ſine vlla dubitatione confirmaret, eum ſe ex Apolline concepiſſe, in cuius templo obdormiēs, rata eſt cum dracone commiſceri, peperítque expletis ad pariēdum menſibus. Adhæc antequam pareret, ſomniauit viſcera ſua ſublime in cœlum tolli, & in totum orbem terrarū diffundi. Item eadem nocte Octauius ſolem ex vulua vxoris oriri in ſomnis vidit. Cúmque puer iam natus eſſet, Nigidius Figulus ſenator ſtatim ei filii ſummum imperium prædixit. Nouerat is ſupra omnes homines ſuæ ætatis totius cœli ordinem & curſum: tenebat ſtellarum vim atque differentiam, quid ipſæ per

Nigidius Figulus Aſtronomiæ peritiſſimus.

D.ii.

ſe, aut cum aliis coniunctæ poſſint & efficiant: quorum tamen ſtudiorum, quod occulta eſſe & vana videbantur, culpã ſuſtinuit. Is igitur vt vidit Octauium ſerius propter partum vxoris in curiam venientem (nam tum fortè ſenatus erat) ſtatim exclamat, Nobis Octaui dominũ genuiſti: deinde ea re perculſum Octauium, atque idcirco puerulum necare volentem prohibuit. Nã vt hoc tẽpore (inquit) moriatur filius tuus, fieri certè nullo pacto poteſt. Cùm verò puer ruri paruulus educaretur, aquila de manibus eius panẽ rapuit, mox euolauit: atq; vbi paulo pòſt reuolaſſet, ei reddidit. Itẽ eo adhuc puero, & Romæ cõmorante, Cicero ſomniauit, eũ cathenis aureis ſuſpẽſum è cœlo in Capitoliũ pẽdere, eique flagellũ ab Ioue datũ eſſe: cúmque ipſe puerũ ignoraret, poſtero die in Capitolio obuiã ei factus eſt: quẽ vt agnouit, ſomniũ iis qui aderant præſentes, narrauit. Sed & Catulo, qui antea Octauiũ nunquam viderat, viſum eſt in ſomnis, à nobiliſſimis quibúſque pueris Iouẽ Capitolinũ adiri, & ab eo Romæ ſtatuam in ſinum Octauii demiſſam fuiſſe. Qua re exterritus, properauit in Capitoliũ precandi cauſa: ibi fortè aſcendentẽ Octauium inuenit, eiúſque faciẽ reuocauit ad ſomniũ, ídque poſtea verũ eſſe confirmauit. Præterea vt primùm ex pueris exceſſit, cùm ſumeret virilẽ togã, ea ab humeris vtrinque fracta vſq; ad pedes demiſſa eſt: quæ res cùm per ſe nihil boni portẽderet, eos qui aderant præſentes, conturbauit, quia eo tempore, quo primùm togã virilem ſumebat, euenerat. Atque tũ fortè Octauius, Tenebo (inquit) omnẽ ſenatoriam dignitatẽ in mea ditione & poteſtate. id quod poſtea factũ eſt. Igitur Cæſar his rebus permotus omnibus, de eo quàm plurimũ ſperare cœpit, eúmque introducere ad nobiliſſimos viros, & ad regnandũ exercere: poſtremò docere accuratè omnia quæ cõuenire videbantur ei, qui ſummũ imperiũ benè geſturus eſſet, & cum ampliſſima dignitate. Nã in omni genere dicẽdi Græcè & Latinè exercebatur: militiæ labores perferebat: perdiſcebat omnia quæ ad rẽpublicã, quǽue ad regnũ pertinerent: fuítque Octauius ſtudiorũ cauſa, cùm Cæſar necaretur, in Appollonia, ad ſinum maris Ionii. nã eò Cæſar præmiſerat, quòd bellũ contra Parthos pararet. Itaque de morte Cæſaris accepto nũcio, vbi ſe ab eo hæredẽ factũ intellexit, nihil cũctandũ ratus, ſtatim Cæſaris nomẽ ſumpſit, hæreditatémque adiit, ac res hæreditarias adminiſtrare cœpit, atq; ita Octauius antea vocatus, tũc Cæſar, pòſt Auguſtus, ad magnas res gerẽdas animũ applicat, eáſque fortius adminiſtrat atq; diligentius quàm omnes viri, prudentius, quàm ſenes omnes. Nã

Somnium Ciceronis.

Somnium Catuli.

principio vt priuatus, quaſi ſolius hæreditatis ſucceſſor, cũ paucis nullo magnifico apparatu in vrbẽ ingreſſus eſt: tũ Antoniũ, licet ab eo iniuriã acciperet, coluit, plebémque ſibi deuinctã habere conatus eſt. Itaq; cùm Antonius in foro de ſuperiore loco ius diceret, neque admiſiſſet Octauiũ ad ſe venientẽ colloquẽdi cauſa, vt viuo patre cõſueuerat, ſed eũ expelli & eiici per lictores iuſſiſſet, cũcti grauiter & iniquo animo tulerũt: potiſſimũ quòd Cæſar, vt cõflaret inuidiã Antonio, & ſibi multitudinis animos ad beneuolentiã alliceret, amplius in forũ non veniebat. Quocirca metuẽs Antonius, Cæſari recõciliari voluit: cũ quo rurſũ propter aliquã ſuſpicionẽ diſſenſio facta eſt. Interea ſenatus decreto ſecurũ eſſe iubet Sextum Põpeium Cnei minorẽ filium: ſimul decernit, vt quæ pecunia numerata ex hæreditate patris in ærariũ redacta fuerat, ea filio reddatur. Is tũ maximas copias habebat, vicerátq; Bethica pugna Caiũ Aſiniũ Pollionẽ, multáſque vrbes partim vi, partim de volũtate ipſarũ ceperat. Huic cùm Antonius prædia ab ſe occupata nõ reſtitueret, Lepidꝰ, qui finitimã Hiſpaniã obtinebat, perſuaſit, vt cũ eo in gratiã rediret, quò poſſet omnia recuperare facilius. Porrò in vrbe omnia cõfuſa & cõturbata erãt propter Cæſaris & Antonii diſſenſionẽ. Etenim iura ciuibus minime reddebãtur, propterea quòd iſti ſimulata cauſa libertatis, cũcta ad dominãdi cupiditatẽ trahebãt. Antonius, quia cõſulerat, apertè ampliſſimã potentiã vſurpabat: ſed multitudo ſtudio in Cæſarẽ accẽdebatur, nõ ſolũ permota patris authoritate, ſed etiã adducta ſpe, quã de eo cõceperat. Ad hæc valde Antoniũ oderat, quòd petulãter viueret, & homo imperioſus eſſet. Caſſius autẽ & Brutus erãt in prouinciis, quas ſortiti fuerãt: hic in Macedonia, ille in Syria. Igitur Antonius omnibꝰ copiis ad Galliã occupãdã profectus eſt. Cæſar milites Antonii, quàm maximè poteſt, ſuos facere, atq; eorũ nonnullos propter eã quã erga patrẽ habuerãt beneuolentiã, cõtra Antoniũ ducere, eiq; impedimẽto eſſe in tẽpore conatur. Senatus, perſuadẽte Cicerone vetere odio in Antoniũ, eũ hoſtẽ iudicat, pecunias & milites ad Cæſarẽ mittit. Quibus rebus omnibus cùm nõdũ Antonio par eſſet, eò properè ambos cõſules cum magnis copiis ire iubet. Eodẽ ferè tẽpore multa portẽta viſa ſunt: præter cætera enim fax ardens oriẽte ſole ad occaſum cõmeauit, & noua quædã ſtella multis diebus apparuit, ſplendórque ſolis diminui & extingui, ac tribus orbibus contineri viſus eſt: quorũ vnus ignea corona cinctus eſſe putabatur: quæ omnia fatalẽ caſum reipublicæ portendebant. Poſtquam pecunia ad bellum gerendũ opus eſſe compertũ eſt,

Antonius hoſtis iudicatur.

omnes ſuarum facultatùm quintam & viceſimam partem contribuunt:ſenatores verò etiam in ſingulos lateres,quos habebāt in ædibus vrbanis, non ſuis ſolùm, ſed etiam alienis, in quibus habitabant, quatuor obolos perſoluunt. Inſuper ditiſſimi quique ſeparatim alia permulta conferunt:præterea arma, cæteráque militibus neceſſaria multæ ciuitates, multíque priuati homines gratis ſuppeditant. tum enim ærarium exhauſtum erat. Igitur magna pars hominum à Cæſare cõtra Antonium ſtabat, etſi neuter eorũ in cura & cogitatione Reipublicæ verſabatur, ſed ab vtroque pari ſcelere, diſpari tamen fortuna & opinione cuncta afflicta erāt & labefactata. Cæſariani fortunatiſſimi eſſe, proſpicere & conſulere Reipublicæ, eámque ex animo curare videbantur. Contrà Antoniani miſerrimi, hoſtes patriæ, ac ſceleratiſſimi homines eſſe dicebantur. Placet autem cuncta ſigillatim perſequi: nam mihi quidem in eo magna vis eſſe videtur, ſi acta & euentus rerum ex cuiuſque conſiliis, quemadmodum ea inter ſe conſentiant, iudicauerimus. Fortuna Antonium in varios caſus miſit. Is enim principio Hircium & Cæſarem fœliciſſimè intra munitiones continuit:deinde Iunium venientem ad opem collegæ ferendam factis inſidiis ſauciauit, quo ex vulnere paulò pòſt mortuus eſt. Verùm inde cõtra Hircium & Cæſarē conuerſus, occurrente Hircio ſe in caſtra ſua recepit, quòd belli laboribus defatigatus, & de via feſſus erat: atque quia caſtra tueri non poterat, cum paucis ad Lepidum confugit. Conſul fortiter pugnando caſtra cepit, in qua tamen pugna ipſe occiſus eſt. Apud cæteros, qui ſe periculis commiſerant, fuerunt bellicæ laudis & victoriæ inſignia:ſed poteſtas omnis, & rerum bene geſtarum gloria penes Cæſarem fuit:quanquam in maximis periculis è caſtris non exierat, quippe adoleſcens erat decem & octo annos natus. Fracto Antonio, ſenatus Cæſarem ſuſpectum habere cœpit, atque id agere, vt imperium deponere, ac priuatus eſſe cogeretur. Qua re cognita, Cæſar ſtatuit milites, quos apud ſe habebat, vtriuſque conſulis paulò antè in bello contra Antonium defuncti, ſibi donis & promiſſis deuincire, atque clam legatos ad Antonium & Lepidum mittere, eóſque ad reconciliationem cohortari. Miſit quoque milites ad ſenatũ, ac per eos conſulatũ petiit:quem dum ei negaret ſenatus, quidā è militibus manu gladium, quem gerebat, attigit, Mox (inquit) niſi vos Patres conſcripti Cæſarem conſulem facietis, hic eſt facturus. Huic Cicero ita reſpondit, Siquidem (inquit) ita conſulatum petitis, obtinebit. Poſt hæc Cæſar cum exercitu Romam

De fortuna Cæſaris & Antonij.

Dictũ militis in ſenatum.

contendit. ſenatus principio eum prohibere, atque vrbem tueri nitebatur. Sed cùm iam Cæſar adeſſet, impenderétque vrbi grauiſſimum periculum, mutato conſilio, frequens obuiam ei proceſſit, vrbémque inuitus permiſit. Ea res mirificè extulit Cæſarem, tum etiam, quòd primo die comitiorum in campū Martium ingreſſus, ſex vultures vidit, & paulò pòſt duodecim, cùm apud milites concionaretur. quod ille ad Romulum, atque eius auguria referens, ſperauit ſibi regnum futurum. Porrò militibus magnam pecuniam largitus eſt, iíſque maximas gratias egit, propterea quòd ſine eorum præſidio & cuſtodia in ſenatum venire non audebat. Adoptatus in familiam Cæſaris, ex eo Caius Iulius Cæſar Octauianus dictus eſt. nam hæc eſt eorum, qui adoptantur conſuetudo, vt adoptantium quidem nomen accipiant, priſtinum verò aliqua ratione formatum ac paulùm mutatum ſeruent. Inſuper Auguſtus cognominatus eſt, quo nomine reliqui poſt eum imperatores appellati ſunt. Igitur Cæſar vbi milites ſibi deuinctos habuit, redegítque ſenatum in ſuā poteſtatem, ad vlciſcendam necem patris animum appulit. Itaque contra interfectores contendit: pòſt properantibus Antonio & Lepido cum magnis copiis, cum ipſis fœdus inire ſtudet, quòd eos opprimere non poterat, & quòd ſperabat Brutum & Caſſium iam potentiſſimos viros per eos confici poſſe, ſéque poſtea ſeparatim vtrúnque eorum eſſe ſuperaturum. Itaque ad paruam Inſulam eius fluuii, qui Bononiam præterfluit, conueniunt, nec illi quidem ſoli, ſed pari militum numero comitati. Pòſt vbi ſatis exploratum eſt, ne quis eorum in occulto gladium haberet, in congreſſum colloquiúmque veniunt, ibíque dominationem in omnes communem eſſe inter ſe iubent: præterea contra communes inimicos coniurant, etſi propria quædam & præcipua ſibi relinquunt. Cæſar enim Lybiam & Siciliam accipit: horum alter Hiſpaniam, alter Galliam: inde Romā profecti, proſcriptorum tabulas in albo proponunt, multo certè crudelius, quàm in Syllæ dominatione factum fuerat. Sylla enim inimicos tantummodo ſuſtulerat, amicis verò ſuis pepercerat: at iſti non modò perdebant inimicos, ſed etiam amiciſſimos quoſque in poteſtatem aduerſariorum mutuo tradebant: quibus traditis, acciperent infeſtos ſibi homines, eóſque ad extremum vlciſcerentur. ex quo fiebat, vt in his nulla firma amicitia eſſet, ſed irarum ardor acerbiſſimus. Priuſquam Romā cum exercitu venirent, multa prodigia viſa ſunt, quibus eorum magna potentia, & grauiſſimi caſus demonſtrabantur. Nam

Octauianus.

Triūuiratus.

Album.

Portēta cōtra Lepidum & Antonium. Lepido anguis gladium Centurionis cuiuſdam circumplicauit, & lupus ingreſſus in caſtra, intra tentorium Lepidi cœnātis venit, ac menſam complexus, ampliſſimam potentiam eius oſtēdit, ſed in ea conſeruanda difficultatem. Antonio verò foſſa lacte circunfluens, & concentus de nocte auditus, magnas animi voluptates ſignificauit, ob eáſque exitum perniciosum. Sed Cæſari aquila ſtatim inito cum ambobus fœdere, ſupra tentorium ſtetit, móxque coruos duos aduolantes, qui ex alis eius plumas euellere conabantur, occidit: itaque ex vtroque victoriam portendit. Interim milites Antonii, Fuluiæ vxoris eius filiam, quam ipſa ex Clodio habuerat, Cæſari, etſi antè ſponſalia cum alia fecerat, deſponderunt, Antonio ſcilicet eam rem procurante, quæ res etiam non eſt à Cæſare recuſata. Dum hæc geruntur, cædes indigniſſimæ maximæque, vt antea Syllanis temporibus, fiunt. Etenim vrbs tota interfectorum hominum referta erat, capita pro roſtris poſita, reliqua corpora proiecta iacebant, atque à canibus & volucribus comedebantur. In his rebus hanc ſolā proprii & alieni rationem habebant, quòd eorum nemo inimicum ſuum, qui eſſet alterius amicus, vlciſci poterat, niſi pro eo alium tradidiſſet. ita aut ira vetere incitati, aut futura ſuſpicione adducti, amici ſalutem ſupplicio inimici poſtponebāt, permutabántque facillimé. Nam amici pro inimicis, ſocii pro hoſtibus inuicem dabantur: & commutabantur aut pares cum paribus: aut plures cum vno: aut cum pluribus pauciores, quaſi venales eſſent, pretiis & licitationibus factis. Tū enim ſimplex erat permutatio, cùm pares erant inter ſe: ſin minus, pauci pro multis moriebantur. Commune autem imprimis eorum fuit, vt cum locupletibus inimicitias gererent, non eas quidem ſuſceptas ex aliqua ſimultate vel odio, ſed quòd erat in ipſis ſumma auaritia, & infinita pecuniæ cupiditas. Antonius & Lepidus his nefariis & truculentis ſceleribus potiſſimùm aſtringebantur: ſed & Cæſar in eadem culpa eſſe videbatur, communicato cum illis imperio. natura quidem certè crudelis non erat, in moribus patris educatus. Præterea modò ad res gerendas acceſſerat, nec, cur ciues odio haberet, cauſa erat: denique ipſe ſe diligi & amari cupiebat: quin rerum potitus, ex quo tempore regnū habuit, non ſolùm nihil tale commiſit, ſed multos etiam conſeruauit.

Cæſar mitis natura.

Tanyſiæ virtus. Magno argumento eſt, quòd Tanyſia matrona nobilis, cùm Titum Iunium virum ſuum proſcriptum in arcam conieciſſet, ac eam apud Philopœmenem libertū repoſuiſſet: cúmque propinquus eius diem feſtum celeberrimum acturus eſſet, curauit

Cæſarem

Cæſarem per Octauiam ſororem ipſius ſolum ex triumuiris eò venire, ibique de improuiſo accedens, Cæſari rem omnem aperuit, allatáque arca, virum ex ea eduxit. Quam rem Cæſar admiratus, omnibus veniã dedit: etſi capitale erat, ſi quis proſcriptum hominem occultauiſſet: hoc amplius Philopœmenem in equeſtrẽ ordinem perduxit. Itaque Cæſar tali ingenio præditus erat. Sed neque Lepidus in propinquos ſuos & alios erat inexorabilis: Antonius verò acerbè & crudeliter nulla miſericordia permot⁹ occidebat nõ modò eos quos proſcripſerat, ſed eos quoque qui proſcriptis opẽ ferre conarentur: quorũ capita etiã inter epulas ſpectabat, eáque ſpectatione nefaria & calamitoſa magna ex parte ſatiabatur. Eodẽ modo Fuluia non tam odio impulſa, quàm ſtudio pecuniæ quærẽdæ, ſæpe morte afficiebat homines viro ſuo incognitos. itaq; is, vt caput cuiuſdã ad ſe perlatũ vidit, hunc hominẽ (inquit) ignorabã. Sed capiti Ciceronis allato contumelioſiſſimè maledixit, iuſſitq; in Roſtris, quò magis inter cætera emineret, collocari in præcelſo atque ædito loco, vt vnde in cõcione auditus fuerat in ipſum dicere, ibi cũ amputata dextra conſpiceretur. Idẽ caput, antequã inde exportaretur, Fuluia ſumit in manus, conſectatur conuitiis, ſpuit in faciẽ, ſupra genua collocat, ex eóque ore aperto linguã extrahit, deinde pũgit acu, qua ad ornamẽta capitis ſui vtebatur: ad extremũ illudit ei maledicè & cõtumelioſè. Sed vt illis tẽporib⁹ variæ cædes factæ ſunt, ita pleriſque ſalus multis modis data eſt: quorum partem prætermittere viſum eſt, eáque tantùm quæ cõmemoranda eſſe videbãtur, referre. Igitur cùm quidam ſeruus in ſpeluncã dominũ incluſiſſet, eúmque non multò pòſt alius indicaſſet, ita vt mors ei haud dubia impenderet, ſeruus veſte cum domino commutata, ingredientibus properauit obuiã, & quaſi ipſe dominus eſſet, occidi ſe paſſus eſt: ita illi rati ſe, quem volebant, interfeciſſe, abierunt. hic poſtea aliò ſe contulit. Sed & alius pariter mutatis cum domino veſtibus, in opertam lecticã ingreſſus, domino perſuaſit, vt eã deferret: pòſt vbi ambo deprehẽſi ſunt, ſeruus ne conſpectus quidem necatus eſt, dominus quaſi lecticarius euaſit. Id ſerui dominis beneficio eorũ affecti præſtiterunt. Cæterum ſtigmatias quidam non modò non prodidit dominũ à quo notis fuerat cõpunctus, ſed etiam ad eum ſeruãdũ prõptiſſimus fuit. Cùm enim clàm dominũ exportaret, eúmq; inimici re cognita inſequerentur, hominẽ ſibi fortè factũ obuiam interemit, eíque veſtem detraxit, ac domino induit: deinde mortuo in rogum impoſito, acceptáque veſte domini, annulóque eius, perſe-

Philopœmenes.

Ciceronis caput.

Seruorũ fides erga dominos.

quentibus occurrit, iis ait ſe fugere, quòd dominum occidiſſet, atque eius rei fidem ex ſpoliis & notis fecit: qua ratione nō modò conſeruauit dominum, ſed ab his quoque beneficium accepit. Verùm memoria nominis iſtorum, quòd obſcuri homines erant, nullis monumentis conſecrata eſt. In eadem cauſa etiam eſt is, qui quò patri ſuo opem & ſalutem ferret, eum pro mortuo extulit. Porrò Quintum Ciceronē M. Tullii oratoris fratrem filius in occulto habuit, & quantum potuit conſeruauit. nā eum ita abdidit, vt nullo pacto poſſet inueniri, cúmque ob eam rem verberibus & tormentis afficeretur, nihilo magis indicauit. Quintus autem poſtquam ea res ei nunciata eſt, admiratus filii cōſtantiam, atque eius miſericordia permotus, vltrò prodiit, ſéque inimicorum poteſtati permiſit. Marcus verò Terentius Varro, quòd vni ex proſcriptis idem nomen erat, metuens ne quod Cinnæ euenerat, ſibi quoque eueniret (erat enim tribunus plebis) literam de ſuo nomine detraxit, & ob eam cauſam irriſus eſt. Per hæc tempora permulti etſi proſcripti non erant, tamen vel quòd inimicitias gererēt, vel quòd locupletes eſſent, occidebantur. Plerique etiam proſcripti, qui incolumes euaſerant, poſtea reſtituti ſunt, & magiſtratus geſſerunt. Ex quo intelligi poteſt, quanta ſit varietas rerum humanarū & inconſtantia. Multi ad Brutum & Caſſium confugiebāt, plurimi ad Sextum Pompeium, quòd claſſi præerat, & aliquanto tempore in mari potens erat, tenebátque Siciliam prouinciam. Poſtea quā proſcriptio de eo facta eſſet, cúmque veniret in proxima loca Italiæ, pecuniam, receptúmque, & honores promittebat iis, qui ex impetu percuſſorum ciues eripuiſſent ac ſeruaſſent: itaque permultos conſeruauit. Triumuiri autem non ſolùm occidebāt eos quos in albo proſcripſerant, ſed eos etiam quos iam miſſos feciſſe videbantur, quodammodo perdebant, dum eos ex locupletibus egentes facerent. nam ab his exigebant penſionem ædium quas habitabant, capiebántque redditus prædiorum, & pecunias maximas inter milites diſtribuebant, eóſque fouebant ac alliciebāt multis muneribus, vt dato prius ſtipendio, eos haberent ad omnia facinora paratiores. Quamobrem cùm bona damnatorum vænalia proponerent, cæteros quidem minis deterrebant, quò minus emerent: pòſt verò ſolis militibus ea paruo prætio vendebant. Sed in hoc maximo mœrore & acerbiſſimo luctu vrbis, rem crudelem fecerūt, ac omnibus modis irridendam. Iuſſerunt enim ciuibus, vt iſta proſcriptione lætarentur, grauiter minati, niſi parerent. Eo pacto cuncta ad eorū ar-

Quintus Cicero, & eius filius.

bitrium libidinémque gerebantur, ita vt regnum Iulii Cæſaris aureum fuiſſe videretur. Poſt id tempus tabulas rurſum in albo proponunt, ex quibus nemini quidem mortem afferunt, tamen viuos fortunis ſpoliant, exigentes à ſingulis ciuibus decimam partem bonorum, vt aiebāt: verè autem vix cuique decimā partem reliquerunt. Iidem Iulio Cæſari ſepulchrum fecerunt in foro, vbi combuſtus fuerat, eóſque, qui ad ipſum confugerent, tutos & inuiolatos eſſe voluerunt, ædibus in quibus fuerat occiſus, ad purgandā aluum relictis. His rebus geſtis, Lepidus Romæ remanſit: Cæſar & Antonius contra Brutum & Caſſiū profecti ſunt. Nam hi vbi intellexerunt remp. arbitratu Antonii & Cæſaris adminiſtrari, contēpta Creta & Bithynia, quas prouincias ſortiti fuerant, contendunt, hic in Syriam, ille in Macedoniam: quæ prouinciæ non ſolùm erant opportunitate temporum, ſed etiam pecuniis, & magnis copiis florentiſſimæ. eas cōfeſtim ſine pugna capiunt, deinde Aſiam omnem in ſuam redigunt poteſtatem, deditione populorum, ſi res ita ferebat, & vi facta iis qui reſiſterent. Erant per id tempus magiſtratus in ſingulis prouinciis, quorum alii ad Brutum propter eius dignitatē & gloriam ſtatim ſe recipiebant: cæteri, qui Antonii & Cæſaris partes ſuſtinebant, facilè capiebantur. In eo fuit numero Dolobella, à quo Tribonius Smyrnæ ex inſidiis necatus fuerat, eiúſque caput ad ſtatuam Cæſaris proiectum, quòd cædis eius particeps fuiſſet. Fuit & frater Antonii in Macedonia, quem Antonius eò miſerat, vt exercitui præeſſet. Hi omnes obſtupefacti Brutum admirabantur propter ea quæ ab omnibus ciuitatibus facta erant. Nam Athenienſes Bruto & Caſſio ſtatuas ex ære iuxta ſtatuam Armodii Ariſtogitonis publico decreto poſuerant. Imprimis autem id eos celeriter auxit, quod à triumuirorum crudelitate & ſcelere longiſſimè aberant, præſertim Brutus: quódque ad ſenatum referebāt omnia, eíque ſe réſque ſuas omnes permittebant: id enim ſenatui erat gratiſſimum. idcirco confirmabat ea omnia quæ ab illis geſta eſſent, quouſque ſeruire omnino coactus eſt. Hi poſtquam intelligunt ſenatum redactum eſſe in ſeruitutem, & cædes nefarias in vrbe factas, omnibus copiis in vnum conductis, properè contendunt de libertate dimicaturi. Dum autem adhuc eſſent in Aſia, adfuerunt Antoniani, qui, vt Ganium flumen tranſierunt, in Philippis Macedoniæ caſtra locant. Illi vbi venerunt ex Aſia, ex aduerſo caſtra ponunt, eorúmque duas partes faciunt, quò magis liberos & expeditos milites habeant, eíſque facilius queant impe-

Brutus & Caſſius.

rare: deinde foſſa vallóque circundant. quæ res communiter vtrunque exercitum munitum & tutum præſtabat. Cùm ita eſſent inter ſe oppoſiti, vtrinque crebræ excurſiones fiunt: & quãquam prælium aliquanto tempore cõmiſſum non eſt, tamen ad extremum congreſſi ſunt. Hanc pugnã præceſſerunt nonnulla portẽta, quibus eius belli exitus & caſus reipublicæ demonſtrabantur, quòd eam Deus Opt. Max. in meliore ſtatu & conditione regni erat collocaturus. Nã vt tum res erant, pax & cõcordia ciuibus diu nõ poterat inſidere. Reſpublica enim potẽtiſſima, & in ſummo faſtigio collocata, modum tenere nullo pacto poteſt. Itaque etſi Romani pro retinẽda libertate plurima bella ſuſceperũt, tamen tandẽ cadere & ſeruire coacti ſunt. Sed huiuſmodi portẽta iis quibus ea curæ ſunt, puto relinqui oportere: multóq; melius Dion, vt opinor, feciſſet, ſi ea ſupra modũ admiratus nõ

Polybius. eſſet, ſibíque Polybiũ propoſuiſſet aliqua ex parte ad imitandũ. Ille enim hiſtoriã de Carthaginis & Græciæ captiuitate cõſcripſit: itémque de graui diuturnáque clade, quã Romani antea ab Annibale acceperãt, nuſquam tamẽ monſtra eiuſmodi referre, aut calamitates vrbibus antè ſignificatas eſſe, dicere videtur. Id ſi facit, ratus ea nunquã accidiſſe, culpa nõ caret: portẽtorũ enim plena eſt hiſtoria. quòd ſi eueniſſe putauit, tamen ea ſcribere noluit, veniam meretur: hiſtoriam enim conficiebat. Ego verò ex his omnibus quæ temporibus Cæſaris & Antonii acciderũt, hoc vnum referã, quo commutatio rerum, vt ego arbitror, ſi-

Res mira. gnificabatur: flumina quædã in Italia in contrarias partes fluxiſ-

Pugna in Philippis. ſe, quædam prorſus exaruiſſe. Pugna autem in hunc modũ cõmiſſa eſt. principiò vtrinque vnus tuba ſonuit, pòſt reliqui omnes, ſed primùm ii qui continebantur certo & præfinito loco, vt tuba canerent: deinde alii, vt animos militũ ad prælium ineundum excitarent: mox repẽte ſilentiũ factum eſt. Illi rurſum ſonos acutiſſimos fuderunt, & vtrinque exercitus conclamauit. Tũ cœpere milites grauis armaturæ ſcuta haſtis percutere, eáſque contra ſe inuicem torquere. Funditores & ſagittarii tela lapidéſque iacere, equitatus irruere ſubſequẽtibus militibus grauis armaturæ. Ita res ad manus atque ad pugnã venit. Fit grauis impetus, diſtringũtur gladii: id primũ omnes agunt, vt multos vulnerent, ipſi verò nullũ vulnus accipiãt. Pòſt vbi animi, vt fit, ira incẽdi & inflãmari cœperunt, accurrũt propius, & temerè irruunt. Hîc rationẽ nullam habẽt ſui, neque ſentiunt accepta vulnera, quòd mors dolorẽ anteuertat. Itaque morientium nullus eſt gemitus, nulla lamentatio: etenim abſque cruciatu corporis

ſtatim moriebantur, imprimiſque vtriq; in ſuis locis cõſiſtebãt. neque enim recedebãt aliò, vt quenquã inſequerẽtur, ſed in iiſdẽ locis in quibus eſſent, ſauciabãt, pariterque ſauciabãtur. Cúmque hoſtes occidiſſent, ibidẽ ipſi nó multò pòſt cadebãt. Mãſit ea pugna, quouſq; dies iã inclinaret. Igitur ſi Brutus cũ Antonio prælio decertaſſet, & Caſſius cũ Cæſare, ipſi pares inter ſe fuiſſẽt. Sed dũ Brutus Cæſarẽ imbecillũ vicit, atq; Antonius Caſſio, qui par ei in bellicis rebus nó erat, ſuperior fuit, victores quodãmodo victi diſceſſerũt. Caſtra enim Cæſaris & Antonii, & quæ in caſtris erãt, omnia capta ſunt: Cæſar mirabiliter ſaluus euaſit. Nam ei, antequam prælium cómitteretur, medicus ſomnium narrauit, quo eum caſtris excedere iubebat. Caſſius quoque incolumis ex prælio amiſſis munitionibus profugit: ſed cũ exiſtimaret Brutum iam occiſum eſſe, cúmque quidam è victoribus ad eũ properaret, mortem ſibi ipſe intulit. Brutus quanuis poſtea exercitũ Caſſii recepiſſet, tamen iterum ſibi confligendum eſſe non putabat, quòd ſperabat cunctando ſe poſſe omnes ſine periculo cõficere. Cæterum de nocte conturbare eos maximo tumultu conabatur, quos etiam aliquãdo alueo fluminis auerſo intra munitiones concluſit. Dum Brutus hæc ageret, Cæſar & Antonius commeatu & pecuniis maximè indigebant, ob eámque rẽ nihil dederãt militibus, quò damna, quæ captis caſtris in rebus eorũ facta erant, reſarcirent. Ad hæc copias nauales iam à Bruto ſuperatas amiſerant: ita in armis ſpes relicta erat, non modò victoriæ, ſed etiam ſalutis. quamobrem experiri & tentare omnia etiam cum periculo cupiebãt. Brutus quoque, quòd crebrò milites ab eo deficiebãt, idem facere coactus eſt: iámque acies inſtructæ erãt, cùm duæ aquilæ volantes ſuper vtrunque exercitũ inter ſe concertarent, finẽ belli prænunciantes, propterea quòd ea quæ ad Brutum ſpectare videbatur, victa eſt. Bruto ſuperato, plerique militum in diuerſas partes fugæ ſe mandarunt, quos victores inſequebantur: etſi neminem eorũ occidebant, aut capiebant, ſed noctu locati in inſidiis prouidebant, ne rurſum cogerentur. Brutus deſperata ſalute, ratus turpiſſimum eſſe capi, & indigniſſimum, ad mortem confugit. Itaque cùm exclamaſſet illud Herculis, O miſera virtus, quàm tu res eras nugatoria: equidem ſeriò in te exercebar, at tu ſeruiebas fortunæ: cohortatus eſt aliquem ex ſuis, vt ſe interficeret. Quo facto Antonius corpus eius ſepultura affecit, niſi quòd caput Romã miſſũ orta tẽpeſtate, cũ Dyrrachio ſoluiſſẽt, in mare proiectũ eſt. Morte Bruti cognita, vxor eius carbonẽ abſorbuit: ita mortua eſt. Cũ'q;

Capta caſtra Cæſaris.

Bruti morituri ſententia.

permulti clariſſimi viri cum Bruto eſſent, plures eorum ſtatim mortem ſibi conſciuerunt, quàm captiui deceſſerint. In his fuit *Fauonius.* Fauonius amicus Catonis: reliqui in Siciliam ad Sextũ ſe receperũt. Antonius pecuniæ faciẽdæ cauſa in Aſiam profectus eſt. Cæſar Romam venit, vt eſſet impedimento Lepido, ſiquid moliri conaretur, atque vt Sexto bellũ inferret. Per id tẽpus Fuluia *Fuluia.* ſocrus Cæſaris & Antonii vxor, contempto Lepido ita adminiſtrabat omnia, vt nihil à ſenatu decerneretur vel à plebe contra eius voluntatẽ. Cum ea erat Lucius Antonii frater. Igitur poſteaquam Cæſar venit, in pace aliquanto tempore fuerunt, pòſt verò diſſidere cœperunt, atque in apertum odium venire. Nam Cæſar propter inſolentiam ſocrus, quam ferre non poterat, filiam eius repudiauit, vt virginem adhuc: quam rem iureiurando confirmauit. Cùm autem apertas inimicitias gererent, proderat in primis Fuluiæ odium hominum, quod paulò antè in Cæſarem concitatum fuerat. Cauſa odii hæc fuit. Quòd cùm Cæſar Italiam omnẽ teneret, niſi ſiquid veterani milites ab eo dono ceperant, aut ex publico emptum poſſidebant, ope auxilióque ſeruorum, aliíſque rationibus adiutus, bona dominis eripiebat atque auferebat, eáque deinceps dabat ſuis militibus. Cùm autem ii, qui partis bonis priuabantur, grauiter ferrent, atque, vt par erat, indignarentur: ita eos interrogare ſolitus erat, Vnde igitur, inquit, veteranos remunerabimur? quaſi aut bellũ gerere, aut tot promiſſa facere quiſquam ei iuberet. Sed cùm Lucius & Fuluia iniuria affectos à Cæſare beneficiis ſibi deuincirent, eíſque omnibus in rebus auxiliarentur: Cæſar & quidem inuitus remittere aliquid de crudelitate ſua, nec amplius quenquam fortunis ſpoliare viſus eſt. Quare non modò apud Senatum, ſed etiam apud omnes charus haberi cœpit, milites autem grauiter ferre. Idcirco interfecerunt Centuriones, alióſque permultos, qui eorum tumultum compeſcere, eóſque placare nitebãtur. Parum quoque abfuit quin ipſe Cæſar ab iis fuerit interfectus. Etenim qualibet cauſa incitati, vim iracundiámque ſubibant: neque prius deſtiterunt, quàm propinquis ſuis & patribus, liberíſue eorum qui in præliis cecidiſſent, prædia quæ ab aliis poſſidebantur, reſtitui iuberet. Quo impetrato, milites Cæſari fuerunt amiciores: ſed populus Romanus iterum acerbè tulit, ita vt ipſi inter ſe venirent ad manus, & pugnarent continenter. Quare timore permotus Cæſar, ſtudebat cum Fuluia & Lucio reconciliari: id tamen per legatos impetrare non potuit. propterea quòd multi ſenatorii & equeſtris ordinis cum Fuluia

erant,cum quibus conſilia communicabat, eáque nonnunquā, quod mirum fortaſſe videbitur, accingebat gladium, ſignáque diſtribuebat inter milites,atque apud eos ſæpenumero concionabatur. Quapropter Cæſar ad veteranos confugit (erant veterani,qui militia dimiſſi erant,vbi per legitimum tempus militauerant) Cùm igitur eſſent in Italia complures veterani,ab iis contendit, vt ſe Fuluiæ conciliarent, componeréntque controuerſias omnes, de quibus eos iudices ſumebat. Itaque veteranorum magna multitudo Romam venit: deinde frequentes in Capitolio tabulas,in quibus ſcripta erant fœdera quæ Cæſar cū Antonio fecerat,legi coràm iuſſerūt:ibi Cæſari præſenti,abſentibus autem per legatos diem dicunt, quam ad diem Romam ipſi veniant cauſam ſuam acturi. Die conſtituta,cùm Cæſar paratus eſſet iudicium accipere,illi non adfuerunt, timore fortaſſe adducti,aut certè quòd ea res indigniſſima videretur. Irridebant igitur veteranos, & ſenatum Caligam vocabant ex vſu caligarum militarium . Veterani nihilominus Lucium & Fuluiā iniuſtè facere pronunciant, réſque Cæſaris comprobant. Quo facto Cæſar Lucio & Fuluiæ bellum indixit,mox ea quæ in fanis religionis cauſa erant, cæteráque ex quibus pecuniam facere poterat, nec ea ſolùm quæ Romæ , ſed etiam omnia quæ in Italia,& in ditione ac poteſtate eius repoſita erant, ſuſtulit. Dū Cæſar bellum appararet, Lucius & Fuluia, cōparatis etiam rebus ad bellum gerendum neceſſariis,copias cogunt. Tandē autem datis acceptíſque vtrinque magnis incommodis, Cæſar ſuperior fuit,atque oppidū in quo Lucius erat,diuturna obſidione faméque afflictum cepit. Et quanuis Lucius cum paucis ſaluus & incolumis euaſerit, tamen complures ſenatorii & equeſtris ordinis perierunt: Fuluia verò cum liberis ad maritū perfugit. Iulia Antoniorum mater primùm in Siciliam profecta ad Sextum Pompeium,ab eodem honorificè ad filium remiſſa eſt. Claudius quoque Tiberius Nero cum iis fuit qui ſe ad Antonium receperāt. Nam cùm haberet præſidia in Campania, intelligerétque Cæſarem bello ſuperiorem fuiſſe, fugit cum Liuia Druſilla , filióque ſuo Claudio Tiberio Nerone , vt poſtea mira res accidiſſe videatur, quòd Liuia Cæſari quem antea fugerat, nupſerit,atque Tiberius is,qui cum parentibus ſuis fugæ ſe mandauerat, Cæſari in imperio ſucceſſerit . Nam vtrunque poſtea factum eſt. Cæſar poſtquam vrbem grauiſſimis morbis affligi propter famem videt, Sexto Pompeio maris imperium obtinente, iámque Italiam inuadente, cum eo decertare nauali

Fuluia Antonij uxor gladium accingebat.

Cæſar ad ueteranos confugit.

L. Antonius uictus.

Fuluia.

Iulia Antoniorum mater.

Claudius Tiberius Nero.

prælio conſtituit, ac primùm naues ex pellibus facere conatus eſt, vt ii ſolēt, qui in Oceano nauigant, quas contextas viminibus integebat crudis boum coriis, quæ non aliter extendebat, quàm in rotundis ſcutis fieri ſolet. Itaque irridebatur, putabatúrque, ſiquid cum iis tentaſſet, in maximum periculum eſſe venturus: ſed alia claſſe comparata vſus, tamen victus eſt. Hic ſtuduit ſtatim cum Sexto pacē facere, ſed eum in fœderibus faciendis cōcordem non habuit. In his rebus cùm occuparetur Cæſar, Antonius ex Aſia amore Cleopatræ in AEgyptū profectus eſt: quo

Labienus. tempore Labienus qui præfuerat equitibus Pompei Magni, vel potius filius eius hic Labienus fuit, qui primò ad Parthos ſe cōtulit, deinde vnà cum filiis Pompei bellum cum Cæſare geſſit, iiſque ſuperatis, ad Parthos confugit: Orodi Parthorum regi perſuaſit, vt bellum inferret Romanis. Huic Orodes Pacorum

Parthi in Syriam. filium tradit, deinde eum ab ſe cum exercitu dimittit. Ab iis Syria omnis præter Tyrum capta eſt: Palæſtina quoque, Cilicia, ac vrbes Aſiæ, quæ in continenti ædificatæ erant, omnes ferè captæ ſunt. Quæ quanquam ad Antonium perferebantur, tamē homo temulentus, & amoribus irretitus, nec ſocios curabat, nec hoſtes. Tandem verò coactus, quòd omnia occupata eſſe intelligeret, AEgyptū reliquit: cur id faceret, bellū Sexti in cauſa eſſe dicebat. Inde venit in Græciam, vbi cum matre & vxore coniunctus, Cæſarem hoſtem, Sextum verò ſibi amicum fecit. Poſt hæc in Italiam tranſiit, ac repente occurēs Publio Seruilio, qui Cæſaris exercitum contra eum ducebat, multos occidit, mul-

Fuluia moritur. tos etiam cepit. Hoc prælio facto Fuluia moritur, tūc ambo ab armis diſcedunt: & quanquam eorum copiæ atque ſpes contrariæ erant, tamē quia poſt mortem Fuluiæ res ita poſtulare vi-

Reconciliati Antonius & Cæſar. debatur, inter ſe conciliantur. In eo fœdere Cæſar Sardiniam, Dalmatiam, Hiſpaniam, & Galliā ſortitus eſt: Antonius ea quæ trans mare Ionium, quǽque in Europa Aſiáue erant in ditione ac poteſtate populi Romani. Lepidus enim Lybiam, Sextus Siciliam tenebat. Contra hunc cùm Cæſar & Antonius bellū apparārent, in maxima damna incurrerunt, quòd ipſe omnes qui Romæ eſſent, infeſtos eis inimicóſque reddidit: vſque adeò mari

Mena libertus. potens erat, præſertim quòd Menæ liberti ſui opera & conſiliis vteretur. Tum Romanos, quia Sardinia occupabatur, vexabatúrque maritima regio, res frumentaria defecit. Quamobrem cùm ingens fames eſſet, eáque grauiter affligerentur, hortabātur Cæſarem & Antonium ad pacem cum Sexto faciendam, ob eámque rem multum clamorem profundebāt. Sed vt nihil proficere

ficere ſe intelligunt, celeriter ad eos interficiendos contendũt. Qua re animaduerſa Cæſar, etſi iam ſuos vulneratos habebat, tamen veſtem diſcidit, ſupplexque eorum fidem obteſtari, & miſericordiam implorare cœpit. Antonius maiore vi adhibita reſtitit: tandem verò legatos de pace ad Sextum mittere coacti ſunt. Per id tempus L. Cornelius Balbus Gaditanus vir conſulatum gerebat. cuius mentio fit in hiſtoria propterea, quòd ita omnibus copiis circunfluebat, tantáque erat magnitudine animi, vt omnes homines ſuæ ætatis facilè ſuperauerit. moriens enim drachmas circiter x x v populo Romano viritim reliquit. Eodem quoque tempore lex Falcidia, quæ nunc etiam obtinet in hæreditatibus, vt grauatus hæres quartam partem retineat, à Publio Falcidio tribuno plebis lata eſt. Interea Cæſar & Antonius multa faciebant contra ius fáſque: nam complures nõ modò alia ratione indigniſſimos, ſed etiam ſeruos in ſenatorium ordinem cooptabant. Etenim Maximum quendam, qui quæſtoris officio functurus erat, agnitum, dominus in ſeruitutem vindicauit. Alius quoque inter milites, vt miles deprehenſus, è cliuis Capitolinis præcipitatus eſt, data prius ei libertate, vt maiorem authoritatem haberet animaduerſio. Cæſar autem & Antonius tandem cum Sexto in colloquium venerunt, cum quo initis fœderibus, pacéque facta, tantus præ gaudio clamor eorum qui aderant præſentes, fuit, tot belli ſcilicet laboribus exantlatis, & pace longo tempore expetita, vt montes maximè perſonarent, ob eámque rem magnum timorem facerent. Põpeiani non ſuſtinebant, quouſque in terram veniſſent (erant enim in nauibus) ſed ſtatim ſaliebant in mare: nonnulli quoque ſe in profundum iaciebant, ſéque deinceps natantes mutuò ſalutabant, & complectebantur. Poſt hæc conuiuia viciſſim vtrinque acta ſunt: primùm à Sexto in naui: deinde in continenti à Cæſare & Antonio. Poterat Sextus vtrunque, cùm eſſent in naui cum paucis, interficere, ídque Menæ conſilium erat: tamen noluit, ſed cum Antonio iocabatur familiariter, à quo ædes eius paternæ quas in Carinis habebat, occupabantur. Eſt autem locus in vrbe, cui Carinæ nomẽ eſt: quæ appellatio cùm ad partem quoque nauis inferiorem pertineat, facetè dicebat, eos in Carinis epulari. Idem filiam ſuam deſpondit M. Marcello Cæſaris ex ſorore nepoti. itaque hoc bellum dilatũ eſt. Antonius ex Italia in Græciã reuerſus, multa fecit cõtra mores inſtitutáq; maiorũ. Etenim damna multa attulit ciuitatibus, in iíſq; cupiditates ſuas expleuit: denique Dionyſius appellari voluit. Qua re

L. Cornelius Balbus.

Lex Falcidia.

Pax facta cũ Sexto.

Menæ cõſiliũ.

Carinæ.

Antonius Dionyſius.

animaduerſa Athenienſes Mineruã ei diſponderunt. Is nuptias

Centũ myriades drach.

ſibi placere reſpondit, ab iiſque quadraginta millia aureorũ exegit dotis nomine. Cúmque eſſet in his rebus occupatus, in

Ventidius ad Parthos.

Captus Labienus, victi Parthi.

Aſiam præmiſit Publium Ventidium, qui Parthos, qui in munitis locis caſtra poſuerant, à quibus etiam inuadebatur, contra opinionẽ Labieni, cui paulò antè res ex ſententia ſucceſſerãt, magna vi in fugam conuertit, Syriáque expulit, ipſum denique Labienum cepit: ac propterea Romæ triumphauit. Hic ex eo tempore cùm propter magnificentiam & ſumptum cæterarum rerum clarus erat, tum verò, quòd Palatium incendio conſumptũ reſtituit, atque ſtatuis quas à Cæſare acceperat, videlicet poſtea redditurus, adornauit. eas enim, cùm Cæſar paulò pòſt repeteret, non reddidit: ſed ei ita facetè reſpondit: Mihi quidem, inquit, ſeruorum copia non eſt, tu verò ſeruos tuos ad Palatium mitte, atque inde ſtatuas accipe. Cæſar autem eas reliquit, metuens, ne ſi inde eximeret, peculatus accuſaretur. Poſt hæc Liuiã vxorem duxit, cuius amore olim captus fuerat. Erat Liuia vxor Neronis, quicum fugerat, vt ſuprà dictum eſt, ex eóque puerũ

Liuia nubit Cæſari.

ſex menſiũ in aluo continebat, eam Nero quaſi pater, non maritus eſſet, Cæſari vxorem dedit, ibíque cùm epulum fieret, in eóque puerulus quidem garrulus interueniſſet, quales ſolent eſſe ii, qui nudi à mulieribus delitiarum multitudinis cauſa educantur, vidiſſétque Liuiam vnà cum Cæſare eſſe, Neronẽ verò ſeorſum cum alio ſedere, ad eam acceſſit, mox ait: Quid hîc agis Domina? ecce enim vir tuus (Neronem moſtrabat) illic ſedet. Liuia, cùm Cæſari nupſiſſet, peperit Claudiũ Druſum Neronem, quem Cæſar educauit, deinde ad patrẽ miſit. Tiberius non multo pòſt moritur, Cæſarémque eidẽ Druſo, Tiberióque liberis ſuis tutorem relinquit. Interea plebs de his rebus multum ſermonem habebat, ſed id potiſſimum circumferebatur,

Fortunatis tertio menſe filios naſci.

Τοῖς εὐτυχοῦσι τρίμηνα παιδία, quòd fortunatis hominibus liberi tertio menſe naſcerentur, ídque poſtea in prouerbii conſuetudinem venit. Sub hæc tempora Mæna à Sexto ad Cæſarem defecit, quẽ Cæſar Sexto repoſcenti non modò non tradidit, ſed eum in honore habuit, atque in equeſtrem ordinem cooptauit, conceſſo ei

Ius aureorum annulorum.

iure aureorum annulorum. Eſt autem ius aureorum annulorum, quod ſolus princeps libertis dat: propterea quòd olim ciuibus Romanis, niſi iis qui ſenatorii erant aut equeſtris ordinis, aureos annulos ferre non licebat. Sextus hac re permotus, à pace recedit, præſertim quòd Cæſar promiſſa ſibi non exoluebat: nam is etiam querebatur à Sexto fœdera aliqua ex parte

violari. Cæſar Lepidum & Antonium venire iubet ad bellũ Sexto inferendum. Sed dum illi non ſtatim paruerunt, Cæſar ſolus cum Sexto bellum geſſit: quo in bello primùm aduerſa fortuna vſus eſt. nam non ſolùm quibuſdam prælijs naualibus inferior fuit, ſed etiam magna vi tempeſtatis complures naues amiſit. Quibus rebus Sextus efferebatur, diripiebat & vexabat Italiã, ſéque Neptuni filiũ appellabat. Qua re cognita, Cæſar in omni ferè Italia naues ædificari iubebat, multas aliunde cõducebat, cõſcribebat milites, congregabat pecuniã, ita vt in nauibus ædificandis, ac quærendis pecuniis, exercendíſque remigibus bienniũ conſumpſerit. Hac ratione, hæc aliáque permulta, quæ ad Italiam & Galliam ſpectabant, prouidebat. M. Bipſanium *M. Bipſanius Agrippa.*
Agrippam comparandæ claſſi præfecit, eúmque, quòd iam bellum contra Gallos confecerat, & ſecundus ciuiũ Romanorum belli gerendi cauſa Rhenum tranſierat, accerſiri iuſſit, atque ei, vt triumpharet, conceſſit, mãdauítque, vt milites qui in ea claſſe futuri erant, in laboribus exerceret. Agrippa cũ Lucio Caio conſul erat, qui idcirco triumphare noluit, quòd ſibi turpiſſimũ eſſe exiſtimabat, efferri gloria in aduerſa fortuna Cæſaris. Claſſem verò celerrimè comparauit: tum quòd ea loca ſine portu erant, opus magnificum & præclarum fecit. Nam apud Cumã, quæ ciuitas eſt in Campania, inter Miſenum & Puteolos, lo- *Puteoli.*
cus quidẽ interiectus inſtar Lunæ incuruus & inflexus eſt: eúmque exigui montes ambiunt, vacui ab arboribus & nudi, paucis tamen exceptis: præterea tres ſinus maris habet: quem locum vbi Agrippa obſeruaſſet, in eo portus tutiſſimos fecit. Iam verò, quæ in eo loco vidi, quia commemoranda eſſe videntur, paucis exponam. Nam in his montibus, quos iuxta ſinus maris eſſe paulò antè dictum eſt, fontes ſunt ignis & aquæ pleniſſimi: & qui conſtet ex altero ſeparatim, omnino nullus inueniri poteſt. Nec verò per ſe ignis aut aqua frigida eſſe videtur: ſed quia commiſcẽtur, aqua calida, & ignis quodammodo humidus eſt: atque cùm aqua per canales in ciſternas influat, eius vaporem ii qui ea loca incolunt, inducũt per tubos in altiſſima domicilia, ac poſtea calefiunt in illis. Nam is vapor quanto lõgius à terra abfuerit, & ab aqua, tanto magis exſiccatus & aridus eſt. Quamobrem vtrinque ædes magnificæ ædificantur & ſumptuoſæ, quæ ſunt vitæ hominis & valetudini aptiſſimæ. Idem quoque mons eam terræ naturam efficit, vt igni exuri non poſſit. quippe vim eius & flammas contraria vis aquæ, quæ cum eo commiſcetur, reſtinguit. Sed cùm ignis ea quæ proxima ſunt, diſſipet atq;

conſumat, fit vt ea pars terræ quæ mollis & humida eſt, calore liquefacta, & dilapſa diffundatur: quæ verò aſpera eſt & dura, cõſiſtat. Ex quo neceſſe eſt in glebis eius terræ cauernas exiſtere: quæ ſi in locis aridis collocatæ ſunt, in puluerem rediguntur: coniectæ verò in aquā, & mixtæ puluere, conſiſtunt: atque adeò, quādiu in aqua ſunt, concreſcunt, magíſque obdurantur. Cuius rei cauſa afferri poteſt, quòd ea pars quæ arida eſt, igni augetur propter naturæ ſimilitudinē, ab eóque frāgitur: ſed admixta re humida, ita refrigeratur, vt propterea cõcreſcat, atque omnino cõſolidetur. Cùm igitur Baiæ eiuſmodi ſint, in eas Agrippa venit, fecítque portus, naues celeriter cõparauit, ac remiges delegit. Tum in vrbe multa portenta nūtiata ſunt, ſed in primis cõplures delphinos ad Aſpidem oppidū Aphricæ concertātes inter ſe interiiſſe: in eodémque oppido pluiſſe ſanguinem, eundémque ſtatim à volucribus in varias partes allatum eſſe. Porrò quod Liuiæ euenit, magnam ei attulit voluptatem. nam aquila in ſinum eius coniecit gallinam albam, quæ ramum lauri ferebat, in qua baccæ erant: quæ res cùm magnum aliquid ſignificare videretur, Liuia gallinæ magnam curam habuit, ſeuítque laurū, quæ cùm creuiſſet, lauream ſuppeditabat iis, qui parta victoria triumpharent. Sed Liuia Cæſarem in ſinu ſuo atque omnino in poteſtate erat habitura. Eodem tempore Antonius ex Syria in Italiam venit, propter bellum Sexti, vt aiebat, à quo magna clades Cæſari allata eſſet: ſed poſtea cum Cæſare diſſidere cœpit, ita vt ei propè bellum intulerit: tamen rurſum cum eo opera Octauiæ reconciliatus eſt. nam eam, quia ſoror erat Cæſaris, ſuperiore fœdere in vxorem duxerat. Antonius Cæſari naues dat, ab eóque milites accipit, quorum opera contra Parthos vteretur. Hæc illi faciebant, non beneuolentia adducti, ſed quòd commodi ſui cauſa ita faciendum eſſe putarent. Antonius quoque Octauiam Corcyra ſtatim in Italiam remiſit. Cæſar comparata claſſe, tranſmiſit in Siciliam: cúmque ei bello nauali Agrippam præfeciſſet, ipſe pedeſtres copias ducebat, obſeruabátque omnia quæ gererētur. Sextus quoque claſſe tradita Demochari cuidam, è terra pugnam ſpectabat. Igitur Agrippa pugnā cum Demochare committit: quæ cùm æqualis vtrinque multo tempore fuiſſet, eſſétque iam ad noctem perducta, tandem Cæſariani ſuperiores fuerunt. Pugnatum eſt apud Mylas vrbem Siciliæ. victos verò non ſunt longius inſecuti, vt mihi quidem videtur: ídque vero ſimilius eſt, tum quòd eos comprehendere nō potuiſſent propter nauium magnitudinē, tùm quòd imperiti

Baiæ.

Portenta.

Ramus lauri.

Antonius Octauiam ſororem Cæſaris uxorē duxerat.

Demochares.

rerum nauticarum metuebāt,ne ad proximam terram naufragia facerent. Quidā tamen exiſtimant Agrippæ ſatis fuiſſe hoſtes in fugam conuertere,quòd Cæſari, nō ſibi victoriam peperiſſet.Nam familiaribus ſuis dicere ſolebat,hunc eſſe morē principum,vt nolint quenquam habere ſe potiorem.Nam ea quidē, inquit,quæ facilem & exploratam victoriam vidētur eſſe habitura,ipſi gerere ſtatuūt:peſſima verò quæque & difficillima aliis committere.Quod ſi eueniat, vt opportuna negotia aliis mādare cogantur,grauiter & acerbè ferunt propter laudem & gloriā eorum,qui ea geſſerint. Neque enim vinci ſe volunt,aut parū fortunatos videri:multò verò minus rerum præclarè geſtarum gloriam apud alios eſſe facilè patiuntur . Itaque ſæpe cohortabatur eos, qui ſe ſaluos & incolumes eſſe vellent, darent operam,vt principes liberarentur omniū rerum difficultate & moleſtia,ſed tamen eis rerum geſtarum gloriam reſeruarent. Hæc Agrippa vt dicere,ita facere cōſueuerat. Sed cùm prælīū nauale cōmiſſum eſſet, intelligerètque Cæſar Meſſina Sextum abiiſſe, portúmq; eſſe omni præſidio deſtitutū, nactus occaſionem belli eam non prætermiſit, ſed ſtatim cum nauibus quas ab Antonio acceperat,Meſſinam cōtendit:nec tamē fœlix fuit ad caſum fortunámque belli,propterea quòd Sextus ei cū claſſe ac pedeſtribus copiis occurrit. Cæſar enim contemnens Pompeianos, quòd iam ab Agrippa ſuperati fuiſſent, cum iis conflixit, quo in prælio non ſolum amiſit magnam partem claſſis , ſed ipſe quoque in maximum periculum & diſcrimen venit, cùm non poſſet ad ſuos , qui in Sicilia erant, perfugere, ſatiſque ei fuit, ſe recipere in proximam continentem, atque ibi tutò eſſe. Sed cùm exercitum ſuum in Inſula interceptum eſſe animaduerteret, iniquo animo ferebat,nec antè animū recepit, quàm piſcis vltrò è mari ſaliēs ad pedes eius accidit,atque à vatibus ob eam cauſam reſponſum eſt, Siciliam in eius fore poteſtate. Cornificius autem , qui Cæſariano exercitui in Sicilia præfectus erat, periclitabatur, ne ſi in loco conſiſteret, inopia cibariorum expugnaretur : quòd ſi recederet , ne vnà cum exercitu periret , circunſtantibus hoſtibus,& eminus iaculantibus,ac opportunis locis inuadentibus Tamen quia Agrippa tranſierat in Siciliam , Myláſque ceperat, ac hoſtes inſecutus ad eum venerat, præter ſpem euaſit . Qua ex re propter ſuam & militum ſalutem tanta lætitia efferebatur,vt Romæ, quoties foris cœnaret, elephanto veheretur.Igitur etſi Cæſar eo tēpore Sicilia non eſt potitus,tamē paulò pòſt coniunctis cum Lepido copiis,poſtquā

Dictū Agrippæ.

Cæſar victus in Sicilia,fugit.

Cornificius.

in eam tranſiuiſſet, opera Agrippæ vicit Sextum prælio nauali. Quare Sextus de Sicilia diffidens, fugæ ſe in Aſiam mandauit, ibíque, quòd res nouas moliretur, ab Antonio miſſis militibus occiſus eſt. nam eum Cæſar non eſt inſecutus, propter diſſenſionem quam fecerat cum Lepido. Lepidus enim, quòd bellum ex æquo geſſiſſet, æquum eſſe ſtatuebat, ſe quoque Sicilia potiri, quanuis Cæſar eo veluti legato in rebus omnibus vteretur. Sed cùm multa, quæ contra Sextum parauerat, cum eo cõmunicaſſet, cœpit eum ſuſpectum habere: quam ſuſpicionẽ tamen non patefecit, ne eum apertè inimicum & hoſtem haberet. Pugna autem celerius, quàm volebat, cum Sexto commiſſa: eóque ſuperato, vt antè dictum eſt, cum Lepido, priuſquam ipſe aliquid moliretur, apertas inimicitias geſſit. Lepidus petebat ea quæ ex primis fœderibus ad ſe pertinebant, præterea Siciliam ſibi vendicabat, quòd in ea expugnanda ſocius fuiſſet, ob eámque rẽ Cæſarem in ius vocabat, cùm tamen ſecũ haberet copias, quas adduxerat ex Libya. Adhæc Cæſar nihil reſpõdit, ſed ratus ius in armis eſſe, quòd ipſe potentior eſſet, confeſtim aduerſus Lepidum cum paucis contendit, vt eum perterreret, cui deerant omnia quæ ad bellum gerendum pertinebant: ac primùm vt amicus in caſtra Lepidi ingreſſus, pauca apud milites concionatus eſt: ſed poſtquam nihil dicit ad eorum voluntatem, magis concitati ſunt, ac facto in ipſum impetu nonnullos ex iis militibus, quos ſecum habebat, occiderunt: ipſe, quòd ei celerrimè auxilia venerunt, ſaluus euaſit, eóſque omnibus copiis poſtea adortus eſt. Tum milites Lepidi vniuerſi Cæſarẽ adierunt, ipſéque Lepidus cum pulla veſte ſupplex fuit, atque ob eam rem, omnem dominationem amiſit, vixítque in Italia ſine præſidio.

Cæſar aduerſus Lepidum.

Cùm autẽ Antonius eſſet in Græcia, Ventidius legatus eius Pacorum filium Orodis regis Parthorum bello deuictum interfecit, qui ſupra cæteros reges propter iuſtitiam & manſuetudinẽ apud ſuos charus fuerat: præterea Parthos omnes qui in ea pugna ſuperati ſunt, expulit ex Syria. Tum Antonius Ventidio ob res præclarè geſtas inuidere cœpit: at ille ſe ſua poteſtate abdicauit, nec Antonius opera eius amplius vſus eſt: tamẽ poſt mortem Antonii primus ciuium Romanorum de Parthis triumphauit, qui triũphus fuit ei decretus à ſenatu, & maximè, quòd eodem die eandem cladem Parthis intuliſſet, quã ab iis populus Romanus Craſſi tẽporibus acceperat. ex quo præter opinionẽ omnium magnã gloriam adeptus eſt. Nam cùm antè per triũphum Pompeii Strabonis cum reliquis captiuis ductus fuiſſet, de

Parthis ipſe poſtea triumphauit. Tunc Antonius Soſium præfecit Syriæ & Ciliciæ: à quo cùm alia multa præclarè geſta, tum verò ab eo Hieroſolyma expugnata ſunt, ac primum quidē capti ſunt ii, qui templum eius vrbis defendebant: poſt deinde reliqui omnes ipſo die Saturni: tantáque fuit eorū religio, vt cùm antè vnà cum templo capti eſſent, à Soſio contenderint, vt liceret ſibi, poſtquam idem dies rediiſſet, de more ſacrificare. Antonius Herode rege apud eos conſtituto, Antigonum, qui per id tempus in iiş regnum obtinebat, cruci alligatum fuſtibus cædi iuſſit: quod nulli regi antea acciderat à populo Romano. Poſt hæc in Parthos exercitum duxit, cúmque ad Phraata veniſſet, cœpit eam vrbem obſidere: quo tempore tamen nihil magnum gerebat, ſed à Barbaris, qui extra vrbem erant, multis magníſque incommodis afficiebatur. In hac obſidione vrbis Phraates clam ad Antonium quoſdam ire iuſſit, qui ei perſuaderent, vt ad ſe legatos mitteret: ita facilè fieri poſſe, vt, quæ petebat, obtineret. Deinde legatis miſſis ab Antonio, ſedens in ſella aurea, reſpondit, eóſque multis conuiciis conſectatus, ac neruo arcus quem habebat in manibus, ſæpe pulſato, promiſit, ſi mox inde caſtra moueret Antonius, ſe pacem eſſe cum eo cōfirmaturum. Erat Phraates omnium hominū ſceleratiſſimus, qui Orode patre, ac fratribus ſuis interfectis, regnum Parthorum occupauerat. Antonius cùm hæc à legatis accepiſſet, metuens Phraatem quia ſe iactauerat inſolentius, inde caſtra mouit: deinde paulò pòſt exercitum in maximum periculum adduxit: ex quo tamē contra opinionem euaſit. Nam milites eius labores militiæ vehementer pertulerunt: cúmque in inſidias incurriſſent, cœperūt coniunctis ſcutis teſtudinem repentè facere, flexíſque genibus cōniti. Barbari rati eos defeſſos eſſe ex vulneribus, abiectis arcubus, ex equis deſcendūt, diſtrictíſque gladiis proximè accedūt, ſcilicet omnes interfecturi. Romani inſurgunt ſubitò, & ſigno dato cunctas phalanges explicant: inde irruentes videlicet inermes armati, imparatos parati, ſagittarios leuis armaturæ milites, barbaros Romani confertos trucidant. Teſtudo autem in hunc modum fit: Impedimenta & milites leuis armaturæ cum equitibus medium locum tenent, ii qui ſunt grauis armaturæ, quíque vtuntur ſcutis longiſſimis, ad alas inſtruuntur, & reliquos inſtar laterculi circundant: cæteri, quorū ſcuta ampla ſunt, conferti in medio agmine conſiſtunt, atque ſcuta ſua non ſupra ſe ſolùm, ſed etiam ſupra cæteros extollunt, ita vt nihil præter ſcuta videatur, quæ cùm dēſa ſint, omnes defendunt à telis cu-

Caius Soſius. *Hieroſolyma capta.* *Herodes rex Iudæorum.* *Teſtudinis forma.*

iuſuis generis, tantúmque roboris habent, vt ſupra eam teſtudinem non modò homines ire, ſed etiam equos agere poſſint, & vehicula, quoties fuerint in concauo & anguſto loco, cui rei propterea teſtudo nomen eſt, quòd fortiſſima ſit, atque tectiſſima. Ea duas ob cauſas vtuntur: vna eſt cùm propugnacula quædam adoriri volunt, ſic enim plerunque nonnullos extollunt, vt eos ſupra muros collocent: altera cauſa eſt, quòd ita interclusi ſagittariis ſimul omnes reſiſtunt. Nam equos genua flectere, ſéque inclinare docent. Ita hoſtibus opinionem præbent laſſitudinis, quibus ob eam cauſam irruentibus ſubitò inſurgunt, eíſque terrorem iniiciunt. teſtudo enim fieri ad hunc modum ſolet. Antonius regem Armeniorum dolo cepit, quòd ſibi in bello contra Parthos ſubſidio non veniſſet: quem cùm vinctū primò cathenis argenteis ſecum adduxiſſet, pòſt aureis conſtrictum ad Cleopatrā duxit: cum qua deinceps relictis armis ſeſe dedidit voluptatibus, atque filios eius reges regum appellauit. Nec ſolùm inter eos partitus eſt Armeniā, & quas habebat prouincias, ſed etiam Indiam & Parthiam. Interea Cæſar milites exercebat, dum Pannonios & Dalmatas in ſuam ditionem & poteſtatem redigeret. In quibus prœliis & laboribus nónunquā

Agrippa. etiam vulneribus acceptis periclitabatur. Per id tempus Agrippa Romæ aquam, quæ defecerat, vitio aquæductuū, ſumptu ſuo reſtituit, atque in complures partes vrbis deduxit: præterea refecit ædificia publica, viáſque omnes ſine vllo ſumptu publico. Cloacas verò ita purgauit, vt per eas in Tiberim nauigaretur. Cúmque in circo errare homines animaduerteret, in numero

Delphini. circuituum, quos Græci δαύλους vocāt, delphinos & ouata opera fieri iuſſit, vt ex iis circuitus curriculorum oſtenderentur. Ad hæc oleum ſalémque omnibus dedit ciuibus: balneáque gratis per annum viris mulieribúſque conceſſit, in quibus lauarentur. Conduxit etiam tonſores in mercatu, vt nemo quicquam im-

Miſſilia. penderet de ſuo. Præterea Miſſilia de loco ſuperiore in theatrū iecit, in quibus argentum erat, aliáque res permultæ. Res quoque vænales multas in medio poſitas populo ad diripiendum dedit. Aſtrologos & magos omnes ex vrbe expulit. Hæc omnia Agrippa, cùm eſſet ædilis, fecit. Cæterum rege Medorum à Parthis deuicto, Armenia Mediáque in poteſtatem Parthorū

Cæſar & Antonius hoſtes. venit. Quibus rebus geſtis Antonius & Cæſar hoſtes eſſe paulò pòſt cœperunt, atque alter alterum multis modis criminari. Cæſar obiiciebat Antonio, quòd Cleopatræ daret ea quæ eſſent populi Romani: quaſi præſtigiis quibuſdam factum eſſet,

vt ei

vt ei veluti mancipium ſeruiret, cuius rei cauſa non planè Antonio,ſed Cleopatræ bellum indixit. Antonius Cæſarem accuſabat,quòd ab eo iniuriã accepiſſet,à quo Antonii adhuc ſuperſtitis tabulas teſtamẽti apertas eſſe & publicatas ferebatur. Fuerunt & aliæ cauſæ:nã cùm ſtatuiſſent longo tempore antè bellũ inter ſe gerere,cauſæ eis non defuerunt. Huius belli apparatus omnes vicit ſuperiores:nam vtrique auxilio fuerant quàm plurimæ nationes & gentes. Cum Cæſare erant Gallia, Hiſpania, Illyria,atque Lybes,qui antea fuerant in ditione populi Romani,exceptis his, qui circum Cyrenem incolebant: itémque ii, apud quos Bogud & Bocchus regnũ obtinuerant.Sardinia quoque & Sicilia, aliæque inſulæ proximæ ſupradictis regionibus opem ei ferebant. Antonius ſecum habebat Aſiaticos eos qui parebant populo Romano:item Thraciam,Græciam,Macedoniam,AEgyptios,Cyrenæos,cũ finitimis nationibus & inſulis: præterea omnes ferè reges & principes,aut eorũ legatos,qui vicini erãt prouinciis populi Romani,quas Antonius tenebat.Idẽ Antonius,antequã bellũ gereretur,iurauit militibus,ſe parta victoria in duobus menſibus proximis imperiũ depoſiturũ, traditurúmque omnem poteſtatẽ ſenatui populóq; Romano, víxque ei perſuaſum eſt,vt id ſexto mẽſe faceret,quò facilius res in meliore ſtatu collocarẽtur. Ante id bellũ hæc portẽta viſa ſunt: Bubo primùm volauit ad tẽplum Concordiæ,deinde ad reliqua, in quibus etiã cõſidebat, niſi Dion ridiculus eſt, qui dicat volatibus bubonũ,& ſimiarũ introitibus in tẽpla, & ſi qua ſunt eius generis,bella & calamitates tam magnas declarari,aut etiã eruptione AEtnæorũ igniũ finitimis ciuitatib' vaſtatis. Porrò quòd draco biceps viſus ſit in Hetruria, longus pedes lxxxv, ſítque, cùm multa vaſtaſſet,fulmine percuſſus:ſi verũ eſt,mirabile profectò eſt.Romæ autẽ pueri ſpõte ſua in duas partes diuiſi,ac partim Antoniani,partim Cæſariani nũcupati,cùm biduũ certauiſſent inter ſe,Antoniani victi ſunt.Quæ res caſum Antonii futurũ præmonſtrauit.Eidẽ quoque ſua ſtatua interitũ portẽdit,quæ in Albano collocata,cùm lapidea eſſet, multũ ſanguinem miſit. Pugnatũ eſt apud Actium, vbi nũc eſt Nicopolis. Antonio amici maximè offenſi erant, quòd in eo bello ſociã ſibi adiunxiſſet Cleopatram,propter quã victus eſt prælio nauali,quod in hunc modum factum eſt. Naues Antonii erant nauibus hoſtiũ longè maiores,in quibus triremes paucæ,quinqueremes & decíremes cõplures,reliquæ erãt inter has mediæ:in his altiſſimas turres ædificari,atq; magnũ numerũ hominũ imponi in turrib'

Draco biceps.

iuſſerat: ex quo efficiebatur, vt pugna diſſimilis eſſet. nam Cæſariani, quòd minores & celeriores naues haberent, impetum in hoſtes faciebant, à quibus, ne ſauciarentur, cauebant diligenter. Aut enim ſubmergebant naues eorum, aut ſi id non facerẽt, recedebant, antequam ad manus venirent, rurſúmque irruebãt in eoſdẽ ſubitò, aut iis relictis, alios aggrediebãtur, quibus celeriter confectis, alios atque alios petebant, vt quàm maximè poſſent, offenderent imparatos. nam quòd vires hoſtium, quódq; pugnare cum iis timerent, vbi eos aggreſſi erant, non expectabant diutius: ſed vbi de improuiſo irruiſſent, ne tẽpus darent ſagittariis contra ſe iaculandi, procul à telis fugiebant, vulneratis aut perturbatis hoſtibus, ne ab iiſdem poſtea caperentur. Antoniani Cæſarianos ad hunc modum celeriter contra ſe nauigantes percutiebant, crebris lapidibus, teliſque in eos coniectis: quòd ſi acceſſiſſent propius, manus ferreas iniiciebant: quæ ſi opportunè cecidiſſent, ipſi ſuperiores erant: ſin minus, ſubmergebantur, ſuis nauibus impetu hoſtium fractis: quem ſi conabantur refugere, in alia pericula incidebant. nam duæ treſue naues cõtra vnam magno curſu ferebantur. Aliæ earum præſtabãt quod poterant: aliæ affligebantur. Igitur erant ex Cæſarianis gubernatores potiſſimũ & remiges labore defeſſi: ex Antonianis milites. atque Cæſariani, quòd celeriter impellerẽt nauigia, ac ſubitò in contrarias partes agerent, comparabãtur cum equitibus, qui equos concitant & reflectunt. Antoniani armatis hominibus ſimiles erant, ex quo victores eſſe videbantur & victi. Nam illi ad naues horum proximè accedentes remos frangebant: hi de ſuperiore loco ſubmergebant illos lapidibus, & aliis machinis. Sed cùm diu pariter eſſet pugnatum, accidit vt Cleopatra, quæ poſt tergum pugnantium erat iactabatúrque fluctibus, nõ potuerit exitum belli ancipitem atque incertum expectare, ſed muliebri & AEgyptio animo propter dubium certamẽ ſuſpenſa metu & ſolicita expectatione in fugam ſe contulit, ſuíſque ſignum dedit: quos Antonius, poſtquam ſubitò vela feciſſe, ac tũ fortè ſecundiſſimo vẽto in alto nauigare intellexit, eos ſubſecutus eſt. Qua re cognita, cùm cæteri milites animos demitterent, & vehementer conturbarentur, Cæſar ſuperior fuit, eo prælio nauali ad quartum nonas Septembris confecto: quem diẽ, etſi mihi mos non eſt ita faciendi, tamen propterea notaui, quòd eo die penes vnum Cæſarem ſumma rerũ fuit, vt ex eo anni principatus eius numerentur. Cæſar vrbem ædificauit in eo loco, in quo ſibi victoriam pepererat, eámque Nicopolim appellauit:

Manus ferreæ.

Quo die Antonius victus.

præterea cum locũ,in quo caſtra habuerat, ornauit lapide quadrato,& roſtris nauium quas ceperat ab hoſtibus: poſtremò Apollini templum ſine tecto fieri iuſſit. Agrippa in eo bello Cæſari magno vſui fuit: nam & Antonii quaſdam vrbes euertit, in quibus habebat bellicos apparatus, & eius aduerſarios crebrò vicit. Quas ob res ei atque Mecœnati tantam poteſtatem detulit *Mecœnas.* Cæſar in rebus omnibus,vt literas quaſcunque ad Senatum, vel ad alios mitteret,ipſi prius legere poſſent,& ex eis quæ vellẽt immutare:cuius rei cauſa annulum ab eo acceperant, quò literas obſignarent.nam duo ſigna fieri iuſſerat,quibus eo tempore *Duplex ſigillũ.* multum vtebatur,quorum in vtroque primò ſphinx erat pariter *Sphinx.* impreſſa:ſed poſtea in eis ſuam imaginẽ imprimi voluit: quibus ſignis omnia deinceps obſignauit,iiſque reliqui poſt eũ imperatores præter Galbam vſi ſunt.Nam is ſigillo accepto à maioribus ſuis vſus fuiſſe dicitur, quod habebat canem ex prora nauis caput inclinantem.

Monarchia Auguſti CAESARIS.

Facto prælio nauali, Antonius qui fugerat in AEgyptum cũ Cleopatra,vbi poſt aduẽtum Cæſaris ab amicis ſociiſq; relictus eſt,mortẽ ſibi conſciuit ,atque in ſinu Cleopatræ obiit. *In Cleopatræ ſinu ſe Antonius interfecit.* Cæſariam ceperat Alexandriam,& Cleopatram ſolutam à vinculis in cuſtodia palatii retinebat. ea ſupplicabat Cæſari, vt ad ſe veniret, cupere ſe pauca cum eo colloqui. Deinde poſtquam Cæſar promiſit ſe venturum,negligenter ornata in luctu & ſqualore erat:ſed ita,vt valde venuſta eſſe videretur: ſedebátque in lecto, ſtatuis Iulii Cæſaris patris eius multis variiſque iuxta ſe collocatis:continebat etiã in ſinu literas omnes, quas ad ſe olim Iulius miſerat. Itaque poſtquam Cæſar venit, exiliens ſubito rubore perfuſa, Domine (inquit) nam id nomen tibi datum à diis immortalibus,mihi ademptum eſt:vides patrem tuũ quẽadmodum ſæpe ad me venit: intelligis,quos honores mihi tribuit,& quomodo mihi regnum AEgyptiorum dedit. vt igitur (inquit)eum audias de me aliquid dicentem,accipe has literas,

& lege, quas ad me ſua manu ſcripſit. Hæc cùm diceret, oculos cõiiciebat in Cæſarē, & lamentabatur ſuauiter, vtebatur molli & delicato ſermone: interdum dicebat, Quid mihi iſtæ tuæ literæ proſunt Cæſar: mox addebat, Sed tu quidē mihi es in hoc ſuperſtes: ac rurſum, Vtinā (inquit) habuiſſem te ſuperſtitē: mox cōtrà, Sed hūc cùm habeo, te certè habeo. Cæſar licet eā intelligeret, tamē diſſimulabat: tandem verò oculis ad terrā ſpectantibus reſpõdit, Fac (inquit) bono animo ſis ò mulier: nam tibi quidē certè nihil accidet mali. Cupiebat eā Cæſar Romā adducere, vt nobilem Cleopatrā, & omnium ſermone celebratā per triumphū duceret. idcirco eam benè ſperare iubebat, & curā eius habebat maximā, neque eā priuabat ſuo famulatu. Quā rem Cleopatra (quippe ſtolida nõ erat, ſed ſtrenua mulier & intelligēs) cùm eſſet facilè ſuſpicata, pulcherrimā veſtē induit, ornatáq; elegātiſſimè, ac in lectulo recūbens mortua eſt, aſpide ad ſe in vrnula portata, vel vt quidā putant, brachio cõpuncto acu, qua ſolebat capillos ſuos criſpos facere: quæ quòd venenata eſſet, interitū ei perceleremattulit. Cæſar cognita morte Cleopatræ, grauiter & moleſtè tulit, voluitq; corpus eius videre, præterea medicamenta parari, & pſyllos adhiberi iuſſit, ſi fortè poſſet vllo pacto vitā ei reſtituere. Hi pſylli omnes maſculi ſunt: mulier enim pſylla eſſe non poteſt. Eorū ea vis eſt & poteſtas, vt queant ſubitò venenū ſerpentiū cuiuſuis generis ſugere, priuſquam homo interierit, nec eorum morſu vulnerantur aut læduntur. Solent ex aliis pſyllis naſci, atque infantes ſuos in hunc modum experiri, vt vel eos, vbi primùm nati ſunt, coniiciant inter ſerpentes, vel faſcias eorum: quæ res nihil nocet infantibus, à quorum etiam veſtibus ſerpentes conſopiuntur. Itaq; pſylli huiuſcemodi ſunt. Sed cùm Cæſar nullo pacto poſſet efficere, vt Cleopatra reuiuiſceret, eam eſt admiratus, atque eius miſericordia permotus, magnam animo moleſtiam cepit, quòd totius victoriæ laude & gloria priuatus eſſe videretur. Igitur Antonius & Cleopatra hunc finem habuerunt. Cæſar autem Alexandrinis pepercit propter Alexandrum conditorem eius vrbis, & propter Arrium philoſophum, cuius opera vtebatur in ſtudio Philoſophiæ, ſed re vera id fecit, ne graue damnum inferret tantæ hominum multitudini, quæ antea ſæpe ſeruierat vtilitatibus & commodis populi Romani. Deinde voluit corpus Alexādri videre, viditque & contrectauit, ita vt ferant naſum illius ab eo paululum fractū eſſe. Sed cùm Alexandrini in primis cuperent ei corpora Ptolemæorū oſtendere, ea non aſpexit: Cupiui enim

Mors Cleopatræ.

Pſylli.

Cæſar corpus Alexādri uidit.

(inquit) regẽ, non mortuos videre. Qua de cauſa Apim quoque adire noluit, quòd ſe deos adorare non boues diceret cõſueuiſſe. AEgyptũ verò tributariam fecit, eíque præfecit Cornelium Gallum: nam eam ſenatori concedere nõ ſolùm non eſt auſus, ſed neque ſenatorem quenquã in AEgypto paſſus eſt cõmorari, niſi ſicui hoc ipſe nominatim permiſiſſet. Pecunia verò in AEgypto cõflata, partim ad milites peruenit, partim ea imperium Romanorũ locupletatum eſt, & tẽpla eorum ornata. Itaque AEgyptus ſubacta eſt, quod futurũ eſſe Dii antè manifeſtè oſtẽderant. Nã in ea loca imber non ſolùm aquæ, ſed etiam ſanguinis effluxit, in quæ ne ros quidẽ antea ceciderat. Præterea draco miræ magnitudinis, vt primùm ab AEgyptiis viſus eſt, ſtatim mirũ in modũ ſibilauit. Stellæ quoque viſæ ſunt, quas Græci Cometas vocant. Apparuerunt etiam imagines hominũ mortuorum, & ſimulacra deorum mœſta fuerunt. poſtremò ipſe Apis mugitus ingẽtes & miſerabiles ædidit, ac vim lachrymarũ profudit. Poſt hæc Cæſar Romã venit, de quo multa ampliſſima & ornatiſſima decreta à ſenatu facta ſunt, quæ cõmemorare non eſt neceſſe. Sed ante omnia glorioſè triumphauit, & ornamenta Cleopatræ in templo poſuit. Itaque Cleopatra licet bello victa & capta fuerit, tamen omniũ ſermone celebrata eſt: nam ea in tẽplo Veneris aurea conſpicitur. Cæſar ob res fœliciter adminiſtratas cõplures dies feſtos egit: in quibus equus fluuiatilis, & Rinoceros tũc primùm introducti ſũt in theatrũ. Eſt autẽ Rinoceros ſimilis elephãto, cornu iuxta naſum habẽs, quamobrẽ hoc nomine appellatus eſt. Per id tẽpus M. Craſſus per Græciã & Macedoniã in Iſtrũ miſſus eſt, vbi crebris prælijs Myſos & Baſternas deuicit, Eldonémq; regem eorũ ipſemet occidit. Deinde Thraces ſubegit, ac Getas magnis affecit incommodis: cuius rei cauſa Cæſari decernebantur honores ampliſſimi. Itaq; populus Romanus cùm fuiſſet vel in ditione regũ, vel in authoritate reipublicæ ac magiſtratuũ ſeptingentos quinque & viginti annos, rurſum cœpit in regiã poteſtatẽ venire. Quãquã Cæſar in deliberationẽ venit, & conſultationẽ de armis deponẽdis, ac rebus omnibus ſenatui populóque Romano permittendis, eámque deliberationẽ habuit cum Agrippa & Mecœnate, cum quibus cõmunicabat omnia arcana cõſilia. Ex his Agrippa conſulebat iuſtius, vt imperium deponeret, rémque publicã reſtitueret. Mecœnas maiorem rationẽ habebat vtilitatis: aiebat enim regnũ iuſtũ & legitimè cõparatum imprimis conducere rerũ magnitudini. Cæſar Mecœnati aſſenſus eſt, magiſque regnũ confirmauit, ſum-

AEgyptus tributaria. *Cornelius Gallus.* *Prodigia.* *Apis.* *Rinoceros.* *Cæſar deliberauit de imperio deponẽdo.* *Mecœnatis ſententia.*

pſitque nomē imperatorium, non illud quidem vetus, quo parta victoria olim imperatores appellabātur: ſed hoc, quo ſignificatur ſummum orbis terrarum imperium, quod & Cæſari patri eius, filiiſque, & deinceps nepotibus decretū fuit. Poſt hæc Cēſor factus cum Agrippa, ſenatum meliorem effecit: non quòd Senatorem quenquam mouerit ſenatu, ſed quòd eos cohortatus ſit, vt qui ſibi conſcii eſſent ſui generis, aut antè actæ vitæ, de ſe ipſi iudicium facerent: præterea cauit, ne ſenatores ex Italia, niſi iuſſu aut permiſſu ſuo proficiſcerentur: id quod etiam obtinet vſque ad hæc tempora. Non enim ius eſt ſenatoribus proficiſci, niſi in Siciliam, aut in prouinciam Narbonenſem. Poſſunt autē in has prouincias abire non habita licentia, propterea quòd proximæ ſunt, & quòd eas incolunt homines inermes. Agrippæ Cæſar ſororem ſuam in matrimonium dedit, & quoties vnà in caſtris erant, ei concedebat, vti ſimili tentorio vteretur: quinetiam ab vtroque ſigna militibus dabantur. Igitur confectis bellis ciuilibus accidit vt populus Romanus à Cæſare bene & ratione regeretur, eúmq; deinceps ſapientiſſimi quique nō modò non oderant vt regem, ſed etiam charum habebant, vt optimum & præſtantiſſimum virum. Vrbem enim afficiebat beneficiis quàm plurimis, quod partes eius ruinoſas reficeret atque reſtitueret, quódque daret operam, vt eſſet optimus ſtatus ciuitatis. Præterea priuatim homines beneficiis ſibi deuinciebat, ob eámque rem erat chariſſimus. Quibus rebus confiſus & ornatus, conuocato ſenatu, cœpit agere de regno deponendo, ac republica reſtituenda: tamen ei contra voluntatem accidit: niſi id ei magis ex animi ſententia dicamus eueniſſe, quòd ficta hæc fuerit & ſimulata poſtulatio. Nam qui per vim & iniuriam regnū occupauerunt, cupiunt id videri ſibi de voluntate ciuiū eſſe delatum, ob eámque cauſam ad hanc delinitionem & ſimulationem procedunt. Dum hæc Cæſar petit, conclamant omnes partim doloſo & malitioſo conſilio, partim timore adducti, qui eā rem ſuſpectam haberent: nonnulli etiam ex animo, qui paulo erant prudentiores, principe deinceps opus eſſe, & quæ eò ſpectabant, congerebant omnia, quouſque eum imperare coegerunt. Nam iam quibuſdam odio erat populi principatus, quòd ſæpe ſeditionem faceret: tum eis Cæſar placebat, & reipublicæ commutatio. Itaque iuſſerunt ſtipatoribus Cæſaris duplex ſtipendium dari eius, quod cæteri milites merebātur, vt ſe firmiore præſidio defenderet. Quocirca imperium eius hoc modo à ſenatu populóque confirmatum eſt. Sed cùm vellet popularis

Cæſar Cenſor cū Agrippa.

Cæſar tētauit regnū deponere.

videri, curam eorum quæ publica erant, adminiſtrationémque ſuſcepit, quòd res ita poſtulare videbatur, tamen negauit ſe omnibus nationibus & gentibus imperare velle, eáſque quibus imperabat, ſe in poteſtate diutius habiturum. Igitur quarum gẽtium vires debiles erãt & imbecilles, eas in ſenatus reliquit poteſtate, quòd eas diceret poſſe nullis armis ſummo in otio teneri, ac proinde ſenatum ex imperio fructus maximos atque iucundiſſimos eſſe capturum: potentiſſimas quaſque gentes ipſe tenere ſtatuit, vt quàm plurimos labores ſuſciperet, adiréque pericula propter otium ſenatus. Verè autem id fecit, vt illi inermes & imbecilles eſſent, atq; vt ipſe armatus ſecum milites haberet. Quanquam promiſit poſt decem annos ſe non modò regnum, ſed eas quoque prouincias, quas antea ſortitus fuerat, relicturum, conceſſurúmque ſenatui, tamen id non fecit, ſed lapſo eo tempore, alterum decennium, eóque tranſacto, rurſum aliud ei decretum eſt. Itaque ſæpe prorogato ſibi decẽnio, regnũ, quandiu vixit, obtinuit: ex quo deinceps factum eſt, vt Imperatores omnes licet in imperio præfinitum tempus non habeant, ſed in perpetuum facti ſint: tamẽ decimo quoque anno diem feſtum celebrent, & ſibi prorogent imperium. Poſt hæc complura decreta de Cæſare facta ſunt. Decretum eſt enim, vt ante palatia ſua haberet lauros propoſitas, ex quibus penderet corona quæ facta eſſet ex quercu, quaſi ipſe hoſtes perpetuò vinceret, & ciues conſeruaret. Porrò regiæ Palatia appellantur, non quòd ſint ita caſu & fortuitò nominatæ, ſed quòd Cæſar habitabat in palatio, atque ibi ſuos milites habebat. Domus enim Romuli Palatium dicebatur à loco, in quo eſſet ædificata. Quamobrem licet alibi habitet Imperator, tamen domus vbi habitat, palatii nomen habet. Ad hæc Cæſar Auguſtus à ſenatu populóque Romano cognominatus eſt. nam etſi Cæſar valde cupiebat Romulus appellari, tamen ſenſit ob eam rem ſuſpicionem eſſe ab ſe regnum affectari: non igitur amplius id nomẽ vſurpauit, ſed Auguſtus dictus eſt, quaſi hominum naturam excederet. nam ea quæ ſacroſancta & in maximo honore ſunt, auguſta eſſe dicuntur. quamobrem Græci eum σέβαστον nominabant, ſcilicet cultu & honore digniſſimum. Cuius nominis appellatio quemadmodum Imperatoris, ad cæteros qui eum ſubſequuti ſunt, pertinuit propter ſummum & ampliſſimum eorum imperium, nec ſunt reges aut dictatores appellati, oppreſſa & extincta republica, ſed eorum facta & poteſtas Imperatoris verbo continẽtur. Hanc autem vim habent ſupradicta vocabula, vt ex iis poſ-

Quaſdam ſibi prouincias retinuit.

Palatia.

Romulus.

Auguſti appellatio.

Dictator

ſint conſcribere milites, colligere pecuniam, inferre bella, pacē facere, ac poſtremò ſenatoribus mortem afferre: ſed quòd Cenſores ſunt, de moribus noſtris iudicium faciunt. Cenſent populum arbitratu ſuo, legunt in ſenatum, & ſenatu mouēt: & quòd ſint in omnibus ſacerdotiis conſecrati: pontifices faciunt, & ſacris præſunt. *Tribunitia poteſtas.* Tribunitia verò poteſtas eos facit inuiolabiles: nā ſi quis eis maledicere, aut vim afferre viſus fuerit, indemnatus vt ſacrilegus occiditur. Igitur imperatores his nominibus fulciuntur, vt omnia habere videantur conceſſu populi. Id verò ſibi vſurpauerunt, quod antea ciuium Romanorum datū eſt nemini, *Imperatores ſoluti legibus.* vt ſoluti legibus eſſe dicantur, hoc eſt, omni legis neceſſitate liberati, nec iis quæ ſcripta ſunt, ſubiecti. Itaque dempta nominis acerbitate, regiam obtinent poteſtatem. Nā Cæſaris aut Auguſti appellatio nullam eis potentiā tribuit, ſed altero familia ſignificatur, altero ſplendor dignitatis. *Patris appellatio.* Patris verò cognomē fortaſſe eam eis poteſtatem in nos omnes dat, quam olim patres in liberos habuerunt, neque tamen propter imperium, ſed reuerentiæ & honoris cauſa ita nominati ſunt, vt quos in poteſtate habent, perinde vt filios diligant, & hi eos vt patres reuereātur. Igitur reſpublica in meliorem ſtatum ac magis ſalutarem cōmutata eſt. Nam omnino fieri non poterat, vt ii quorum apud populum erat imperium, ſalui eſſent. Cæterū ea quæ deinceps *Difficile eſt hiſtoriam Imperatorum ſcribere.* geſta ſunt, non poſſunt eodem modo cum iis quæ præceſſerūt, narrari, quòd antè ad Senatum & ad populum omnia referebātur, licet procul accidiſſent. Ex quo fiebat, vt ea non ſolùm nota eſſent omnibus, ſed etiā à multis ſcriberentur, tum etiam ex annalium monumentis veritas conquirebatur. Pòſt verò magna pars rerum occultè geri & adminiſtrari cœpit. Quòd ſi qua diuulgata ſint, idcirco fidē non habent, quia probari non poſſunt. nam omnia dici fieriue putantur in gratiam imperatorum, aut eorum hominum, qui plurimū apud Imperatores poſſunt. Itaque multa, quæ nunquam acciderunt, omnium ſermone celebrantur, multa quoque ſilentio prætereuntur, quæ acciderunt: cætera ferè narrantur aliter quàm facta ſunt. Nam magnitudo imperii efficit, & multitudo rerum geſtarū, vt nequeant omnia accuratè perſcribi. Si quidem in vrbe multa quotidie penè fiunt, & in prouinciis, quæ ſubiectæ ſunt imperio, vt ea nemo certò ſciat, præter eos, à quibus geruntur, plurimi ne audierunt quidem geſta eſſe. Quamobrē ea quæ reſtant proſequar, quomodocunque ſe habeant, ſed ita vti ea putabo accidiſſe. Si quid præterea quæ vulgò circunferuntur ex iis quæ legi, audiui, aut vidi, nonnun-

nonnunquam poſſim coniicere. Poſtquã igitur Cæſar, vt paulò antè dixi, Auguſtus cognominatus eſt, ei ſubitò de nocte prodigium non paruum extitit. Tiberis enim in æquis & planis locis vrbis ita ſtagnauit, vt in iis nauigaretur: qua ex re vates Cæſarem maiorem in modum auctum iri prædixerunt, vrbémque omnino in eius futuram poteſtate. Itaque Auguſtus ea quæ pertinebant ad imperium, alacrius faciebat & diligentius, quaſi id ſibi omnium conſenſu datum eſſet. Multas leges condebat, non ſuo conſilio, ſed eas ad populum ferebat, atque omnibus iis qui poſſent, emendandi faciebat poteſtatem. præterea conſultabat de multis rebus cum conſulibus & optimatibus: nam & forte quindecim ſenatores adhibebat in conſilium in ſex menſes, cum quibus nonnunquam ius reddebat. Quinetiam ſenatus per ſe iudicabat, vt antea, dabátque reſponſa legatis quorundam regum & populorum: populus quoque ad magiſtratus eligendos congregabatur, etſi nihil fiebat contra Cæſaris voluntatem. Nam partim proponebat eos qui eſſent magiſtratus futuri, partim id more maiorum relinquebat in populi & plebis voluntate: ſed tamen prouidebat, ne neceſſitudinis cauſa, aut largitione facta, precibúſue deſignarentur. Cúmque cuncta initio adminiſtrauerit in hunc modum, mihi de ſingulis dicendum eſt: id enim neceſſe eſſe nũc potiſſimum arbitror, quòd res valde ſunt à noſtra memoria remotæ, quod ego non dico Dionis nomine, qui fuit Imperatorum Alexandri & Seueri temporibus, ſed vt Ioannes Xiphilinus Ioannis patriarchæ nepos, qui tempore Michaëlis Imperatoris filii Ducæ ex multis libris Dionis hanc Epitomen compoſui. Igitur cùm Auguſtus rebus bene adminiſtratis, & latis legibus magnam gloriam conſequeretur, Cornelius Gallus cui fuerat Aegyptus cõmiſſa, propter magnitudinẽ honoris cœpit omnibus modis iniuriam facere. nam & vana quædam cõuitia iactauit in Auguſtũ, & ſuas ſtatuas in omnibus ferè partibus Aegypti collocauit, iuſſitq; res ab ſe geſtas in pyramidibus inſcribi. Is à Largo amico ſuo accuſatus magno dedecore affectus eſt, & ſuis facultatibus priuatus, quæ cùm decreto ſenatus ad Cæſarẽ perueniſſent, mortem ſibi cõſciuit. Quo facto multi in partes Largi tranſierunt, quòd ipſum augeri videbãt: in quibus tamen non fuerunt optimates. Nam Proculus, cùm primùm ei factus eſſet obuiam, cœpit nares ſuas & os manu occludere, atque ita ſignificare iis qui aderãt præſentes, tutum nõ eſſe coram eo reſpirare. Præterea alius quiſpiam ad eum acceſſit cum teſtibus, tametſi erat in-

Senatus iudicabat.

Dion & Ioannes Xiphilinus.

Hiſtoria Romana Dionis ampliſſima & plurima volumina cõtinens.

Cornelius Gallus ſe mœrſeat.

Largus.

cognitus, eúmque interrogauit, an ſe cognoſceret: & cùm ille negaſſet, iuſſit id reſponſum in libello ſcribi, quaſi non liceret homini quantumuis improbo calumniari eum, quem antea nunquam vidiſſet. Auguſtus Aſtures vicit, & Cantabros gentes Celticas, opera Terẽtii Varronis & Titi Cariſiĭ, cepítque multa oppida earum gentium, propter quas cùm templum Iani apertũ fuiſſet, ab eo clauſum eſt, quòd omni ex parte pacem Romanis peperiſſet. Idem poſtquam domus, quæ Antonii antea fuerat, pòſt Agrippæ, Meſſalæ data deflagrauit: Meſſalæ aliam dedit, & Agrippam apud ſe habitare iuſſit. Per id tempus Publius Seruilius prætor percelebre nomen habuit, quòd trecentos vrſos, totidémque alias feras Lybicas occidiſſet in quodam mercatu. Senatus Cæſarem, à quo magno honore afficiebatur, communicato ſæpe conſilio rerum gerendarúm, mutuò colebat, eúmque vt Imperatorem decreto liberauit omnibus legum vinculis, vt ea quæ vellet faceret, & ab iis quæ nollet abſtineret. Hæc cùm Romæ gererentur, alius nouus exercitus populi Romani eodem penè tempore principium & finem habuit. Cùm enim Largus præfectus AEgypti eum duxiſſet in Arabiam, quæ Felix nominata eſt, in qua Samo regnum obtinebat, principiò nemo omnium eius regionis ad bellũ proceſſit, ſed ſolitudo, ſol, & aquæ, quarum natura moleſta erat, Largo magnam cladem attulerunt, cuius magna pars exercitus interiit, non quidem vſitato morborum genere, ſed quodam alio, quod cùm caput inuaſiſſet, ipſúmque aridum relinqueret & exiccatum, ſubitò opprimebat ægrotantes: vel cùm peruagatus eſſet cæteras partes corporis, deſcendebat in crura, eáque maximè affligebat. Huic morbo remedium nõ erat, præter oleum cum vino cõmixtum, quod vel ægrotus potaret, aut eo vngeretur. cuius tamen copia non erat: propterea quod neque regio ferret, neque ipſi ſecum multum aſportarent. Itaque barbari in eos quos valde laborare intelligerent, irruptionem fecerunt, ac primùm quidem cõgreſſi inferiores erant, & quædã loca amiſerant: poſt verò, quippe morbus vexabat Romanos, non modò ſua receperunt, ſed eos quoque qui ſuperfuerant, expulerũt è ſuis finibus. Hi Romani primi, &, vt ego arbitror, ſoli longiſſimè belli gerẽdi cauſa in hanc Arabiam progreſſi ſunt: peruenerunt enim ad ea loca celebrata, quæ Epibula appellantur. Auguſtus cùm antea ſæpe in graues morbos & periculoſos incidiſſet, tum rurſus factus XI. conſul cum Calphurnio Piſone, vehementer ægrotauit, vt nullam ſpem haberet ſalutis. Itaque quaſi eſſet paulò pòſt moritu-

Publius Seruilius prætor.

Largus.

Valetudo Auguſti.

rus, omnia conſtituit, conuocatis magiſtratibus & principibus ciuitatis: & quanquam omnes ſperabant Marcellum in hac re omnibus præpoſitum iri, tamen nullum ſucceſſorē reliquit. ſed cùm apud eos nonnulla diſſeruiſſet de repub. libellum Piſoni conſuli dedit, in quo ſcriptæ erant copiæ & redditus ciuitatis. Annulum Agrippæ tradidit. Sed cùm ita ægrotaret, vt nequiret quicquam facere eorū quæ ſunt in primis neceſſaria, Antonius Muſa eum frigidis quibuſdam potionibus & lauationibus curauit, ac ſeruauit incolumem. Quamobrem Cæſar magnam ei pecuniam dedit, conceſſitque ius aureorum annulorum (erat enim libertus) nec ſolùm ei, ſed etiam cæteris omnibus, qui eandem artem profiterentur, vel eſſent in poſterum profeſſuri. Sed tùm is medicus beneficio fortunæ, vel diuino, vt ego arbitror, vſus eſt. Marcellus enim cùm non multò pòſt ægrotaret, atque eodem modo à Muſa curaretur, mortuus eſt. Mirabātur omnes cur Cæſar noluerit Marcello imperiū relinquere (is nepos erat Marcelli eius qui cum Annibale pugnauerat) quem vt generū & nepotem charum habebat, tantíſque afficiebat honoribus, vt cùm is eſſet ædilis, voluerit tota æſtate forum peripetaſmatis ſuprà coopertum eſſe. At in hac re nondum ingenio adoleſcentis ſatis confidere videbatur: ſed vel reddi populo libertatē volebat, vel Agrippam conceſſu populi imperium obtinere: quippe ſciebat eum apud omnes eſſe chariſſimum. Poſteaquā conualuit, intellexítque Marcello ob eam rem non ſatis cū Agrippa conuenire, ſtatim Agrippam in Syriam miſit, ne fortè inter eos fieret diſſidium ac diſſenſio. Agrippa tamen Roma ſubitò profectus non peruenit in Syriam, ſed cùm conſideratius temperātiúſque faceret omnia, illuc duces belli miſit, ipſe in Leſbo remanſit. Quod autem poſtea factum eſt à Cæſare, valde approbatum atque laudatum eſt. nam Lucium Seſtium conſulem in ſuum locum deſignauit, etſi antea Bruti partes ſemper ſuſtinuerat, copiaſque cum eo cōiunxerat, atque tum adhuc memoriam eius libēter vſurpabat, & ſtatuas habebat, ac eum ornabat laudibus. Præterea Cæſar cùm à populo dictator crearetur, cogeretúrque parere oblatis quatuor & viginti faſcibus, veſtē diſcidit. quo facto rectè inuidiam & odiū electionis declinauit, quāuis honore atque authoritate dictatores antecelleret. Cúmque Primus quidā prætor Macedoniæ bellum Odryſis intuliſſet, diceretque in iudicio, nonnunquam ſe de ſententia Auguſti, nonnunquam de Marcelli voluntate id feciſſe. Auguſtus vltrò in ius venit, deinde à prætore interrogatus, an Primo bellum gerere

Antonius Muſa.

Marcellus moritur.

Primus.

præcepiſſet,negauit: cúmque Licinius Murena patronus & defenſor Primi multa in Cæſarē,vt res poſtulabat,diceret, eúmq; ita rogaret,Quid igitur hîc facis,aut quis te accerſiuit?tantū reſpondit, ſe vocatum à republica veniſſe. Iiſdem tēporibus AEthiopes qui vltra AEgyptum incolebant,vſque ad regionē quæ Elephantina dicitur, progreſſi duce ac præſente Candace regina,omnia quæ fierent obuiam, vaſtabant. Quo cognito Caius Petronius præfectus AEgypti contra eos contendit: illi regredi cœperūt,ſéque in fugam coniicere. Petronius eos in itinere cōſecutus, atque in patriam eorum attractus, cum iis præliū fœliciter commiſit, cepítque Tenapem vrbem regiam ,quam retinuit relictis in ea præſidiis. Nam cùm nollet progredi lōgius, nec poſſet in ea regione diutius remanere, regreſſus eſt. Interim AEthiopes præſidia à Petronio relicta adorti ſunt: quamobrē ipſe exercitum reduxit, ſuóſque liberauit, atque AEthiopes domum compulit. Sed cùm Auguſtus in Siciliam profectus eſſet,populus in creandis conſulibus ſeditionem fecit.nam etſi exigua erat populi poteſtas,tamen vbi populus dominium habebat, ciues ſalui eſſe non poterant. Hanc ob cauſam Auguſtus indignatus, quòd Romæ ſemper eſſe non poſſet, nec eam auderet ſine præfecto relinquere, Agrippam accerſiri iuſſit, eíque Iuliam quæ tùm vidua erat, vxorem dedit, deinde eum Romam miſit. Ferunt Mecœnatem id conſilium Cæſari dediſſe, propterea quòd Agrippam tot tantíſque honoribus auxiſſet. nam eum, inquit, generum tuum eſſe, aut interire neceſſe eſt. Poſtquam tranſiit in Græciam, Lacedæmoniis magnos honores tribuit, quòd Liuia, cùm fugeret olim cum Nerone viro ſuo, apud eos commorata fuerat. Athenienſes verò multis incommodis affecit, atque iis AEginam ademit. Cæcenos autem, & alias ciuitates, quæ contra quoſdam ciues Romanos nonnihil videbantur commiſiſſe, in ſeruitutem adduxit. Phraates per id tempus metuens ne Cæſar contra ſe exercitum duceret, captiuos ad eum remiſit, & ſigna militaria quæ à Craſſo acceperat: qua ex re Cæſar gloria efferebatur, quòd abſque labore recuperaſſet ea quæ alii magnis præliis amiſiſſent: ob eam cauſam ſacra fecit, atque ſedens in equo vrbem ingreſſus eſt. Tùm laudabatur, quòd ſibi nihil præterea acquirendum eſſe putaret,quódque ſtatueret contentus eſſe rebus præſentibus. Cùm eſſet in Aſia, regnáque & principatus partim aliis confirmaſſet,partim ad alios tranſtuliſſet, condemnatis quibuſdam regibus, nonnullis etiam laudatis, atque in

Candace. *Petronius.* *Iulia filia Auguſti Agrippæ nupſit.* *AEgina.* *Phraates ſigna & captiuos reddidit.*

amicitiam receptis, quàm plurimæ legationes ad eum venerunt. Nam Indi qui antea quoque legatos miſerant, tunc amicitiam confirmauerunt datis muneribus, in quibus præter cætera fuerunt tigres, quæ tum primùm à Romanis viſæ ſunt: præterea adoleſcentulus abſque humeris ei datus eſt, qui pedibus perinde ac manibus in rebus omnibus vtebatur: pedibus arcum tendebat, mittebat ſagittas, tuba canebat. id quemadmodum faceret, neſcio, tantum ſcribo quæ verſantur in ſermone omnium. Eodē tempore Zamarcus Indus ſophiſtes, ſiue gloriæ cupiditate permotus, ſiue ſenectute, vt eſt mos regionis, viuus ſe in ignem coniecit. Cæſari Romam redeunti Romani ſe cōparabant, vt obuiam procederent: ſed is de nocte Romam aduectus eſt, vt ſemper conſueuerat, cùm vel in vrbem introiret, vel ex vrbe proficiſceretur. ſtudebat enim clàm vtrunque diligenter facere, vt nemini moleſtus eſſet. Cùm autem vellet ſenatores pauciores eſſe, certóque & definito numero cōtineri, plerìſque moleſtiam exhibuit, tùm ei à permultis inſidiæ paratæ ſunt: quanquam ipſe coegit permultos ſibi mortem afferre: in quorū numero fuit Murena, qui cum eo olim conſtanter & liberè ſe geſſerat: quoſdam alios condemnauit; in quibus erat filius Lepidi: Lepidū verò patrem tractauit cōtumelioſè, quem inuitum rure iuſſit in vrbē venire, ac poſtea ſemper in conuentus adduxit, vt propter authoritatis & dignitatis cōmutationē maiorem iniuriam ſuſtineret, eſſétque ludibrio & deſpectui. neque verò iuſſit eum interfici, neque ei, cùm pontifex eſſet, pontificatum ademit, quādiu vixit. Cùm autē haberetur ſermo in ſenatu, vt ſenatores Auguſtū viciſſim cuſtodirent, Antiſtius qui repugnare non eſt auſus, ſed neque volebat acquieſcere (is erat homo nobiliſſimus) Sterto, inquit, quamobrem nequeo apud Cæſarem excubare. hunc Cæſar, etſi alia contra voluntatē eius fecerat, tamen non puniuit. Cùm autem de ornatu mulierū, & virorum continentia præcepta dare conaretur, irriſus eſt, quòd domi nō haberet de iis rebus loquendi libertatē: cum multis enim rem habebat, Liuiæque quam viuo marito eius duxerat, erat, vt aiunt, ſubiectus. Itaque adducto ad ſe adoleſcente, qui duxerat in vxorem eam cum qua adulterium cōmiſerat, eóque grauiter accuſato, Cæſar in dubitationem venit, quòd neque auderet id facinus contemnere, neque in adoleſcentem animaduertere, tamē ita reſpondit, Seditiones, inquit, nobis attulerūt multa & grauia incōmoda, quæ recordari non eſt neceſſe, quare prouideamus in poſterum, ne quid huiuſmodi committatur. Florebant per id

Indorū legati.

Adoleſcens abſque humeris.

Zamarcus Indus.

Liuiæ obnoxius Cæſar.

Pylades. Bathillus.

tempus Pylades & Bathillus ſaltatores, propter quos cùm ſæpe fieret populi concitatio, Cæſar Pyladi iratus eſt. At ille dixiſſe fertur, Id tibi quidem conducit Cæſar, populū propter nos occupatum & diſtentum eſſe. Cæterum conſuetudine Mecœnatis

Vxor Mecœnatis.

propter vxorem eius non perinde delectabatur, vt antea: nā Mecœnas eam vſque adeò diligebat (ei Terentia erat nomen) vt ea aliquando ſit auſa cum Liuia de pulchritudine contendere. Sub

Cetus.

id tempus cetus latitudine pedum x x, triplicata verò longitudine, atque in omnibus præter caput mulieri ſimillimus ex O-

Licinius libertus Iulij Cæſaris.

ceano in Celticam venit. Licinius quidem Iulii Cæſaris libertus, quem Auguſtus Galliæ præfecerat, adductus barbara & immani auaritia, præditúſque Romana dignitate, Gallis plurima damna & detrimenta attulit. Tanta enim fuit eius improbitas atque peruerſitas, vt cùm ſolerent ſingulis menſibus à Gallis tributa conferri, ipſe quatuordecim menſes fecerit. Hūc cùm Galli vehementer accuſarent apud Cæſarem, ferréntque grauiter, Cæſar partim eis concedebat, partim excuſabat Licinium: quædam negabat ſe ſcire, nonnulla ſe credere diſſimulabat, cætera occultabat, pudore ſcilicet affectus, quòd eum hominem

Conſilium Licinij.

Gallis præfeciſſet. Sed Licinius capto aſtuto & callido conſilio omnes irriſit: nam vt ſenſit Auguſtum ſibi iratum & offenſum eſſe, ac de ſe ſupplicium ſumptum iri, eum in domum ſuam introduxit, eíque theſauros oſtendit, magnam vim argenti & auri, aliáque permulta cumulatè in eum locum congregata: mox inquit, Domine, hæc omnia coegi & coaceruaui tua & populi Romani cauſa, vt ne nationes huiuſmodi copioſæ & locupletes abs te deficerent: omnia quidē certè tibi ſeruaui, eáque in præſens do. Itaque Licinius ſaluus euaſit, quaſi in gratiam Auguſti vires barbarorum eneruaſſet. Cæſar Tiberium & Druſum vxoris filios contra hoſtes miſit. Hi vicerūt barbaros qui iuxta Danubium, & Celtas qui prope Oceanum incolunt: poſtea Druſus admodum adoleſcens mortuus eſt. Tiberius diu vixit, accepítque imperium Auguſti: quanquam Auguſtus Caium & Luciū (quos Iulia filia ſua ex Agrippa pepererat) imperatores fecerat & deſignauerat, quò minus ſibi inſidiæ pararentur: nec enim expectauit, dum ad virilem ætatem peruenirent, ſed ſtatim eos ſucceſſores imperii renunciauit: quoniam thoracem quem ſub veſte gerebat, etiam cùm in ſenatum veniret, putabat parū ſibi profuturum, tametſi ciues Romani adducti beneuolentia ad eū ineunte anno venerant, argentúmque omnes dederant, diſpari tamen numero ille quoque tantundem, aut plus eo non modò

ſenatoribus,ſed etiam reliquis omnibus reddiderat.Tāto enim amore erat in amicos inflammatus, vt cùm Mecœnas & Apulius malè audirēt in iudicio, quòd adulteri cuiuſdam patroni & defenſores eſſent,ipſe in ius venerit,ac cùm ſediſſet in tribunali prætoris, nihil quidem admiſerit grauius, ſed accuſatori interdixerit, ne amicis ſuis propinquiſue conuitium faceret, atque inde ſtatim ſurrexit. Cùm autem Cornelium quendam de vita vxoris accuſaret,iſque in ſenatu reſpondiſſet,ſe de voluntate & conſilio Cæſaris eam duxiſſe: ira vehementer incitatus,nihil dixit acriter, nihilque fecit acerbè, ſed ſtatim exiluit è ſenatu, ac paulò pòſt reuerſus, Malui,inquit ad amicos, hoc facere, quanuis rectum non fuerit,quàm hîc manere, coactus maleficium aliquod committere. De Ouidio verò Pollione,qui mortē obiit iiſdem temporibus,mentionem faciam,quāuis nihil memoria dignum fecerit: quippe libertino patre natus erat,tamen quòd maximas opes habuit, & eius eſt nobilitata crudelitas, ſolet nomen eius hiſtoriis mandari. Porrò autem moleſtū eſſet omnia quæ ab eo dicta ſunt aut facta,commemorare:ſed in piſcinis murenas habuit,quæ carnibus humanis veſcerentur, eiſque ſeruos propoſuit,de quibus voluit ſupplicium ſumere. Itaque cùm Auguſtum conuiuam accepiſſet, pincernam qui fortè ſcyphum cryſtallinum fregerat,murenis offerri iuſſit.Auguſtus,cuius ad pedes puer ſupplex iacebat,primùm conabatur ei perſuadere,ne id faceret: ſed dum ille non obtemperat, Affer, inquit, ad me cætera pocula quæ ſunt huius generis, & reliqua omnia quæ prætioſa habes, vt ego quoque iis vti poſſim: pòſt vbi allata ſunt, confringi iuſſit. Tùm Pollio, etſi magis perturbatus ac incenſus eſt omnium quàm vnius poculi iactura, tamē inuitus conquieuit.Idem poſtea moriens Auguſto domū ſuam, & eum locum cui Pauſilypus nomen eſt,quiſque eſt inter Neapolim & Puteolos,reliquit. Sed hanc domum Auguſtus,vt memoria nominis eius ex vrbe deleretur,funditus euertit,atque in eo loco porticum nomine Liuiæ ædificauit. Idem cùm in compluribus aliis locis, tùm in Hiſpania & Gallia multas colonias deduxit,extruxítque templum Quirino lxxvi columnis ornatum : cúmque ita tot annos vixiſſet Cæſar, viſum eſt quibuſdā id ei non caſu & fortuitò,ſed iudicio deorum immortalium, & fato quodam eueniſſe. Druſus autem Tiberii frater miſſus cōtra Celtas qui trans Rhenum incolunt, captis rebus omnibus quæ factæ eſſent obuiam, vſque ad Albim fluuium eſt progreſſus, qui à Vandalorum finibus maximus in eum Oceanum in-

Cornelius.

Pollio.

Murenæ carnibus humanis veſcuntur.

Pauſilypus.

Porticus Liuiæ.

Templum Quirini.

Albis fluuius.

Mulier Druſum increpat. fluit, qui ſpectat ad Septentriones: ibi quædam mulier inuſitata magnitudine fertur ei occurriſſe, atque ita dixiſſe, Quò pergis Druſe cupide & inexplebilis? non enim potes hæc omnia ex fatis videre: quamobrem recede, nam tibi iam adeſt exitus vitæ, & rerum tuarum omnium. Itaque Druſus cùm diligenter etiam atque etiam reuerteretur, tamen in itinere morbo extinctus eſt. *Mors Druſi.* Tum Liuiæ ſtatuæ poſitæ ſunt conſolandi eius cauſa, eáque in numero matrum, quæ tres liberos peperiſſent, ſcripta eſt. *Ius trium liberorum.* Lex enim antea quidem ex ſenatus, nunc autem ex Imperatoris authoritate eadem iura beneficii loco tribuit quibuſdam mulieribus, quæ data ſunt iis quæ ter pepererint, vt non ſubiiciantur pœnis ſterilium, ſed eius omnia ferè præmia tribuantur, quæ mulieres fœcundiſſimæ conſequuntur, quæ nõ modò ſunt hominum, ſed etiam deorum inuenta, vt accipiant ſiquid à morientibus ſibi relictum fuerit. id enim huiuſmodi eſt. Cæſar nomina ſenatorum omnium ſcripta in albo propoſuit, quod ex eo tẽpore quotannis fieri ſolet, iiſque qui ſine cauſa deſiiſſent in ſenatum venire, mulctam dixit: pòſt verò quoniam iam ſolebant impune relinqui propter magnam multitudinem eorum qui in pœnam inciderent, iuſſit quoties multi deliquiſſent, vt inter eos ſortes ducerentur, quibus ductis, quintus quiſque pœnas perſolueret. Senatores etiam abſente Cæſare conſultabant, ſcribebatúrque eorum ſententia, quanquam ſine effectu erat, quòd rata non eſſet ſine Cæſaris authoritate, hoc eſt, niſi certa eius ac manifeſta acceſſiſſet voluntas. *Authoritas.* nam ea eſt verbi ſignificatio, quæ Græcè vno verbo exprimi non poteſt. Imprimis cupiebat popularis eſſe: itaque cùm quidam qui commilito eius fuerat, egeret ipſius patrocinio, principio quòd ſibi per otium non liceret, cuidam ex amicis præcepit, vt cauſam eius defenderet: ſed cùm cõmilito indignatus ita reſpondiſſet, Ego verò, inquit, quoties tibi neceſſaria fuit opera mea, neminem ad te miſi, ſed præſens ipſe tua cauſa pericula ſuſcepi. Tum ei Cæſar aduocatus venit: cúmque quiſpiam amicus eius reus eſſet factus, atque vnà cum eo interrogatus & examinatus fuiſſet, re prius cum patribus communicata eum ſeruauit, nec ſolùm accuſatori non eſt iratus, cuius fuerat magna in accuſando licentia, ſed etiã eum, cùm morum reus citaretur, abſoluit, dixítque propter multorum hominum nequitiam, eam libertatem loquendi neceſſariam eſſe: de iis verò ſupplicium ſumpſit, qui nuntiabantur ſibi inſidias feciſſe. Cùm autem non liceret quæſtionem habere de ſeruo contra dominum, conſtituit, quotieſcunque id vſu veniret, vt vel reipublicæ

publicæ venderetur, vel ſibi: atque ita, cùm non eſſet amplius in
rei poteſtate, torqueretur. Quamobrẽ eum alii accuſabant, quòd
futurum eſſe diceret, vt domini mutatione lex abrogaretur: alii
contendebant id eſſe neceſſarium, quòd multi his de cauſis ma-
giſtratus adipiſcerentur. Poſt hæc imperium, quanquam iam
ab ſe depoſitum eſſe dicebat ſcilicet præterito altero decennio,
rurſum tamen inuitus ſuſcepit. Menſem ſextilem, etſi menſe *Sextilis Augustus.*
Septembri natus erat, Auguſtum cognominauit, quòd tum pri-
mùm conſul eſſet factus, quódque ſibi iñ eo multas magnáſque
victorias peperiſſet, de quibus rebus omnibus maximè gloria-
batur. Sed ei mors Mecœnatis magnum & acerbum dolorem
commouit. nam is cùm multum cæteris in rebus prodeſſet Cæ-
ſari, tum verò, quoties paulò vehementius iraſcebatur, iram eius
placabat atque leniebat: idque ex eo licet animaduertere, quòd
cùm Cæſar aliquando ius diceret, adeſſétque Mecœnas, ac præ-
uideret eum multos mortales condemnaturum, conatus eſt re-
iectis iis qui circunſtabant, ad Cæſarem proximè accedere: ſed
cùm non poſſet, ad eum ſcripſit in hæc verba, Tandem aliquan-
do ſurge carnifex: deinde quaſi aliud ſcriptum eſſet, epiſtolam
ei in ſinum coniecit: ita Cæſar, nemine capitis condemnato, ſta-
tim ſurrexit, tantúmque abfuit, vt ex ea re moleſtiam ceperit,
vt læſus ſit maximè. nam quoties ſupra modũ iraſcebatur, co-
actus vel natura ſua, vel rebus neceſſariis, libertate ac licentia a-
micorum corrigebatur. Mecœnas quanuis propter vxorem in- *Mecœnas.*
dignatus eſſet, tamen eum hæredem reliquit. Hic primus bal-
neum aquæ calidæ in vrbe conſtruxit, primúſque quaſdam no-
tas literarum inuenit ad celeriter ſcribendum, eáſque complu- *Mecœnas inuẽtor notarũ.*
res per Aquilam libertum docuit. Eodem tempore propter in-
cendia facta nonnulli curatores angiportuum à plebe conſtitu-
ti ſunt, quos Græci στενωπάρχους vocant. His toga vti magiſtratuum,
& lictores duos habere in iis angiportubus quibus præſunt, da-
tum eſt. Cæſar propter Caium & Lucium, quos Agrippa ex fi-
lia eius ſuſceperat, nõ ſolùm quòd petulanter viuerent, ſed etiã
quòd eſſent adeò temerarii, vt Caius nondum adoleſcens con-
ſulatum petierit: graui dolore affectus, precatus eſt, ne vnquam
inciderent huiuſmodi tẽpora, in quæ olim ipſe inciderat, vt mi-
nor xx annis conſul fieret: cúmque adhuc inſtaret, reſpondit,
id imperium deferendum eſſe ei qui nihil peccaret, quíque poſ-
ſet ſtudiis populi Romani obſiſtere: deinde vt eos modeſtiores
efficeret, Tiberio tribunitiam poteſtatem dedit in quinquenniũ, *Tiberius tribunus plebis.*
eíque Armeniã, quæ alienata erat à populo Romano, attribuit,

euenítque iis omnibus temere, vt mutuò ſibi infenſi eſſent, dum illi ſe negligi putabant, dúmque Tiberius eos metuebat iratos: qui ob eam cauſam Rhodum miſſus eſt, quaſi doctrina opus eſſet & ſtudiis literarum, eóque non modò non duxit alienos, ſed neque familiares omnes, vt celerius omnino conſpectũ, factáque Lucii & Caii vitaret: vel, vt quidam dicebãt, propter Iuliam vxorem, quam ferre amplius non poterat: eam enim Romæ reliquit. Auguſtus autem cùm infinita eſſet populi multitudo, cui frumentum dabatur, eam redegit ad hominum ducẽta millia, & vt à quibuſdam dictum eſt, populo viritim ſexaginta drachmas dedit, præbuítque ſpectacula, aqua in Circũ Flaminium introducta, in quo ſex & triginta crocodyli interfecti ſunt. Tum primùm duos præfectos prætorianorum creauit: nã ita mihi nominãdi ſunt, cùm iam hoc verbum in vſum venerit.

Iulia. Porrò laſciuia Iuliæ tanta fuit, vt in foro, atque adeò in roſtris nocturno tempore comeſſationes ageret, & compotaret. Quam Cæſar vt tandem deprehendit, grauiter iratus eſt: nam & antea ſuſpicabatur eam minus pudicè viuere, etſi pro certo nõ habebat, propterea quòd ii qui principatum tenent, omnia potíus, quàm ea quæ ad ſe ſpectant, intelligunt: vtque non poſſunt clã ſuos quicquam agere, ita ſuorum facta nunquam optimè percipiunt. Ob hãc cauſam Cæſar vſque adeò commotus eſt, vt domi teneri non potuerit, ſed rem omnem detulerit ad ſenatum.

Pandateria. Iulia in Pandateriam inſulam finitimam Campaniæ relegata

Scribonia mater Iuliæ. eſt, eámque eſt Scribonia mater ſponte conſecuta. Ii qui cum ea rem habuerãt, Iulius Antonius, qui ſpe regni id fecerat, cum quibuſdam aliis viris illuſtribus occiſus eſt, reliqui ſunt in inſulas relegati. Sed cùm aliæ quoque mulieres permultæ accuſarentur de iiſdem ſceleribus, non omnes accuſationes admiſit, ſed tẽpus præſtituit, vt de iis quæ antè facta eſſent, non quæreretur: & cùm erga filiam nulla clementia vſus eſſet, dixiſſétque ſe malle patrem Phœbes, quàm illius fuiſſe: cæteris pepercit.

Phœbe. Erat Phœbe liberta Iuliæ & ſocia, quæ mortem voluntariã ſibi conſciuit, & ob eam rem ab Auguſto laudata eſt.

Caius. *Tiberius.* Cùm Caius ad bellum contra Armenios miſſus eſſet, Tiberius in Chiũ venit, eúmque in magno honore habuit, nec ſolùm Caio humilem ſe præbuit, ſed etiam cæteris omnibus qui cum ipſo erant, ſubmiſſus fuit.

Phraates. Cùm autem Phraates rex Parthorum de pace ad Cæſarem literas miſiſſet, Cæſárque Phraati ſimpliciter ſine regis nomine reſcripſiſſet, iuſſiſſétque de Armenia decedere, Phraates non ſolùm nõ eſt timore perterritus, ſed etiam ad

eum reſcripſit arroganter, ſeque regem regum, illum tantummodo Cæſarẽ appellauit. Tamẽ quòd abierit ex Armenia, Cæſar ei reconciliatus eſt: quódque intellexit Caium eſſe in Syria, cuius odio domi motũ fieri poſſe ſuſpicatus eſt. His peractis rebus, defunctíſque Lucio & Caio, factum eſt vt Tiberius Rhodo in vrbem redierit. is propter ſtellarum cognitionem erat vates exercitatiſſimus, habebátque Thraſyllum virum in aſtronomia peritiſſimum, qui ſciebat optimè quid ſibi atque illis eſſet euenturum. Nam ferunt Tiberium aliquando ſtatuiſſe Rhodi Thraſyllum è muro præcipitare, quòd is ſolus omnes cogitationes eius cognoſceret: ſed vt eum mœſtum eſſe animaduertit, rogauítque cauſam mœroris, atque is reſpondit ſe periculi cuiuſdam ſuſpicionem habere, Tiberium admiratũ, quod propoſuerat, non feciſſe. Sic enim omnia certò ſciebat, vt cùm procul vidiſſet nauem in qua nuntius vehebatur, quem de reditu in vrbem mater & Auguſtus ad Tiberiũ mittebant, ſtatim quod ille nuntiaturus erat, prædixerit. Lucii autem & Caii corpora tribuni militum cum primariis ſingularum ciuitatum Romam tulerunt: ſcuta quoque aurea & haſtæ, quas ineunte adoleſcentia acceperant ab equitibus Romanis, in curia repoſita ſunt. Auguſtus cùm eſſet aliquando dominus à populo nominatus, non ſolùm vetuit ne quis ſe appellaret eo nomine, ſed etiam id cauit diligenter. Tertio autem expleto decennio, quartum imperium inuitus ſuſcepit: quo tempore mitius atque negligentius iraſcebatur ſenatoribus propter ſenectutem, nolebátque cuiquam infenſus eſſe. Palatio incendio conſumpto cùm multi ſibi multa offerrent, nihil accepit præter aureum à ſingulis populis, & à priuatis drachmam. Aureum appello more Romano genus monetæ, quinque & viginti drachmas cõtinens: eundem Græci quidam, quorum libros propterea legimus, quòd Attici ſunt, χρυσοῦν appellant. Auguſtus reſtitutum palatium omnino publicauit, vel propter tributa quæ à populo acceperat, vel quòd pontifex erat, vt in publico ſimul & priuato habitaret. Inſtabat populus Auguſto, vt filiam ſuam reſtitueret. is reſpondit, citius ignem cum aqua commiſceri poſſe, quàm illam reſtitui. Itaque populus multum ignem in Tiberim coniecit, ſed tamen nihil egit, quanuis eum poſtea coegerit, vt ſaltẽ eam ex inſula in continentem reduceret. Cæſari multi inſidias fecerunt, atque imprimis Cneus Cornelius Pompei Magni ex filia nepos: quos cùm nollet occidere, propterea quòd morte eorum non magis ſe ſecurum eſſe intelligebat: neque liberare, ne

Rex regum.

Thraſyllus mathematicus.

Haſtæ.

Nomen Domini.

Incendium Palatij.

Aureus nummus continet drachmas viginti quinque.

Reducitur Iulia.

ob eam rem cæteros contra ſe incitaret, adeò in magnam dubitationem venit, vt dies noctéſque curis angeretur. Itaque Liuia eum interrogare cœpit, Quid hoc rei eſt mi vir, quamobrem non dormis. Tum Auguſtus, Ecquis poſſet, inquit, mea vxor vacuo animo eſſe, cui tot perpetuò inimici ſunt: an nõ vides, quot homines mihi & principatui inſidias parẽt, quos nõ modò nõ deterrent damnatorum ſupplicia, ſed contrà, tanquã ſpe alicuius boni propoſita, cæteri ad immaturã mortẽ contẽdunt. Liuia poſtquam hæc audiuit, Mirũ non eſt, inquit, quòd tibi inſidiæ parẽtur: partim quòd alienũ non ſit ab humana cõditione, partim quòd in tam magno imperio multa facias, ex quibus par eſt pleroſq; moleſtiã capere. Princeps enim nõ ſolũ nõ poteſt omnibus placere, ſed etiã quantumuis rectè imperet, ei multis iraſci neceſſe eſt. Neque enim tã multi homines iuſti ſunt, quàm ii qui volunt iniuriã facere, quorũ cupiditates expleri nõ poſſunt. Boni autẽ viri & virtute præditi, partim multa & ea quidẽ magna expetunt, quæ non poſſunt aſſequi: partim cùm ſint aliis inferiores, moleſtè ferunt: ob eámque rẽ vtrique culpã in principem coniiciunt. Itaque damnũ quod ab his infertur, & ab iis qui non te, ſed regnũ tuum inuadũt, vitari nullo modo poteſt. Etenim ſi ciuis priuatus eſſes, nemo tibi iniuriam faceret, niſi qui prius à te iniuriam accepiſſet. Regnũ autẽ atque eius cõmoda magis expetunt ii, qui potentiam aliquam habẽt, quàm qui egentiores ſunt: quod etſi eſt improborum hominum atque amentiũ, tamen vt cætera vitia, ita hoc quoque natura comparatum eſt, quæ ex quibuſdã hominibus nulla oratione, nullo metu poſſis extirpare ac tollere: neque enim lex vlla, aut timor plus poteſt, quàm ea quæ mortalibus à natura tributa ſunt, quæ omnia ſi tùm animũ tuum induces, cõtemnes cæterorũ vitia, téque maioribus præſidiis, ac imperium tuum firmabis, vt id non multorũ ſuppliciis, ſed fida & diligenti cuſtodia teneamus. Ad hæc Auguſtus reſpondit, Scio, equidẽ, inquit, mea vxor, cùm omnia quæ præclara ſunt, tum imprimis ſummum imperium inuidiã habere, nec tutũ vnquam ab inſidiis eſſe. Nã niſi curæ noſtræ, timores & negotia maiora eſſent, quàm priuatorũ omniũ, profectò diis omnino æquales eſſem*: quæ res eò mihi maiorẽ moleſtiã affert, quòd ita fieri neceſſe ſit, nec vllũ poſſit inueniri remediũ. Tum Liuia, Quoniam, inquit, plerique omnes homines ad iniuriã procliues ſunt, ab iis caueamus, habeamúſque milites permultos, quorum alii cõtra hoſtes parati, alii apud te ſint, propter quos omnes domi & fo-

Hortatur & admonet Liuia Auguſtũ.

Reſpõdet Auguſtus.

ris tutò eſſe poſſimus. Tum Auguſtus, Mihi, inquit, neceſſe nō eſt cōmemorare, quàm multi ſæpenumero à ſuis familiaribus interfecti ſint: regna verò præter cætera hāc difficultatē habent, quòd nō ſolùm hoſtes, vt cæteri faciūt, ſed etiam amicos & neceſſarios timemus, à quibus inſidiæ multo pluribus factæ ſunt (quippe qui nudi & dormientes cū illis dies noctéſq; verſentur, ab iiſque cibū paratū & potionem capiant) quàm ab alienis & externis hominibus. Poſſumus enim amicos & familiares noſtros hoſtibus opponere, amicis autē poſſumus neminē. Itaque ſolitudo nobis pariter atque multitudo grauiſſima eſt, metuendúmque eſt, eſſe ſine cuſtodia, ſed multo etiam magis cuſtodes metuendi ſunt. Inimici quidem certè moleſti ſunt, ſed amici multo magis, quòd eos oporteat, quanuis non ſint, amicos appellare. Quòd ſi quis fortè ſit fidos amicos nactus, tamen eis tantam fidem non habet, vt cum iis poſſit ſincerè abſque vlla ſuſpicione verſari. Igitur cùm hoc grauiſſimum eſt, tum verò alios inſidiatores punire oportere: nam bonis viris puniendi neceſſitas magnum dolorem affert. Tum Liuia, Tu verò, inquit, rectè: at ego tibi conſilium dabo, ſi quidem voles capere, nec debebis propterea reiicere, quòd cùm ſim mulier, id tibi conſulere audeo, de quo ne amici quidem te admonebunt, non quòd id planè non intelligant, ſed quòd non audeant explicare. Iam verò, inquit Auguſtus, dic mihi quicquid eſt. Tum Liuia, Dicam, inquit, non grauatè: nam & ego commodorum partem ſimul & incommodorum habeo, quia te ſaluo & incolumi ſum regni particeps, atque ſi quid mali tibi accidat, quod dii omen auertant, tecum vnà pereo. Igitur ſi natura quoſdam homines incitet ad peccandum, profectò eius impetus reprimi non poteſt. Et vt ne multorū hominum vitia perſequar, ea quoque quæ bona quibuſdam eſſe videntur, quamplurimos commouent ad iniuriam faciendā. Nam nobilitas generis, copia diuitiarū, amplitudo dignitatum, fortitudo animi, & magnitudo potentiæ in errorē homines inducunt. Non enim poteſt vir generoſus & nobilis vilis effici, nec fortis timidus, nec qui prudens eſt, ſtultus inueniri poteſt. Ex quo fit, vt hominibus facultates adimere, aut diminuere hominum ſtudia, præſertim ſi nihil deliquerint, nullo pacto oporteat. Cùm enim ius non ſit eos vlciſci, aut cruciare, antequàm peccauerint, nos ob eam cauſam malè audire neceſſe eſt. Age verò mutemus ſententiam, & quibuſdam ignoſcamus. mihi quidem videtur multo plura corrigi poſſe humani- *Oratio Liuiæ.*

tate & beneuolentia, quàm vlla crudelitate. Etenim ii qui veniam dant, nō ſolùm chari ſunt iis quibus ſe miſericordes præbuerunt, ita vt illi ſtudeant his meritam gratiam & debitam referre, ſed etiam apud cæteros omnes ſummo in honore ſunt, & coluntur ab omnibus, ita vt iis iniuriā facere audeat nemo. Cōtrà autem homines irati atque inexorabiles non tantùm odio ſunt iis à quibus timentur, ſed etiam ſunt reliquis omnibus permoleſti, ex quo fit vt iis pleriq; parent inſidias, ne prius ipſi pereant. An non vides medicos quàm raro veniant ad vrendum & ſecandum, ne morbos efficiant grauiores, & vt eos mitibus medicamentis curent atque molliant. Nec verò exiſtimare debes, inter morbos corporum & has animorum perturbationes intereſſe. Nam ea quæ corporibus accidunt, ſæpe ſolent cum animis noſtris, quanuis incorporales ſint, cōuenire: metu enim cōtrahuntur, ira turgeſcunt & tument. Mœror quoque quoſdam tardos efficit, alios acuit audacia, ita vt corpus & animus nō multum inter ſe differant, & ob eam cauſam egeant conſimili medicina. Lenis enim & placida oratio ferocitatem reprimit, quemadmodum aſpera manſuetum hominem ferocem & infeſtum facit: præterea data venia immanem & ferum continet atque coërcet, non aliter atque ſupplicium mitem & placidum incendit. nam facta violenta quanuis iuſtiſſima ſint, omnes cōcitant: manſueta verò mitigant & relaxant. Quocirca is cui ita perſuaſum erit, facilius tolerabit ea quæ grauiſſima ſunt, quàm ſi coactus ſit. Itaque corporis & animi natura quædam eſt neceſſaria, vt etiam bruta animantia & rationis expertia, quæ robuſtiſſima & ferociſſima ſunt, blanditiis quibuſdam manſuefiant, & eſcis capiantur. Contrà ea quæ timidiſſima ſunt, ac maximè imbecilla, dolore conturbantur & metu, atque in irā accenduntur. Neque verò id dico oportere generaliter iniuſtis & nefariis hominibus parcere: imò verò temerarios, moleſtos, ſceleratos, iniquos, & poſtremò omnes quorum vita ita eſt omnibus vitiis & flagitiis dedita, vt ſanari nequeāt, tollendos eſſe cēſeo, non ſecus quàm eas partes corporis, quibus medicina adhiberi non poteſt: cæteros verò qui propter adoleſcētiam, aut imprudentiam, aut ignorantiam, aliòue caſu volentes deliquerunt, aut inuiti, eos eſſe arbitror admonendos, & propoſitis minis cōtinendos, nonnullis quoque vtendum eſſe moderatè, quemadmodum in reliquis ſceleribus alii aliis maiore pœna afficiuntur. Quæ cùm ita ſint, tibi licet imprimis ſine periculo hæc facere mediocriter, vt alios exilio, alios infamia, nonnullos pecunia

mulctes,vrbéſque quibuſdam, aut alia loca habitandi circūſcribas. Quinetiam plerique hominum iam reſipuerunt, quòd nō eſſent ea quæ ſperauerant & diutiſſimè concupierant,conſecuti. Nonnulli quòd viles & abiecti ac contumelioſè eſſent habiti, facti ſunt meliores:quanuis nobiles & fortes viri,antè quàm hæc patiantur,mortem ſibi anteponendā putent. Ex quo intelligi poteſt eis nō modò nō eſſe leue id genus ſupplicii,ſed multò etiam grauius atque moleſtius,nóſque culpa vacuos tutò eſſe, & ſine periculo victuros. Nunc autē multos vel cupiditate pecuniæ,vel timore virium eorū,vel inuidia virtutis interficere videmur. Non enim facilè cuiquā perſuaderi poteſt, inſidias ab homine priuato & inermi fieri poſſe ei qui tantum imperium obtineat,quíque ſit tam magnā potentiam conſecutus. Hæc quidē dicuntur à quibuſdā: ſed alii putant nobis plerunque falſa pro veris nuntiari,nóſque eis temere credere & imprudenter,aiuntque eos qui iſta vident & audiunt, adductos odio, ira,nonnunquā etiam accepta pecunia ab inimicis eorum,aut ab iis ipſis de quibus loquuntur,multa confingere & cōminiſci,cōmemorantes eorum non ſolū præterita & futura ſcelera,ſed etiā quædam ab aliis dicta eſſe renuntiantes,tacuiſſe alios,poſteaquā audiuiſſent,riſiſſe, ploraſſe. Equidē poſſem enumerare ſexcenta eiuſdē generis,quæ etſi veriſſima ſunt, non tamen digna quæ à liberis hominibus inueſtigentur curioſius,aut tibi referantur.Nam ea ignorata tibi nullū damnum afferent: intellecta autē & cognita, te inuitum,quod minimè decet,ad iracundiā prouocabūt.Quæ cùm ita ſe habeāt, plerique putant à nobis multos indemnatos, multos etiā confictis falſíſque ſententiis dānatos contra ius fáſque interfectos eſſe.Non enim adhibita teſtimonia vt vera,non habitas quæſtiones, non ea quæ ſunt eiuſdē generis, contra eos admittunt,neque approbant:quæ etſi ab illis magna ex parte nō iure, falſóque dicuntur de iis qui ſupplicio affecti ſunt, tamen vulgò circunferri ſolent. Atqui oportet Auguſte te non ſolùm nihil facere per iniuriam,ſed nec omnino facere videri.Nā priuatis quidem hominibus ſatis eſt nihil delinquere : principem verò decet ne ſuſpectum quidē eſſe: hominibus enim imperas, nō belluis, nec alio pacto verè potes eorum animos ad beneuolentiam allicere,atque id pariter omnibus perſuadere, quàm ſi nemini volens inuitúſue iniuriam feceris. Etſi enim vt alterum metuat,cogi aliquis poteſt,tamē vt amet,id ei perſuaderi neceſſe eſt. Cùm igitur videt in ſe atque in alios beneficia cōferri, facilè perſuadetur:cùm verò putat quempiā non iure cæſum eſſe,

mox ne idem ſibi eueniat, timet, cogitúrque eum qui id fecerit, penitus odiſſe. Odio autem eſſe ſubditis, præterquam quod bonum non eſt, damnum quoque affert & detrimẽtum maximum. Nam plerique arbitrantur neceſſe eſſe reliquis hominibus eos vlciſci, à quibus vel minimam iniuriam acceperint, ne contemni aut ſuperari videantur: principes oportere tantùm in eos animaduertere, qui contra rempublicam committunt: eos verò qui in ſe peccant, toleranter ferre. Non enim eis iniuriam fieri propterea quòd cõtempti atque abiecti ſint, ſi quidem ſunt magnis multiſque præſidiis & cuſtodiis muniti. Quæ cùm mihi perſpecta ſint atque cognita, omnino id tibi conſiliũ do, ne velis ob eam rem quenquã iſtorum occidere. Nã principatus propter ſalutem ſubiectorum conſtituuntur, vt ii nullũ damnum capiant non modò ab alienis, ſed neque à ſuæ gentis hominibus, non autem vt à ſuis principibus vexentur & affligãtur: multóque eſt profectò magnificẽtius atque glorioſius multos ciues conſeruare poſſe, quàm occidere. Quamobrem ii ſunt inſtituendi continendíque legibus, beneficiis, admonitionibus, vt modeſti ſint & prudentes, tum verò vſque adeò diligenter obſeruandi & cuſtodiendi, vt ſi maximè iniuſti eſſe cupiant, tamen non poſſint: qui verò infirmi ſunt atque imbecilles, ſanari debent quodammodo & reſtitui, ne omnino corrumpãtur. ferre autem multorum hominum delicta, magnæ prudentiæ eſt atque potentiæ. Quòd ſiquis omnibus ſceleribus iuſtas & debitas pœnas conſtituat, is certè magnam partem hominũ breui temporis ſpatio videbitur perdidiſſe. Quamobrem te Auguſte hortor & moneo, ne de iſtis ſupplicium ſumas, ſed alia ratione caſtiges, vt nullum graue ſcelus in poſterum committãt. Quid enim obſecro te, peccare poterit is qui erit in inſulam deportatus, aut in villa ciuitatéve aliqua concluſus, nõ ſolùm deſtitutus multitudine famulorum, & copia pecuniarum, ſed etiã in cuſtodia retentus, ſi res ita poſtulet? Quòd ſi propè hoſtes adeſſent, aut ſi aliqua pars huius maris à nobis eſſet aliena, vt qui nobis damnum attuliſſent, poſſent eò perfugere: aut ſi eſſent in Italia ciuitates firmiſſimis muris ſeptæ ac telis munitæ, vt qui eas cepiſſet, eum nobis metuendum putaremus, alia eſſet ineunda ratio: nunc autem cùm omnia loca ſine armis ſint, & parum munita ad bellum gerendum, abſintque hoſtes longiſſimè, diſiuncti à nobis longo maris interuallo, terræque, fluminũ ac montium qui nequeunt ſine magno labore tranſiri, quis eos metuat nudos, inermes, & priuatos homines in medio regni tui

poſitos,ac in tuis armis concluſos?Equidem arbitror neminem vnquam hæc in animum inducere, aut quantumuis furore exardeat,perficere poſſe. Quas ob res hinc capiamus exordium, & periculum faciamus.Eo pacto & illi fortaſſe conſilium mutabũt,& cæteros efficient meliores.Primùm vide Cornelium nobilem & clarum virum: deinde tecum,vt decet omnem hominem,reputa,gladium non eſſe omnia tibi cõfecturum. Etenim magna eſſet eius vtilitas atque commoditas,ſi is poſſet prudentes homines facere,perſuadere,cogereq́ue, vt verè aliquem diligant. At is profectò dum corpus duntaxat alicuius occidit, à nobis reliquorum animos alienat,nec ſunt homines amiciores cuiquam propter aliorum ſupplicia,ſed quòd timent,infeſti atque inimici fiunt, ídque certum eſt & exploratum. Si autem homines veniam conſecuti ſint,pœnitentia atque pudore adducti,non modò non audent iis à quibus beneficium acceperunt, iniuriam facere, ſed etiam plerunque beneficium remunerantur,quòd ſperant ſe multò maiora accepturos. Etenim qui eſt ſaluus & incolumis ſeruatus ab eo cui ipſe iniuriam intulit,putat eundem accepto ab ſe beneficio,nihil eſſe omnino ſibi negaturum. Quamobrem mihi crede vir chariſſime,ſine te perſuaderi, & muta ſententiam:hoc enim pacto videberis omnia quæ grauia fuerunt & moleſta,neceſſitate coactus & inuitus feciſſe, propterea quòd non poteſt reſpublica vſque adeò magna & potens in regnum mutari ſine ſanguine:ſi autem manebis in propoſito,ſuſceptóque conſilio,videberis profectò illa libenter ſtudioſéque feciſſe.Hac oratione Liuiæ permotus Auguſtus, reos omnes verbis admonitos dimiſit,deſignauítque poſtea Cornelium Conſulem,atque in poſterum non eum ſolùm, ſed etiam reliquos omnes tanto ſibi amore coniunxit, vt nemo amplius ei verè inſidias faceret,aut omnino facere videretur. Cornelio autem & Valerio Meſſala conſulibus magni terræmotus facti ſunt. Tiberis pontem diſturbauit, fecítque vt vrbs ſeptem dies nauigaretur. Alebantur eadem tempeſtate tres & viginti exercitus populi Romani,ex quibus noſtris temporibus tantùm decem & nouem ſuperſunt: Eorum ſecundus Auguſtalis nominatus hybernat in ſuperiore Britannia. Tertius Tripartitus eſt: Gallicus in Phœnicia,Cyrenaicus in Arabia,Auguſtalis in Numidia. Quartus Scythicus in Syria. Quintus Macedonicus in Dacia. Sextus in duos diuiditur,quorum alter victor appellatus, eſt in inferiore Britannia: alter ferreus, in Iudæa. Septimus in Myſia ſuperiore, huic Claudianus nomen eſt. Octauus

Tiberis exundatio.

Exercitus pop. Romani.

Auguſtalis in Germania ſuperiore. Decimus in ſuperiore Pæo-
nia: is duplex appellatur, quòd conſtet ex duobus exercitibus
permixtis inter ſe & confuſis. Vndecimus Claudianus in Myſia
inferiore: habuere enim duo exercitus nomen à Claudio, pro-
pterea quòd ei in ſeditione Camilli nō reſtiterunt. Duodecimus
fulminifer in Cappadocia. Decimustertius in Dacia, duplex.
Decimuſquartus in ſuperiore Pānonia. Decimusquintus Apol-
lonius eſt in Cappadocia. Poſtremi ſunt vigeſimi ii qui Vale-
riani & Victores appellantur: hi reſtant ex Auguſti exercitibus:
cæteri diſperſi & omnino ſublati, aut cum aliis permixti ſunt,
qui ob eam cauſam dicuntur duplices eſſe nominati. Alūtur in-
ſuper ſtipatores, qui in decem partes diſtribuuntur. Sex autem
millia hominum collocata in præſidiis vrbis, diuidūtur in par-
Batavi. tes quatuor. Delecti ſunt etiam equites externi, nominati Bata-
ui à Batauia, quæ inſula eſt in Rheno flumine. hi ſunt equites
optimi. Igitur Auguſtus, cùm ei magna pecunia opus eſſet ad
Vigeſima. alendos tot exercitus, iuſſit dari ſibi vigeſimam partem hæredi-
tatum legatorum ac donationum, quæ mortis cauſa fiunt, niſi
ſiqua eſſent proximis agnatis, aut pauperibus hominibus reli-
cta: ídque fecit, quaſi in commētariis Cæſaris hoc genus tribu-
ti ſcriptum reperiſſet. Qua re conturbatus eſt populus Roma-
nus, & quòd tanta fame afflictus eſſet, vt gladiatores & vænales
DCCL. ſtadia. ſerui expulſi fuerint ab vrbe vltra quatuor & nonaginta millia
paſſuum, Auguſtúſque & cæteri magnam partem famulorum
ſuorum dimiſerint, ac iuſtitium indictum ſit. Poſtquam fames
ceſſauit, Auguſtus Germanici (is erat Druſi filius) atque fratris
eius nomine ludos Circenſes fecit, in quibus elephantus ſuper-
auit Rinocerotem, & vir equeſtris ordinis, qui fuerat olim lo-
cupletiſſimus, obiit munus gladiatorum. Cùm autem non poſ-
ſet Cæſar propter ſenectutem atque imbecillitatem corporis
omnibus qui auxilio eius indigebant, reſpondere, ſedens ius di-
cebat in palatio pro tribunali, negotiis cum aſſeſſoribus ſuis cō-
municatis, permiſítque tribus viris conſularibus, vt legatos re-
gum populorúmque qui ad ſe venirent, ipſi ſinguli audirent ſe-
partim, iiſque reſponderent: niſi fortè quædam acciderent, in
Germanicus quibus ſuo & ſenatus decreto opus eſſet. Per id tēpus cùm Ger-
in Dalmatia. manicus Druſi filius eſſet in Dalmatia cum exercitu, obſiderét-
que munitum aliquod oppidum, nec poſſet id capere, Pollio e-
ques Celta iactu lapidis in murum ita pinnā eius cōcuſſit, vt ea
ſtatim ceciderit, traxerítque ſecū hominem, qui tum fortè ad eā
adhærebat. Quo facto cæteri obſtupefacti, ac timore perterriti,

relicto muro in arcem confugerunt, eámque poſtea ſéque ipſos dediderunt. Cùm autem Batto, qui Dalmatis ſæpenumero defectionis author fuerat, & Romanis magna damna attulerat, tādem aliquando ad Tiberium veniſſet de voluntate ipſius, ac poſtero die cum eo ſedente in tribunali colloqueretur, eum Tiberius ita interrogauit, Dic, inquit, quamobrem viſum eſt vobis deficere, tantóque tempore nobiſcum bellum gerere? Is reſpōdit, Vos, inquit, cauſam dediſtis, qui ad greges veſtros cuſtodiendos nō canes mittitis aut paſtores, ſed lupos. Tum Dalmatia venit in ditionem populi Romani. Sed idem populus incidit in grauem caſum in Gallia Celtica (ei præerat Quintilius Varus) nam etſi Celtæ breui temporis ſpatio propter præſidia apud ſe collocata dedicerāt mores & inſtituta patriæ, neque primò mutatione vitæ grauabantur, quippe non animaduertebant ſe immutatos eſſe, tamen poſtquam Varus, qui Syris præfectus fuerat, ceperátque imperium Germaniæ, ac in ea cuncta adminiſtrabat cum imperio, properè venit in Galliam, ad eam gentem immutandam ſubitò, cœpítque Gallis perinde atque ſeruis imperare, & pecuniam tanquam à ſubditis exigere. Id Galli ferre non potuerunt, neque tamen defecerunt apertè ac palàm, ſed ſimulata beneuolentia, cùm is compararet exercitum, frequentes ad eum venerunt, quaſi ſocii futuri eſſent ei ad bellum gerendū. pòſt eum nihil tale cogitantem inuadūt in locis quibuſdam difficillimis, & circunſtantes vndique iaculantur, quoad exercitus populi Romani, qui neque ſibi auxilio eſſe, neque ſe fugæ mandare poterat, interiit, Varúſque, & qui cum eo erant clariſſimi viri, mortem ſibi conſciuerunt. Auguſtus cognito Vari caſu, veſte ſubitò diſciſſa, magno in mœrore fuit, partim propter eos qui interierant, partim quòd ei Galli magnum timorem iniicerent, quos verebatur non ſolùm in Italiam, ſed etiam Romam properè eſſe venturos. neque enim vllam vrbem munitam reliquerat, & ſocii omnes qui opem ferre ei potuiſſent, magnis erāt incommodis affecti, tamen vt tum potuit, ex rebus præſentibus parauit omnia. Sed poſtquā nemo eorum qui per ætatem bellum gerere poterant, conſcribi voluit, iuſſit eos ſortiri, ac quintum quenque ex iis qui nondum quinque & triginta annos attigiſſent, ex iis autem qui eſſent natu grādiores, decimum quēque ſorte priuauit facultatibus, & notauit ignominia, & poſtrèmò quòd apud multos nondum erat in honore, nonnullos interfici iuſſit. Tum coacto veteranorum libertorúmque quàm maximo potuit numero, eos cum Tiberio contendere in Ger-

Quintilius Varus.

maniam celeriter iubet. Sed poſtquam intellexit aliquot milites ſaluos & incolumes euaſiſſe, nec audere hoſtes ad Rhenū vſque venire, magno timore liberatus eſt. His rebus in hunc modum geſtis, vatibus prohibitū fuit, ne cuiquā remotis arbitris, aut etiā præſentibus de morte reſponderēt: quanquā Auguſtus ea quæ ad ſe pertinebant, adeò parui faciebat, vt deſcriptū ſtellarū ordinē, ſub quibus natus erat, palàm omnibus oſtēderet. Cùm ſenex eſſet, Germanicū ſenatui, & ſenatum Tiberio per literas cōmēdauit, quas nō ipſe legit in ſenatu (nec enim poterat) ſed Germanicus, vt ſolebat antea: deinde propter cladē Celticā, vt aiebat, petiit à patribus, ne ſe amplius domū venirent ſalutatū, néve moleſtè ferrent, ſi eis in reliquū tempus epulum non daret: nā tum eum, quoties ſedebat in foro, interdū etiam in curia, quoties veniret in ſenatum, aut inde diſcederet, plurimum ſalutabant. Iam verò in palatio id nō modò faciebat ſenatus, ſed etiā equites ac plebei multi, ſedente eo, ac nonnunquam iacente. Auguſtus rurſum quinto decennio ſuſcepit curā & adminiſtrationem reipublicæ, L. Mumatio & Caio Silio conſulibus. Hic propter ſenectutem, qua ingraueſcente perrarò veniebat in ſenatū, petiit viginti conſiliarios annuos, nam antea quindecim tantū adhibebat in ſex menſes. Cùmque vigeſima omnes ferè grauari intellexiſſet, ratus eos ob eam cauſam eſſe aliquid noui molituros, literis ad ſenatum miſſis petiit à patribus, vt alia genera tributorum quærerent: id faciebat, non quò vellet vigeſimam remittere, ſed vt eam nullo præterea tributo inuēto magis idoneo & accommodato abſque vlla eius calumnia comprobarent: atque vt ne ſuſpicarētur Germanicum & Druſum, cùm de ea re ſententiam dicerent, id iuſſu ſuo facere, ſed vt eam nihil præterea diſcutientes aut examinantes admitterent. Qua de re etſi poſtea vetuit ne ſermo amplius haberetur, tamē à pleríſque dicta ſunt multa, eíque per literas ſignificata ſunt. Ex quibus vbi intellexit eos paratos eſſe, omnia potius quàm hæc perpeti, tributum ex ædibus agríſque cōferri iuſſit, neque tamē definiuit, à quibus, aut quēadmodum perſolui vellet, ſed aliquot homines miſit in diuerſas partes orbis, à quibus prædia priuatorū hominum, atque adeò ipſarum ciuitatū deſcriberentur, vt metu dāni incōmodíque maioris mallent vigeſimā ſoluere, id quod euenit. Dū hæc ita ab Auguſto gererentur, accidit ludis Auguſtalibus, qui natali die ipſius fiebant, vt quidā furioſus homo conſederit in ſella, quæ Iulio Cæſari poſita & cōſecrata fuerat, eíque coronā ademerit, ſibiq; impoſuerit, quæ res in Auguſtū nōnihil

Cautū, ne vates de morte cuiuſquā reſpondeant.

Quintum decennium principatus.

Orbis deſcriptio.

Ludi Auguſtales.

portendere viſa eſt, ídque verũ eſſe conſtitit poſtea. Nã ſequenti anno Auguſtus profectus in Cãpaniam, ludis apud Neapolim factis, Nolæ mortuus eſt, Sexto Apulio & Sexto Põpeio cõſulibus. Id ei multis prodigiis antè denuntiatum fuit, nec paruis iis quidẽ aut difficilibus ad intelligẽdũ, quòd ſol totus hominibus deficere, & cœli magna pars ardere viſa eſt, quódq; ignitæ trabes cadere de cœlo, & ſanguinolẽti cometæ viſi ſunt. Cúmq; ſenatus decreuiſſet, vt publicè ſupplicaretur propter eius valetudinẽ, curia clauſa reperta eſt, bubóque qui ſuper eam cõſederat, cecinit: & fulmẽ quod cecidit in ſtatuam eius poſitã in Capitolio, primam literam è nomine Cæſaris deleuit. Ex quo aruſpices reſponderũt, eum poſtero die participem fore alicuius diuinitatis, ídque cõiiciebant ex eo, quòd prima litera eius nominis, Centũ apud Latinos, reliqua pars Hetruſco ſermone Deũ ſignificabat. Itaque Auguſtus morbo extinctus eſt. Neque tamen abeſt ſuſpicio, quanquã mihi non ſit veriſimile, Liuiam ei mortẽ attuliſſe. Ea enim verita (vt aiunt) ne Agrippam filium Agrippæ in vrbem reuocaret, ad principatum ei relinquendum (is tum exulabat in quadam inſula) ficus pendentes adhuc in arbore, quas Auguſtus manu ſua decerpere conſueuerat, illiuit veneno: cúmque ipſa cũ Auguſto comederet eas quæ illitæ nõ erant, ei venenatas offerebat. Sed poſtquam ex hac cauſa vel alia in morbum incidit Cæſar, conuocatis amicis, expoſuit ea quæ neceſſaria eſſe videbantur: tandémque vobis (inquit) vrbem, quam lateritiam accepi, marmoream relinquo. quod ipſe non ad magnificentiam ædificiorum, ſed ad amplitudinem & magnitudinem imperii retulit. Poſtremò quaſi mercedem exactæ vitæ petiit ab iis, vt plauderent, quemadmodum hiſtrionibus fieri ſolet, eóque pacto humanæ vitæ conditionem riſit. Mortuus eſt xiiii Cal. Septembris, quo die primùm conſul factus fuerat, vixítque annos ſeptuaginta quinque, menſes decem, dies XXVI. erat enim nono Cal. Octobris natus. Regnauit, poſtquam victoria potitus eſt apud Actium, quatuor & quadraginta annos, diebus tredecim exceptis. Mors eius non eſt ſubitò cognita, quòd eam, cùm adhuc Tiberius eſſet in Dalmatia, Liuia metuens ne fieret aliqua ſeditio, celauit, quouſque Tiberius veniſſet. Auguſti corpus primarii ſingularum ciuitatum Nola viciſſim exportauerunt, cúmque Roma non longè abeſſet, ipſum equites Romani de nocte in vrbem intulerunt. Fuit poſtridie eius diei ſenatus, in quem cæteri venerũt equeſtri veſtitu, magiſtratus ſenatorio, niſi quòd purpureas

Auguſtus Nolæ moritur.

Prodigia.

Vrbs marmorea pro lateritia.

Anni vitæ Auguſti.

veſtes non habebant. Tiberio, Druſóque filio eius toga pulla erat, qualis ſolet in concionem geſtari: ab vtroque thus eſt adhibitum in ſacrificio. Tibicinẽ intereſſe noluerunt. Sedebat quiſque ferè in quibus locis antea conſueuerat. Conſules ſedebãt in ſubſelliis inferioribus: vnus in iis quæ prætorũ, alter in iis quæ tribunorum plebis ſunt. Poſt hæc quidam Polybius Cæſarianus tabulas teſtamenti eius recitauit, quòd eas non deceret ſenatorẽ legere, in eóque teſtamento Tiberius ex beſſe, Liuia ex triente, vt nonnulli putant, hæredes ſcripti erant. nam Auguſtus, vt eam augeret ſuis facultatibus, petiuerat à ſenatu, vt liceret ſibi tantũdem ei etiam contra leges relinquere. Ab his hæredibus ſcriptis multa prædia magnámque pecuniã pleriſque hominibus propinquis ſuis & extraneis legauit, nec ſenatoribus ſolùm, ſed etiã equitibus regibúſque: ad hæc reliquit populo Romano aureorum millia quadringenta. Sed & militibus legata reliquit: ſtipatoribus quidẽ ſuis viritim ad decem aureos: iis autem qui erant in præſidiis vrbis collocati, ſingulis eius ſummæ dimidium: cæteræ multitudini vrbanæ tres aureos viritim dari iuſſit. Præterea mandauit, vt quæ ſibi hæreditas teſtamento obueniſſet à parentibus filiorum impuberum, ea cum fructibus perceptis reſtitueretur iis, cùm in adoleſcentiam perueniſſent: quod ipſe viuus faciebat. Nam quoties ſuccederet ei, cui eſſent liberi ſuperſtites, ſiquidem tum erant adulti, ſtatim eis omnem hæreditatẽ reſtituebat: ſin minus, vbi adoleuiſſent. Cúmque talem ſe præſtaret erga liberos alienos, tamen filiam ſuam non reduxit ab exilio, licet eam donatione quarundam rerum honeſtauerit, ſed vetuit, ne in ſuo monumento ſepeliretur. Hæc cùm eſſent ex teſtamẽto cognita, allati ſunt libelli quatuor, quos Druſus legit: in quorum primo ſcripta erant ea quæ ad funus pertinebãt. Secundus continebat res omnes ab eo geſtas, quas in columnis æneis ad ſepulchrum ſuum collocatis inſculpi iuſſit. In tertio erãt ea quæ ad milites, quæ've ad redditus ſumptúſque publicos, & ad eam pecuniam ac theſauros, cæteráque eiuſdem generis ſpectabant, quibus principatum, quem habebat, tueretur. In extremo præcepta mandatáque dabat Tiberio, atque reipublicæ præſertim, ne multis libertatem daret, quo minus vrbem multitudine cuiuſuis generis implerent, vtque paucos donarent ciuitate, quò plurimum differrent ab iis quos haberent in poteſtate. Præterea monebat, vt rempub. committerent iis qui vſu & experientia rerum plurimum poſſent, nec eam ſinerent vllo tempore pendere ex cuiuſquam voluntate, ne fortè is in regni cu-

Teſtamentum Auguſti.

Mille myriades drachmarum.

LXXV. drach.

Libri quatuor.

Præcepta Cæſaris.

piditatē veniret, aut ne mortuo eo reſpublica periclitaretur. Cōſulebat, vt contenti rebus præſentibus, augere & dilatare imperium nollent, quod futurum eſſet, vt id tuerentur, difficilius, immineretque periculum, ne quæ iam parta erant, amitterent, id quod ab eo non verbis modò, ſed re etiam fuerat obſeruatum: nam cùm poſſet ex barbaris nationibus multò plura acquirere, id noluit. Poſtquam huiuſmodi præcepta recitata ſunt, funus ducitur. Erat lectus ex ebore & auro factus, ſtratus atque ornatus peripetaſmatis purpureis atque auro intextis, ſubter quæ tāquam in feretro corpus eius iacebat occultum. Ante omnia ſtatua cerea veſtitu triumphali videbatur, eáque ferebatur ex palatio ab iis qui erant in ſequenti anno magiſtratus futuri: deinde ex Curia, altera aurea: Tertia curru triumphali vehebatur, ſubſequebanturque ſtatuæ maiorum ipſius atque propinquorū, qui è vita diſceſſerant, vno tantùm Cæſare excepto, propterea quòd eſſet in numerū heroum relatus. Ferebantur deinde ſtatuæ ciuium Romanorum, quicūque principatum vnquā tenuerant, capto ab ipſo Romulo exordio: ſed & quædam Pompei Magni ſtatua ferri viſa eſt. Aderant etiā omnes prouinciæ pictæ atq; nationes, quæ partæ ab eo fuerāt & deuictæ. Poſt hæc lectus ſiſtitur in roſtris, vbi ſolebat haberi cōcio, de quo loco vbi Druſus legiſſet nonnulla, Tiberius Auguſtum pro roſtris, quæ Iulia nominantur, apud populum decreto ſenatus laudauit. Tum qui lectum antea ferebāt, eundem tulerunt porta triumphali, vt ſenatus decreuerat. Aderat autem ſenatus præſens, mortuúmque pariter efferebat: aderant quoque omnes equeſtris ordinis, eorúmque vxores. Intererāt prætoriani milites, cæteríque omnes ferè, qui tum in vrbe erant. Cùm eſſet impoſitus in rogum extructum in cāpo Martio, eū primò cuncti ſacerdotes circumeūt: deinde equites: pòſt ii qui magiſtratu fungebantur: poſtremò cæteri milites qui erant in præſidiis vrbis, cōcurrunt, præmiáque victoriæ quæ acceperant ob præclara facinora, dum in eius exercitu militarent, in eū coniiciunt. Rogum centuriones poſtea admotis facibus incendunt. is comburitur: mox aquila ex rogo dimiſſa, quaſi animum Auguſti in cœlum ferret, euolauit. Peractis his rebus omnibus, cæteri abeunt. Liuia in eodem loco cum primariis equitibus manſit dies quinque, oſſáque eius collegit & ſepeliuit. Viri in luctu fuerūt perpaucos dies, vt erat cōſuetudo: matronæ eum decreto ſenatus annū luxerunt. Et quāquam pauci reuera mortem eius doluerūt ſubitò, tamē omnes poſtea ſunt in maximo mœrore verſati. Erat enim Auguſtus

Funus Cæſaris.

Statua Pōpei Magni in funere Auguſti.

Tiberius laudauit Cæſarē.

Mulieres annum luxere.

omnibus affabilis, multóſq; mortales pecunia adiuuabat, amicos omnes habebat in honore, eorúmque libertate loquẽdi lætabatur & gaudebat. Quibus rebus argumento eſt Athenodorus, qui cùm in cubiculum eius lectica pro muliere vectus eſſet, tenénſque pugionem in manu de ea deſiluiſſet, atque ita dixiſſet, Non times, inquit, ne te aliquis eodem modo ingreſſus interficiat. Auguſtus non modò ei no eſt iratus, ſed etiam gratias egit. Quæ cùm de eo, aliáque permulta commemorarentùr, tum illud imprimis, eum nunquam iis à quibus erat affectus moleſtia, iratum grauiter & intemperanter fuiſſe, fidémq; ſeruaſſe perpetuò iis qui id mererentur. Nam cùm Coracotæ latroni inſigni in Hiſpania principiò ita fuiſſet infenſus, vt edixiſſet ſe ei qui Coracotam viuum cepiſſet, daturum aureorum decem millia. Poſtquam is vltrò venit, non modò ei nullum damnum attulit, ſed etiam pecuniam dedit, eúmque locupletauit. Itaque Romani adducti his rebus omnibus, Auguſtum luxerunt, ſed imprimis quòd regnum cum republica permiſcuerat, libertatémque conſeruauerat, ſéque ita ornauerat, & ſecuros reddiderat, vt populi temeritate, & tyrannorum iniuriis liberati, ſimul in moderata libertate atque regno quietam & ſecuram vitam agerent, regerentúrque ſine ſeruitute, & abſque vlla ſeditione rempublicam obtinerent. Nam etſi plerique recordabantur ea quæ ſuperioribus bellis ciuilibus facta fuerant, tamen eorum omnium culpam in tempora & neceſſitatem conferebant, putabántque ex eo tempore eſſe animum eius ſpectãdum, ex quo cœpit ſine controuerſia regno potiri. Maximè verò ei contulit ad gloriam diuturnitas principatus: etenim complures qui fuerant in republica potentiſſimi viri, mortem iam obierant, quorum poſteri ignorantes qualis ſtatus reipublicæ fuiſſet, contentíque rebus præſentibus, in quibus erant educati, non ſolùm ex iis nullam moleſtiam capiebant, ſed etiam eorũ conſuetudine delectabantur. videbant enim potiora eſſe iis quæ ex maioribus audiuerant, longéque tutiora. Quas res etſi viuo Auguſto non ignorabant, tamen eodem vita functo eas penitus perſpectas planéque cognitas habuerunt. Quippe ea ſolet eſſe, neſcio quomodo, hominum natura & conditio, vt quãdiu fortunæ muneribus fruuntur, non tam fœlicitatẽ agnoſcant, quàm afflicti & calamitoſi eandẽ requirãt atque expetant. id quod accidit Auguſti temporibus: cuius deſiderio, poſteaquam eſſent Tiberium experti, omnes tenebãtur. Tantum enim hi duo diſcrepabant inter ſe, vt quibuſdam non abfuerit ſuſpicio, Auguſtum

Coracota latro.

XXV *Myriades drach.*

ſtum ob eam cauſam Tiberium, cuius mores habebat cognitos, de induſtria ſucceſſorem reliquiſſe, quò ipſe maiorem gloriam conſequeretur. Cùm autem Auguſto populus Romanus æternitatem immortalitatémque donauiſſet, ei Liuiam quæ tum Auguſta nominabatur, ſacerdotem creauit. Dedit Liuia decem millia aureorum cuidã Numerio Senatori Athenienſi & prætorio viro, quòd is iuraſſet, quemadmodum de Proculo Romulóque traditum eſt, ſe Auguſtum, cùm in cœlum aſcenderet, vidiſſe. Eidem Auguſto ſepulchrũ in vrbe decretum eſt, ídque Liuia poſtea & Tiberius ædificauerunt. Fuere quoque alia ædificata in pleriſque locis, partim aſſentientibus populis & approbantibus, partim etiam contra eorum voluntatem. AEdes quoque, in qua Nolæ mortuus eſt, ei fuit conſecrata, decretúmque fuit, ne ſtatua ipſius in funere cuiuſquam deferretur, atque vt tribuni plebis, quòd eſſent ſacroſancti, ludos Auguſtales facerent. Hæc facta ſunt Auguſti temporibus.

XXV. Miryades drach.

Tiberius.

Tiberius patritius erat, & doctus, ſed ingenio & moribus peculiaribus, rariſque. Nã ita omnes animi affectus occultabat, vt quæ cupiebat, nunquam ferè diceret, pugnarétque cũ oratione voluntas eius & deſiderium. Id enim deteſtabatur, quod expetebat maximè, & quod oderat, diſſimulabat. Iraſcebatur nulla re cõturbatus: iratus, trãquilliſſimo æquiſſimóque animo eſſe putabatur. cõmiſerabatur eos, in quos grauiter animaduertebat, & quibus veniam dabat, ſuccenſebat nonnũquam. ſic amplexabatur inimiciſſimos homines, vt ſibi familiariſſimos & coniunctiſſimos: contrà autem cum amiciſſimis non aliter ſe gerebat, quàm cum alieniſſimis hominibus. Denique putabat principis animum nemini cognitum eſſe oportere. Quòd ſi id in Tiberio tantum fuiſſet, haud obſcura eſſe potuiſſet eius voluntas iis qui tentaſſent, ſtuduiſſéntque eam habere cognitam. quippe omnia in contrariam partem accepiſſent. Nã & cùm ſe aliquid velle negauiſſet, tum id eum deſiderare maximè; & cùm cupere ſe dixiſſet, tum eum id nolle exiſtimauiſſent. Sed præter ea quæ ſuprà dixi, grauiter

Tiberius in occultandis affectibus vafer.

Principis conſilia ſecreta eſſe oportere.

ferebat, dum ſuſpicabatur aliquem eſſe cōſcium & participem conſiliorum ſuorum; multóſque non aliam ob cauſam interfici iuſſit, quàm quòd diceret ab iis volūtatem ſuam animaduerſam & perſpectam eſſe. Itaque is ſolus ferè tutus erat (quod tamen perrarò accidit) qui neque ingeniū eius ignoraret & mores, neque patefaceret cognitos. Nā eo pacto qui ei parerēt, non decipiebātur, nec propterea in odiū eius veniebāt, quòd oſtēderent ſe ea quæ ageret, percepiſſe. His morib' præditus Tiberius, quaſi ſtatim imperium adeptus eſſet, nō modò ad exercitū, ſed etiā ad nationes omnes Roma literas miſit, in quibus tamē non ſcripſit ſe Imperatorē eſſe factum, propterea quòd id nomē ſibi vnà cum cæteris nominibus decretū à ſenatu repudiauit, hæreditatémque Auguſti non cognomē admiſit. Sed cùm iā haberet ſtipatores ſui corporis, tamē petiuit à ſenatu vt ſibi opē ferret, ne quā iniuriā pateretur. Quod facetè quidā interpretatus, cēſuit cuſtodiam ei, quaſi nullā haberet, dari oportere: à quo Tiberius poſtquam irrideri ſe cognouit, non ſuos eſſe milites reſpondit, ſed populi Romani. Cúmq; hæc ageret, adminiſtraretq; omnia quæ pertinerēt ad principatum, tamen eo ſe negabat indigere, quem primò tum propter ætatē (natus erat annos ſex & quinquaginta) tum propter ſenſum oculorum hebetem & imbecillum (noctu enim plurimum, interdiu parum videbat) omnino negabat ſe velle: pòſt autem ſocios quoſdam petiit & collegas, non quidem rerū omnium, vt fit in ea republica cuius poteſtas penes paucos eſt, ſed totius in tres partes diuiſi principat', quarum vnam haberet ipſe, collegæ reliquas. Earum partium vna erat Roma cum cætera Italia: altera exercitus: tertia reliqui omnes, qui ſunt ſub imperio Romano. Cúmque inſtaret vt id ſibi concederent, illi negarent contenderéntque ab eo, vt omnibus imperaret, Aſinius Gallus vtēs, plus quàm ſibi vtile fuiſſet, patria loquendi libertate, Opta igitur, inquit, quam partem velis. Huic Tiberius ita reſpondit, Quō fieri poteſt, inquit, vt is optet, qui ipſe partes faciat. Gallus, vt cognouit ſe ob hanc cauſam in periculo verſari, cœpit eum lenire ſermone, atque ita reſpondit, Non, inquit, hæc à me dicta ſunt, vt tu tertiam tantummodo partem habeas, ſed id propterea tibi propoſui, quòd principatus diuidi nullo pacto poſſit. Tiberium tamen verè nihilo magis placauit, ſed acceptus poſtea mulctis & grauibus incommodis, ad extremum occiſus eſt. Iam enim ei antè odio erat, quòd eam quæ prius Tiberio nupſerat, ipſe poſtea vxorem duxiſſet, quódque Druſum ſuum eſſe cōtenderet. Sed

Imperatoris nomen recuſauit Tiberius.

Diuidere noluit principatum in tres partes.

Aſinius Gallus.

cùm milites qui tum erant in Germania, animaduerterẽt Germanicum & Cæſarem eſſe, & patre ſuo meliorẽ, Tiberio maledicere, Germanicum Imperatorẽ nominare cœperũt. Cum his Germanicus egit pluribus verbis, ne id facerent: pòſt vbi videt eos non poſſe de ſententia dimoueri, gladiũ, tanquam ſibi mortem inferre vellet, diſtrinxit. Tum ei vnus è militibus gladium ſuum offerens, Tu verò potius, inquit, hunc meum accipe, eſt enim acutior. Hanc ſeditionem militum Germanicus vix tandem ſedare potuit. Tum Caius Caligula filius eius (nam id ei cognomẽ erat, propterea quòd cùm eſſet magna ex parte in exercitu educatus, caligis militaribus pro vrbanis vtebatur) à militibus retentus eſt. Itaque Germanicus cùm ſummum poſſet adipiſci principatũ (beneuolentia enim populi Romani, atque ſubditorũ omnium omnino erat in eum propẽſa) noluit. Quare Tiberius eum, eiúſque vxorem Agrippinã magnis laudibus affecit. Vtrunque enim ſuſpectum habebat, propterea quòd Agrippina erat fœmina prudentiſſima. Igitur Tiberius, quoúſq; Germanicus vixit, principatum obtinuit modeſtius atque moderatius. pauca enim faciebat ex ſeſe, vel nihil poti', ſed de minimis quibuſque rebus referebat ad ſenatũ, cum eóque cõmunicabat omnia, & cõſiliarios, vt Auguſtus cõſueuerat, capiebat. Cúmque ſuam ipſe ſententiam dixiſſet, non modò dabat poteſtatem omnibus, vt contra ſe dicerent, ſed etiam factis ſæpenumero decretis in contrarium, æquo animo ferebat. Interdum contrà differebat, ſæpe ita dicebat, ne libertatem eis eripuiſſe videretur: Si id, inquit, fieri voluiſſem, hæc atque alia permulta, vt fieret, expoſuiſſem. Præterea ius dicebat, vocatúſq; à magiſtratibus accedebat in forum, vbi ius reddebant, eóque nonnũnquam veniebat inuocatus. Cúmque concederet magiſtratibus, vt in ſuis locis ſederẽt, ipſe in ſede è regione collocata videlicet vt princeps exponebat ea, quæ ſibi videbantur. Dominus à liberis hominibus, aut Imperator, præterquàm à militibus, vocari nolebat. Patris patriæ nomen omnino repudiauit, princépſque ſenatus, vt erat vetus conſuetudo, nominari voluit. Crebrò dicebat ſe dominum ſeruorũ, Imperatorem militum, principem reliquorum eſſe, optabátque viuere obtinerẽque principatum, quouſque reipublicæ vtilitas poſtularet. Sic enim popularis erat in rebus omnibus, vt nihil ſuo natali die fieri permitteret, quod antè fieri non cõſueuiſſet. nemini licebat per fortunam eius iurare: ſed neque animaduertebat in eos, qui per eandem fortunam iurantes peieraſſent: nec verò

Militum amor in Germanicum.

Vnde Caius vocatus ſit Caligula.

Cognomina Tiberij.

in his ſolùm popularis erat,ſed etiam in eo,quòd ei nullū templum dedicatum eſt,quódque nemini licebat ſtatuam ei facere. Edixit enim palàm, vt ne ciuitas vlla, néve priuatus quiſquam id faceret:cui edicto addidit hæc verba,Niſi ego permittā:móxque adiecit,Atqui non permittam. Cúmque ei maledicerēt homines,aut contra eum aliquid impiè facerēt(nam id ſcelus nominabant impietatem,eiúſque grauiſſimas pœnas repetebant) minimè curabat,nec quenquam ob eam rem accuſari patiebatur, cùm tamen Auguſtum ob eandem cauſam laudaret.Igitur Tiberius principio in eos , qui contra ſe deliquerant , non animaduertit, quanquam progrediēte tempore de pleriſque ſupplicium ſumpſit, ac tum Auguſtum propterea maximè commendauit,tum etiam quòd conſueuiſſet ædificiis,quorum fundamenta iecerat,nec tamen abſoluerat, nomen ſuum inſcribere.Idem Tiberius conſecrabat ſtatuas & monumenta Auguſti, nonnunquam mandabat pontificibus, vt id facerent. Cúmque reſtituiſſet ædificia, quæ in vrbe corruerant (nullum enim extruxit nouum præter Auguſtale) nullum prorſus ſibi vendicauit,ſed eis nomina reddidit eorum , à quibus ædificari cœpta eſſent . In ſuos vſus parum, in publicos multum impendit, reſtitutis operibus publicis,aut ornatis,maximáque ope ciuitatibus & priuatis hominibus allata. Cúmque pecuniam daret aliquibus,aut alia munera, iubebat ea coràm numerari ſubitò, aut repræſentari . Intelligebat enim Auguſti temporibus magnam diminutionem de donis eius ſæpenumero à miniſtris eſſe factam: itaque magnopere prouidebat, ne idem ſuo tempore eueniret.Hos ſumptus faciebat ex legitimis redditibus.Neque enim pecuniæ cauſa quenquam occidebat:nullius tum bona proſcribebat , nulla vi atque violentia pecuniam exigebat. Etenim AEmilio Recto, qui ad ſe aliquando miſerat maiorem ſummam pecuniæ ex AEgypto cui præerat, quàm imperata fuiſſet,reſcripſit in hæc verba, Tonderi,inquit,oues meas volo, non deglubi. In primis erat affabilis,comis & humanus.Itaque iuſſit vt ſenatores ſimul omnes ſe ſalutatum venirent, ne multitudine inter cæteros premerentur . AEquitatem maximè colebat:nam cùm Rhodii magiſtratus ad eum ſcripſiſſent,nec eſſent ei in extrema epiſtola, vt erat conſuetudo, ſalutem precati, eóſque ob eam rem accerſiri iuſſiſſet , tanquam ſtatuiſſet in ipſos animaduertere : vt venerunt, nihil fecit acerbius,ſed eos, poſteaquam vota quæ deerant epiſtolæ, ſubſcripſerunt, dimiſit. Magiſtratus habebat in honore non aliter atque ſtante re-

Impietas erat committere in Imperatorem.

Auguſtale.

Munera ſua Tiberius coràm volebat numerari.

Tonderi oues, non deglubi.

Conſuetudo ſubſcribendi ſalutem in Epiſtolis.

publica,aſſurgebátque cõſulibus,atque, quoties eis cœnam dabat, ingredientibus ad fores procedebat obuiam, & comitabatur abeuntes. Cúmque ſella veheretur, neminem ſenatorii aut equeſtris ordinis conſequi patiebatur,veniebátque ſæpiſſimè ad ſacrificia, nõ ſolùm vt honoraret eos qui ea facerent, ſed etiã vt plebẽ ornaret, atque vt vnà cũ ea dies feſtos celebrare videretur. Nõ enim his rebus ſtudere vnquam,aut fauere cuiquã iſtorum eſt viſus. Etenim cùm populus vellet ſeruum ſaltatorem donare libertate,id ipſe non antea comprobauit,quàm dominus eius conſenſit, & pretium accepit. Cum amicis verſabatur vt priuatus,iiſque cùm rei eſſent,præſtabat patrocinium.Intererat eorũ ſacrificiis: viſitabat ægrotãtes,nullis cuſtodibus ſtipatus. Quinetiam defunctum amicum,& familiarem ſuum laudauit in funebri concione. Cúmque conuentus & ludi celebrarentur,eos ipſe ſpectabat de domo cuiuſdam Cæſariani aut liberti, quò ſe poſſent homines proximè & facillimè conuenire. Liuiam verò matrem ſuam temperãtiorem humilioremque præſtitit, cuius tanta erat inſolentia, vt ſuperbiam mulierum omnium quæ antea fuerant,ſuperaret. Ea ſenatum & plebeios homines,ſiqui vellent,domum admittebat ſalutatum,idque in annalibus ſcriptum eſt:præterea nomen eius aliquanto tẽpore ſcribebatur in epiſtolis Tiberii,cæteráque omnia, vt imperatrix adminiſtrare conabatur.Nam obtinente Auguſto principatum, tanta fuerat eius authoritas,vt diceret ab ſe Tiberium imperatorem eſſe factum: ob eámque cauſam non ſolùm volebat ex æquo cũ Tiberio imperare, ſed etiam eo ſuperior eſſe. Itaque decernebant aſſentatores præter cætera,Tiberium ex ea nominari debere, vt quemadmodum Græci ex patribus, ita ille ex matre nominaretur. Qua re indignatus Tiberius,pauca confirmabat eorum quæ Liuiæ decernebantur, eámque remouit omnino ab adminiſtratione rerum publicarum, ac ei tantummodo curam rei familiaris reliquit. Qua in re cùm etiam offenderetur poſtea,eam relicta vrbe fugit,& ob eam cauſam Capreas habitatum venit.Druſo quoque filio ſuo petulantiſſimo & crudeliſſimo viro,ex quo acutiſſimi gladii Druſiani appellabantur,infenſus eſſe cœpit, eúmque ſæpenumero priuatim publicéque increpare. Huic enim dixit aliquando multis præſentibus, Tu certè,inquit,me viuo nemini vim afferes, neque facies iniuriã: quod ſi quid audebis tentare, ne mortuo quidẽ. Fuit enim Tiberius aliquandiu continentiſſimus, nec ſinebat aliis libidinoſè quicquam agere, ſed ob eam cauſam in multos animaduerte-

Orationẽ pro amico mortuo habuit.

Liuiæ nomen ſcriptum in literis Tiberii.

Acuti gladii Druſiani appellati.

bat. Cúmque purpurea toga plerique vterentur, quod antea vetitũ fuerat, neminem quidẽ ipſe reprehendit, aut mulctauit: ſed cùm fortè pluiſſet in conuentu quodam, fuſca penula ſe induit, quo facto, vti alio genere veſtium nemo deinceps eſt auſus. Hæc omnia ab eo facta ſunt quouſq; vixit Germanicus: quo defũcto, quaſi aduerſario imperii ſublato, mores commutare cœpit. Legata, quæ populo Romano in teſtamento Auguſti relicta erant, quanquam non ſoluit illico, ea tamen præſtitit poſtea: ad quam rẽ hæc ei oblata eſt occaſio. Cùm enim mortuus efferretur, ac fortè per forum funus procederet, quidã in aurem mortui inſuſurrauit, rogatúſque ab iis qui aderant præſentes, quid ei dixiſſet, Auguſto ſe mandaſſe reſpondit, populum legatam pecuniam nondum accepiſſe. Hunc Tiberius ſtatim occidi iuſſit, vti ipſe de iiſdem rebus nuncium ferret Auguſto, de quibus mordere ſe atque reprehendere videbatur, ipſe non multò pòſt reliquis ſatiſfecit, tribus aureis viritim diſtributis. Singulari quorundam equitum certamini intereſſe noluit: ſed altero occiſo, vetuit alteri ne eo genere certaminis in reliquum tempus vteretur. Eodem tempore cùm nepos eius quem ex Druſo habebat, exceſſiſſet è vita, nihil fecit præter conſuetudinem. putabat enim non debere principem ſui incõmodi cauſa curam reipublicæ omittere. Druſus quoque cùm eſſet factus conſul, officio conſulis cum collega ſuo vt priuatus pariter fungebatur, hæréſque à quodam inſtitutus, corpus eius ſimul extulit. Is ira incitabatur acerbiſſima, ita vt percuſſerit equitem nobiliſſimum, quamobrem Caſtor cognominatus eſt: erátque vſque adeò temulentus, vt cùm aliquando de nocte coactus eſſet cum prætorianis ſubuenire hominibus ardentibus, eoſdem aquam poſtulantes feruenti aqua iuſſerit perfundi. Tauro autem Statilio, & L. Libone conſulibus Tiberius interdixit vſum ſericarum veſtium, vetuítque nequis niſi ad ſacra portanda vaſis aureis vteretur. Cúmque poſtea dubitaretur à quibuſdam, an ea quoque quæ haberent emblemata, interdicta eſſent, de hoc etiam edixit: & quanquam Latinè id propriè ſignificare non poterat, tamen id verbum propterea quod Græcum erat, edicto inſeri noluit. Centurioni quoque volenti Græcè in ſenatu teſtimonium dicere non permiſit: etſi enim antea in eo complures cauſas audierat Græco ſermone, & multas examinauerat, id tamen non ſatis conſtanter conuenientérque fecit. Vibium Rufum ne accuſauit quidem, quòd ſella in qua ſemper Iulius Cæſar ſederat, interfectúſque fuerat, vtere-

De idiomate Græco prohibito.

Vibius Rufus.

tur: qui cùm etiam vxorem Ciceronis duxiſſet, atque de vtroque gloriaretur, quaſi aut propter ſellam Cæſar, aut orator propter vxorem eſſet futurus: tamen harum rerum non ſolùm nullam culpam ſuſtinuit, ſed etiam conſulatum geſſit. Tiberius aſtrologos magóſque peregrinos morte affecit: ciues Romanos miſit in exilium, etſi cum Thraſyllo erat ſemper, cuius vaticinatione quotidie vtebatur, eiúſque ſcientiæ ipſe peritiſſimus erat. Nam cùm eſſet iuſſus in ſomnis cuidam pecuniam dare, facilè intellexit arte magica dæmonem ad ſe miſſum eſſe, ob eámque rem hominem interfici iuſſit. Per id tempus quidã Clemens nomine, qui fuerat Agrippæ ſeruus, eíque ſimilis erat quodammodo, Agrippam ſe eſſe dixit, atque eo pacto magnã pecuniã conflauit, comprehenſúſque tãdem à Tiberio, interrogatúſque quomodo Agrippa factus eſſet, Eodem, inquit, modo quo tu Cæſar es factus. Cùm autẽ in quodã edicto verbo parũ Latino vſus eſſet, ídq; poſtea noctu animaduertiſſet, omnes qui erant in huiuſmodi verbis diligẽter verſati, accerſiuit ad ſe, ſtudebat enim Latinè & elegãter loqui. Cúmq; Ateius Capito dixiſſet, Quanquã, inquit, hoc verbo nemo vſus eſt antehac, tamẽ id tua cauſa recipiemus in poſterum, & inter vetera referemus: Atq; Marcellus quidã ad hæc ita reſpõdiſſet, Hominibus, inquit, dare potes Cæſar ciuitatẽ Romanã, Latina verba non potes. Hũc Tiberius, quãquam nimia licentia loquendi vſus fuerat, nullo damno affecit. Archelaũ verò Regẽ Cappadociæ, cui iratus erat, accerſitum, quaſi res nouas moliretur, tradidit ſenatui, vt de eo cognoſceret, hominẽ non ſolùm ſumma ſenectute, ſed etiã podagræ doloribus confectũ: fuiſſétq; Archelaus affectus vltimo ſupplicio, niſi teſtis qui cõtra ipſũ productus fuerat, aſſeruiſſet eũ dixiſſe ſe Tiberio oſtenſurũ, poſtquam domũ rediiſſet, quales ſibi nerui eſſent. Qua ex re riſus tã magnus excitat' eſt, propterea quòd ille nõ ſolũ ſtare nõ poterat, ſed ne ſedere quidẽ, vt Tiberius eũ amplius occidi noluerit. Itaq; Archelaus tũc ſaluus euaſit, qui tamẽ non multò pòſt mortuus eſt. Poſt cuius mortẽ Cappadocia venit in poteſtatẽ populi Romani, eíque vir equeſtris ordinis præfuit. Tiberius, quandiu de reliquis curam habuit, abſtinuit ab alienis. Non enim adiuit hæreditates quæ ſibi erant à propinquis relictæ, multáque impendit in vſus ciuitatũ & priuatorum hominũ: cuius rei cauſa nullũ honorem poſtulauit, nullã laudem admiſit. Legatis ciuitatum nationúmve nũquã reſpõdebat ſolus, ſed pleróſque, eóſque potiſſimũ qui apud eas gẽtes cum imperio fuerãt, ſuæ ſentẽtiæ participes faciebat.

Aſtrologi & magi ex vrbe expulſi.

Archelaus rex Cappadociæ.

Germanicus autem exercitu proſperè contra Celtas ducto, vſq; ad Oceanum peruenit, barbariſque fortiter deuictis, oſſa eorũ qui tum Varo interierãt, collegit & ſepeliuit, ac poſtremò ſigna militaria recuperauit. Tiberius, cùm ei inſtaret ſenatus, ſtatueretque Nouembrem (eo menſe natus erat XVI. Cal. Decẽbris) Tiberium appellandum eſſe, ita reſpondit, Si vobis, inquit, Cæſares erunt XIII, quid facietis? Poſt hæc Marco Iulio & Lucio Norbano conſulibus, Calendis cuiuſdam menſis prodigium non paruum extitit, quo Germanici interitus prædici quodam modo videbatur. Nam eo die Norbanus Conſul, qui ſemper in id incumbebat, vt tuba caneret, in eóque ſtudioſe exercebatur, prima luce, cùm iam domi adeſſet magna hominum multitudo, tuba canere cœpit, quæ res omnes pariter conturbauit, quaſi conſul bellicum cecinisſet. Augebat timorem, quòd ſtatua Iani ceciderat, quódque per id tempus quædã oracula canebãtur pro Sibyllinis, quæ licet ad hæc noſtra tempora potius quàm ad illa pertinerent, tamen iis omnes valde commouebãtur: ea erant,

Senatus volebat Nouembrẽ appellare Tiberium.

Sybillina Carmina.

Τρὶς δὲ τριηκοσίων περιτελλομένων ἐνιαυτῶν,
Ῥωμαίους ἔμφυλος ὀλεῖ στάσις, ἁ Συβαρῖτις
Ἀφροσύνα.

Quibus verſibus dicebatur fore, vt ter trecẽtis annis præteritis ciuiles ſeditiones inter Romanos ſuſcitarentur, & furor Sybariticus. Hæc Tiberius vt falſa calumniari cœpit, libróſque omnes ſcriptos de vaticiniis inſpici, ex quibus eos qui inutiles eſſe videbantur, damnari atque reiici, cæteros reponi & retineri iuſſit. Mortuo Germanico, Tiberius & Liuia magna lætitia affecti ſunt, cæteri omnes tulerunt grauiter. Erat Germanicus egregia forma, optimo ingenio præditus, omni doctrina ornatiſſimus, magnis viribus corporis, vir perhumanus & modeſtus. nihil enim contra Druſum faciebat inuidioſe, nihil cõtra Tiberium, quod reprehẽdi poſſet. Nam cùm ſæpenumero potuiſſet adipiſci imperium, noluit. Is in Antiochia mortuus eſt, inſidiis ei à Piſone & Plautina factis. Etenim oſſa hominum mortuorum defoſſa in ædibus, in quibus habitabat, & laminæ plumbeæ, in quibus erat nomen eius ſcriptum cum quibuſdã execrationibus, eo adhuc viuo inuentæ ſunt, eiúſque necis Piſo reus à Tiberio factus, introductúſque in ſenatum, ac in eo paulùm commoratus, mortem ſibi conſciuit. Tiberius poſtquã neminem habuit aduerſarium & competitorem in Imperio, ab iis rebus quas antea bene gerebat, deficere, & cuncta acerbè admini-

adminiſtrare cœpit. Tum enim reus erat impietatis is, qui non modò in Auguſtum, ſed etiam in eum aut eius matrem feciſſe aliquid, aut minus commodè dixiſſe deferretur, ac in eum animaduertebatur grauiter. Torquebantur non modò ſerui contra dominos, ſed etiam liberti & ciues. Qui accuſauerant, aut teſtimonium contra reos dixerāt, conſequebātur eorum bona, adipiſcebātúrq; honores & magiſtratus. Multos interfici iuſſit explorata die & hora qua nati fuiſſent, atq; inde animaduerſa fortuna eorū & moribus. Quē enim excellere videbat, aut ſperare principatū, eum funditus perdebat, didicerátque fatū cuiuſque ciuis primarii: ita vt Galbæ, qui poſtea principatū obtinuit, factus obuiā, quo die ille ſponſalia fecerat, dixerit, Et tu aliquādo principatū deguſtabis: cui propterea pepercit, vt ego quidē arbitror, quòd id ei certum & fatale erat: vt autē ille dicebat, propterea quòd in ſenectute & lōgo tempore poſt mortē ſuam eſſet regnaturus. Aderat ei ſemper, & diligenter conficiebat omnia Lucius AEmilius Seian' (is erat Strabonis filius) qui olim Sabio Apicio in delitiis fuerat. Hic Apicius luxurioſè vixerat ſupra omnes homines. Cùm enim aliquando voluiſſet intelligere, quantos ſumptus feciſſet, & quantū reſtaret, cognouiſſétque ſibi reliqua eſſe aureorū centum millia, magna moleſtia affectus, metuénſque ne fame moreretur, mortem ſibi conſciuit. Igitur Seianus aliquanto tempore vnà cum patre prætorianis præfuit: ſed poſtquàm eius pater in AEgyptū miſſus eſt, atque ipſe præfectus eorum fuit ſolus, præter cætera quæ conſtituit, Prætorianos milites ſeorſum antè per cohortes cubantes vnū in locum atque in eundem murum conduxit, vt conferti celerius poſſent imperata facere, vtque, quòd in eodem muro eſſent, metuerentur ab omnibus. Huic Tiberius cōiuncto ſibi morum ſimilitudine prætorios honores tribuit, quod antea nemini qui ſimilis eius eſſet, cōtigerat, eúmque conſiliarium ac miniſtrum in rebus omnibus cepit. Poſtquā Tiberius conſularē dignitatē cū Druſo adeptus eſt, ſtatim pleriq; omnes ex eo mortē Druſo prædixerūt. Nemo enim fuit eorū qui cū Tiberio cōſulatū geſſerūt, qui infœliciſſima morte nō obierit. Siquidē Quintilius Varus, Cneus Piſo, atq; adeò Germanicus miſerè perierūt, idque ei fato quodā videtur contigiſſe. Druſus quidē eo tēpore & Seianus, poſtea cùm collegæ eius fuiſſent, mortui ſunt. Cùm autē abeſſet ab Vrbe Tiberius, Caius Lutorius Priſcus eques Romanus, ac poeticæ imprimis peritus, qui Germanici epitaphiū cōpoſuerat, ob eámque rē magnā pecuniā acceperat, accuſatus

Galbæ principatum præuidit Tiberius.

CCL. Myriades drachmarum.

Seianus prætorianos unū in locum congregauit.

M.i.

eſt contra Druſum ægrotantem carmen ſcripſiſſe. Quamobrē cùm damnatus à ſenatu, occiſus eſſet, Tiberius moleſtè tulit, non quòd eſſet affectus ſupplicio, ſed quòd ſenatus aliquem interfici iuſſiſſet non cognita ſua voluntate. Itaque increpatis patribus iuſſit vt decernerent, ne de iis quos ipſi damnauiſſent, intra decem dies ſupplicium ſumeretur, néve decretum quod de capite alicuius eſſet factum, intra idem tēpus publicaretur, quò poſſet abſens decreta eorum intelligere, eáque, an iure facta eſſent, cognoſcere. Poſt hæc functus conſulatu, atque in vrbem reuerſus, vetuit conſulibus ne quenquā in iudicio defenderent. Nam ego, inquit, ſi conſul eſſem, id non facerem. Cùm autem vnus ex prætoribus argueretur contra eum impiè dixiſſe aliquid aut feciſſe, ac poſtea de curia deceſſiſſet, reuerſúſque relicta veſte magiſtratus, petiiſſet, vt ſtatim veluti priuatus accuſaretur: id Tiberius vehementer doluit, eúmque nullo damno affecit. Saltatores autem Roma expulit, vetuítque vt eam artem nuſquam exercerent, quòd notarent ac vituperarent mulieres, & quòd ſeditiones concitarent. Pleroſque qui exceſſerant è vita, ſtatuis ornauit & publicis monumentis. Seiano quidem viuenti ſtatuam æneam in theatro collocauit, eiuſdémque ſtatuæ multæ poſtea à multis factæ ſunt: éſtque apud populum & in ſenatu maximis laudibus affectus. Hunc Seianum conſules nedum cæteri clari viri domum prima luce ſemper veniebant ſalutatum, cum eóque communicabant omnia, quæ priuatim eſſent à Tiberio petituri: itémque ea quæ publica erant, de quibus Tiberium reſpondere oportebat. omnino enim nihil eiuſmodi abſque Seiano gerebatur. Per id tempus cùm Romæ porticus maxima in alteram partem inclinaret, eam quidam architectus contra omnium opinionē erexit, cuius nomen propterea ignoratum eſt, quòd Tiberiùs permotus inuidia rei admirabilis, id ſcribi in annalium monumentis noluit. Is igitur quiſquis fuit, fultis vndique fundamentis porticus, ne moueretur, ac ſuperiore parte eius velleribus ouium & craſſis veſtimentis cincta, & circunligata funibus, eam adhibitis multis hominibus & machinis in priſtinum locum reſtituit. Tiberius hominem admiratus ei inuidit: cui quanquam ob id factum pecuniam largitús eſt, tamen eum ex Vrbe per inuidiam expulit. Is aliquanto tempore pòſt ad Tiberium reuertitur, atque interim dum eum vehementer obſecrat, conſultò poculum vitreum quod gerebat clam, de manibus abiicit, fractúmque primò & colliſum, mox integrum illæſúmque in ſuis manibus oſtendit, cúmque

Vetuit, ne de damnatis ſupplicium intra decem dies ſumeretur.

Saltatores expulſi.

Honores habiti Seiano.

ob eam rem ſe veniam cõſecuturum putaret, eum Tiberius interi̅ci iuſſit. Druſus filius eius veneno ſublatus eſt. Nam cùm Seianus propter potentiam & dignitatem quam obtinebat, cætera omnia faceret petulantius atque inſolentius, tandem ſe ita contra Druſum conuertit, vt cum eo pugnis aliquando certauerit. Quocirca eum metuens Tiberiúmque, ſimul ſperans, ſi adoleſcentem de medio ſuſtuliſſet, ſe facillimè arbitratu ſuo ſenem eſſe tractaturum, Druſo venenum dedit, vſus opera famulorum eius, vxoríſque (ea Liuilla à quibuſdam nominata eſt) cum qua Seianus antea adulterium commiſerat. Huius facinoris culpa penes Tiberium fuit, quòd Druſo ægrotante mortuóque, nihil fecit præter conſuetudinem, nec aliis, vt facerent, permiſit. Quæ ratio ideo mihi non probatur, quòd eodẽ modo ſe gerebat erga reliquos omnes, quódque erga Druſum vnicum filium, & certè legitimum valde affectus erat, & quòd ſtatim de iis qui eum necauiſſent, poſtea ſupplicium ſumpſit, venítque in ſenatum, & filium, vt par erat, laudauit. Vetuit Tiberius ne ii quibus aqua & igni interdictum eſſet, teſtamentum facerẽt, quod etiam obtinet hiſce temporibus. AElium verò Saturninũ, à quo carmina quædam in ipſum ſcripta erant minus commodè, reum factum in ſenatu, captúmque iuſſit è Capitolio præcipitari. Memorare poſſem complura eiuſdem generis, ſi vellem omnia perſequi. ſed in ſumma permulti homines ex huiuſmodi cauſis ab eo interfecti ſunt. Id verò prætereundum non eſt, Tiberium ſingula diligenter inueſtigare quæ ſibi homines exprobrarẽt, eáque comperta contra ſe patefacere cõſueuiſſe. Etenim ea quæ nonnulli ſecretò collocuti eſſent, ea ipſe ita dictitabat palàm, vt poſtea in publicis commentariis ſcriberẽtur: præterea quò videretur iraſci iuſtius, ea ſæpe quæ nemo dixerat, ſed quorum erat ſibi conſcius, dicta eſſe mentiebatur. Ex quo fiebat vt cõtra ſe delinqueret in iis, propter quæ alios vt impios puniebat. Hâc ob cauſam ridiculus erat, cùm ea quæ rei ſe negabant dixiſſe, ipſe dicta eſſe confirmans, iuránſque, ſibi verius iniuriam faceret. Qua ex re eum non eſſe ſanæ mentis plerique arbitrati ſunt: neque tamen demens eſſe propterea omnino putabatur, cùm cætera adminiſtraret ſapiẽter. Senatori enim qui petulanter & luxurioſè viuebat, curatorẽ dedit non ſecus ac pupillo: & Capitonem qui procurator fuerat in Aſia, detulit ad ſenatum, eúmque accuſatum quòd milites habuiſſet, feciſſétque multa, quaſi præeſſet ei prouinciæ, cum imperio in exiliũ miſit. Nam illis quidẽ temporibus nihil amplius licebat iis qui-

Venenũ Druſo à Seiano datum.

Teſtamenti factio prohibita iis, quibus aqua & igni interdictum eſt.

Tiberius non eſſe ſatis ſanæ mentis exiſtimatus.

bus cura pecuniæ Principis mandata erat, quàm reditus legitimos colligere: iudicabatúrque eorũ controuerſiæ in foro, atque ex iure ciuili pariter cum cauſis priuatorũ ciuium. Itaque in rebus à Tiberio geſtis magna fuit varietas, magna inconſtantia. Poſtquàm decem anni præterierunt, etſi nõ petiuit principatum confirmari ſenatuſconſulto, nec enim opus erat, propterea quòd non repudiabat eum, vt Auguſtus, tamen celebratus eſt conuentus ille publicus & celebris, qui decimo quoque anno fieri conſueuerat. Cremulius autem Cordus, quòd Seianũ offendiſſet, manus ſibi afferre coactus eſt, nã cùm eum Tiberius non poſſet reum facere alicuius ſceleris (erat enim iam ſenex, vixerátque ſemper honeſtiſſimè) propterea condemnauit, quòd in hiſtoria quam olim de rebus geſtis ab Auguſto cõpoſuerat, & quã Auguſtus ipſe legerat, Caſſiũ & Brutũ laudauiſſet, & ſenatum populúmque Romanũ reprehendiſſet: quódque Cæſarẽ & Auguſtum, etſi nihil contra eos ſcripſerat, tamen nõ ornauiſſet ſummis laudibus. De iis enim rebus accuſatus occiſus eſt: atque ſcripta eius in vrbe quidẽ ædiles cremauerunt, foris autem præfecti ſingularũ ciuitatum: quæ tamen poſtea rurſum in lucẽ ædita ſunt: fuerãt enim & ab aliis multis, & à Martia filia eius occultata: ac tum propter Cordi calamitatẽ multò cœpere legi ſtudioſius. Eodẽ tẽpore Tiberius prætorianos milites corã ſenatoribus, tanquã vires eorum ignorarent, curauit exerceri, vt ſe magis timerẽt, animaduerſa eorũ multitudine & viribus. Quæ cùm illis tẽporibus facta fuerint, & hiſtoriæ mãdata. Cyzicenis, quòd ciues aliquot Romanos tenuiſſent in vinculis, nec ſepulchrũ quod Auguſto ædificare incœperãt, abſoluiſſent, libertas iterũ erepta eſt. Cùm autẽ quidam ſimul cũ ædibus ſuis ſtatuã Tiberii vẽdidiſſet, eũ Tiberius ob hãc cauſam cõdemnari iuſſiſſet atque interfici, niſi primus eſſet à Cõſule ſententiam rogatus. nã ita affectus pudore, ne in rẽ ſuam dicere videretur, reũ ſua ſententia liberauit. Sed cùm Lentulus ſenator, homo ſuaui ingenio & modeſto, ac iam grandis natu, accuſatus principi inſidias feciſſe, accuſatores (aderat enim præſens) vehemẽter irrideret, Tiberius, quòd ob eam cauſam cõmotus fuiſſet ſenatus, Siquidẽ, inquit, me Lentulus odit, hac luce me indignũ puto. Itaq; Roma profectus eo tẽpore, nunquã in Vrbẽ reuerſus eſt, licet ſe venturũ ſemper polliceretur. Retiarius verò quidam amicus & familiaris Sabini viri primarii in Vrbe, vt Seiano rem gratã faceret, Sabinũ domũ ſuã in qua habitabat, introduxit, nõnullis ſenatoribus ſub tecto eius occultatis, cœpitq; ibi cũ eo cõferre ſermones, cúmq; paulatim pellicere, quibus rationibus.

Primum decẽnium Tiberij.

Cordi hiſtoria.

Cyzicenis libertas erepta.

Lentuli dignitas apud Tiberium.

cõſueuerat,vt omnẽ animi ſui ſentẽtiam explicaret. Solẽt enim
calũniatores principio alteri maledicere, ac quædã eius arcana
patefacere,vt eos accuſent poſtea,qui ſe maledictis nõ abſtinue-
rint.Itaq; illi,quaſi id cõſulto faciãt,tutò loquũtur & ſine peri-
culo.nõ enim ita ſentire exiſtimãtur, ſed propterea obtrectare,
quòd alios captare & coarguere velint:hi,ſi paulò dixerint aliter
quàm deceat,puniũtur ſubitò, vt tũ accidit.Nã Sabinus eodẽ die
cõiectus in carcerẽ,poſtea eſt indẽnatus occiſus, corpúſq; eius è
ſcalis præcipitatũ, in flumẽ proiectum eſt. Hũc caſum grauio-
rẽ fecit canis eiuſdẽ Sabini,qui cum eo vnà in carcere fuit ſem-
per,nec reliquit mortuum,quíq; ſe ad extremũ in flumen con-
iecit. Iiſdem temporibus Liuia annum agens ſextum & octua-
geſimum mortua eſt. Eam Tiberius non viſitauit ægrotantem,
nec exequias funeris eius proſecutus eſt , nullóſque honores
ei tribuit præter funus publicum,ſtatuáſque, aliáque nonnulla
quæ nihil habere momenti videbantur, vetuítque palàm ne im-
mortalitate donaretur. Huic ſenatus nõ ſolùm decreuit ea quæ
Tiberius mandauerat, ſed etiam cenſuit, vt eam matronæ annũ
lugerent, laudato imprimis Tiberio quòd ne tum quidẽ Rei-
publicæ curã omitteret, arcúmque ei decreuit, quod antea fœ-
minæ acciderat nunquã, propterea quòd multos ſenatores con-
ſeruauiſſet, educaſſétque eorum liberos, ac complures filias eo-
rum in matrimonium collocauiſſet. Quas ob res nõnulli Liuiã
matrem patriæ appellauerunt, eáque in monumento Augu-
ſti ſepulta eſt. Multa ab ea ſapienter dicta referuntur, quæ vo-
cantur ἀποφθέγματα. Nam cùm nudos homines qui ſibi facti erãt
obuiã, mori ob eam cauſam oporteret, dixit eos matronis qui-
dem honeſtis & continentibus, nihil à ſtatuis differre. Cúmque
interrogaretur, quibus rationibus Auguſtũ ſibi ſubieciſſet: re-
ſpondit multa modeſtia, quòd ea quæ placerent Auguſto, fa-
ceret libenter, quódque ſe ſcire diſſimularet, quibus ille rebus
venereis domi frueretur: talis enim Liuia fuit. Cæterùm arcus
qui Liuiæ decretus fuerat, nõ eſt ædificatus, propterea quòd Ti-
berius promittebat ſe eum ædificaturum ſuis ſumptibus . nam
decretum quod aperta oratione non erat auſus reſcindere, hoc
pacto irritum fecit. nec enim opus fieri permiſit pecunia pu-
blica, nec ipſe fecit ſuis ſumptibus. Tum Seianus efferri cœpit
inſolentius, decretúmque eſt à ſenatu, vt natalis dies eius publi-
cè celebraretur. Statuarum verò multitudinem quas ei ſenatus,
equeſtris ordo, tribus omnes, & primarii viri poſuerunt, nume-
rare certè nemo poteſt. Senatus enim legatos ſeparatim, itémq;

Calumniatores.

Canum fides.

Liuiæ mors, eiúſque uitæ anni.

Liuiæ apophthegmata.

Natalis dies Seiani publicè celebratus.

equites & plebs ipſa ex tribunis ſuis & ædilibus ad vtrunque mittebant: de vtroque vota faciebant: ſacrificabant vtrique, & per vtriuſque fortunam pariter iurabāt. Interea Tiberius Gallum qui vxorem eius duxerat, quíque fuerat liberè de principatu locutus, nactus occaſionem perdidit. Nam cùm ad ſe legatus veniſſet, ei conuiuium fecit, eúmque excepit perhumaniter, mox contra eundem ad ſenatum ſcripſit, ita vt acciderit ei res quædam admirabilis, & quam nemini video adhuc contigiſſe. Nam quo die cœnabat apud Tiberium, eíque propinabat amicè, cōdemnatus eſt à ſenatu, vt cùm eſſet prætor futurus, in exilium mitteretur. Cúmque id Tiberius feciſſet, tamen ei mortem obire cupienti, cognito decreto ſenatus, non permiſit, ſed eum, quò magis affligeretur, iuſſit bono animo eſſe, vtque ſolutus à vinculis in cuſtodia teneretur, quouſque ipſe in Vrbem veniret, ídque, vt paulò antè dixi, vt hac ignominia affectus & perculſus metu, diutiſſimè miſer & calamitoſus eſſet. ídque factum eſt. Semper enim cuſtodiebatur à conſulibus, cùm non eſſet Tiberius conſul: tum autem à prætoribus, non vt ne fugeret, ſed vt ne ſibi manus afferret: cū eo nullus amicus, nullus famulus verſabatur, loquebatur nemini, videbátque neminem, niſi quoties cibū capere cogeretur. Cibus verò eiuſmodi erat, vt non ei voluptatem afferret, non vires eius reficeret, & quod erat omnium grauiſſimum, eum non fineret mori. Id Tiberius ſæpenumero in multis aliis fecit. nam cùm teneret amicum cōſtrictum vinculis, ſermóque de ſupplicio & morte eius incidiſſet, negauit ſe ei adhuc eſſe recōciliatum. Cúmque magnis tormentis quempiam alium affeciſſet, deinde cognouiſſet eum nō iure accuſatum eſſe, mox interfici iuſſit, dixítque eum grauiorem iniuriam accepiſſe, quàm vt poſſet benè beatéque viuere. Syrianus verò qui nullam ei iniuriam fecerat, homo doctus & eruditus occiſus eſt, quòd Tiberius diceret eum Galli amicum

Seianus. & familiarem eſſe. Seianus autem indies augebatur, & valde formidoloſus erat, quem cùm Senatores cæteríque quaſi imperatorem ſequerentur, & Tiberium paruifacerent, Tiberius metuens ne apertè eum deſignarent imperatorem: etſi non putauit omnino eam rem contemni aut negligi oportere, tamen nihil egit apertè, propterea quòd intelligebat Seianum imprimis ſibi deuinxiſſe prætorianos milites, ac ſenatores partim beneficiis, ſpéque bona iniecta, partim timore ſibi coniunxiſſe: præterea Tiberii familiares omnes vſque adeò ſibi feciſſe beneuolos, vt omnia dicta eius factáve ſubitò ipſi renuntiarent: quæ

autem ipſe faceret, ea nemo ad Tiberium perferret. Itaque Tiberius aliam ſibi rationem eſſe ineũdam ratus, maturauit eum deſignare conſulem, vocaréque ſocium & participem conſiliorum ſuorũ. ſæpe ita dicere, Seianus meus, Seianus inquã meus, idque ſcribere in literis quas Senatum aut ad populum mittebat. Quibus rebus homines credentes decepti'que, vtrique in locis omnibus ſtatuas æneas pariter ponebant, vtriuſque nomẽ pariter inſcribebant, vtrique ferebant ſellas aureas in theatra, factúmque eſt ſenatuſconſultum, vt ambo ſimul deſignarentur conſules in quinquennium, faciebántque ſacra ſtatuis eius, non aliter quàm ſtatuis Tiberii. Rebus Seiani in hunc modum ſuccedentibus, complures alii nobiliſſimi & clariſſimi viri interfecti ſunt. In eorum numero fuit Caius Rufus Geminius, qui cùm eſſet impietatis in Tiberium accuſatus, tabulas teſtamenti ſui attulit in Senatum, in quibus filios ſuos & Tiberiũ hæredes faciebat ex æquis partibus: tamẽ accuſatus quòd mollis & effœminatus eſſet, domum reuertit, antequàm aliquid decerneretur. Pòſt vbi intellexit quæſtorem adeſſe ad renuntiandam ſententiam, qua fuerat cõdemnatus, ſe ipſe percuſſit, ac vulnere quæſtori demonſtrato, Refer, inquit, ad Senatũ fortes viros hoc modo mortem oppetere. Huius vxor Publia Priſca rea facta alicuius ſceleris, in Senatum venit, ibíque pugione quem ſub veſte condiderat, ſe ipſa interemit. Seianus autem in tantam arrogãtiam venerat propter magnitudinem poteſtatis, vt diceret aliquãdo ſe Imperatorem, Tiberium inſulæ cuiuſdam principem videri, quòd inſulam incoleret cui Capreæ nomẽ eſt. Ad Seiani fores frequentes homines aſſiſtebant, dimouebántque ſe mutuò de loco & expellebant, quòd metuerent ne aut ab eo non cõſpicerentur, aut ne viderentur in poſtremis eſſe, quòd ille obſeruaret cuncta diligentiſſimè, atque in primis verba nutúſque primariorum hominum. Vt enim ii qui eam dignitatem obtinent quam merentur, non magnopere poſtulant honores ſibi ab aliis exhiberi, neque ſi quid ab illis prætermiſſum aut pecca tũ fuerit, reprehendunt, ſibi enim conſcii ſunt ſe non contemni: ita qui ſubſidium ſibi comparant ad decus atque ornamentum, ſtudioſè quærunt omnia quæ ſpectãt ad augendam dignitatem: quæ ſi nequeunt aſſequi, moleſtè ferunt, quaſi illudi videantur, dolentque, quaſi ſint magnis iniuriis laceſſiti. Ex quo fit vt maior cura adhibeatur in fouendis eiuſmodi hominibus, quàm in ipſis Imperatoribus ambiendis. Nam hi ſeruare ſe dignitatem ſuam putãt, & virtutem colere, cùm ſcelerum pœnas

Publia Priſca ſe mœremit in Senatu.

Nobilium & ignobilium differentia.

prætermittunt: illi dum ignoſcunt, exiſtimant argui ſuam imbecillitatem: dum autem puniunt, tum demum potentiam ſuã intelligi & confirmari putant. Sed cùm Calendis quibuſdã frequentes domi Seiani conueniſſent, lectus poſitus in aula, vbi ſalutabatur, propter multitudinem ſedẽtium fractus eſt, feleſque exiens tranſiuit medius. Cúmque Seianus deſcenderet in forũ, peractis ſacrificiis in Capitolio, ſatellites eius ea via quæ eſt ad carcerem, profecti, quòd tum propter multitudinem hominũ conſequi non poſſent, corruerunt ad ſcalas, è quibus damnati præcipitabãtur. Seianus ob hanc rẽ egit auſpicia, in quibus nullæ aues proſperæ, ſed corui multi circum eum volare & canere, deinde aduolare domum eius, & ſuper eam conſidere viſi ſunt: quæ auguria tamen nec Seianus curare, nec quiſquam alius. nã ſiquis deus ex iis rebus quæ tum videbantur, certò prædixiſſet tantam mutationem futuram, ei fidem habuiſſet nemo. Tum enim plerique fortunam eius iurabãt, cúmque Tiberii collegã appellabant non in conſulatu, ſed in orbis terræ imperio. Quæ cùm nõ ignoraret Tiberius, conſultarétque, quo pacto eum interficeret, nec quemadmodum id faceret palàm tutò reperiret, rationem admirabilem Seiano cæteríſque omnibus inire cœpit, quò perſpectos animos eorum & cognitos haberet: multa enim de ſe ad Seianũ, atque ad Senatũ crebrò ſcribere, interdũ dicere ſe grauiſſimo morbo laborare, & in mortis periculo verſari, nonnunquã optimè valere, ſéque Romam propediem eſſe venturũ. Seianum tum extollere, tum maximè deprimere, nõnullos ſocios eius, ipſius cauſa honore, nõnullos dedecore afficere. Quibus rebus Seianus partim elatus, partim depreſſus, ſuſpẽſus ſemper & incertus erat. non ei veniebat in mentem timere, ac proinde res nouas moliri, erat enim in honore: nec rurſum vſque adeò confidere, vt ageret aliquid audacius, ſiquidem impediebatur. Cæteri, cùm viciſſim ac paruo temporis interuallo audirent contraria, non amplius Seianum admirari, nec eum omnino contemnere, ſuſpicaríque Tiberium aut breui tempore moriturum, aut eſſe in Vrbem vẽturum: itaque dubii omnes & incerti eſſe. Perturbabatur his rebus omnibus Seianus, ac multo magis, quòd ex ſtatua ipſius fumus prodierat, abſciſſóque eius capite vt cauſam cognoſcerent, magnus inde ſerpens proſiluerat: cúmque eidem ſtatuæ ſubitò alterum caput repoſitum eſſet, atque propter eam cauſam ſibi ipſe ſacrificare ſtatueret, ſibi enim ſacra facere ſolebat, funiculus in collo eiuſdẽ ſtatuæ religatus repertus eſt. Hîc Seianus multo magis contemni

Prodigia Seiani mortem præcedentia.

Scalæ Gemoniæ.

temni cœpit, manifeſtéque deſeri, & abiectus eſſe. Qua re Tiberius confiſus, ſperánſque ſe populum & ſenatum ſocios habituros, hominem inuadit ſparſis rumoribus, ſe ei tribunitiam poteſtatem daturum, quò eum maximè imparatum offenderet. Interim contra eum ſcribit ad ſenatum: literas dat Næuio Sertorio Macroni, quem virum ſtipatoribus ſuis ſecretò præfecerat, docuerátque, quid ſe facere oporteret. Is vbi nocte quaſi ob alias cauſas Romam venit, mandatis quæ à Tiberio habebat, cum Memmio Regulo conſule (nam eius collega fauebat Seiano) & cùm Gracino Lacone præfecto vigilum communicatis, prima luce palatium conſcendit (erat enim futurus ſenatus in templo Apollinis) ibi Seiano qui nondum ingreſſus erat, fortè fit obuiam, quem vt videt perturbatum, quòd Tiberius nihil ad ſe ſcribat, eum conſolatur, dicit ſecretò ſe ei tribunitiam poteſtatem afferre. Ea re lætatus Seianus in Curiam ingreditur: Macro prætorianos qui apud Seianum & Senatũ erant, in caſtra mittit, patefacta eis ſua poteſtate, oſtenſiſque literis Tiberii, in quibus Tiberium nonnulla eis largiri ſignificabatur, pro his excubias circum templum diſponit, dein ipſe ingreditur: mox datis literis conſulibus, exit antequàm legantur, præcipítque Laconi, vt ibi cuncta tueatur, ipſe in caſtra, nequa ſeditio fiat, proficiſcitur. Recitantur lõgæ literæ in ſenatu, in quibus nihil erat perpetuum contra Seianum. Harum principium erat de aliis rebus ſcriptum: ſubſequebatur breuis contra eum expoſtulatio, pòſt alia quædã diuerſa: rurſum in Seianum aliquid: ad extremũ ſcribebat in duos ſenatores familiares Seiani animaduerti oportere, ipſum eſſe in cuſtodia retinendum. nihil enim apertè de morte eius ſcripſit, veritus ne tumultus ob eam cauſam cõcitaretur. Quæ literæ cùm eſſent eiuſmodi, multa, eáque interſe varia audire licebat ac videre. Nam principio antequàm literæ legerentur, omnes Seianum laudabant, acclamabatúrque ab omnibus, ſe iam ea quæ diu ſperauerant, adeptos eſſe: poſt vbi nihil horum eſt in literis inuentum, atque omnia contra expectationem audita ſunt, dubitare omnes, mœrere, & conturbari: nonnulli quoque qui vnà cum eo conſederant, ſurgere: prætores & tribuni plebis eum circũſtare, ne fortè proſiliens foras, cõcitaret aliquid atque commoueret, id quod initio feciſſet, ſi graui aliqua fuiſſet oratione perterritus: ſed dum ea quæ recitabantur, contemneret vt leuia, nec metueret quicquam, niſi de ſe grauius ſcriberetur, non exceſſit è loco. Interim Regulus eum ad ſe vocat, is primò non paret, nec id facit ſuper-

Næuius Sertorius Macro.

Gracinus Laco præfectus vigilum.

N.i.

bia (iam enim erat humilior) ſed quòd non conſueuerat imperata facere. Conſul eum iterum ac tertiùm vocat, porrectáque manu, Huc ades, inquit, Seiane. Tum ille, Méne, inquit, vocas? ita tandem ſurgit, & ad Conſulem pergit, eúmque Laco conſequitur. Perlectis literis, cœpere omnes vno ore contra eum vociferari atque ei maledicere, non ſolùm ii qui ab eo iniuriam acceperant, ſed etiam ii qui eum metuebãt antea: plerique diſſimulabant conſuetudinem & amicitiam quam cum eo habuerant: multi iſta commutatione lætabantur. Regulus educit eum extra Curiam, comitatúſque reliquis magiſtratibus in carcerẽ perducit. Ex quo intelligi debet imbecillitas rerum humanarum & inconſtantia, nec nos vnquam vllo pacto extolli oportere. nam quem omnes manè vt potiorem ſe comitati fuerant in ſenatum, eum paulo pòſt in carcerem trahebant vt abiectum & nefarium hominem: & cui coronam paulò antè dederant, eundem poſtea vinculis conſtringebant: quémque antea ſatellites ſtipabant vt dominum, eum deinde vt fugitiuum cuſtodiebant. Hîc plebs commota irridere & vociferari cœpit propter eos qui ab eo interfecti fuerant, eíque propter ea quæ ſperauerat, illudere, omnéſque eius ſtatuas deturbare, affligere, cõminuere, diſſipare, tanquam eo pacto vulnus homini infligeret. Ex quibus rebus omnibus Seianus iam tum poterat præuidere, quid ſibi eſſet euenturum. Nam non multò pòſt decreto ſenatus è ſcalis præcipitatus eſt, plébſque corpus eius triduo magnis opprobriis affectum, tandem in flumen proiecit, & liberi eius ſenatuſconſulto ad mortẽ ducti ſunt, filia virgine quæ filio Claudii deſpõſa fuerat, prius à plebe interfecta, quòd nefas eſſet virginẽ in carcere necari. Tũc in Vrbe magnus tumultus cõcitatus eſt. Plebs enim occidere properabat eos quos intelligebat plurimũ apud Seianum potuiſſe, atque eius authoritate fultos, ſæpe multis iniuriam feciſſe: milites dolere, quòd in ſuſpicionẽ veniſſent Seiani beneuolentiæ, quódque ſibi vigiles in fide erga Imperatorem præpoſiti eſſent, ob eámque rem facere incendia & rapinas. Senatus decreuit locari in foro ſtatuam Libertatis, atque eum diem quo mortuus erat, celebrari certaminibus equorum & belluarum cædibus annuis, quod antea factũ erat nunquam: atque vt nemini in poſterum honores immoderati tribuerentur: néve per alium quàm Imperatorem iuraretur. Quibus decretis factis nihilominus Macronem paulò pòſt & Laconem obſeruare & colere cœperunt, quanuis hi proximo exemplo perterriti, ampliſſimos honores repudiarent. Tibe-

Rerum humanarum mutatio.

Virginem in carcere necari nefas erat.

Dies necis Seiani celebratus.

rius nactus occaſionē ex Seianis delictis, magnum numerū hominum ſuſtulit, quos partim tradidit in manus carnificū, partim afferre ſibi manus coegit. Erat idonea cauſa ad accuſandū, Seiano amicum fuiſſe, aut fuiſſe videri, quaſi verò Tiberius eū non dilexiſſet plurimum, aut ipſius cauſa cæteri ſtudioſi eius non fuiſſent. Sed in hac tam magna crudelitate tamen viſus eſt aliquid humaniter agere, quòd Caſſiano & Lucio Seiano prætori, ac Marco Terentio equiti pepercit. Hic Seianus in cōtumeliam Tiberii ſpectaculum per caluos homines præbuerat vſque ad veſperum. erat enim Tiberius caluus. Præterea abeuntibus ex theatro à quinque millibus puerorum, qui omnes raſi erāt, lumina præferri curauerat. Qua de re Tiberius non modò iratus non eſt, ſed etiam principiò ſe intellexiſſe diſſimulauit ea quæ ſibi de iis rebus nunciata eſſent. Ex eo tēpore calui omnes Seiani dicti ſunt. Terentius verò reus factus propter amicitiam Seiani, nòn ſolùm eam non negauit, verùm etiam ſe ſtudioſum eius fuiſſe dixit, eúmque coluiſſe maximè, propterea quòd apud Tiberium in magno honore haberetur. Nam ſi Tiberius, inquit, rectè fecit vtens eo familiariter, ego certè nihil peccaui: quòd ſi errauit Imperator omnium rerum peritus, quid mirū ſi ego vnà cum eo errore ductus ſum? quandoquidem nos decet amare & reuereri eos quos ille afficit honore, nec quales ſint, inueſtigare curioſius, ſed hac vna regula metiri eorum beneuolentiam, ſi Principi grati ſint. Itaque ſenatus non modò liberauit Terentium, ſed etiam accuſatores acerbè increpauit. Tiberius comprobata hac ſententia ſenatus, magnis laudibus affectus eſt, præſertim quòd vno die iſtos inſignes delatores occidi iuſſit. Cæterùm dedecore atque infamia opprimebatur, quòd amore nobiliſſimorum puerorum pariter atque fœminarum captus eſſet, cuius rei vnum tantummodo exemplū ponam. Marcus Sextus amicus eius erat, ob eámque rem adeò magnas opes & potentiam ſibi comparauerat, vt cùm aliquādo vicino ſuo infenſus fuiſſet, eíque biduum conuiuium feciſſet, ac primo quidem die villam eius eſſet demolitus, poſtridie verò ampliorem magnificentiorémque ædificauiſſet, ignoranti domino, à quibus id eſſet factum, vtrunque confeſſus dixerit, ſe eo pacto homines vlciſci & remunerari poſſe. Is ergò filiam ſuam pulcherrimam fœminam aliò miſit, ne Tiberius eam vitiaret, quanquam ipſe cum eadem filia rem habuiſſe accuſatus, ſimul cū ea occiſus eſt. Tiberio nepos erat ex filio Druſo Tiberius adhuc puer: alter ex Germanico, nomine Caius, cui futu-

Spectaculum per caluos in contumeliam Tiberij à Seiano exhibitū.

Terētij excuſatio elegans.

Delatores occiſi.

Marci Sexti diuitiæ, & egregium factum.

rò Imperatori magis fauebat, quòd ſciret ea quæ ad vtrunque

Cur Tiberius reliquit imperium Caio.

pertinerent. Nam Caio, cùm is aliquando cum Tiberio diſſideret, fertur dixiſſe: Tu, inquit, hunc occides: alius te. Cúmque non haberet ſibi propinquitate coniunctiorem, ſciréque eum peſſimum & ſceleratiſſimum fore, libenter ei, vt aiunt, imperium reliquit, quò memoriam ſcelerū ſuorum maioribus Caii ſceleribus obrueret, vtque maxima atque nobiliſſima pars ſenatus poſt mortem ſuam necaretur. Sæpe enim dictum illud vetus fertur vſurpaſſe,

Ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί, ME MORTVO, TERRA CVM IGNI MISCEATVR. Sæpenumero Priamum fortunatum dixiſſe, quòd ei vnà cum patria & regno perire contigiſſet. Quæ de eodem Tiberio verè licet ſcribere ex iis quæ tum acciderunt. Tam magna enim multitudo ſenatorum interiit, & reliquorum hominū, vt magiſtratus prouincias quas ſortiti fuerant, prætorii quidem viri trienniūm, conſulares autem ſex annos penuria ſucceſſorum obtinerent. Gallus fuit in eorum numero qui mortui ſunt. Tum enim Tiberius ei, vt dicebat, vix tandem recónciliatus eſt. Ita ille præter conſuetudinem aliorum, vitam ſupplicii, mortem beneficii lo-

M. AEmilius Scaurus propter Tragœdiam, cui nomen erat Atreus, occiſus eſt.

co ducebat. Marcus quoque AEmilius Scaurus, nullo ſcelere admiſſo captus ob tragœdiam quam compoſuerat, in eundem quē ſcripſerat caſum incidit. Atreus poemati nomen erat, in eóque cohortabatur ad exemplum Euripidis eum, qui foret ſub imperio, vt principis ſtultitiam ferret. Qua re cognita, Tiberius rem omnem ad ſe ſpectare arbitratus, ſéque propter cædes factas intelligi Atrei nomine, dixit ſe Scaurum Aiacem facturū, id quod euenit. nam ipſum eò deduxit, vt ſibi mortem afferre cogeretur: non tamen de hac re facta eſt accuſatio, ſed quòd Liuillæ ſtuprum intuliſſet. multi enim ob hanc cauſam ſupplicio affecti ſunt. Eodem anno, ſi quid res AEgyptiorum ad Roma-

Phœnix viſa in AEgypto, quo anno Tiberius mortuus eſt.

nos pertinent, Phœnix in AEgypto viſa eſt, ea Tiberio mortem denūciare putabatur. Etenim ſequenti anno grauiter ægrotauit: cui Caius, metuens ne conualeſceret, poſtulanti cibum nō ſuppeditabat, quod ei diceret obfuturum, quódque aſſereret eum caloris indigere, ita multis & grauibus veſtimentis cooperiebat, vt eum ſuffocauerit. Macro in hac re Caio præſtabat operam, ac propter grauiſſimū morbum Tiberii adoleſcētem fouebat, eiúſque animum ad amorem Enniæ Thraſyllæ vxoris ſuæ pellexerat. Quam rem cùm Tiberius aliquādo ſuſpicatus eſſet, Tu quidem, inquit, Macro occidentem deſeris, & ad orientem fe-

ſtinas. Itaque Tiberius homo magnis virtutibus prædítus, coopertúſque ſceleribus, ac ambobus pariter vſus, quaſi tantum in alterutro ſe exercuiſſet, mortuus eſt. Vixit annos ſeptuaginta ſeptem, menſes quatuor, dies nouē. Regnauit annos viginti duos, menſes ſeptem, dies quinque: publica ſepultura affectus, & à Caio laudatus eſt.

Caius Caligula.

CAius factus Imperator, tabulas teſtamenti Tiberii miſit ad ſenatum, eáſque irritas fecit, quòd Tiberius eo tempore ſanæ mentis non fuiſſe videretur. Nam Tiberium nepotem ſuum puerum adhuc, cui ne ius quidem erat introire in ſenatum, Imperatorem vnà cum Caio deſignauerat, eundémque Tiberium paulò pòſt ſuſtulit. Reſtituit ſaltatores, cœpítque in eos, equóſque ac gladiatores ita magnos & effuſos ſumptus facere, vt maximos theſauros breui tempore conſumpſerit, in quibus cùm inueniſſet aureorum ducenties tricies centena millia, ea ante annum tertium dilapidauit. Adulter præter cæteros homines fuit. nam mulierem iam deſponſam viro eripuit, & complures alias nuptas, iámque cum maritis habitantes abduxit, eáſque omnes poſtea præter vnam odio habuit, cui etiam inimicus fuiſſet, ſi vixiſſet diutius. Impius fuit plus quàm dici poſſit in auiam & ſorores. Nam & illam à qua fuerat aliquando increpatus, eò deduxit vt ſibi mortem voluntariam afferret: & duas ſorores quibus ſtuprum intulerat, in inſulam relegauit: tertia obierat antea. Adeò verò inconſtans erat, & difficilis in rebus gerendis, vt nemo ſciret, quid ſe apud eum dicere aut facere oporteret: quòd ſi quid illis proſperè ſucceſſiſſet, id magis eueniebat fortuna quàm conſilio. Solebat hominum frequentia delectari, mox amare ſolitudinem: iraſci, cùm quid ab ſe peteretur: ſæpenumero, cùm nihil eſſet petitum, ſuccenſere: accedere ad res gerendas celerrimè: in quibuſdam negligentiſſimus eſſe: prodigus in profundenda pecunia: in quærenda ſordidiſſimus. Aſſentatoribus & liberè loquentibus hominibus pariter ſuccenſe-

Theſaurus Caii.

Quinque myriades myriadum, Septem millia ſeptingentæ myriades drach.

Stuprum illati ſororibus.

re, & delectari: multos ſceleratos homines impunitos relinquere: multos bonos viros interfici iubere: animaduertere in amicos, eiſq; grauiſſimas iniurias afferre. Itaq; populus Romanus poſtquã venit in huiuſmodi Imperatoris poteſtatem, exiſtimare cœpit Tiberii facta, quæ alioqui crudeliſſima viſa fuerãt, tantũ à Caio ſuperari, quantum illa à rebus ab Auguſto geſtis diſcrepauerãt. Igitur Caius primò ſeruire cœpit ſaltatoribus & ſcenicis hominibus, Apellémque Tragœdum celeberrimũ publicè ſecũ habere: progrediente verò tẽpore eorum etiã facta æmulari, cũ iiſque contẽdere, currus agitare, deſcẽdere in certamen gladiatorũ, denique ſaltare, & tragœdias agere. Iuſſit enim aliquando de nocte accerſiri diligẽter principes ſenatus, tanquã de rebus neceſſariis ab iis eſſet conſilium capturus: poſt vbi cõuenerunt, ſaltauit: ſed initio ſenatũ modeſtè alloquebatur, promittebátque ſe cum eo communicaturũ imperium, filiúmque atque alumnum eius ſe eſſe dicebat. Natus erat annos quinque & viginti, menſibus quinque & diebus quatuor exceptis. Eos autem qui erant in carcere, liberauit: in quorum numero fuit Quintus Pomponius, qui iam ſeptem annos, poſtquã geſſerat conſulatum, in carcere afflictus erat. Functus eſt conſulari dignitate cum Claudio patruo ſuo magno. Hic fuerat vſque ad ea tempora equeſtris ordinis, ſed defuncto Tiberio miſſus ad Caium legatus pro equeſtri ordine, licet ſex & quadraginta annos natus, tum primùm conſulatum geſſit ac regnauit. Caius hæc omnia modeſtè & prudenter facere viſus eſt, atque in ſenatu res eiuſmodi gerere, vt patres veriti ne immutaretur, decreuerint ea ſingulis annis legi. Præbebantur varia ſpectacula, in quibus vrſi quadringenti cum aliis Lybicis belluis interfecti ſunt. Currum triumphalem quo ipſe vehebatur, ſex equi trahebant, quod antè factum fuerat nunquam. Tum primùm, ne ſenatores ſederent in nudis ſubſelliis, puluini adhibiti ſunt, iiſdémque conceſſum eſt ad defendendos ſolis ardores pileos in theatrum ferre more Theſſalico: cúmque eſſent calores ardentiſſimi, diribitorio pro theatro vtebantur. Quibus rebus confectis, in morbum incidit, neque tamen mortuus eſt, ſed Tiberium nepotem Tiberii interfici iuſſit, quòd diceret ab eo mortem ſuam optatam & expectatam fuiſſe: qua de re complures alios occidit. Nam cùm Publius Afranius Potitus homo plebeius ſtulta quadam aſſentatione, non modò volens, ſed etiam adhibito iureiurando promiſiſſet, ſi Caius conualeſceret, ſe libentèr moriturum: cúmque Afranius Secundus

Apelles Tragœdus.

Diribitorium.

vir equeſtris ordinis dixiſſet ſe velle ob eandem cauſam in ſingulare certamen deſcendere, ambos pro pecunia quam ſe ſperauerant accepturos, quòd vitam pro Caio profundere voluiſſent, coegit promiſſa facere, ne peierarent. Cùmque hæc fuiſſet eorum necis cauſa, Marcus Syllanus ſocer eius, qui neque promiſerat quicquam, neque iurauerat, poſtquàm ſenſit ſe propter virtutem ſuam, & nobilitatem generis grauem eſſe Caio, ob eámque rem ab eo iniuriam accipere, mortem ſibi cõſciuit: quem tamen Tiberius in tanto honore habuerat, vt nollet ab eo prouocari poſſe: quòd ſi eſſet prouocatum, rurſum ei cognitionem earundem rerum dabat. Caius autem eum vexabat omnibus contumeliis, vocabátque pecudem auream, filiámque eius Corneliam Oreſtinam vxorẽ duxit ereptam ei in nuptiis, quas faciebat cum Caio Calpurnio Piſone cui eam deſponderat: ac vtrunque nondum præteritis duobus menſibus, in exiliũ, vt vnà eſſent, miſit: cúmque conceſſiſſet Piſoni decem ſeruos ſecum adducere, atque is plures peteret, permiſit vt quot vellet ſeruis vteretur, propterea quòd diceret totidem cum eo milites futuros. Porrò Calendis quibuſdam Macho ſeruus in lectũ Iouis Capitolini conſcendit: déque eo loco multa & ea quidem grauia vaticinatus, catellum quẽ ſecum attulerat, occidit, mox ſe ipſe interfecit. Cùm autem Caius ſanguine expleri non poſſet, curabat vt quamplurimi inter ſe dimicarent, eóſque nõnunquam binos, interdũ etiam confertos tanquam in acie congredi iubebat, ita vt ſex & viginti equites vno die cæſi ſint. Tãta enim fuit eius crudelitas, vt cùm defeciſſent damnati ad beſtias, nonnullos ex ea turba quæ in tabulis conſederat, corripi iuſſerit, & beſtiis obiici, iiſque, quo minus loqui poſſent, aut quẽquam accuſare, linguas præcidi mandauit. Coegit etiam illuſtrem equitem deſcendere in certamen gladiatorum, quaſi Agrippinæ matri ſuæ iniuriam feciſſet, eúmque poſtea, cùm victor fuiſſet, accuſari & interfici iuſſit: patrémque eius qui nihil commiſerat, coniectum in caueam, ſicut alios permultos interfecit. Primùm inſtituit huiuſmodi certamina in ſeptis, eo loco perfoſſo atque aqua impleto, ita vt in eum nauis introduci poſſet. Idem fecit in aliis locis conſtructis maximis ædificiis ac tabulis defixis. Quibus rebus omnibus, tum etiam propter nimios ſumptus, & propter cædes factas in magnum odium venit. tum verò quòd Macronẽ immemor priſtinæ beneuolẽtiæ & amoris cõiugis ipſius, acceptiq; ab eo beneficii, coegit mortẽ voluntariã oppetere cũ maximo dedecore ac turpitudine, cuius ipſiuſmet

M. Syllanus ſocer Caij.

Crudelitas Caij.

Imperatoris vita plena erat. Eum enim præter cætera accuſauit lenocinii, occiditque quamplurimos accuſatos de variis criminibus: verè autem id fecit, vt eorum facultates conſequeretur. nã ei pecunia opus erat, quòd theſauros ſuos exhauſiſſet, quódque nihil ei ſatis eſſet. Paucis pòſt diebus vxorem duxit Lolliã Paulinam, cuius virum Memmium Regulum coegit eam ſibi deſpondere, ne eam quæ deſponſa non eſſet, contra ius fáſque duceret, eandémque paulo pòſt repudiauit. Cùm autem magnã copiam luti conſpexiſſet in quodam angiportu, id omne in veſtem Flauii Veſpaſiani, cui purgandorum angiportuum cura mandata erat, coniici iuſſit. Quod factum etſi tum animaduerſum non eſt, tamen poſtquàm Veſpaſianus res omnes conturbatas confuſáſque recepit atque reſtituit, viſum eſt diuinitus accidiſſe, vt tum ei Caius curam purgandæ Vrbis commiſerit. Conclamante verò aliquando populo adoleſcens Auguſtæ ratus ſibi iniuriam illatam eſſe, quamplurimos occidi iuſſit, eóſque partim abſtrahi à ſpectaculis, partim abeuntes è theatro abripi. id enim ſæpe facere ſolebat: quinetiam aliquando vniuerſo populo minatus eſt his verbis: Vtinam, inquit, omnes vnam ceruicem haberetis. His temporibus in quodam ſpectaculo quingẽti vrſi vno die interfecti ſunt, ac poſtridie eius diei totidem belluæ lybicæ. Cùm autem, vt ſuprà diximus, aurigarum equorúmque ſtudioſus eſſet, pleroſque aduerſarios palàm, nonnullos veneno ſuſtulit. Adeò autem ſtudebat homini viridi veſte induto, cui ex colore eius veſtis Praſinus nomen fuit, vt noſtris etiam temporibus locus, vbi ille currus agitabat, Caianus appelletur. Vnum verò ex equis ſuis quem Velociſſimum nominabat, inuitabat ad cœnam, ita vt ei hordeum ex auro apponeret, funderétque vinum in poculis aureis, ac per ſalutem eius & fortunam iuraret, ſéque eum cónſulem facturum polliceretur, id quod feciſſet omnino, ſi vixiſſet diutius. Cùm verò frequens conueniſſet ſenatus, orationem habuit in qua laudes Tiberii complexus, ſenatores pluribus verbis accuſauit: Vos enim, inquit, illum aſperè tractaſtis, Seiano animos inflaſtis, pòſt eum occidiſtis: itaque intelligo me nihil boni expectare à vobis oportere. Cúmque hæc dixiſſet, ipſum Tiberium ita ſibi loquẽtem fecit: Tu verò, inquit, Cai omnia verè rectéque dixiſti: quamobrem diligas eorum neminem, nemini in poſterũ parcas, omnes te oderũt, te mortuum omnes cùpiunt. nemo enim libenter ſubiici poteſt; ſed vnuſquiſque, quandiu timet, potentiorem colit & obſeruat: pòſt vbi cœpit rebus ſuis confidere, vlciſcitur

Lollia Paulina.

Flauius Veſpaſianus.

Praſinus.

Equus Caij.

vlciſcitur imbecilliorem. Cùm peroraſſet, exceſſit è ſenatu, atque eodem die in ſuburbia profectus eſt. Senatus hac oratione obſtupefactus, ac timore perterritus, ne verbum quidem facere potuit. Poſtero die rurſum cogitur: ibi omnes Caium efferũt ſummis laudibus, magnas gratias agunt, quòd non perierint antea, decernúntque, vt quotannis, quo die hæc lecta fuerint, boues immolentur eius humanitati, eúmque omnibus ferè rationibus fouere in reliquum tempus cœperunt. Sed Caius ea parui pendere, & in mari equitare quodam modo cupere, ponte inter Puteolos & Baulos facto, qui locus oppoſitus ciuitati, diſtat ab ea amplius tria millia paſſuum. Ad hunc pontem faciendum naues coactæ & ædificatæ fuerunt: nec enim ſufficiebant collectæ, propterea quòd pons ita factus non eſt, vt liceret tantummodo per eum tranſire, ſed fuêre etiam in eo diuerſoria quædam ita ædificata, vt in ea aqua bibendi cauſa deduceretur. Quibus rebus inſtructis paratíſque, Caius thoracem induit Alexandri (ſic enim appellabat) deinde ſericam chlamydem purpuream, multo auro, multíſque lapillis Indicis ornatã: tum accinxit gladium, ſcutúmque accepit, & ex quercu coronatus eſt: pòſt factis ſacrificiis Neptuno atque Inuidiæ, ne ſibi, vt ipſe dicebat, inuideretur, Baulis pontem ingreditur, introducta magna equitum ac peditum armatorum multitudine, atque inde ſtatim tanquam in hoſtes in ciuitatem irruptionem fecit. In qua cùm poſtero die velut ex prælio requieuiſſet, curru per eundem pontem vectus eſt, indutus veſte auro intexta. Vehebant eum ferociſſimi equi & victores, eúmque multa pro ſpoliis conſequebantur. In his fuit Darius Arſacides, qui tum erat in obſidibus Parthorum. Sed cùm oporteret aliquid eum apud tam magnum exercitum, ac tam magna parta victoria concionari, tribunal conſcendit ſupra naues ac in medio ponte factum. Hîc cœpit ſe ipſe efferre laudibus, quaſi præclari operis author fuiſſet: dein milites extollere, quaſi magnis laboribus ſuſceptis, ac periculis aditis, diceréque præter cætera, eos maria ambulauiſſe. Hac oratione habita, ipſe in ponte, tanquam in inſula, cæteri in reliquis nauibus conſiſtunt, reliquámque diei partem in conuiuiis conſumunt. Ex eo loco atque ex montibus multus ſplendor vndique relucebat. Nam cùm locus natura curuus ſit inſtar falcis, lumina ex omnibus partibus non ſecus, quàm in theatro videbantur. Poſtquam fuit cibo vinóque confectus, pleroſque ſocios de ponte deiecit in mare, multóſque cùm veherentur nauibus roſtratis, iaciebat in profundum, ita vt aliquot ex iis

Pons in mari.

Stadia XXVI.

interierint. nam magna pars etſi ebrii erant, euaſit, quòd mare tranquillum & placatum eſſet. Qua ex re efferebat ſe mirificè, ſéque à Neptuno dicebat timeri, Dariúmque & Xerxem multis modis irridebat, quòd pontem multo maiorem, quàm ipſi vnquam fecerant, in mari faciendum curauiſſet. Difficile eſt enumerare nobiles viros qui ab eo interfecti ſunt, dicendũ tamẽ de quibuſdã videtur, vt ex iis quanta fuerit Caii inſania, cõſtare manifeſtè poſſit. Iunius quidẽ Priſcus prætor de quibuſdam aliis rebus accuſatus propterea occiſus eſt, quòd locuples erat: quem vt Caius intellexit nihil dignum ſupplicio commiſiſſe, orationem habuit admirabilem, in qua ſe à Priſco deceptum eſſe dixit, eúmque fruſtrà mortuum eſſe, cùm potuiſſet viuere. Domitius verò Afer vt in graue ac mirum periculũ venit, ita ſalutẽ multò adeptus eſt admirabilius. Hic, cùm Agrippina Caii mater olim fortè viuo Tiberio facta ſibi eſſet obuiã, deceſſerat de via, pudore adductus, propterea quòd quandam propinquam eius accuſauerat: quo cognito Agrippina, eóque ad ſe vocato, Bono animo es, inquit, Domiti: non enim tu mihi huius cauſa es, ſed Agamemnon. Hac re Domitius confidẽs, ſtatuam Caio poſuit, ſubſcripto epigrammate, ex quo intelligebatur, Caium agentem annum ſextum & vigeſimum, alterum conſulatum geſſiſſe. Huic Caius ſuccenſere ob eam cauſam cœpit, quaſi ſibi adoleſcentiam exprobraret, ac ipſe contra leges feciſſe videretur. Itaq; eum qui potius ob id factum magnos honores ſperauerat, in ſenatu reum fecit, lectáque longa eius accuſatione (credebat enim Caius ſe eloquẽtia omnes oratores anteire, atque hunc quem ſciebat eſſe eloquentiſſimum virum, dicendo ſuperare conabatur) eundem interfici iuſſiſſet, ſi is contrà voluiſſet dicere. Sed Domitius non ſolùm nihil reſpondit, verùm etiam ſe Caii eloquentiam obſtupeſcere & admirari ſimulauit, cœpítque actionis ſingula verba repetere, eáque vehementer laudare, ita vt ſi auditor eius non reus fuiſſet: deinde poſtquam ſibi ſcripta accuſatio data eſt, ſe ad preces & lamentum conuertit: poſtremò etiam in terram cecidit, atque in ea iacens ſupplicabat, quaſi Caium oratorem magis, quàm Cæſarem timeret. Qua re confiſus Caius, ratúſque ſe apparatu orationis eo ſuperiorem fuiſſe, tum etiam propter Caliſtum libertum quem ipſe habebat in honore, eúmque Domitius fouebat, iratus eſſe deſiit: quem dum Caliſtus poſtea reprehenderet, quòd illum accuſauiſſet, reſpondit ſe tam præclaram orationem in occulto habere non potuiſſe. Itaque Domitii elo-

Domitius Afer.

quentia condemnata, ipſe liberatus eſt. Lucius autem Annius Seneca, qui omnes homines ſuæ ætatis alióſque permultos ſapientia antecelluit, penè occiſus fuiſſet, nullo commiſſo delicto, ac ne ſuſpicione quidem facta, quòd præſente Caio in ſenatu cauſam aliquã accuratè elegantérque dixiſſet: ſed eum iuſſum interfici dimiſit, perſuaſus à muliere cum qua conſuetudinem habebat, eum φθίσει miſerè nec ita multò pòſt eſſe moriturum. Domitium verò ſtatim conſulẽ deſignauit, mouítque magiſtratus, quòd dies feſtos egiſſent, vt erat conſuetudo, propter victoriam quam Auguſtus contra Antonium obtinuerat. Nam vt eos calumniaretur, maluit Antonio, quàm Auguſto prognatus videri: dixerátque antea iis, cum quibus communicabat cætera, illos, vtrumlibet facerent, omnino eſſe peccaturos, ſiue ſacrificarent propter cladem Antonii, ſiue propter victoriam Auguſti ſacra facere deſinerent. Carinam verò Secundum oratorem exilio mulctauit, quòd exercendi ſui cauſa contra Tyrãnos declamauerat. Cæterùm conſumpta Vrbis ac totius Italiæ pecunia, Caius in Galliam proficiſcitur, ad eam gentem fortunis quæ tum erant maximæ atque florentiſſimæ, vnà cum Hiſpanis ſpoliandam, eóque duxit ſaltatores, gladiatores, equos, milites, atque oblectamenta eiuſdem generis. Ibi publicũ crimen fuit diuitem eſſe: atque horum poſſeſſiones cùm venderet ipſe, inde multo maiorem pecuniam redegit, quòd omnes cogebãtur pluris, quàm res eſſent, emere. Qua de cauſa iuſſit theſauros imperii pulcherrimos atque pretioſiſſimos afferri, eóſq; ſub præcone ſubiecit: cúmque eos venderet, dicebat de ſingulis, Hoc meus pater, hoc mater, hoc auus, hoc proau' poſſedit, hoc Antonius ex AEgypto attulit, hæc ſunt Auguſti ſpolia. neque verò acquirebat quicquã, aut aſſeruabat, ſed inſumebat omnia, vt conſueuerat. Magnum exercitum comparauit, in quo erant militum ducenta quinquaginta millia, eorúmque magnã partem conſumpſit: nam eos ſigillatim, nonnunquam etiam confertos occidebat. Cúmque aliquando conſpexiſſet magnã hominum multitudinem, ſiue eorum qui erant in vinculis, ſiue aliorum quorundam, eos omnes à caluo ad caluum, vt dici ſolet, occidi iuſſit. Cùm autem luderet alea, ſibíque pecuniam deeſſe intelligeret, ob eámque cauſam Gallos cenſeri, ac eorum locupletiſſimos interfici iuſſiſſet, ad colluſores ſuos reuerſus ait, Vos quidem, inquit, de paruo drachmarum numero contẽditis: at ego collegi aureorum ſexagies centena millia. V'tque illi occiſi ſunt cõtra ius fáſque, ita Iulius ſacerdos Gallus homo

Caius theſauros uendit.

Myrias ſeptẽ millia myriadum.

locuples,non tamen vſque adeò diues,vt propterea deberent ei inſidiæ parari,tamen eo nomine interfectus eſt: adeò Caius fa-
Claudius. ciebat omnia nullo adhibito iudicio. Claudium quoque ſuſtuliſſet,niſi contempſiſſet hominem natura & iudicio ſegnem. Profectus ad Oceanum,quaſi ducturus exercitum in Britanniam,Vione inſtructis militibus,triremes conſcendit: cúmque inde ſoluiſſet, paulo pòſt retrò ceſſit,ſedítque pro tribunali,dedítque ſignum militibus à tubicinibus tanquā ad confligendū excitatis: tum imperauit iis,vt cōchylia colligerēt. Quibus ſpoliis acceptis (ſcilicet hoc bellū exuuias huiuſcemodi ad trium-
Oceanum ſubigit. phum poſtulabat)magnificè gloriabatur,quaſi Oceano ſubacto: deinde multa largitus militibus,conchylia Romam attulit, vt hæc ſpolia populo Romano oſtenderet. Senatus quemadmodū de his rebus taceret (nouerat enim hominis inſolentiam) aut quamobrem eum laudaret, neſcire. Nam qui factū perexiguū ſummis laudibus extollit,eíque magnos honores tribuit,id ludificari quodammodo & calumniari videtur: tamen Caius, vt eſt in vrbem ingreſſus,ferè voluit vniuerſum ſenatum perdere, quòd ſibi honores propè diuinos non decreuiſſet. Congregato verò populo, magnam vim auri argentíque profudit de ſuperiore loco,quæ plerique dum colligerēt,mortui ſunt,quòd ferramēta quædam,vt aiunt,cum iis commixta fuerint. Præterea
Caſſius Melinus. Caſſium Melinum occidi iuſſit, coēgítque Capitonem patrem eius virum bonū nullius accuſatum delicti, ſupplicio filii intereſſe: qui dū à Caio peteret, vt ſibi oculos claudere liceret, iuſſus
Protogenes. eſt pariter occidi. Erat Caio Protogenes quidā miniſter in crudeliſſimis ac difficillimis rebus: hic perpetuò duos libros ferebat,quorū alterum gladium,pugionē alterum nominabat. qui dum aliquādo alias ob cauſas introiiſſet in ſenatum,eúmq; ſenatores omnes ſalutarēt & amplecterētur,toruè Scriboniū Proclū aſpiciens, Tu ne etiā, inquit,me ſalutas,qui tā acerbè Imperatorem odiſti?Quod vbi ſenatores qui aderāt præſentes,audiuerunt, Proclum circūſiſtunt,cúmque diſcerpunt & dilacerāt. Qua re lætatus Caius,ſe patrib' recōciliatū eſſe dixit. Illi decreuerunt,vt Caius ſederet in ſenatu in præcelſo atque edito tribunali,ne quis ad eum a[illegible]deret, ibiq; cuſtodia militari vteretur. Heros autem à multis, & deus à quibuſdam vocatus maximè efferri cœpit: cupiebat enim ante ſe humana cōditione ſuperiorem videri,cum Luna coiiſſe,& à Victoria coronatum eſſe. Iouē enim ſe eſſe fingere,dicerēque ob eam cauſam ſe cum pleriſque mulieribus, ſed præſertim cum ſororibus rem habere. Fiebat

ſæpenumero Iuno, Diana, Venus, ac præter mutationẽ nominũ veſtes capiebat diis proprias & accõmodatas. Interdũ enim mollis & effœminatus craterẽ thyrſum̀que gerebat bacchantiũ ritu: interdum ſeuero & virili vultu clauam ac pellẽ leonis ferebat: rurſum imberbis, mox barbatus eſſe videbatur. Tridentem aliquãdo tenebat, nonnunquã iaciebat fulmen, ſæpe bellicoſæ virgini ſimilis factus, nõ multo tempore pòſt mulierẽ repræſentabat. Ita cõmutatis veſtibus, aliiſque rebus acceptis dèptiſque, varias formas capiebat, dum cætera omnia potius, quã homo cupiebat videri. Itaque cum Gallus quidã, vt vidit ſedentẽ in ſolio eminentiſſimo, Iouis ornatu, atque inde reſpondentem, irridere cœpit. Qua re animaduerſa Caius, ad ſe vocauit hominẽ, rogauitque quid ſibi videretur. is reſpondit (dicendũ eſt enim quod dixit) hanc magnam dementiam videri: ſed is, quòd ſutor erat, nullo dàmno affectus eſt. adeò principes huiuſmodi æquiore animo ferre ſolent plebeios homines liberè loquentes, quàm præditos aliqua dignitate. Cúmque ſe deum eſſe fingeret, caperétque formas eius generis: tũ verò ei ſupplicationes fiebãt, votáque & ſacrificia accõmodata adhibebãtur: alioqui veſtitu ſerico & triũphali procedebat in publicũ. Cõplectebatur & oſculabatur paucos, manum ſuam, pedémve plurimis, iiſque ſenatoribus ad oſculandũ præbebat, ita vt ii quos ipſe oſculatus eſſet, ei etiã in ſenatu gratias agerent, licet ſaltatores quotidie in conſpectu omnium oſcularetur. Aſſentiebãtur ei etiã ii qui aliquid poſſe videbantur. Nã Lucius Vitellius homo nõ ignobilis, nec ſtultus, ſed clarus propter Syriã, quã prouinciam obtinuerat, in eáque cùm cætera omnia glorioſè adminiſtrauerat, tum verò Artabanũ, quem nemo propter Armeniã vltus fuerat, quique iã tum inhiabat Syriæ, perterrefecerat, dũ ei repẽte ad Euphratẽ occurriſſet, collatiſque ſermonibus coẽgiſſet ſtatuis Augusti Caíque ſacra facere, ſanciréque fœdera ad cõmodum & vtilitatẽ populi Romani, filiis eius obſidibus acceptis: vbi accerſitus eſt à Caio ad ſupplicium (nam quòd Parthi regem ſuum exegerãt, culpa omnis in ipſum conferebatur) cognouitq; odiũ in ſe concitatũ eſſe propter inuidiam, ac ſibi propter timorẽ inſidias eſſe factas, ſimulare cœpit ſe lõgè minorẽ eſſe opinione: dein accidere ad pedes Caii, profundere magnã vim lachrymarũ; ei diuinos honores tribuere, venerari, vouereq;, ſi incolumis ſeruaretur, ſe ei ſacra facturũ. Itaque nõ modò euaſit ſaluus, ſed eũ ita leniuit & placauit his rebus omnibus, vt non ſolùm viueret, ſed etiã in familiaribus eius haberetur. Cùmque Caius aliquã-

Deorum formas induebat.

Sutor Gallus.

L. Vitellius aſſentator.

do ſe cum Luna coire diceret, interrogarétq; Vitellium, an deã videret coeuntẽ ſecum, obſtupefactus treménſque cœpit deorſum inſpicere, locutúſque pauca, Licet, inquit, domine, vobis diis tantummodo vos inter vos videre. Itaque Vitellius inde facto initio, cæteros aſſentatores in reliquum tẽpus ſuperauit. Caius eo deductus eſt, vt & templum in Vrbe faciendum ſibi curauerit, & domum in Capitolio, quò poſſet, ſicuti dicebat, vnà cum Ioue habitare: ſed indignatus poſtea, quòd ſibi habitanti cum Ioue ſecundæ partes darentur, eum propterea accuſare cœpit, quòd Capitolium occupauiſſet: ob hanc cauſam templum alterũ ædificari in Palatio diligenter iuſſit, eóque volebat ſtatuã Iouis Olympii commutatam in ſuam formam transferre: ſed id non potuit, propterea quòd nauis quæ ad tranſuectionem eius parata erat, fulmine percuſſa fracta eſt: præterea quoties ibatur ad eam ſtatuam tangendam, multus riſus audiebatur. quare Caius minatus Ioui, aliam ſibi faciendam curauit, templúmque Caſtoris & Pollucis, quod erat in foro, demolitus, inter medias ſtatuas eorum aditum ſibi ad Palatium patefecit, vt Caſtorem & Pollucem, ſicuti dicebat, ianitores ſuos haberet. Dialem ſe nominabat. Caſoniam vxorem, & Claudium, alióſque locupletiſſimos homines ſacerdotes creauit, cuius rei cauſa exegit à ſingulis aureorũ centum millia. Cúmque ſe ipſe ſacerdotem feciſſet, equum collegã in ſacerdotio deſignauit, eíque ſingulis diebus aues teneræ & pretioſæ ſacrificabantur. Tonabat machinis quibuſdam, & fulgurabat: ac quoties fulmen de cœlo caderet, ipſe contrà iaciebat lapidem, dicebátque in ſingulis iactibus illud Homeri, -ἢ μ' ἀνάειρ' ἢ ἐγὼ σε, aut tu me interficias, inquit, aut ego te. Igitur is deus atq; Iupiter, vt omittam cætera facinora turpiſſima, ex quibus pecuniam colligebat, cellas habuit ædificatas in Palatio, in quibus vxores, pueróſque primorum ac nobiliſſimorum hominum incluſerat, ex iiſque fructum capiebat partim vi, partim de voluntate ipſorum, ne ei moleſti eſſe viderentur: quod facinus pretermittere quis poteſt? præſertim cùm in auro argẽtóque ab eis collecto quotidie volutaretur. Cùm igitur inſaniret in rebus omnibus, Caſſius, Chærea, & Cornelius Sabinus, etſi erant tribuni prætorianorum militum, contra eum coniurauerunt, fueréque multi conſcii huius coniurationis: in quorum numero fuit Caliſtus & Eparchus, ſed illi percuſſores fuerunt. Erat Chærea vir antiquæ virtutis morúmque, qui Caio certis de cauſis infenſus erat, quòd Caius eum, etſi fortiſſimum virum, mulierem voca-

Cum Ioue contendit.

CCL. Myriades drachmarum.

Coniurati.

bat, eíque, quoties ad ſe veniret, ſignum dabat Cupidinis, aut Veneris, aut aliud eiuſmodi. Caius quidem oraculum acceperat, quo admonebatur, vt Caſſium caueret. Quod cùm ad Caium Caſſium pertinere ratus eſſet, prognatum illo Caſſio percuſſore Cæſaris, ac tum Aſiam obtinentem, eum conſtrictum vinculis accerſiri iuſſit: quanuis ex oraculo hic Caſſius, Chærea intelligeretur. Apollonius autem vir AEgyptius domi eundem eius caſum prædixit, qui ob eam cauſam Romam miſſus, ad Caium eo die perductus eſt, quo ille mortem erat obiturus: ſed dilato paululum ſupplicio, cùm futurum eſſet, vt non multo pòſt puniretur, conſeruatus eſt. negotium verò ſic confectum eſt. Caius dies feſtos agebat in Palatio, & ſpectaculum edebat, cúmque ipſe comederet, & epulum aliis daret, Pomponius Secundus conſul cibum capiebat ad pedes eius, eóſque frequenter oſculabatur. Pòſt vbi Caius ſaltare & tragœdias agere voluit, Chærea nihil cunctandum ratus, vt eum animaduertit exeuntem è theatro, inſpiciendorum puerorum cauſa, quos ex Græcia atque Ionia nobiliſſimos acciuerat ad canticum de ſuis laudibus canendum, concluſum in paruum & anguſtum locū interfecit: quo facto, nemo eorum qui aderant præſentes, manus ab illo abſtinuit, ſed mortuum confecerunt vulneribus: nōnulli etiam carnem eius deguſtauerunt, eiúſque vxorem ac filiam ſubitò occiderunt. Ita Caius, cùm ea quæ ſuprà ſcripta ſunt, feciſſet annis tribus, menſibus nouem, diebus octo & viginti, tandem re ipſa ſe non eſſe deum intellexit. Recordabantur, qui tum aderant, eius quod aliquando ad populum dixerat, Vtinam vnam ceruicem haberetis, ſimul oſtendebant, ſibi complures manus, ei vnam ceruicem eſſe. Interfecto Caio, prætoriani milites conturbati concurſantéſque quærebant, quis eum occidiſſet. Hos Valerius Aſiaticus vir conſularis præter opinionē ſedauit. aſcendit enim in excelſum atque editum locum, atque inde vociferatus, Vtinam, inquit, eum ego interfeciſſem. Quibus verbis obſtupefacti, tumultuari deſierunt.

Claudius.

CLAVDIVS hoc modo imperiũ adeptus eſt. Sublato Caio, conſules præſidiis in omnibus locis Vrbis collocatis, ſenatum vocauere in Capitoliũ: dictæ ſunt ibi multæ & variæ ſententiæ, quòd multi exiſtimabant reſtituendam eſſe remp. quòdque pleriſque in regno eſſe oportere videbatur: & quòd alii hunc Imperatorem, illum alii deſignabant. Quibus in rebus reliqua parte diei noctíſque conſumpta, cùm nihil adhuc perfectum eſſet, pauci milites palatium ingreſſi prædandi cauſa, Claudium in obſcuro angulo latitantem inuenerunt. nam quòd fuerat vnà cum Caio, propterea in illo tumultu formidabat. Hunc illi principiò aliũ, quàm erat, eſſe arbitrati, ſecúmque aliquid habere, foras extrahunt: pôſt vbi agnoſcunt, Imperatorem ſalutant, eúmque ad exercitum ducũt, ac vnà cum cæteris militibus, quòd ſtirpe regia ortus, & vir bonus habitus eſſet, regnum ei deferunt. Conſules ſtatim ad eum nonnullos, atque imprimis tribunos plebis mittunt, mandántque, nequid eiuſmodi committat, vtque velit ſub imperio ſenatus populíque Romani, & legum authoritate viuere. Verùm vbi ſe deſertos eſſe vident ab iis militibus, quibus antea fulciebantur, ipſi quoque aſſentiri cœperunt, eíque decernere omnia quæ ad principatum eius ſpectare videbãtur. Itaque Tiberius Claudius Nero Germanicus, filius Druſi Liuiæ filii, ſummum principatum adeptus eſt, cùm antè nullo vnquã in imperio cognitus fuiſſet, niſi quòd conſulatum geſſerat. Degebat eo tempore annum quinquageſimum, erátque vir non malo ingenio, præterea eruditus in literis: nam commentarios ſcriptos reliquit: valetudine verò & natura infirmior, tremulóque capite & manibus, ita vt ob eam cauſam voce hæſitaret. Is ſella operta primus Romanorum eſt vſus, atque ex eo nunc omnes non modò Imperatores, ſed nos quoque conſulares viri ſella vehimur. Nam antea quidem Auguſtus & Tiberius ſellis quibuſdam paruis, qualibus adhuc mulieres vtuntur, interdum vehebantur. Claudius homo in cæteris minimè quidẽ malus, æqualibus familiaribus ſuis atque mulieribus palàm inſeruiuit, quòd à puero lãguens & timidus educatus erat, ob eámque

cauſam,

cauſam, plus quàm eſſet reuera, ſe ſtupidum eſſe ſimulabat, ídque ipſe aliquando in ſenatu confeſſus eſt. Propter verò concubitus ſuos cum mulieribus nihil libero homine dignũ poſſidebat. parabãtur ei inſidiæ in conuiuiis & cõcubitibus, quibus vtriſque maximam operam dabat, cùm capi facilè poſſet illis temporibus. Erat vſque adeò timidus, vt perterritus ſæpenumero nequiret, quid ſibi faciendũ eſſet, animaduertere. Quæ cùm familiares eius cognoſcerent, eum magis agitabant, perterrefaciebántque, vt ex eo fructus caperent maximos. Iidem tam magnum timorem iniiciebant reliquis hominibus, vt (ne pluribus verbis agam) cùm multi eodẽ die ad cœnam eſſent à Claudio & ab illis vocati, illo quaſi ob aliam cauſam prætermiſſo, apud iſtos cœnatum venirent. Itaque Claudius abſque iis ſceleribus, quæ commiſit iſtorum cauſa, in cæteris cõmodus & bonus Imperator fuit. Chæream verò & paucos alios interfecit, propterea quòd rebus ſuis longo tempore antè proſpiceret: ídque fecit, non vt Caium vlciſceretur, ſed quòd eos diceret ſibi inſidias feciſſe. Erat Claudius, quod pertinet ad pecuniam faciendã, admirabilis: abſtinebat enim ab omni ſordida exactione pecuniæ, modeſtiámque & temperantiam Populi Romani plurimi faciebat. Nam nimias delitias, quæ fuerant Caii temporibus, ſuſtulit, latis legibus quæ ad eam rem ſpectare viderentur. Cauponas enim, in quibus compotare ſolebant, euertit, vetuítque ne caro cocta, aut aqua calida vſquam vẽderetur, atque in eos qui non obtemperarent, animaduertit. Per id tempus ingens fames fuit, qua in re tãta fuit Claudii prouidentia, vt ea non ſolùm iis qui tum erant, ſed etiam poſteris vilem annonam fecerit. Nam cùm ferè frumentum omne aliunde ad populum Romanum adueheretur, neque regio quæ erat ad Tiberis oſtia, tutas ſtationes & portus commodos haberet, forétque propterea inutile maris imperium: cúmque præter id quod aduectum fuerat opportunis temporibus, & in horreum repoſitum, hyeme nihil importaretur, atque ei qui in hac re vellet periculum ſuſcipere, malè ſuccederet: Claudius his cognitis rebus, portum ædificare inſtituit: nec eum deterruit quòd præfecti fabrûm, cùm interrogarentur, quantos ſumptus ea res poſtularet, reſponderunt tam magnos, vt nollet eum portum facere: ſperabant enim eũ cognita ſumptus magnitudine, ſi prædixiſſent, à propoſito deterreri. Sed is nihilo minus ſibi faciendum putauit, induxítque in animum rem dignam gloria, atque magnificentia populi Romani. Primùm quòd loco non paruo

Mulieribus deditus Claudius.

Ingens fames.

Portus.

perfoſſo in continenti, iactiſque circùm vndique fundamentis, eò mare intromiſit: deinde in ipſo mari factis vtrinque magnis aggeribus, ac multo mari concluſo, in eo inſulam fecit, atque in ea turrim ædificauit, ex qua lumen nauigantibus nocturno tempore præberetur. Is locus, vt eſt, ità patria lingua Portus appellatur. Exhibuit crebrò ludos gladiatorios, quibus valde delectabatur. præter cætera libenter ſpectabat ſub prandii tempus eos qui in medio theatro dilaniabantur: etſi leonem doctum hominem comedere, plebíque ob eam cauſam gratum interfecit, quòd non deceret populum Romanum huiuſmodi ſpectacula videre. Igitur cùm ſoleret expleri ſanguine & cædibus, multas ſubitas & temerarias cædes fecit. In cauſa fuerunt Cæſariani, vxórque eius Meſſalina, quæ temeritate atque intemperantia omnes fœminas ſuæ ætatis ſuperauit. Nam iſti cùm aliquem interfectum eſſe cuperent, Claudium perterrefacere ſolebant, vt hac ratione facerent omnia, quæ ſibi collibuiſſet.

Portus.

Itaque Claudius cùm ſæpe repentino metu perterritus occidi aliquem iuſſiſſet, eundem paulò pòſt, cùm ad ſe rediiſſet, requirebat, quem dum iam interfectum eſſe cognoſceret, adeò grauiter dolebat, vt eum facti maximè pœniteret. Harum cædium initium fuit à Caio Appio Siluano, quem virum nobiliſſimum accerſi atque interfici iuſſit, propterea quòd Meſſalinã offenderat libidinoſam & petulantem fœminam, cum qua coire noluerat, quódque Narciſſo liberto Claudii propter illam infenſus & irat᷒ erat. finxit Narciſſus ſe in ſomnis vidiſſe Claudium ab eodem Appio necari, eíque in lecto adhuc recumbenti ſomnium tremebundus narrauit: quo facinore aucto à Meſſalina & exaggerato, Appius propter ſomnium occiſus eſt. Poſt cuius cædem populus Romanus nihil amplius de Claudio bene ſperauit. Itaque factum eſt, vt Vincranus & Furius Camillus præſides prouinciarum contra eum coniurauerint. Qua ex re Claudio tantus timor iniectus eſt, vt imperium eis vltrò ferè ceſſerit: ſed illi perierunt deſerti à militibus, ob eámque cauſam complures non ſolùm viri, ſed etiam fœminæ mortem obierunt. Etenim propter crebras calamitates eò ventum erat, vt nihil amplius virtus eſſe putaretur, quàm fortiter & glorioſè mortem oppetere, Claudius hunc verſum perpetuò ſignum militibus dabat,

Furius Camillus.

Ἄνδρ' ἀπαμύνασθαι, ὅτε τις πρότερος χαλεπήνῃ. Oportere in eum animaduertere, qui prius moleſtiam exhiberet. Multa eiuſdem generis in ſenatu Græco ſermone dicebat.

Sed cùm Lyciis aliquando reſponderet, vnum ex legatis qui olim Lycius, tum ciuis Romanus erat, Latina lingua interrogauit, eíque non planè intelligenti quod ipſe dixiſſet, ciuitatem ademit, dixítque eum qui non haberet huius linguæ ſcientiam, non oportere ciuem Romanum eſſe. Poſtquam enim Romani externos homines in ciuitatem receperũt habuerúntque in honore, id beneficium à Claudio peti, emíque à Meſſalina & Cæſarianis cœptum eſt: quod cùm primò magno pretio vẽderetur, poſtea adeò facile & vile factum eſt, vt vulgò diceretur eum qui vaſa vitrea, & ea quidem fracta dediſſet, ciuem Romanum fore. *Ciuitatis donatio.* Meſſalina libidinoſa & intemperans fœmina cæteras mulieres cogebat luxurioſè & petulanter viuere, efficiebátque vt multæ in palatio viris ſuis præſentibus ac videntibus cum adulteris coirent, earúmque viros ipſa diligere, ac honoribus & dignitatibus augere: cæteros qui id non paterentur, odio habere ac modis omnibus perdere ſolebat. Claudius multo tempore harum rerum ignarus fuit, propterea quod Meſſalina ancillulas quaſdã ei ſuggerebat, cum quibus rem haberet: & quos ſuſpicabatur iſta Claudio ſignificaturos partim beneficiis, partim propoſitis ſuppliciis prouidebat ne id faceret. *Meſſalinæ libido.* Cùm autem ſeditio in exercitu facta eſſet, Claudius ad eam ſedandam Narciſſum miſit: ſed poſtquam is in tribunal conſcendit orationem habiturus, milites ob eam cauſam multo magis irati ſtatim exclamauerunt, ἰὼς Σατουρνά, id eſt diem feſtum Saturni, quòd eum diem ſerui ornatu dominorum celebrent. Itaque indignati Narciſſi cauſa, Plautio Imperatori ſuo obedientes in Britanniã traiecerunt. In eo bello Britannico Veſpaſianus, vnus ex legatis Plautii, præclarè ſe geſſit, ad quem cùm eſſet profectus Claudius, hoſtibus cum quibus congreſſus eſt, ſuperatis, captíſque eorum regiis, Britannicus cognominatus eſt. *Veſpaſianus.* Meſſalina verò amore cuiuſdam ſaltatoris capta, cùm ei perſuadere non poſſet vt ſecum coiret, petiuit à Claudio viro ſuo, vt illum ſibi obſequi iuberet, tanquam ipſi in quibuſdam aliis rebus opera eius neceſſaria foret. Is, poſtquam ei Claudius præcepit, vt omnia quæ Meſſalina imperaret, libenter faceret, cum illa rem habuit, tanquam id quoque ſibi imperatum fuiſſet. id enim Meſſalina ſæpe in multis aliis fecit. nam quaſi Claudio conſcio ſinentéque ei petulanter viuere, mœchabatur. Claudius vt præuidit ſuo natali die defectionem ſolis futuram, veritus ne tumultus ob eam cauſam concitaretur, ſcripſit aliquanto tempore antè, non ſolùm defectionem fore, & quando, aut quanta eſſet futura: *Solis defectio.*

ſed etiam cauſas ſcripſit, propter quas id eſſet neceſſariò euenturum. Cauſæ hæ ſunt. Luna, vt creditum eſt, mouetur ad curſum ſolis, ſiue ſtatim poſt eum: ſiue Mercurius & Venus interiecti ſint. Mouetur autem in longitudinem, vt ſol, atque in altitudinem, vt etiam ille fortaſſis: poſtremò in latitudinẽ, quod ſoli nullo modo accidit. Cùm igitur ea ſupra conſpectum noſtrum ſimul cum ſole fuerit rectis lineis, ac ſub eius ſplendore curſum ſuum habuerit, radios eius, qui terram attingunt, etſi non eodem modo apud omnes gentes occultat: nec verò id facit in locis omnibus. nam ſol perpetuò ſplendorem ſuum habens, eum nunquã deſerit: ex quo fit, vt totus videatur, iis quibus luna ita oppoſita non eſt, vt ipſum obſcurare poſſit. Hæc quidem de ſolis defectione dicuntur. Luna verò (nec enim alienum erit à propoſito de ea dicere, poſtquam in hunc ſermonem incidimus) quotieſcunque ſoli oppoſita fuerit (id quod ei, cùm plena eſt tantummodo, perinde atque ſoli, cùm ipſa noua eſt, contingit) atque in vmbram terræ cono ſimilem inciderit: quod fit, quoties media in latitudinem mouetur, tunc ſolis priuatur ſplẽdore, & qualis eſt natura, conſpicitur. atque hæc eiuſmodi ſunt.

Lunæ defectio.

Cæterùm Meſſalina apud ſe amatorem habebat abductum à Theatro, de quo cùm ſermo apud populum haberetur, quòd non ſaltaret amplius: Claudius miratus iurabat eum ſecum non fuiſſe. Itaque omnes magnam moleſtiam capiebant, quòd vnum Claudium neſcire intelligerent ea quæ gerebantur in Palatio, quæque iam apud hoſtes percrebuerant, tamen ea nihilo magis aperiebant, quòd Meſſalinam reuererentur, & amanti parcerent. cuius ars tantum ſatiſfaciebat populo, quantũ Meſſalinæ forma eiuſdem placebat. erat enim ſaltator egregius. Hic, cùm ab eo populus aliquando magno ſtudio contenderet, vt ſaltaret in celebri fabula, de ſcena quaſi per trãſennam populum aſpiciẽs, ita reſpondit; Non poſſum, inquit, nam cum Oreſte dormiui. Sequenti anno Claudius quartùm, Lucius Vitellius tertiùm conſules facti ſunt. Is annus erat ab Vrbe cõdita octingenteſimus. Eo tempore Claudius quoſdam ſenatu mouit, è quibus complures ex Vrbe proficiſci cogitabãt, ſed inopia rei familiaris libenter poſtea remanſerunt. Idem multos in ſenatorium ordinem cooptauit, in quorum numero fuit Sardinius Gallus, qui principiò cùm poſſet ſenator eſſe, Carthaginem migrauit. Cui accerſito diligenter, Claudius, Ego te, inquit, aureis vinculis conſtringam. Itaque ille deuinctus dignitate, in Vrbe remanſit. Claudius quanuis libertos alienos,

Sardinius Gallus.

quoties eos deliquiſſe cognouerat, acriter puniret, tamen erga ſuos maximè affectus erat. Nam cùm ab hiſtrione tritum illud in Theatro quãdoque diceretur, ἀφόρητος ἐστι ὁ εὐτυχῶν μαστίγιας, Intolerabilis eſt fortunatus verbero: & ob eam cauſam in Polybiũ libertum eius omnes oculos conieciſſent, íſque magno clamore reſpondiſſet, dictum eſſe ab eodem poeta, ὅτι βασιλεῖς ἐγένοντο οἱ πρὶν ὄντες αἰπόλοι, Qui antea paſtores fuerant, eos poſtea reges eſſe factos: in eum ipſe non animaduertit. Cúmque ad eum perferretur illos ſibi inſidias parare, cæteris pro nihilo habitis reſpondit, nõ eodem modo à pulice, & fera bellua caueri oportere. Aſiaticus verò apud eum condemnatus eſt, parúmque abfuit quin abſolueretur. nam cùm negaret factum, ſéque neminem ex iis, qui contra ſe teſtimonium dixerant, noſſe confirmaret: miles qui ſe vnà cum eo dicebat fuiſſe, interrogatus quis eſſet Aſiaticus, caluum quendam, qui tum fortè aderat præſens, oſtendit, nam id ſignum eius tantummodo didicerat. quamobrem cùm magnus riſus concitatus eſſet, Claudiúſque eum liberare ſtatueret, Vitellius, quo Meſſalinæ rem gratam faceret, ſe ab Aſiatico rogatum eſſe dixit, vt ſibi liceret mortis genus eligere. Quod cùm Aſiaticus audiuiſſet, conſcius culpæ, ratúſque ſe iam condemnatum eſſe, mortem ſibi conſciuit. Eodem anno parua inſula prope Thiram inſulam, quæ nunquam antea viſa fuerat, inuenta eſt. Sed cùm multi ſeruos ſuos morbo laborantes non modò negligenter tractarent, verùm etiam domo expellerent, legem tulit, qua lege omnes huiuſmodi qui conualuiſſent, liberos eſſe iuſſit. Cùm autem Veſpaſianus in Britannia obſideretur à Barbaris, atque in extremum periculum veniſſet, Titus filius eius patris ſaluti metuens, incredibili audacia eum obſidione liberauit, fudítque barbaros, eóſque longius inſecutus occidit. Plautius de bello Britannico, quod bene fœliciterque geſſerat, laudatus à Claudio, triumphauit. Cneus verò Domitius Corbulo, qui prætor in Celtica exercitibus in vnum conductis vexabat multos, eóſque præſertim qui Chauchi nominantur, è ſolo hoſtili à Claudio euocatus eſt. Cognita enim eius virtute, exercitationéque armorum, amplius eum augeri non permiſit. Quod vbi Corbulo intellexit, in vrbem reuerſus eſt: prius tamen exclamauit, veteres duces fortunatos eſſe, quibus liceret eſſe fortibus ſine periculo, ſe autem inuidia à Cæſare prohiberi. Claudius tamen ei vt triumpharet, conceſſit, eundémque poſtea exercitui iterum præ-

Aſiaticus.

Edictũ Claudij de ſeruis ægrotantibus.

Cn. Domitius Corbulo.

fecit. Quem cùm ille accepiſſet, eodem modo exercebat milites: & quoniam eo tempore pax erat, agrum qui inter Rhenũ & Meſam interiacet, ab illis perfodi curauit. is ager patet ad millia paſſuum XXI. ídque fecit ne inundante Oceano flumina reſtagnarent. Interea Meſſalina, cui non ſatis erat adulteria committere & ſcortari, iam enim cubiculum habebat in palatio, in quo ſe & primarias fœminas proſtituebat, cupiuit pluribus viris iuſtis & legitimis nubere. Itaque nupſit Caio Silio, harúmque nuptiarum conuiuium magnificum & ſumptuoſum fecit, eíque regiam domum donauit, in qua congeſſit omnes Claudii theſauros pretioſiſſimos, eúmque ad extremum conſulem deſignauit. Quæ cùm audirentur & viderentur ab omnibus, ea ſolus Claudius ignorabat: qui cùm Hoſtiam eſſet profectus vt rei frumentariæ prouideret, Meſſalina Romæ relicta ſimulatione ægræ valetudinis, cõuiuiũ ornauit magnificè & ſplẽdidè, in eóque omnia libidinoſè & petulanter fecit. Itaq; Narciſſus Claudio, cùm ſolus eſſet, per pellices ipſius omnia quæ gererentur, ſignificauit: quibus cognitis rebus Claudius in Vrbem ſubitò reuerſus, magnum numerũ hominum, ſed imprimis amatorem Meſſalinæ occidit: pòſt ipſam quoque Meſſalinam iugulauit: nec multo tempore pòſt Agrippinam neptem ſuam & matrem eius Domitii qui Nero cognominatus eſt, in vxorem duxit. Erat enim fœmina egregia forma, ad quam ipſe antea ſæpenumero accedebat, eáque cum Claudio vt patruo ſola cõuerſabatur libidinoſius quàm neptẽ deceret. Igitur Agrippina, vt primùm regalem poteſtatẽ habuit, Claudium ſibi deuinxit (erat enim acris fœmina & induſtria in rebus gerendis) eóſque quos à Claudio diligi animaduerterat, minis atque beneficiis ſuos fecit. Ea Claudio liberos habenti perſuaſit vt filiũ ſuum adoptaret, eúmque interim ad principatum exercebat, dum à Seneca inſtitui atque erudiri curaret. Huic etiam quàm maximas opes comparauit: nihil enim tam paruum erat aut vile, quod pecuniæ cauſa non faceret, colebátque eos qui aliquãtum locupletes erant, & complures ob eandem cauſam occidebat: multas illuſtres & nobiles fœminas nonnulla inuidia perdidit, in quarum numero fuit Lollia Paulina, quæ ab ea propterea necata eſt, quòd ſe Claudio nupturã eſſe aliquando ſperauerat, cuius caput ad ſe perlatum cùm non agnoſceret, os eius manu ſua aperuit, vt dentes inſpiceret, quos illa non perinde vt cæteræ ſolent habuerat. Itaque Agrippina repentè altera Meſſalina facta eſt, præſertim cùm ſenatus ampliſſimos honores ei

Cupit Meſſalina pluribus viris nubere.

Meſſalina iugulatur.

Agrippina.

decerneret, & imprimis, vt in conuentibus publicis carpento vteretur. Sed cùm Claudius Neronem filium eius adoptaſſet, eúmque ſibi poſtea generum faceret emancipata filia, ne fratres matrimonio coniungi viderentùr, magnū prodigium extitit. nam eo die cœlum ardere viſum eſt. Cupiuit Claudius nauale prælium in quodam lacu apparare, cuius muro de lignea materia ædificato, defixíſque trabibus, eò magnam hominum multitudinem coēgit. Ibi cæteri arbitrio ſuo, Claudius autem & Nero militari veſte induti fuerunt, Agrippina aurea chlamyde fuit ornata. Qui eo prælio nauali dicertaturi erant, damnati fuerāt rei capitalis. Erant vtrinque quinquaginta naues, alteri Rhodii, Siculi alteri nominabantur. Hi principio ſimul omnes Claudium ſalutauerūt his verbis, Salue Imperator, pereuntes ſalutamus te. pòſt vbi ſalutem impetrare non potuerunt, fuitque mandatum, vt, quemadmodum iuſſi fuerant, dimicarent: eruptione facta, non ſe prius adorti ſunt, quàm fuerunt neceſſitate coacti. Narciſſus verò adeò Claudio familiaris erat, vt cùm Bithynii contra Iunium Cilonem qui ipſis præfuerat, exclamarent, dicerēntque eum magnis muneribus corruptum fuiſſe: & Claudius eos qui circunſtabant rogaret quid dicerent (non enim propter tumultum intellexerat) Narciſſus mentiēs, eos magnas gratias habere Iunio reſpondit: Claudius Narciſſum vera dicere arbitratus, Iunium eis præeſſe alterum biennium iuſſit. Agrippina ſæpenumero ſedens in ſuo tribunali, Claudio aſſidebat, cùm is legatos audiret, aut eis reſponderet. quo genere ſpectaculi nullū erat ſanè pulchrius. Claudius iratus aliquando Iudæo Gallo oratori cauſam apud ſe agenti, iuſſit eum in Tiberim proiici, à quo tum, cùm ius redderet, non longè aberat. Hac in re Domitius, qui omnes patronos cauſarum ſuæ ætatis ſuperabat, perbellè iocatus eſt. nam cùm is qui erat à Iudæo deſtitutus, opem ab eo peteret, ita reſpondit Quis tibi nuntiauit, inquit, me melius quàm illum natare? Cæterùm Claudius iratus propter ea quæ ab Agrippina fiebant, quæque iam ad ipſum perferebantur, requirebat Britannicum, quem illa ſæpenumero de induſtria in conſpectum patris propterea venire nolebat, quòd Neroni filio ſuo quem ex Domitio priore marito habebat, imperium parare conaretur. Quam rem Claudius cùm perferre non poſſet, parabat eam de medio tollere, & filium ſuum ſucceſſorem imperii deſignare. Quo cognito Agrippina metuens, eius conſilium præuenire ſtatuit. Itaque vt cognouit ei propter vinum noceri non poſſe, multū enim

Narciſſus.

Facetè dictū.

bibebat, nec propter aliam rationem viuendi: qua plurimum Imperatores vtuntur, vt ſalutem tueantur, Locuſtam veneficam mulierem, eámque celeberrimam accerſi, ac per eam venenũ, cui remedium adhiberi non poterat, in boleto parari iuſſit. Quo facto Agrippina cœpit ex cæteris boletis comedere, illum verò, in quo venenum erat, maximũ atque pulcherrimũ, vt Claudius comederet, perfecit. Ita ille ex inſidiis captus, ex conuiuio, quaſi vino confectus, exportatus eſt, id quod antea crebrò factum fuerat. Noctu autem poſteaquam obmutuiſſet atque obſurduiſſet, mortuus eſt tertio Idus Octobris. Vixit annos LXIII. regnauit annos XIII. menſes VIII. dies XX. Id Agrippina facere potuit, quod Narciſſum præmiſſerat in Cãpaniam, vt aquis quæ erant in ea regione ad podagrã vteretur. nec enim ideo præſente cõfeciſſet, quòd ille domini cuſtos vigilantiſſimus erat. Idémque poſt mortem Claudii ſublatus eſt, homo illis quidẽ temporibus omnium hominũ potentiſſimus: habebat enim aureorum plus quàm quadrageſies centena millia, applicabántque ſe ad eũ ciuitates regéſque. Is priuſquam iugularetur, facinus præclarũ fecit. Nam arcanas literas, quas Claudius contra Agrippinã & nonnullos alios ſcripſerat, & quas ipſe cui ea cura incumbebat, apud ſe habebat, omnes cõbuſſit. Itaq; Claudius mortuus eſt, cuius mortem hæc denunciare videbantur. Nam cometa longo tempore viſus eſt, pluitque ſanguinem, & fulmen de cælo in ſigna prætorianorum militũ cecidit, templúmq; Iouis victoris ſua ſpõte apertũ eſt: denique ex ſingulis generibus magiſtratuum ſinguli mortui ſunt. Claudius eundem honorẽ ſepulturæ & reliquorũ omnium, qui Auguſto habitus fuerat, adeptus eſt. Tũ Agrippina & Nero eum ſe lugere ſimulabant, quẽ necauerant, atque in cælum efferebant eum, quem in conuiuio ex inſidiis ſuſtulerant. Itaque Lucius Iulius Galio Senecæ frater facetè & vrbanè dixit (ſcripſit etiam Seneca librum, quem ἀποκολοκύντωσιν quaſi immortalitem quandam nominauit) ſed ille cùm multa dixiſſe fertur, tum hoc imprimis. Nam cùm eſſet conſuetudo necatos in carcere trahi à carnificibus in forum magnis quibuſdam vncis, deinde in flumen proiici, dixit Claudium vnco in cœlum attractũ eſſe. Ipſius quoque Neronis dictum non indignum memoria videtur. Is dicebat boletos cibũ deorum eſſe, quod Claudius boleto in numerum deorum relatus fuiſſet.

Locuſta venefica.

Prodigia.

NERO

Nero.

POST Claudii mortẽ Britannicum optimo iure imperio ſuccedere oportebat, quòd erat eius naturalis & legitimꝰ filius, quódque valebat viribus corporis,& flore ætatis vigebat. Iure autem ciuili propter ius adoptionis imperium ad Neronem quoque pertinebat. Sed nullum ius profectò plus poteſt, quàm arma. Vt enim quiſque potentiſſimus eſt,ita iuſtiſſimè dicere omnia & facere videtur. Itaque Nero tabulis teſtamenti Claudii de medio ſublatis, nõ ſolùm eſt imperium adeptus, ſed etiam Britannicum,& ſorores eius interfecit:quis enim calamitates cæterorum hominum facilè deploret? huic autem imperium antè hoc modo ſignificatum eſt. Cùm natus eſſet prima luce,antequam ſol ortus eſſe videretur, radii circum eum fulſerunt: qua ex re tum etiã animaduerſo ſtellarum curſu,qui tum erat, atque earum coniunctione quidam aſtrologus duo ſimul prædixit, eum regnaturũ eſſe,& matrem necaturum.Quod cùm Agrippina intellexiſſet, *Agrippina.*
demens ſubitò exclamare cœpit, Me verò inquit occidat,dum regnet. Cuius quidem rei futurum erat,vt eam maximè pœniteret. Sed plerique hominũ adeò ſtulti ſunt,vt ſi bona ſe ſperent adepturos, quæ cum malis coniuncta ſint, ſtatim incenſi cupiditate melioris, quod peius eſt, negligant: cùm autem, id quod malum erat,aduenerit,adeò grauiter & moleſtè ferunt,vt ſe maximè cupiãt ab optimis quibuſque rebus abſtinuiſſe. Porrò nequitiam & petulantiam Neronis Domitius pater non ex *Domitius pater Neronis.*
vaticinio,ſed ex ſuis & Agrippinæ moribus prædixit.Nõ enim, inquit, fieri vllo modo poteſt, vt ex me & illa vir bonus naſcatur.Progrediente verò tempore propter exuuias ſerpẽtis ad ceruicem Neronis pueri inuentas,vates prædixere eum ab homine ſene magnam potentiam accepturum. Serpentes enim poſitis exuuiis,vnà exuere ſenectutem exiſtimantur. Natus erat decem & ſeptem annos,cùm imperare cœpit:deinde profectus ad exercitum,lectis iis omnibus,quæ Seneca ſcripſerat, militibus,quantum eis Claudius dederat,promiſit.Quæ autem legit in ſenatu ab ſe,atque eodẽ Seneca ſcripta, tantam vim habuerunt,vt decreto ſenatus inſculperentur in columna argentea, ac

quotannis in creandis nouis conſulibus legerentur. Quibus rebus omnibus id agebant, vt tanquam ad certum quoddã præſcriptum optimè regerentur. Agrippina principio adminiſtrabat omnia quæ ad principatum ſpectabant: ambo vnà exibant foras, ſæpenumero eadem lectica vehebantur: quanquam illa magna ex parte vehi, hic conſequi ſolebat: illa reſpondebat legatis, literáſq; ad populos, & principes, & reges mittebat. Quod cùm diu factum eſſet, ferre grauiter cœperunt Seneca & Burus homines ſapientiſſimi, & apud Neronem maximæ authoritatis. Horum alter prætorianis militibus præerat, alter doctor eius erat. Itaque commodam occaſionem nacti, huic rei finem impoſuerunt. Cùm enim legati Armeniorum veniſſent, vellétque Agrippina in tribunal, ex quo Nero cum eis colloquebatur, aſcendere, eámque illi appropinquare viderent, adoleſcenti, vt antè deſcenderet, & ad matrem excipiendam procederet obuiam, perſuaſerunt. Quo facto non ſunt reuerſi, alia ſimulata cauſa, ne barbaris hanc labem ignominiámque Imperii patefaceret: cúmque perfeciſſent poſtea, vt ne deinceps permitteretur ei cura rerum publicarum, ipſi omnem potentiam conſecuti ſunt, quam quouſque obtinere potuerunt, omnia ſunt ab iis optimè & iuſtiſſimè adminiſtrata. Nero enim otium & trãquillitatem vitæ ſecutus, nõ facilè negotiis implicabatur, eúmque illi voluptatibus ſinebãt indulgere: vt cùm expleuiſſet cupiditates ſuas ſine magno reipublicæ detrimento, conſilium mutaret: quaſi neſcirent præfractos iuuenum animos, educatóſque in ſecura voluptate, & maxima licentia non modò expleri non poſſe, ſed ex iis multo magis corrumpi. Is primò tantummodo conuiuia faciebat, cum libidinoſis luxurioſè viuebat, crebrò ebrius erat, amabat. Sed poſtquam nemo increpauit eius libidinem, nec reſpublica propterea peius adminiſtrabatur, putauit ſe non ſolùm eam benè gerere, ſed etiam magna commoda ex ea capere poſſe. Itaque cœpit partim contemnere, præſertim cùm crebrò audiret à familiaribus ſuis, Tu hæc pateris? tu hos times? ignoras te Cæſarem eſſe? téque illorum poteſtatem habere, non illos tui? partim contendere, ne matri cederet, tum erubeſcere quòd Seneca & Buro prudentiſſimis hominibus inferior eſſe videretur. denique omnia eorum præcepta prætermittere atque negligere, & ad mores ac inſtituta Caii ſe conferre: quem vt primùm imitari ſtatuit, facillimè ſuperauit: exiſtimauit Imperatoriæ maieſtatis ac poteſtatis eſſe, efficere vt nullius rei ne viliſſimæ quidem indigeret. Qua ex re cœpit, vt

par eſt, magnã pecuniam conſumere, multa per iniuriam quærere, multa per vim eripere: nec enim paruo aut abiecto animo erat. Cuius rei argumēto eſt, quòd cùm prætoriano militi, qui libros imperii eius adminiſtrabat, dari iuſſiſſet aureorum centum millia, eáque Agrippina, vt ipſum intuentem ſummã tantæ pecuniæ pœniteret, vno in loco coaceruaſſet, interrogauit, quantum eſſet numeratum, cognitáque ſumma, eam duplicari iuſſit. Non enim putaui, inquit, me tam exiguum munus dediſſe. Id verò multo magis perſpicuũ eſt ex magnitudine ſumptuum, quos fecit. Siquidem theſauros quos habebat in thalamo regio, ita exhauſit, vt ei ſtatim opus fuerit nouis redditibus. Itaque non ſolùm exegit noua vectigalia, ſed etiam inhiauit locupletum facultatibus, quas per iniuriam abſtulit à multis, eorúmque nonnullos occidit. Sed cùm Nero in ſumma talis fuerit, ſupereſt, vt de ſingulis eius factis dicamus. In primis igitur curſu & certaminibus equorum delectabatur, ita vt ob eã cauſam inſignes equos victores, & iam ſenio confectos ſtola forenſi nõ ſecus quàm homines ornaret, eóſque honeſtabat pecunia ſtipendii loco. Quamobrem cũ propter hoc Neronis ſtudium, ii qui equos alebant vnà cum aurigis ſuperbè extollerentur, ac proinde prætoribus ſæpe & cõſulibus graues iniurias facerent, Aulus Fabricius prætor vti noluit illis, iuſta mercede cũ quibuſdam certare recuſantibus, ſed canes doctos currus agere pro equis introduxit. Quo facto qui albo, quique fuluo ornatu erant, ſtatim currus dimiſerunt: cúmque praſini & veneti nihilo magis exirent, Nero præmia equis propoſuit. Itaque ludi Circenſes peracti ſunt. Interea grauiter ferebat Agrippina, quòd non amplius in eos qui erant in Palatio, præſertim propter Acten imperium teneret. Fuerat Acte empta ex Aſia, cuius amore Nero ita captus erat, vt ea peruenerit in familiã Attali, ac Neroni Octauia vxore multo charior fuerit. His de cauſis præſertim, aliíſque Agrippina ægrè ferẽs, primò admonere Neronẽ conatur, eóſque qui cum ipſo verſabantur, partim verberibus caſtigat, partim procul amouet. Pòſt vbi ſe nihil proficere cognouit, multo grauius tulit, aítque, Ego te Imperatorẽ feci: tanquam poſſet ei principatum arbitratu ſuo adimere: neſciebat enim ſummũ imperium poſtquam eſt à priuato alicui delatum, ſtatim deficere eum qui detulit, & ad eum qui accepit, contra eum qui dedit, transferri. Tum Nero Britannicum veneno ſuſtulit, cuius corpus vt vidit propter venenum liuore decoloratum eſſe, gypſo obliniendum curauit: cúmque per fo-

CCL. Myriades drachmarum.

Donum Neronis duplicatũ.

Acte, Mulier.

rũ eius efferretur, maximo imbri de cœlo omne gypſum, quod adhuc molle & tenerũ erat, ſublatũ eſt, vt nefarium ſcelus non ſolùm audiretur ab omnibus, ſed etiam apertũ ante omnium oculos poneretur. Poſt hæc incipit palàm inſanire, multa domi, multa in ſuperiore parte vrbis, noctu atque interdiu latitans libidinoſè facere, in cauponas ingredi, & vt priuatus omnia loca peruagari. Quæ ex re multis vulnera & graues iniuriæ inferebantur. Iam matri palàm & apertè inimicus erat, fiebátque ex eo, vt multa, quæ quotidie ferè contra ſe dicerẽt facerẽtve, proferrentur extra palatium, licet omnia in ore vulgi non verſarẽtur. Multa variè dici, multáque coniici ex vtriuſque nequitia atque libidine ſolebant: nam quæ facta fuerant nunquam, pro factis diuulgabantur, quæque aliquo modo credibilia erant, pro veris credebantur. Tum primùm multi cùm viderent eam abſque ſatellitibus, cauebant, ne facti obuiam cum ea ſermones conferrent. Quòd ſi quis ei aliquo caſu atque fortuna occurriſſet, ſtatim nullo habito ſermone diſcedebat. Per id tempus editum eſt ſpectaculum, in quo homines in equis inſidẽtes, magno curſu atque impetu in tauros facto, eos occiderunt: tũ ab equitibus ſtipatoribus corporis Neronis quadringenti vrſi cum trecentis leonibus haſtis trãſfixi ſunt, viríque equeſtris ordinis triginta munus gladiatorium obierunt. Cùm autem hæc apertè faceret, tũ occultè noctu per totam vrbẽ debacchabatur: mulieribus puerı́ſque ſtuprum inferebat, ſpoliabátque eos, qui ſibi fierẽt obuiam, percutiebat, vulnerabat, occidebat. Cúmque hæc faceret, putabat clam homines eſſe, propterea quòd variis generibus veſtium & appoſitis comis vteretur: ſed ex comitatu factı́ſque facilè agnoſcebatur. Nec enim eſſet auſus quiſquam tot & tantas res ſecuro animo facere. Nam domi eſſe nulli tutum erat, Nerone in domos atque officinas inſultante. Itaq; Iulius Mõtanus ſenator cõmotus vxoris cauſa, facto in Neronem impetu, ei multas plagas inflixit, ita vt per multos dies in cõſpectum hominũ non venerit. Quæ res Montano nullum damnũ attulit, cui Nero ne iratus quidẽ omnino fuiſſet, etſi putabat ſe iniuriã accepiſſe, niſi ipſe veniã per literas petiuiſſet. Quibus literis lectis Nero ita reſpõdit, Igitur inquit percutiẽs Neronem interfeciſſet. Cùm autẽ in theatro ſpectacula præberet, primùm eodẽ theatro de repẽte aqua maris expleto, in qua piſces & alia animalia natabant, bellũ nauale Perſarũ cum Athenienſibus fecit: deinde ſubitò aquã eduxit, exiccatóque ſolo rurſum multos pedites, nõ modò binos, ſed etiã cõfertos paribus vtrinq; nume-

ris congredi iuſſit. Poſt hæc ſecuta ſunt certamina iudicialia: ex quibus multi exultauerunt, multi interfecti ſunt. In his Seneca reus factus eſt multorũ ſcelerum, ſed præſertim, quòd cũ Agrippina rẽ haberet. Nec enim in hac re ſolum, ſed in pleriſq; aliis cõtrà facere viſus eſt, quàm philoſophabatur. Cùm enim tyrãnidẽ improbaret, tyrãni præceptor erat: cúmq; inſultaret iis, qui cũ principibus verſarentur, ipſe à palatio nõ diſcedebat. Aſſentatores deteſtabatur, cùm ipſe reginas coleret & libertos, ac laudationes quorundã componeret. Reprehẽdebat diuites is, cuius facultates erãt aureorũ tricies cẽtena millia, quiq; luxum aliorũ damnabat, quingẽtos tripodas habuit de ligno cedrino, pedibus eburneis, ſimiles & pares inter ſe, in quibus cænabat. Ex quibus omnibus ea quæ ſunt iis cõſentanea, quæque ipſe libidinoſè fecit, facilè intelligi poſſunt. Nuptias enim cum nobiliſſima atque illuſtriſſima fœmina cõtraxit: delectabatur exoletis, ídque Neronem facere docuerat, etſi antea tanta fuerat morum ſeueritate, vt ab eo peteret, ne ſe oſcularetur, néve vnà ſecũ cænãdi cauſa diſcumberet. Cum Nerone M. Saluius Otho tanta morũ ſimilitudine & ſocietate ſcelerum coniũctus erat, vt Neroni aliquando dixerit, Tu me quoque Cæſarẽ videbis. Quod dictum ei nihil obfuit, tantum Nero reſpondit, Te verò, inquit, ne conſulem quidem videbo. Huic Sabinã nobilem fœminam abductam à viro, vxorem dedit, cum qua vterque pariter rẽ habebat. Cuius rei cauſa Agrippina metuens, ne ea Neroni nuberet, valde enim amare cœperat, facinus nefarium eſt auſa. Nam quaſi non eſſet ſatis graue dictu, quòd Claudium patruum præſtigiis quibuſdam & libidinoſis aſpectibus atque oſculis in amorem ſuum illexiſſet, tentauit eodem modo Neronem ſub ſuam poteſtatem ſubiicere: quod an verè factum ſit, an propter mores eius confictum, pro certo non habeo: ea verò refero, quæ verſantur in ore omnium, fœminam æqualem & ſimilem Agrippinæ ob hanc cauſam maximè ab eo amatam fuiſſe: ad quam alludens, atque rem aliis aperiens, dicebat ſe cum matre cõſuetudinẽ habere. Hac cognita re, Sabina perſuaſit Neroni, Agrippinam de medio tollere, quòd ab ea diceret ei inſidias parari. Ad id facinus quoque, vt à permultis fide dignis hominibus dictũ eſt, Seneca eum incitauit, ſiue crimen a ſe deriuare cuperet, ſiue Neronem ad nefariam cædem faciendam perducere, vt eũ quàm celerrimè dii hominéſque perderent. Quod facinus cùm palàm facere timerent, nec poſſent eam clam veneno tollere (cauebat enim diligenter omnia) cúmque vidiſſent in thea-

Seneca.

Septem millia quingẽtæ myriades drachmarum.

M. Saluius.

In Agrippinã.

Sabina.

tro nauim per ſe diſſolui,ac belluis quibuſdam emiſſis, rurſum integram & firmam conſiſtere, alteram conſimilem huic ædificari iuſſit. Qua naui ædificata Agrippina maximè foueri, & quibuſcunque rebus poterat,coli cœpit,ne quid ſuſpicata caueret. Sed cùm Romæ nihil facere eſſet auſus, ne ſcelus diuulgaretur,procul in Campaniam profectus eſt,acceptáque matre in ea ipſa naui magnificentiſſimè atque ſplendidiſſimè ornata nauigauit. Id faciebat vt illa in reliquum tempus eodem nauigio vti cuperet. Cúmque Baulos veniſſet, magnificentiſſima conuiuia per multos dies egit: in his matrem amicè & beneuolè accipiebat,ſimulabátque ſe abſentis eius magno deſiderio teneri: præſentē oſculabatur, petere iubebat ſi quid vellet, eíque multa antè quàm peteret,cōcedebat. Poſt cœnæ tempus media nocte eam ſumma beneuolentia complexus, atque oculos eius & manus oſculatus,comitatúſque abeuntem dixit,Mea mater vale mea cauſa,& cura valetudinē tuam, ego quidem certè tua cauſa viuo & regno. Poſt hæc eā tradidit Aniceto liberto,quaſi is eam domum deducturus eſſet in naui,quam ſuprà ad interitum eius comparatam eſſe diximus. Sed mare has futuras tragœdias in ſe perferre nō potuit, neque celare diutius fraudem nefarii ſceleris. Licet enim diſſoluto nauigio Agrippina in mare ceciderit, non tamen mortua eſt. Nam cùm in tenebris eſſet,& plena vini, ac nautæ remis ſic in eam vterentur, vt Aceroniam Pollam, quæ vnà nauigabat, interfecerint, tamen ea ſalua & incolumis euaſit. Poſtquam domum venit,omnia diſſimulauit. nec enim patefecit inſidias,ſed nūtios de iis rebus ad filium celeriter miſit, quas ſibi caſu & fortuna dicebat eueniſſe, quódque ſalua eſſet,ad eum διαγγῖνα mittere. His auditis rebus Nero impotenti animo nuntium puniuit, tanquam ad ſe interficiendum veniſſet. Mox Anicetum vnàcum nautis aduerſum matrem ire iubet,nec enim hāc cædē prætorianis credidit.Hos vt vidit Agrippina,cognouítque quamobrem veniſſent,repente de lecto deſiluit, diſciſſáque veſte denudatáque aluo, ait, Hanc tu percute Anicete, percute,quoniam peperit Neronem. Itaque Agrippina Germanici filia, Agrippæ neptis, Auguſti abneptis, à filio ſuo cui regnum detulerat,& cuius cauſa præter alios multos patruum quoque necauerat, interfecta eſt. Nero poſtquam accepit eam mortuam eſſe, non credidit: nimirum propter magnitudinem temerarii facinoris diffidebat. Itaque cupiuit eam videre,& denudatam penitus conſpexit, tum vulnera eius contēplatus, nefarium ſermonem habuit plus quàm cædes fuiſſet.

Agrippina interficitur.

Neſciebam, inquit, me tam pulchram matrem habere. Deinde pecuniam dedit prætorianis militibus, videlicet vt multa facinora eiuſdem generis libenter facerent: ſcripſitque ad ſenatum literas, in quibus præter cætera enumerabat, quot ſcelerum conſcia ſibi fuiſſet, ab eáque ſibi inſidias eſſe factas, atque in eo deprehenſam, mortem ſibi conſciuiſſe. Quibus literis miſſis ad ſenatum, ille nocturno tempore tanto metu conturbabatur, vt de lecto repētè proſiliret. Interdiu perterrefaciebant eum tubicines auditi bellicū canere cū maximo tumultu, quo in loco Agrippinæ oſſa ſepulta erant, quamobrem aliò migrabat. Cúmq; ibi idipſum ei accideret, perterritus, aliò proficiſcebatur. Hæc dum Romam nuntiarentur, cæteri, etſi erant indignati, gaudebant: putabāt enim ob eam cauſam eum omnino eſſe periturum. Senatores verò cuncti ſe iſtis operibus Neronis lætari ſimulabāt, congratulabantur ei, decernebántque multa in quibus ſe putabant ei gratum facturos. Vnus P. Thraſeas Pætus, etſi venit in ſenatum, ac legi epiſtolam audiuit, tamen prius ſurrexit, quàm aliquid ſtatueretur, exiítque foras, propterea quòd ea quæ vellet, dicere non poſſet: quæ autem poſſet, nollet. Cætera expoſuit in eandem ſententiam. nam ita dicere ſolebat, Si me tantum, inquit, Nero interfecturus eſſet, magnam haberem adulatoribus eiùs gratiā: ſed ſi eos à quibus maximè laudabatur, ſuſtulit, ſublaturúſque eſt, cur oportet fruſtrà turpiter & ſeruiliter mori, cùm munus naturæ explere liceat retēta libertate? De me enim, inquit, aliquis ſermo habebitur in poſterum: de iis nullus, niſi tātummodo eos interfectos fuiſſe. Cúmque Thraſeas eſſet eiuſmodi, tum ita de ſe dicere ſolebat, Nero me poteſt occidere, lædere quidē non poteſt. Neronem in Vrbem veniente͂, matre interfecta, omnes publicè colebant: priuatim autem quoties tutò & liberè loqui poterant, carpebant & vellicabant. nam culeum in quadam ſtatua ipſius de nocte ſuſpenderunt, vt ex eo ſignificarent Neronem in culeum coniici oportere, expoſuerúntque puerulum in foro, alligata ad eum tabella, in qua ſcriptum erat: Non te tollo, ne matrem occidas. Legebatur in plerìſque locis ſcriptum,

P. Thraſeas Pætus. — *Culeus.*

Νέρων, Ὀρέστης, Ἀλκμαίων μητροκτόνοι, Nero, Oreſtes, Alcmeon matricidæ. Audire licebat eos qui ita dicerent, Nero matrem interfecit, eóſque multi deferebant, magis vt Neronē criminarētur, quàm vt eis interitū afferrent. Cuius rei ipſe nullam pœnā repoſcebat, ne fama magis omnium ſermone percrebreſceret, vel quòd ſermones habitos de iis rebus cōtemne-

ret. Cæterùm in mediis ſacrificiis, quæ Agrippinæ cauſa fiebãt decreto ſenatus, ſol omnino defecit, adeo vt ſtellæ viderentur. Præterea elephanti, qui currum Auguſti egerant, in circum ingreſſi: cùm eò vſque, vbi ſenatores ſedebant, veniſſent, non vltra progreſſi, conſtiterunt. Et quod maximè coniicere licet diuinitus accidiſſe, cœna, quæ ad eum perferebatur, tota fulmine deflagrauit, quaſi harpya quædam cibos ei eriperet. Porrò Domitiam amitam ſuam veneno ſuſtulit, ac bonis eius, quæ Bais, & in mari Rauennati erant, ablatis, in iis magnifica trophæa ſtatuit, quæ ad noſtram ætatem vigent. Ludos maximos & magnificẽtiſſimos in honorem matris fecit: nam ſimul in quinque ſexve theatris complures dies feſtos egit. Quo tempore elephas introductus in theatrum, in ſummum eius fornicem conſcendit, atque inde vehens hominem in fune ambulauit. id verò turpiſſimum viſu atque grauiſſimum fuit, quòd viri fœminæque, non ſolùm equeſtris, ſed etiam ſenatorii ordinis in orcheſtram, & circum, & amphitheatrum ingreſſi ſunt, vt homines turpiſſimi atque inhoneſtiſſimi. nonnullique eorum tibiis cecinerunt, ſaltauerunt, tragœdias & comœdias egerunt, citharœdi fuerũt, equos agitauerunt, belluas occiderunt, munus gladiatorium obierũt. Id multi fecere volentes, multi inuiti. Viſæ ſunt eo tẽpore veteres & illuſtres familiæ Iurii, Fabii, Porcii, Valerii, cæterique omnes, quorum trophæa atque tẽpla conſpiciebãtur, ea de inferiore loco facere, quæ ne ab aliis quidem hominibus fieri vnquam viſa fuerant. Itaque viciſſim digito commonſtrabãtur. Dicebant enim Macedones, Hic eſt nepos Pauli: Græci autem, Ille Memmii: tum Siculi aiebant, Videte Claudium: mox Epirotici, Vos verò Appium videte. Aſiatici Lucium oſtendebãt. Hiſpani Publium. Carthaginenſes Aphricanum. Romani verò, omnes. Nam hæc exordia turpitudinis ſuæ facere voluit. Quod cùm viderent ii, qui mente præditi erant, tum etiam propter magnitudinem ſumptuum ingemiſcebãt. Etenim magnificentiſſima quæque & lautiſſima, quibus homines veſcuntur, cæteraque omnia pretioſiſſima, equos, mancipia, vehicula, argentum, veſtem diuerſi generis in ſignis & notis quibuſdã dabat: iaciebat enim ad plebem paruos globos inſcriptos, tanquam in ſingulis eorum aliquid ineſſet, & vt quiſque ſignum collegerat, ita ei largiebatur. Quamobrem ſic cogitabant, eum, qui tãtos ſumptus faceret ad ignominiam, nullo modo lucrifaciendi cauſa ab indigniſſimis & inſolentiſſimis rebus abſtinentem fore. Poſt hæc viſis nonnullis portentis, aruſpices reſpondere, interitum

Mare Rauennas.

Sex theatra.

Elephas funãbulus.

teritum Neroni denunciari: dederéque ei conſilium, vt in alios id periculum auerteret: qua ex re complures interfeciſſet ſubitò, niſi ei Seneca ita dixiſſet, Licet, inquit, quamplurimos occidas, tamen non potes ſucceſſorem tuum occidere. Tunc ſacrificia pro accepta ſalute, ſicuti dicebat, fecit, forúmque obſoniorum, quod vno verbo macellum dicitur, dedicauit. Poſt hæc celebrauit feſta alterius generis, quæ dicuntur Iuuenalia: ea propter barbam eius, quæ tum primùm raſa fuerat, facta ſunt: cuius pilos in ſphæram auream coniectos, Ioui Capitolino cõſecrauit. His ludis interfuerunt multi, ſed imprimis nobiliſſimi viri. cuius rei argumentum eſt, quòd AElia Catula fœmina nobiliſſima atque ditiſſima, ac iam grandis natu (nata erat annos octoginta) ſaltauit: cæteri qui propter ſenectutẽ & morbos præcipuè nihil poterant facere, choreas canebant. Se enim exercebat vnuſquiſque vt poterat, erántque ob eas res ſcholæ conſtitutæ, quas frequentabãt clariſſimi viri, mulieres, puellæ, adoleſcentuli, vetulæ, ſenes. Quod ſiquis non poſſet aliter ſpectaculũ præbere, ad choreas ibat: cúmque multi pudore adducti, ea facerẽt perſonati, Nero petente populo, ab eis perſonas auferebat, eóſq; patefaciebat hominibus, apud quos ipſi paulò antè magiſtratus geſſerant. Tum illi præſertim, cæteríque mortuos beatos eſſe aiebant. Nam eo anno magnus numerus primorũ hominum mortem obierat, atque eorum nõnullos accuſatos Neroni inſidias feciſſe, milites lapidibus obruerant. Quoniam autem oportebat extrema principiis reſpondere, ipſe quoque Nero in theatrum prodiit, Gallionis voce nominatim prædicatus, Erit, inquit, Cæſar in ſcena habitu Citharœdi. Quinetiam ipſe imperator dixit, Domini mei audite me libenter. Igitur Auguſtus cecinit Attin quandam & Bacchas coram magno militum numero & vniuerſo populo, quantum ſedes capiebant: etſi, vt traditum eſt, tam parua voce & cantu erat, vt riſum fletúmque ſimul omnibus excitaret. Aſſiſtebant ei Burus & Seneca, vt magiſtri, ſuggerentes aliquid: cúmque dixiſſet, plaudebant manibus & veſtimentis, vt reliquos ad idem faciendum inducerent. Erant ob eam cauſam parata quinque millia militum, qui Auguſtales nominati, incipiebãt eum laudibus extollere: poſt hos cæteri omnes inuiti acclamare cogebantur, vno Thraſea excepto, qui nunquam ei viſus eſt aſſentiri: reliqui atque imprimis nobiles viri ſtudioſè ſimul & ingemiſcẽtes omnia cõprobabãt, quæ ab Auguſtalibus dicta eſſent, atque vnà ſimulata lætitia conclamabant. Tum licebat audire, qui ita dicerent, quàm pul-

Dictum Senecæ.

Iuuenalia.

AElia Catula.

Attis.

Bacchæ.

Auguſtales.

c̃her Cæſar, Apollo, Auguſtus, vnus veluti Pithius nemo te per Iouẽ vincit Cæſar. Peractis his rebus, populo epulũ dedit intra naues, in eo loco, in quo ab Auguſto bellum nauale factũ fuerat. Inde media nocte per cloacam in Tiberim nauigauit. Quæ cùm facta eſſent, propterea quòd mentum pilis nudaſſet poſtea pro ſalute ac diuturnitate imperii ſui: ſic enim edixit. Certamen quinquennale inſtituit, quod appellauit Neronia, cuius cauſa gymnaſium ædificauit, in cuius dedicatione equitibus ac ſenatoribus oleum gratis diſtribuit. Hic coronam obtinuit citharœdorum, quos ipſe non vicerat, cæteris omnibus, vt indignis victoria iudicatis. Itaque reliquæ citharœdorũ coronæ ad eum ex omnibus certaminibus, quaſi ſolus victoria dignus eſſet, poſtea mittebantur. Dũ hæc Romæ geruntur, in Britannia grauis caſus accidit, duabus vrbibus expugnatis, & octoginta millibus ciuium Romanorũ aut ſociorum peremptis, ipſa inſula alienata.

Clades Romanorũ in Britannia.

Quæ clades à muliere illata eſt populo Romano, vt maiore ignominia afficeretur: eáque antea diuinitus denuntiata fuerat. Nam in curia barbaricum murmur cum multo riſu, & tumultus in theatro cum magno fletu audiebatur, cùm ibi nemo hominum loqueretur aut lugeret. Præterea ædes quædam in Tames à fluuio ex aqua factæ videbantur. Denique Oceanus inter eam inſulam & Galliam ſanguinolentus inundauit. Cauſa belli fuit publicatio bonorum, quæ cùm eſſet primariis eorum à Claudio remiſſa, Decianus Catus eius inſulæ procurator dicebat eam renouari oportere.

Decianus Catus.

Ad hanc cauſam acceſſit, quòd cùm eis Seneca quadringenta millia aureorum ſub magnis vſuris credidiſſet, eam ſummam omnem ſimul magna vi atque violentia exigebat:

Seneca.

maximè verò excitauit, perſuaſitque, vt bellum cum Romanis gererent, Bunduica Britannica fœmina, orta ſtirpe regia, quæ non ſolùm eis cum magna dignitate præfuit, ſed etiam bellum omne adminiſtrauit, cuius animus virilis potius, quàm muliebris erat.

Bunduica.

Comparato enim exercitu ad centum viginti millia hominum, in tribunal factum ex terra paluſtri more Romano conſcendit fœmina proceriſſimo corpore, forma honeſtiſſima, vultu ſeuero, voce aſpera, capillo valde promiſſo fuluóque. nam ad femora demiſſus erat: ferebat magnum torquem aureum, induebatúrque tunica variis coloribus diſtincta & ſinuoſa, deinde craſſa chlamyde: cúmque ita veſtita eſſet ſemper, ac tum haſtam quoque haberet in manibus, vt ea omnes perterrefaceret, in hunc modum dixit.

Oratio Bunducæ.

Equidem vos re ip-

ſa perſuaſos eſſe puto, quantum libertas antecellat ſeruituti. Nam ſi quis veſtrum ignorans, vtra melior eſſet, blandis promiſſis populi Romani deceptus ſit, nunc quidem certè vtramque experti, erratum veſtrum agnoſcere potuiſtis, quòd externam dominationem antepoſuiſtis moribus & inſtitutis patriæ. intellexiſtis profectò, quanto præſtantior ſit libera paupertas opibus, quæ in ſeruitute poſſidentur. Quid enim eſt obſecro tam turpe, quid tam moleſtum hominibus, quod nobis, ex quo tempore Britannia ab illis frequentari cœpit, non acciderit? Nonne maximis atque ampliſſimis facultatibus priuati ſumus? nonne reliquorum tributa pendimus? nonne præter cætera quæ damus, & agros quos colimus, ad eorum vtilitatem, noſtrorum etiam corporum omnia tributa conferimus? At quanto melius fuit, ſemel fortunatos eſſe, quàm fictis falſiſque nominibus libertatis ſingulis annis redimi? quanto verò honeſtius mortem occumbere, quàm capita tributaria circumferre? Sed quid ego iſta commemoro, cùm per illos ne mortem quidem liceat immunes cum vita commutare. Etenim quot & quanta penſitemus mortuorum nomine, omnes profectò ſcitis. Cúmque ii qui ſeruitutem ſeruiunt apud alias gentes, morte liberentur, ſoli populo Romano mortui viuunt, quæſtus & compendii cauſa. Quid quòd & ſiquis noſtrum pecuniam non habet, quomodo enim aut vnde habere poſſit? denudamur, ſpoliamur, tanquam interfecti ſimus? Quam verò continentiam eorum expectamus in reliquum tempus, qui nos à principio ita tractent illiberaliter? cùm tamen omnes homines, feras belluas, quas proximè ceperunt, fouere ſoleant, & blanditiis delinire. Sed nos ipſi, vt verè dicam, authores fuimus malorum omnium, qui eis principiò pedem in hac inſula ponere permiſimus, qui non eos ſtatim, vt illum Iulium Cæſarem expulimus, qui non contra eos, cùm adhuc longè abeſſent, vt contra Auguſtum & Caligulam, magna & metuenda claſſe contendimus. Nos igitur, tantam inſulam, vel potius continentem ac quodammodo circumfluam, diuiſam & ſeparatam habitantes, tantúmq; Oceano à cæteris gentibus diſiuncti, vt alias terras, aliud cœlum incolere videamur, quorum nomen ne ſapientiſſimis quidem eorum planè eſt cognitum: nunc neglecti & decepti ſumus ab iis, qui omnino præterquam aliis ſuperiores eſſe, nihil agere, nihil moliri videntur. Quamobrem ô ciues, amici, & propinqui, nam ego omnes, cùm eandem inſulam habite-

mus, & commune nomen habeamus, propinquos puto nunc quidem, quod antea non fecimus, ac dum adhuc libertatis memoriam tenemus, quod nobis dignum eſt, cenſeo eſſe faciendũ, vt non ſolùm libertatis nomen, ſed etiam vim & facta poſteris relinquamus. nã ſi nos honeſtè & liberaliter educati, prorſus obliuiſcamur noſtræ fœlicitatis, quid eos nutritos in ſeruitute facturos eſſe ſperamus? Neque verò hæc à me idcirco dicuntur, vt hunc ſtatũ, qui nunc eſt, odio habeatis (odiſtis enim) neque vt ea quæ nobis euentura ſunt, magnopere metuatis (iã enim metuiſtis) ſed vt vos laudibus afficiam, agámque gratias, quòd per vos ipſi omnia, quæ neceſſaria eſſe videtur, facere ſtatuatis: quòd mihi atque vobis ipſis promptis animis opem feratis, quódque vobis Romanos metuendos eſſe non putetis. non enim plures ſunt numero quàm vos, non fortiores. idque intelligi poteſt ex galeis, thoracibus, ocreis, quib' muniti eſtis: præterea ex aggeribus & muris & foſſis, quas feciſtis ad propellendas excurſiones hoſtium: quandoquidem malunt excurrere timoris cauſa, quàm pugnare cominus, vt eſt noſtra conſuetudo. Quocirca tantum eos excedimus viribus, vt tẽtoria noſtra muris eorum tutiora, & ſcuta omni eorum armatura potiora putem. Qua ex re, ſi apud nos erit victoria, facilè eos capiemus: ſi verò aliqua neceſſitas obuenerit, effugiemus. Quòd ſi ſtatuerimus nos aliquò recipere, ſic nos in paludes abdemus & montes, vt ab iis inueniri, aut capi nequeamus. Illi verò grauitate & pondere armorum impediti, neque quenquam noſtrum inſequi poterunt, neque ſe in fugam conferre. Quòd ſi excurrent aliquando, mox ad certa loca perfugient, in quæ tanquam in caueam à nobis compellentur. Quibus in rebus cùm multo nobis inferiores ſint, tum maximè, quòd famem, ſitim, frigus, calorem perferre nobiſcum pariter non poſſunt: ſub vmbra, tecto, ſubacto cibo, vino, oleo, ita indigent, vt ſi quid eorum deficiat, moriantur: nobis autem quæuis herba & radix cibus eſt: quilibet ſuccus, oleum: omnis aqua, vinũ: omnis arbor, domus. Ad hæc loca ipſa nobis ſunt familiaria & quaſi ſocia ad bellum gerendum, illis incognita & inimica. nos fluuios nudi & nantes tranſimus, illis ne nauibus quidem facilè traiiciuntur. Itaque quod fœlix fauſtúmque ſit, contendamus in eos confidenter, oſtendamúſque eos, cùm lepores ſint atque vulpes, temerè conari canibus & lupis imperare. Hæc cùm dixiſſet, leporem è gremio dimiſit ominis capiendi cauſa: qui poſtquam proſperè proceſſit, vniuerſa multitudo lætantibus animis conclamat. Tũ

Bunduica paſſis palmis, Gratias ago tibi, inquit, Adraſte, téque mulier mulierem inuoco, non baiulis AEgyptiis imperans, vt Nitocris: non AEgyptiis mercatoribus, vt Semiramis (hæc enim iā à Romanis accepimus) nec rurſum populo Romano, vt paulò antè Meſſalina, pòſt Agrippina, nunc Nero, qui nomine viri appellatus, re ipſa mulier eſt: idque ex eo intelligi poteſt, quòd voce & cithara canit, quódque ornatur muliebriter, ſed Britannis hominibus imperans, qui non agros colere, non opifices eſſe, ſed bella gerere optimè didicerunt: qui cùm cætera omnia, tum liberos & vxores communes eſſe inter ſe putant, atque illæ ob eam cauſam eandem virtutem cum maribus exercent. Cùm igitur ego apud huiuſmodi viros atque fœminas regnū obtineam, peto abs te eorum victoriam, ſalutem, libertatem contra viros contumelioſos, improbos, inſatiabiles, ſceleratos: ſi viri appellandi ſunt homines, qui calefactis aquis lauātur, qui lautè & opiparè epulantur, vini pleni, vnguentis delibuti, molliter cubātes, cum pueris, atque iis exoletis coëuntes, citharœdo & quidem malo ſeruientes. Non mihi, obſecro, non vobis in reliquum tempus imperet Neronia aut Domitia, ſed illa canēs dominetur populo Romano. dignus eſt enim huic mulieri ſeruire, cuius tyrannidem longo temporis ſpatio ſuſtinet. Tu verò Domina vt nobis ſola ſemper adſis, à te vehementer peto. Hæc atque alia huiuſmodi cùm Bunduica in concione dixiſſet, cōtra Romanos omnibus copiis contendit. per id tempus imperatore deſtituti erant, quòd Paulinus eorum imperator in Monā, quæ inſula eſt finitima Britanniæ, exercitum duxerat. quamobrem Bunduica duas vrbes populi Romani expugnauit, atque diripuit, in eiſque cædem infinitam, vt ſuprà dixi, fecit. Captis autē hominibus, omnia quæ grauiſſima eſſe poſſunt, facta ſunt. Id verò eſt crudeliſſimum atque immaniſſimum, quòd fœminas nobiliſſimas & honeſtiſſimas nudas ſuſpenderunt, exciſáſque mammas earum ad ora ipſarum conſuerunt, vt eas comedere viderentur, earúmque corpora porrecta in longitudinem, palis præacutis tranſfixerunt. Quæ omnia faciebant contumelioſè, dum ſacrificarent in ſuis templis, & epularentur, & maximè in luco Andates: ſic enim victoriam appellabant, eámq; colebant ſtudioſiſſimè. Paulinus, qui iam Monam ſubegerat, ſtatim vt Britannicam cladem intellexit, ex Mona in Britanniam renauigauit. Is belli, quod cum Barbaris erat, fortunam tentare ac periclitari ſubitò noluit, quòd eorum multitudinem & vecordiam timeret: tamen cùm pugnam in tempus magis idoneū

differret, vbi inopia frumenti laborare cœpit, inſtantibus ac vrgent.bus barbaris coactus eſt contra voluntatem ſuam prælium cum eis committere. Bunduica, cuius exercitus erat ad militum ducenta triginta millia, curru vehebatur, ſuóſque inſtruebat. Paulinus, qui neque pares legiones opponere eis poterat, neq; enim Romani inſtructi ſinguli ſuffeciſſent, adeò numero pauciores erant, neque rurſum ſimul confligere, ne cinctus ab hoſtibus cæderetur: tandem audacter exercitum in tres partes diſtribuit, vt ſimul in variis locis pugnarent, ſinguláſque partes confertas denſáſque præſtitit, ne facilè frangerentur. Dũ eos inſtruit, & certis locis collocat, ita cohortari incipit. Agedum, inquit, cõmilitones & Romani viri, oſtendite his peſtibus, quãtum nos eis etiã afflicta fortuna antecellamus. Turpe enim eſt, quæ paulò antè virtute peperimus, ea nos hoc tempore turpiter amittere. Sæpenumero vos ipſi, cùm pauciores eſſetis, quàm nunc, multo plures hoſtes viciſtis, idémque à maioribus veſtris crebrò factum eſt. Nolite igitur multitudinem pertimeſcere, aut ſtudium nouandarum rerum, eorum qui inermes inconſideratiſſima & dementiſſima temeritate confidũt: qui etſi quaſdam vrbes incenderunt, tamen id ab iis non vi, aut pugnando factum eſt, ſed alteram proditam, alteram deſertam ceperunt: quas ob res nunc iuſtas & meritas pœnas de iis ſumite, vt quibus viris iniuriam fecerint, rebus ipſis intelligant ac factis. Hos ita cohortatus, ad alteros proficiſcitur, quibus ait, Hoc tempus commilitones alacritatẽatque audaciam veſtram poſtulat: hodierno die non ſolùm viri fortes eritis, ſed etiam res amiſſas recuperabitis, ſi iſtos vincetis. Nemo omnium vobis in poſterũ reſiſtet, hoc vno prælio facto: ſed ea quæ vobis nunc adſunt, confirmabitis, ac reliqua ſubigetis. Cæteri milites vbicunque erãt, vos æmulabuntur, vos hoſtes pertimeſcent. Itaque nunc dum in veſtra manu eſt, an tuti ab omnibus hominibus retinere velitis ea quæ vobis à maioribus veſtris relicta ſunt, quæque vos ipſi antea quæſiuiſtis, an his rebus omnibus priuati, miſeri, afflicti & calamitoſi viuere. eligite quæſo imperium, opes, fœlicitatem potius, quàm ea quæ ſunt iis contraria, ſocordes & negligentes pati. Hæc cùm dixiſſet, ad tertios progreſſus ait, Audiuiſtis quæ nobis homines impuriſſimi ac ſceleratiſſimi fecerunt, vel potius magnam eorum partem vidiſtis. Itaque ſtatuite, vtrum vos eadem quoque pati malitis, ac penitus Britanniam amittere, quàm victores non modò vlciſci eos, qui interfecti ſunt, ſed etiam exemplum relinquere cæteris hominibus,

Oratio Paulini.

Altera oratio.

Tertia oratio.

non ſolùm gratæ ad obediendum beneuolentiæ, ſed etiam neceſſariæ ad res nouas moliendas acerbitatis. Spero equidem imprimis vos ſuperiores fore, confiſus beneuolentia atque ſocietate deorum immortalium, qui plurimum auxiliantur iis qui iniuriam acceperunt: deinde veſtra patria fortitudine. Vos enim Romani eſtis, vos virtute atque experientia veſtra omnes homines viciſtis, vos eos ipſos, qui nunc vobis reſiſtunt, cepiſtis: poſtremò dignitate. non enim cum hoſtibus, ſed cum ſeruis noſtris confligemus, quibus liberis eſſe, & ſuo iure viuere conceſſimus. Quòd ſi quid nobis contra ſpem euenerit: neque enim id grauabor dicere, multo melius eſt pugnantes fortiter occumbere, quàm captos in crucem tolli, aut viſcera noſtra exciſa conſpicere, palis ardentibus tranſfigi, feruentíque aqua conſumi & interire, tanquam in feras belluas ſceleratas & impias incidamus. Quamobrē licet inferiores fuerimus, & mortem hîc obierimus, tamen Britanniam habebimus clariſſimum monumentum, quam ſi cæteri Romani amiſerint, tamen nos eam corporibus noſtris perpetuò retinebimus. Hæc cùm dixiſſet, atque alia eiuſdem generis, ſignum pugnæ dat. Tunc omnes vtrinque conueniunt. Barbari magnos clamores edunt, & cantus minaces: Romanis ſilentium eſt & ordo, quouſque eò veniunt, quò telum adiici poſſet: mox accedente turba hoſtium, ſigno dato ſimul in eos irruunt, eorúmque ordines primo congreſſu facilè perturbant: pòſt cincti vndique magna multitudine prælium ineunt. Ibi varium certamen fuit. cœpere vtrinque milites leuis armaturæ ſe percutere, milites grauis armaturæ vtrinque inter ſe appoſiti eſſe, equites cum equitibus congredi, ſagittarii Romani certare cum curribus Barbarorum. Barbari curribus ſuis impetum in Romanos facere, eóſque deiicere. Illi quòd abſque thoracibus pugnarent, telis horum propulſari: pedes ab equite opprimi, eques à pedite exturbari: multi coniuncti ſimul contra currus contendere: multi ab iiſdem curribus fundi ac fugari: alii ſagittarios propius accedentes in fugam conuertere, alii procul ab iis cauere. Quæ cùm non vno in loco, ſed ſimul in tribus pariter gererentur, diu vtrinque pugnatum eſt pari alacritate & audacia: tandem Romani ſuperiores diſcedunt, multis in ipſo prælio, multis ad impedimenta, & ad ſyluam cæſis, denique multis viuis captis. Effugere complures, qui parabant iterum pugnare. Sed interim Bunduica morbo extincta eſt, eámque illi luxerunt & humauerunt magnifi- *Bunduica moritur.*

cè: pòſt, quòd verè ſuperati eſſent, fuſi ac diſperſi ſunt. Sed de Britannicis rebus hactenus.

Octauia Auguſta repudiata & occiſa.

Romæ autem Nero Octauiã Auguſtam primò propter Sabinam pellicem repudiauit, pòſt interfecit, cui tamen Burus in ea re obſtiterat, prohibuerátque, quo minus eam repudiaret: ſic enim Neroni dixerat, Dotem igitur ei, hoc eſt principatum redde. Burus enim tam magna libertate loquendi vtebatur, vt cùm à Nerone rogaretur aliquãdo iterum de iiſdem rebus ſententiam dicere, planè & apertè reſpõderit, Ne me, inquit, de quibus rebus ſemel dixero, bis interroges.

Burus ueneno ſublatus.

Tigellinus.

eum Nero veneno ſuſtulit: Tigelinúmque Sophronium, qui petulãs & homicida fuit, ſupra omnes homines ſuæ ætatis, vnà cũ altero, prætorianis militibus præfecit. de hoc Pythiæ ancillæ ἀπόφθεγμα dictum eſſe fertur. Nam cùm omnes famuli præter Pythiam vnà cum Sabina Octauiam inuaderent, quòd eam contemnerent afflicta fortuna, & illi, cuius magna poteſtas erat, aſſentarentur, ſola Pythias, licet acerrimis tormẽtis coacta, noluit in eam mẽtiri: cúmque Tigellinus inſtaret vehementius, faciem eius conſpuit, Mũdior eſt, inquit, Tigelline, vulua dominæ meæ, quàm os tuum. Sed Nero hæc ſalſè & facetè dicta mulierum non probabat: quanquam Pluto interfecto, poſtquam vidit caput eius ad ſe perlatum, Neſciebã, inquit, hunc hominem magnum naſum habere, quaſi ei pepercíſſet, ſi id cognouiſſet antea. Nero omnem ferè vitam degebat in popinis, vetuítque, vt nihil in eis coctum aliis hominibus præter olera & legumina venderetur. Pallantem interfecit, quòd magnas opes peperiſſet, ad aureorum quadrageſies centena millia.

Myrias myriadũ drach.

Ita difficilis & moroſus erat, vt neque cum ſeruis, neque cum libertis ſermones conferret, ſed iis omnia quæ vellet, mandarétve, in libellis ſcribere conſueuerat. Tanta erat Neronis petulãtia, vt publicè currus agitaret. Is aliquãdo belluis interfectis, ac ſubitò aqua in amphitheatrum deducta, bellum nauale cõfecit: eodémque amphitheatro exhauſto, præbuit certamẽ gladiatorium: mox aqua rurſum introducta, publicè ſumptuoſam cænã dedit.

Inhoneſtum conuiuium.

Huic cænæ Tigellinus præfectus fuerat, erátq; eius cænæ magnific' apparatus. Fuère in medio amphitheatro, & in aqua poſita magna vaſa vinaria lignea, & ſuper ea tabulæ fixæ: circũ erant vndique tabernæ & diuerſoria ædificata: cúmque Nero & Tigellinus cum cõuiuis ſuis medium locũ tenerent, ac in tapetis purpureis & mollibus ſtragulis epularentur, cæteri in tabernis magnam lætitiam capiebant, intrabántque lupanaria, & cum omnibus mulieribus, quæ tum ibi conſederant, palàm rẽ

habebant

habebant & impudenter. Aderant aūtem pulcherrimæ & clariſſimæ ancillæ, liberæ, ſcorta, virgines, vxores multorum ciuiū, non ſolùm plebeiæ, ſed etiam nobiliſſimæ, & puellæ, & mulieres. poterat quiſque ea quam cuperet, potiri: negare licebat nemini. multitudo cōgregata videlicet ex plebeis hominibus largiter potabat, faciebátque iniuriam libidinoſé. Tū enim ſeruus cum domina, præſente domino ſuo, & gladiator cum virgine nobili, inſpectante patre, rem habuerunt. Sequebātur inde grauiſſimæ & turpiſſimæ altercationes, vulnera, tumultus, non ſolùm ab iis qui intus erant, ſed etiam ab iis qui foris remanſerant. Quibus ex cauſis multi homines mortui, multæ mulieres ſuffocatæ, multæ raptæ ſunt. His confectis rebus, cupiuit, quod antea ſemper optauerat, Vrbem atque imperiū viuus funditus perdere. Quam quidem ob cauſam ipſe quoque Priamū mirum in modum beatum fuiſſe dicebat, quòd patriam ſimul cum regno perditā vidiſſet. Igitur paucos homines quaſi ebrii eſſent, aut alia maleficia facerent, clam in varias partes Vrbis dimiſit. Hi primò vnum & alterum locum pluráve incenderunt; quod cùm eſſet factum, omnes homines dubitauere maximè, quòd neq; principium mali, nec finem poſſent inuenire, quódque multa viderent & audirent inſolentia. nihil enim aliud quàm ignes, vt in caſtris, licebat videre, nihil audire ab aliis, quàm hoc aut illud cōburi. vbi? quomodo? à quo? auxiliamini. Ingēs erat vbique omnium perturbatio, omnes huc & illuc cōcurſabant obſtupefacti: multis, dum opem aliis ferrent, domi omnia ſua comburi nuntiabatur: multi, antequam res ſuas audirent incendio deflagrare, eas conſumptas eſſe intelligebant: alii ex ædibus ad angiportus currebant, vt inde ædibus ſubuenirent: alii de via intrò properabant, vt intus aliquid perficerēt. Ingens erat clamor & vlulatus puerorum, mulierum, virorum, ſenum, vt nihil propter fumum videri, nihil propter clamorem intelligi poſſet: multi, quaſi muti eſſent, ſilere videbantur: multi ſua exportare, multi aliena rapere, ſe inuicē decipere, in ſarcinis errare, nec, quò progrederentur, aut vbi ſtarent, ſcire: tum expellere, & expelli: exturbare alios, mox ipſi exturbari: multi ſuffocari, multi opprimi: poſtremò nihil, quod in huiuſmodi calamitate hominibus accidere poſſit, prætermitti. Neque verò aliò facilè poterant perfugere; nam ſiquis proximum euaſiſſet ſaluus, mox incidebat in alium, atque ab eo necabatur. Id non vno tantùm, ſed pluribus diebus atque noctibus eodem modo factum eſt: multæ domus deſtitutæ ab iis qui opem ferrent,

Incendium Vrbis.

S.i.

conciderunt: multæ manibus eorum qui auxiliabantur, deflagrauerunt: quòd & milites cæteri, & excubiæ nocturnæ ad rapinas ſpectantes, non ſolùm non reſtinguebant incendium, verùm etiam magis incendebant. Cùmque varia in variis partibus euenirent, tandem ventus ignem ſimul ad reliqua omnia pertulit. Quo facto nulla amplius cura de vaſis, nulla de ædibus eſſe cœpit, ſed ii qui reliqui erant, de tutis quibuſdam locis, veluti multas inſulas, aut vrbes ſimul inflammatas intuebantur: iámque amplius nemo rerum ſuarum cauſa mœrore conficiebatur, rempublicam tantummodo lugebant, recordabantúrque magnam partem vrbis à Gallis incenſam aliquando, eodẽ modo conflagraſſe. Cùm cæteri omnes in his rebus eſſent, ac multi in hoc grauiſſimo dolore in ignem ſe coniicerent, Nero in ſummum Palatii, vnde magna pars incẽdiorum videri poterat, *Excidium Troiæ.* conſcẽdit, ibíque ornatu citharœdi excidium Troiæ, vt ipſe dicebat, cecinit, vel potius vrbis Romæ, ſicuti videbatur. Itaq; Vrbs eo tempore in tantam calamitatem incidit, quantam nec antea vnquam, nec pòſt præter Gallicam accepit. Nam mons Palatinus omnino, & theatrum Tauri, & cæteræ Vrbis duæ partes exuſtæ ſunt, ac innumerabiles homines perierunt. Tum populus Neroni omnia malè precari, non quòd nomen eius nominaret, ſed quòd execraretur eos, qui vrbem incendiſſent. Imprimis omnes commouebat recordatio oraculi, quod decãtatum fuerat Tiberii temporibus: id erat.

Τρὶς δὲ τριηκοσίων περιτελλομένων ἐνιαυτῶν,
Ῥωμαίους ἔμφυλος ὀλεῖ στάσις,
His ter trecentis circumuoluentibus annis,
Seditio perdet Romanos.

Cúmque Nero populi conſolandi cauſa hos verſus nuſquam repertos eſſe diceret, mutata ſententia hunc verſum, vt verè Sybillinũ, canere cœperunt.

Ἔσχατος Αἰνεαδῶν μητροκτόνος ἡγεμονεύσει,
Vltimus AEneadum matrem necat induperator.

Id quod accidit, ſiue verè prædictum diuino oraculo, ſiue afflatu multitudinis ex ſtatu rerum qui tum erat (nam is vltimus ex Iulii familia, quæ ab AEnæa profecta erat, regnauit) Nero magnam pecuniam à priuatis & populis propter incendium factũ partim vi, partim de voluntate ipſorum exegit, & populo diuiſionem frumenti abſtulit. Quæ dum ab Nerone gererentur, nuncius ex Armenia, laurúſque parta victoria ad eum allatus *Corbulo.* eſt. Nam Corbulo reſtituta exercitatáque re militari, quæ iam antea diſperſa & neglecta erat, Vologeſum regem Parthorum,

& Teridatem principem Armeniæ aduentu ſuo perterruit. Is non ſolùm genere clarus & viribus corporibus, ſed etiam prudentiſſimus erat, poteratque cum veteribus Romanis comparari, vir magna fortitudine & iuſtitia & fide non modò in ſuos, ſed etiam in hoſtes, Cuius rei cauſa Nero eum pro ſe ad bellũ gerendum miſit, eíque tantam poteſtatem dedit, quantam vnquam nemini. Credidit enim eum ſuperaturum eſſe Barbaros, & ſecùm in fide perpetuò manſurùm. quibus in rebus haud eũ fefellit opinio. Nam Corbulo reliquos homines ob hanc vnã cauſam offendit, quòd Neroni fidem ſeruaret, eúmque, dum principẽ pro illo habere cuperent, hac in re duntaxat non probabant. Corbulo Artaxata abſque pugna cepit, vrbémq; diruit: pòſt ad Tigranocerta contendit. Is regioni eorum parcebat, qui deditionem facerent: agros verò, vrbéſque eorum, qui reſiſterent, depopulabatur: quanquã & illa à volẽtibus capiebat. Cúmque alia multa præclarè & glorioſè faceret, Vologeſũ licet horribilem & formidoloſum hoſtem adduxit ad fœdera facienda pro dignitate populi Romani. Itaque Corbulo magnam potentiam & gloriam adeptus, cùm poſſet facillimè imperator deſignari, omnibus hominibus Neroni grauiter infẽſis, omnéſque res ipſius admirantibus, non modò nihil vnquam molitus, accuſatúſque nunquam eſt, ſed tum etiam magis continens fuit.

At Seneca & Rufus præfectus prætorii, cũ aliis viris illuſtribus contra Neronem coniurauerunt. Non enim amplius eius turpitudinem perferre, non petulantiam, non crudelitatem poterant. Itaque ſe, atque illum ſimul his malis liberari cupiebant, ídque palàm Sulpitius Aper centurio, & Subius Flauius tribunus ſtipatorum militum apud Neronem confeſſi ſunt. Horum ille rogatus à Nerone cauſam coniurationis, reſpondit, Quoniã inquit, alio pacto tibi non poteram ſubuenire. Flauius verò, dilexi te, inquit, & odi ſupra omnes homines. Dilexi, quòd te ſperabam bonum principem fore: odi, quòd hæc facias. non enim poſſum aurigæ & citharœdo ſeruire. Hi patefacta coniuratione, atque alii multi horum cauſa ſupplicio affecti ſunt. Nã ſi cui crimina poterãt inferri ex effuſa lætitia, mœrore, ſermone, nutu, iis criminibus illatis fides habebatur: nec erat vllũ crimen, licet confictũ eſſet, quod non ob ea, quæ verè à Nerone facta fuerant, credibile videretur. Qua in re amici mali multorũ, ſeruíque plurimum potuerunt. nam alienos quidem ſeruos atque inimicos, quòd eos habebant ſuſpectos, cauebant, ſuis autẽ ſe vel inuiti patefaciebant. ac de reliquis quidem dicere diffici-

le eſt. Seneca verò Paulinam vxorem interficere voluit. dicebat enim ſe ei perſuaſiſſe mortem contemnere, eámque ſecum vnà mortē obire cupiuiſſe: ea quoque Senecæ venas incidit: ſed cùm is difficilè moreretur, militibus mortem ei accelerantibus, antè mortuus eſt, quàm vxor. Ita Paulina ſuperſtes fuit, neque prius ſibi manus attulit, quàm libellum quem ſcribebat, cæteráque emendauiſſet, quæ non audebat apud quenquam deponere, metuens, ne ſi fortè in manus Neronis veniſſent, interirent. Itaque Seneca hoc modo diſceſſit è vita, licet vt homo imbecillo animo Neroni conſuetudinem, quam cum ipſo habuiſſet, exprobraret, ſuáſque facultates omnes propter ædificia, quæ extruebantur, contuliſſet. Fratres Senecæ poſtea interfecti ſunt. Thraſeas quoque & Soranus, qui nobilitate, opibus, ac omni genere virtutis primas partes tenebant, etſi culpam coniurationis non ſuſtinuerunt, tamen propterea quòd tales erant, poſtea mortui ſunt. Contra Soranum Publius Egnatius Celer philoſophus falſum teſtimonium dixit. Cùm enim duo homines præſertim cum Sorano verſarentur, Caſpius Aſclepiadotus Nicæus, & ille Berythius, Aſclepiadotus non modò nihil in eum dixit, ſed cōtrà bonitatem integritatémque eius confirmauit. quamobrem tunc in exilium miſſus eſt, licet eum Galba imperator poſtea reſtituerit. Publius verò, quòd eum calumniatus erat, pecuniam & honores adeptus eſt, vt cæteri omnes, qui idem fecerant, quanuis poſtea in exilium miſſus ſit. Soranus, quòd vſus eſſe artibus magicis diceretur opera filiæ ſuæ, factis Nerone ægrotante ſacrificiis occiſus eſt. Thraſeas propterea moritur, quòd rarò, tanquam minimè approbaret ſenatus decreta, in ſenatum venerat, & quòd nunquam Neronem audiuerat, dum cithara caneret, neque voci eius ſacræ, vt reliqui omnes, ſacrificauerat, aut approbauerat quicquam eius generis: quanquam in Potamia patria tragœdiam egit, vt mos erat in quibuſdam ludis, qui trigeſimo quoque anno fieri conſueuerant. Hic cùm venam ſecuiſſet, porrecta manu ait, Hunc tibi Iupiter ἐλευθέριε ſanguinem libo. Neque verò mirari quiſquam debet, ſi Nerò huiuſmodi rebus ad homines interficiendos adducebatur, quādo ab eo homines duo, quòd alter eorum habitaret in foro, & tabernas cōduceret, amicóſque in eas reciperet: alter, quòd ſtatuam Caſſii haberet, eius qui Cæſarē interfecerat, damnati, interfecti ſunt. Hoc loco prætereunda nō eſt Epicharis mulier, de qua cùm quæſtio haberetur de cōiuratione, cuius ipſa in primis conſcia fuerat, ac crebris tormentis adhibitis ſæuitia Tigellini

Mors Senecæ.

Fratres Senecæ.

Mors Sorani.

Mors Thraſeæ.

Epicharitis conſtantia.

cruciaretur, nihil vnquã patefecit. Quis verò recẽſere poſſet ea, quæ huius cõiurationis cauſa prætorianis militib' data, aut ampliſſima atque magnificẽtiſſima decreta, quæ de Nerone, amicíſve eius facta ſunt? Rufus Muſonius philoſophus his de cauſis in exilium miſſus eſt, & Sabina eſt à Nerone interfecta, quã pregnantẽ ſeu volens, ſeu per imprudentiam calcibus oppreſſit. Sabina adeò delicatè vixit, vt (nã hoc vno breuiter cognito res manifeſta erit) mulas quibus agebatur, haberet aureis funibus ſubligatas, & quingentæ aſinæ, quæ proximè peperiſſent, quotidie mulgerentur, vt ipſa earũ lacte lauaretur. Formã enim & nitorẽ corporis magno ſtudio curabat. nã cùm aliquando ſe non ſatis bona forma in ſpeculo cerneret, mori prius, quàm ſeneſceret, optauit. Nero tanto eius deſiderio teneri cœpit, vt puerũ libertũ (is Sporus nominabatur) exſecari iuſſerit, quòd Sabinæ ſimillimus erat, eóq; in cæteris rebus pro vxore vſus ſit. Quin etiã progrediente tẽpore eum in vxorẽ duxit: quanquã ipſe nupſit Pythagoræ liberto, dotẽmque ei per ſyngrapham conſtituit: quas nuptias popul' Romanus celebrauit vnà cũ cæteris gentibus. Licet hæc poſtea facta ſint, ſed tũc, vt paulò antè dicebã, mors quãplurimis allata eſt, multíque etiã ſalute à Tigellino magna pecunia redẽpta liberati ſunt. Nero cùm multa ridiculè faceret, tũ aliquãdo in orcheſtrã inſpectãte vniuerſo populo cõſcẽdit, ibíq; quædã poemata ſua ſcripta de reb' Troianis legit: propter quæ, vt propter cætera omnia quæ faciebat, ſacrificia multa facta ſũt. Cogitabat de reb' geſtis Romanorũ verſibus ſcribere, cùm tamẽ euolueret magnũ numerũ librorũ, antequã aliquid eorũ cõponeret. Qua in re præter cæteros adhibebat Aneũ Cornutũ, virum illis tẽporibus doctrina & eruditione clariſſimũ: quem tamen parũ abfuit quin interfici iuſſerit, eum quidẽ certè in inſulam relegauit, propterea quòd nõnullis exiſtimãtibus quadringẽtos libros à Nerone ſcribi oportere, nimiũ multos eſſe dixit. Cúmq; alter ita obiiceret, Atqui Chryſippus quẽ tu laudas & imitaris, multo plures cõpoſuit, illos vtiles eſſe vitæ hominũ reſpõdit. Huius rei cauſa Cornutus exilio mulctatus eſt. Lucano verò, quòd arte poetica clarus erat, vetitũ fuit ne carmen faceret. Cæterũ Caio Teleſino, & Sutonio Paulino cõſulibus duo facta ſunt, quorũ vnum honeſtiſſimũ, alterum turpiſſimũ fuit. Nã Nero certauit inter citharœdos, eique victori magno applauſu corona impoſita eſt, perfectíſq; ludis citharœdorũ in Circo currus agitauit. Et Teridates habẽs ſecũ nõ ſolùm ſuos, ſed etiã Vologeſi, Pacori, & Monobazi liberos, Romã deductus eſt, fuítque

Sabina.

Aſinæ quingentæ.

Sporus exciditur.

Nubit Neroni Sporus.

Aneus Cornutus.

Teridates rex Armeniorum.

eorũ iter vt in triumphis per omnes regiones ab Euphrate. Vigebat Teridates ætate, forma, nobilitate, prudentia, magnóque famulorum comitatu & apparatu regio: conſequebantur eum tria millia equitum Parthorum, cum frequentibus Romanis, eúmque vrbes magnificè ornatæ, ac populi magnis lætíſq; clamoribus excipiebant: quæ̓que neceſſaria erant, omnia gratis ei præſtabantur. In quam rem populus Romanus ſumptum faciebat ſingulis diebus aureorum octo millium, ídque nouem menſibus, quibus iter fecit, factum eſt. Teridates equo vbique vehebatur, quouſque in Italiam venit: itidem vxor eius faciebat, gerebátque galeam auream pro integumento, ne contra morem patriæ conſpiceretur. In Italia vehi cœpit curribus à Nerone miſſis, ad eúmque Neapolim per agrum Picenum venit. Dum Neronem conueniret, quanquam iuſſus eſt gladium quem gerebat, deponere, tamen noluit, ſed eum vaginæ clauis affixit: quanuis illum genu flexo, ac manus viciſſim ad cœlum tendens, veneratus dominum appellauerit. Hunc Nero ob eam cauſam admiratus, benignè & comiter excipit, ac prætèr cætera ludos gladiatorios Puteolis facit. Præfectus ludorum fuit Patrobius libertus eius, tantáque fuit eorum magnificentia atque ſumptus, vt vnius diei ſpatio nemo præter viros, & mulieres, & pueros æthiopes amphitheatrum ingrederetur: quibus de cauſis Patrobius aliquo honore dignus erat. Ibi Teridates de ſuperiore loco, in quo ſedebat, belluas iaculo traiecit, duóſque tauros vno ictu, ſi tamen credibile eſt, vulnerauit ac confecit. His perfectis rebus Nero Romam eum adduxit, eíque Diadema impoſuit. Ibi tota Vrbe luminibus ſertíſq; ornata, magna viſa eſt vbique hominum multitudo, ſed forum imprimis refertum erat. nam populus albatus, laureatúſque certis ordinibus mediũ forum tenuit, cætera tenebant milites armati ſplendidiſſimè, eorúmque arma & ſigna relucebãt inſtar fulguris, nulliuſque apparebant ædificii tecta, propter multitudinem eorum qui in ea aſcenderant. Quibus rebus de nocte comparatis, Nero ornatus veſte triumphali, prima luce forum introiit cum ſenatu & prætorianis militibus, deinde tribunal conſcendit, & in ſede principali conſedit. Teridates cum iis quos ſecum habebat, per ordines armatorum, qui vtrinque inſtructi fuerant, tranſiit: poſt vbi ad tribunal veniunt, Neronem, vt antea fecerant, venerantur. Quas ob res editis magnis clamoribus, Teridates perterritus, mutúſque pro mortuo aliquanto tempore remãſit. ſed vbi indicto ſilentio animum recepit, coactus ſeruire tempori, & neceſ-

XX Myriades drach.

ſitati parere, nō curauit, ſiquid paulò humilius loqueretur, adductus ſpe eorum, quæ poſtea conſecutus eſt. Ego, inquit, Domine, Arſaci nepos, Vologeſi & Pacori regum frater, tuus ſeruus ſum, veníque, vt te deum meum nō ſecus ac μίθραν, id eſt ſolem colerem. Equidem is ero, quem tu me fato quodam efficies. Tu enim fatum meum es & fortuna. Huic Nero ita reſpōdit. Tu quidem quòd huc veneris, rectè, inquit, feciſti, vt præſens præſente me fruereris. nam quæ neque pater tuus tibi reliquit, neque fratres quæ dederant, ſeruauerunt, ea ipſe tibi nunc do, téque regem Armeniæ facio, vt tu atque illi ſimul intelligatis, in mea eſſe poteſtate, regna dare & adimere. Hæc cùm dixiſſet, iuſſit eum reuerti via quæ ante tribunal ob eam cauſam parata fuerat. Tum Teridates ſe ad pedes Neronis abiecit, eíque Nero Diadema impoſuit, & ingentes clamores editi ſunt. Poſt hæc actus eſt decreto ſenatus celebris cōuentus in Theatro, cuius non modò ſcena, ſed etiam ipſum totum circuitu intus erat inauratum, itémque cætera omnia, quæ intromittebantur, auro ornata erant. Quibus de cauſis ille dies aureus nominatus eſt. Peripetaſmata, quæ in aëre extenſa erant ad defendendos ſolis ardores, purpurea fuerunt, ſtellis aureis circùm vndique relucētibus: in medio horum Nero dum currum agitaret, plagam accepit: cúmque ita eſſent, magnificum conuiuium actū eſt. Poſt hæc Nero cithara publicè cecinit, curruſque praſina veſte indutus, & galea aurigarum ornatus agitauit. Hîc Teridates Neronem reprobare & deteſtari, Corbulonē imprimis laudare, hoc tantùm in eo reprehendere, quòd talem dominū perferret. Qua de re nec ipſum quidem Neronem cælauit. nam ei ita aliquando dixit. Domine, inquit, optimum ſeruum Corbulonem nactus es. Sed id Nero non intellexit, quòd ei Teridates in cæteris rebus aſſentaretur, ſéque ſtudioſiſſimè in eius familiaritatem inſinuaret. Cuius rei cauſa multa munera accepit, quorum pretium aiunt fuiſſe ad aureorum vicies cētena millia, permiſſúmque eſt ei Artaxata inſtaurare, ob eámque cauſam magnū numerum fabrorū, quos partim à Nerone acceperat, partim perſuaſerat pecunia, Roma abduxit, ex quibus Corbulo eos tātùm, quos à Nerone acceperat, paſſus eſt in Armeniā tranſire. Quāobrem Teridates hunc magis admirabatur, illum damnabat. Reuerſus eſt non per Illyricum, & trans Ionium, qua via venerat, ſed Brunduſio Dyrrachium nauigauit, vidítque vrbes Aſiæ munitiſſimas atque pulcherrimas, ac propter eas obſtupuit imperium populi Romani: pòſt Artaxata inſtaurauit, eáque cogno-

Quinque millia Myriadū drach.

minauit Neronia. Vologeſus autem ſæpenumero accerſitus venire ad Neronem noluit, cui etiam ad extremum infeſtus fuit, atque ita reſcripſit. Tibi quidem,inquit,longè facilius eſt tam magnum mare tranſire,quàm mihi. Si ergo in Aſiam veneris, conſtituemus, quando nobis congrediendum ſit. Nero tamen nec aduerſus eum,nec contra AEthiopas,& Pylas Caſpias, vti cogitabat,nauigauit:ſed miſſis vtroque exploratoribus,in Græciam trãſiit,nõ vt maiores eius fecerant,Flaminius,Memmius, Agrippa,Auguſtus,ſed vt currus agitaret,cithara caneret, præconis officio fungeretur, & tragœdias ageret. Non enim Roma ei ſufficiebat, non Theatrum Pompei, non Circus maximus, ſed expeditione opus fuit,vt fieret,ſicuti dicebat,περιοδονίκης, tantámque ſecum multitudinem adduxit,non ſolùm Auguſtalium,ſed etiam aliorum hominum, quantam ſi hoſtium exercitus adeſſet, aut Parthos, aliáſve gentes cepiſſet. Sed illi erant videlicet Neroniani milites, próque armis ferebant citharas, plectra,perſonas, ſoccos. Itaque reportauit victoriã dignam tali exercitu, Terpnũque,& Diodorum,& Pammenem pro Philippo, Perſeo, Antiocho ſuperauit. Nam Pammenem illum, qui fuerat Cai temporibus, licet iam ſenectute confectum, certare coegit, vt victor ſtatuas eius contumelioſè verberaret. Quæ ſi tantummodo à Nerone eſſent facta,ipſe quidem ridiculus fuiſſet:etſi quis audire aut videre æquo animo potuit imperatorem Auguſtum in albo athletarum inſcribi,vocem exercere,meditari cantilenas,comam nutrire, mentum pilis nudare, in curriculo veſtem abiicere, ire cum vno duobúſve comitibus, toruè aſpicere aduerſarios, eíſque, dum cominus certarent, ſemper maledicere, præfectos certaminum & flagelliferos pertimeſcere,iiſque clam pecuniam largiri,ne deprehenſus flagello cæderetur:atque hæc omnia facere,vt cùm in certaminibus citharœdorum vinceret, Cæſaribus inferior eſſet. Quas res quis ſolus deploret, quando is, dum ſoccos indueret,omnem potentiam exuebat, ac dum perſonã ſuſciperet,dignitatem abiiciebat imperii:vinculis enim conſtringebatur vt ſeruus fugitiuus,deducebatúrque vt cæcus: concipiebat, pariebat, inſaniebat. OEdipũ, Thyeſtem, Herculem, Alcmæonem,Oreſtem plurimùm agebat,ac perſonas illis nonnunquam ſibi ſimiles gerebat: in muliebri quidem ornatu Sabinam imitabatur,vinciebatúrque catenis aureis. non enim conuenire videbatur, principẽ Romanũ ferreis conſtringi. Hæc omnia cùm cæteri omnes,& milites viderent, patiebantur, & collaudabant, ipſúmque præter alia

quæ

quæ conſueuerant, πυθιονίκην, ὀλυμπιονίκην, περιοδονίκην, παντονίκην nominabant, videlicet imperii nomina cum his nominibus permiſcentes, ita vt poſt vnumquodque eorum Cæſaris aut Auguſti nomen poneretur. Nemo infœlicitatem iſtius miſereri eſt auſus, nemo odio habere. Vnus quidē è militibus vt eum vinctum & religatum conſpexit, accurrit ac diſſoluit. Alter rogatus, quid faceret Imperator, Parit, inquit. tum enim Canacē agebat. Nemo quicquam fecit dignum homine Romano: tantam enim pecuniam ab eo conſequebantur, vt quò maiorem acciperent, optarēt, vt idem ſæpe faceret. Quæ ſola, ſi, vt paulò antè dixi, facta eſſent, tamē ea res nimium ſecura, ignominia notata, & ludibrio habita fuiſſet: nunc autem quaſi verè ad bellum gerendum veniſſet, Græciam depopulatus eſt, licet eam liberam reliquerit: fecítque cædes infinitas, & bona quorundam adhuc viuētium publicauit, atque innumerabilia donaria, quæ vel Romæ in templis repoſita erant, abſtulit. Qui in Vrbe erant, atque in omni Italia, eos omnes dedidit Helio Cæſariano, cui tāta facta erat rerum omnium poteſtas, vt inconſulto Nerone bona proſcriberet, mitterétque in exilium, ac non modò plebeios homines, ſed etiam viros equeſtris ſenatoriíque ordinis iuberet occidi. Ita eo tempore imperium populi Romani duobus ſimul imperatoribus ſeruiebat, Neroni & Helio: quorum vter eſſet nequior, non queo dicere. Cuncta enim eodem modo faciebāt, tātúmque diſcrepabāt in eo, quòd alter è ſtirpe Auguſti Citharœdos, alter Claudii libertus Cæſares imitabatur. Tigellinum pono quaſi cum Nerone cōiunctum. Polycletus autem & Caluia Criſpinila ſeparatim vitam degebant, depopulabantúrque & ſpoliabant omnia quæ occurrerent. ille cū Helio in Vrbe, hæc cum Nerone, & Sabina, & Sporo, cuius cuſtodia ei, etſi erat nobilis fœmina, data fuerat, totiúſque veſtis procuratio. Quam ob cauſam omnes ab ea ſpoliabantur. Sporum Sabinam nominauit, non ſolùm quòd propter eius ſimilitudinem exſectus fuerat, ſed etiam quòd vt ei antea Sabina, ita hîc in Græcia pactis conuentis nupſit, eúmque Tigellinus, vt lex iubebat, deſpondit. Hæ nuptiæ ab omnibus Græcis celebratæ ſunt, multáque ſunt in eā rem, vt par erat, dicta, ſed in primis optabant, vt ab iis legitimi liberi procrearentur. Ex eo tempore duo ſimul cum Nerone coibant, Pythagoras pro viro, Sporus pro vxore, qui præter cætera domina & regina appellabatur. Illud verò quis dignè mirari poteſt? quòd cùm adoleſcentes & puellas nudas alligaret cruci, capiebat pellem feræ, deinde quaſi deuoraret aliquid,

Helius Cæſarianus.

Nero nupſit Pythagoræ.

in eos irruebat petulanter. Cúmque hæc turpiter faceret, parua tunica indutus, eáque floribus ornata, ac linteum circumcollū habens, ſenatores ſalutabat. Quibus in rebus ita faciebat contra ius fáſque, vt etiam tunicis diſcinctis publicè indueretur. Ferunt equites Romanos Neronis temporibus, dum quotannis recenſerentur, primùm ephippiis vſos fuiſſe. Nero in Olympiis currum agitauit: cúmque ex eo decidiſſet, ita vt ferè eo caſu attereretur, tamen corona donatus eſt. quãobrem dederat Hellanodicis (hi iudices erant Olympiorum) aureorum decem millia: quam ſummam Galba poſtea repetiuit. Apollini, ſiue iratus quòd ei moleſtum & graue reſpõſum dediſſet, ſiue alio pacto inſaniens, Cerream regionem abſtulit, eámque dedit militibus, & locum, vnde oracula petebantur, quod Μαντεῖον dicitur, deleuit, hominibus ad os ipſum, ex quo ſpiritus dei mittebatur, interfectis. Certauit in omnibus vrbibus, in quibus fiebant certamina, ibíque quotieſcunque præconio opus fuit, Clubio Rufo viro conſulari eſt vſus. Athenas & Lacedæmonem excipio, quas vrbes ne viſitauit quidem, quòd in altera leges Licurgi erant contrariæ eius inſtituto: in altera Erinnes eſſe dicebátur. Præconium autem fiebat his verbis, Νέρων Καῖσαρ νικᾷ τόνδε τὸν ἀγῶνα, καὶ στεφανοῖ τόν τε τῶν Ῥωμαίων δῆμον καὶ τὴν ἰδίαν οἰκουμένην, Nero Cæſar victor huius certaminis coronat populum Romanum, & ſuum orbem terrarum. Cùm enim orbem terrarum in ſua poteſtate eſſe diceret, cithara canebat, fungebatúrque præconis officio, & tragœdias agebat. Senatum autem adeò oderat grauiter, vt ei Vatinius propterea maximè gratus eſſet, quòd ei ſemper diceret, Μισῶ σε Καῖσαρ, ὅτι συγκλητικὸς εἶ (nam hoc verbo vti placuit, quod ab illo vſurpatū eſt) Odi te, inquit, Cæſar, quòd ſenator es. Obſeruabantur diligenter ingreſſiones & egreſſiones omnium, oris habitus, nutus, acclamationes: tum qui cū eo erant ſemper, eúmque attentè audiebant, acclamabántque vehementer, laudibus & honoribus afficiebantur: cæteri aut notabantur ignominia, aut alias pœnas dabant. Itaque multi, cùm pati non poſſent diutius, quòd ſpectacula à matutino tempore producerentur vſque ad veſperum, ſimulata morte è Theatris pro mortuis elati ſunt. Porrò præter inſtitutum ſuſceptæ peregrinationis in Græciam, Iſthmum Pelopõneſi cupiuit perfodere. Quam rem eſt aggreſſus hominibus id grauatè facientibus, propterea quòd iis qui primùm rem attigerunt, ſanguis è terra erupit, auditáque ſunt lamenta, & mugitus, & ſpectra multa apparuerūt: quocirca Nero accepto ligone ipſe aliquantulum effodit, eóque fa-

XXV Myriades drach.

Μαντεῖον deletum.

Perfodere Iſthmum.

ƈo cæteros adduxit, coegítque vt idem facerent. Ad hoc opus faciendum magna multitudo hominum etiam ex exteris gentibus accerſita eſt. Qua in re, atque multis aliis cùm magna pecunia opus eſſet (magnificus enim & liberalis erat) metuerétque potentiſſimos homines, ne ipſum, quòd hæc faceret, inuaderent, multos bonos viros ſuſtulit. Quibus prætermiſſis (erat enim crimen publicum omnibus virtus, opes, nobilitas: atque ob eam cauſam vel ſibi mortem inferebant, vel ab eo occidebātur) tantùm Corbulonis, Ruſíque, ac Procli, Sulpitiorum, Scriboniorum mentionem faciam. Nam hi cùm fratres eſſent, ac ferè æquales, nihílque vnquam disiuncti & ſeparati feciſſent, vt erant genere & inſtituto vitæ & facultatibus coniuncti, diúque ſimul vtranque Germaniam adminiſtrauerant: ita ſimul accerſiti in Græciam venerunt, tanquam Nero eorum opera indigeret. Cúmque rei facti criminum, quæ illa tempora ferebant, nō poſſent cum Nerone colloqui, aut in conſpectum eius venire, ac proinde ab omnibus pariter deſpicerentur, mortē obire ſtatuerunt, tandémque inciſis venis mortui ſunt. Corbulo autem accitus honorificentiſſimè, quem virum Nero præter cætera patrem & beneficum appellabat, poſtquam Cenchrea appulit, ab eodem occidi iuſſus eſt, priuſquam in conſpectum eius veniret. Nero enim, vt aiunt, cùm ſtatueret cithara canere, Orthoſtadium habens, ab eo ſe videri non ſuſtinuit: ſed Corbulo, vt mandatum Neronis intellexit, gladium accipit, ſéque ipſe fortiter percutiens, ait, Ἄξιος, Dignus. Tum enim primùm erratum ſuum agnouit, quòd Citharœdo peperciſſet, & quòd ad eum inermis veniſſet. Quæ cùm ita facta ſint in Græcia, quid opus eſt referre Paridem ſaltatorem iuſſum eſſe à Nerone interfici? quòd cùm ab eo doceri ſaltare cuperet, diſcere nō potuit. Quid Cinnam Tuſcum, quem mulctauit exilio, propterea quòd cùm is eſſet præfectus AEgypti, lotus eſt in balneo, quod Neroni venturo in Alexādriam paratum fuerat. Per id tempus Romæ Helius multas & graues res fecit: nam Sulpitium Camerinum vnū ex primis ciuitatis, ac filium eius interfecit, accuſatos, quòd cùm iam inde à maioribus Pythici cognominarentur, non deſineret eo cognomine appellari, ſed in Pythicas victorias Neronis ex ſimilitudine nominis impii forent. Cúmque ſtatuam eius mille librarum Auguſtales ſe facturos promiſiſſent, omnem equitatum ad eam impenſam faciendam conferre coegit. Quæ verò facta ſunt à ſenatu, difficile eſt ſingula percenſere. Ab eo enim ſupplicationes ſingulis Calēdis, aliiſq; diebus fieri decretæ ſunt,

Mors Procli & Ruſi.

Mors Corbulonis.

Mors Paridis ſaltatoris.

T.ii.

vt ad eas peragẽdas ne annus quidẽ ſufficeret. Helius cùm antea ſæpe Neronẽ per literas hortatus fuiſſet, vt quàm celerrimè reuerteretur, neque is pareret, in Græciam ſeptẽ diebus peruenit, eúmque perterruit, quòd magnã coniurationem in Vrbe cõtra ipſum fieri diceret: quod vbi intellexit Nero, ſubitò in Italiam nauigauit. Spes erat vi hyemis illũ periturum. Cùm autem non lõgè abeſſet ab Vrbe, pars muri diruta eſt, & portæ aliqua ex parte fractæ ſunt. Exiſtimatum eſt, vt eſt quorundã ſentẽtia, vtrunque ab iis qui coronas certaminũ ferebant, eſſe factum. Nam ii primi omnium introierũt: hos ſequebãtur ii qui tabellas lõgis haſtis affixas ferebãt, in quibus ſcriptum erat nomen & genus certaminis: vtque Nero Cæſar primus è ciuibus Romanis, qui vnquam extitiſſent, victor ex eo rediret. Deinde ipſe Nero curru triumphali, in quo Auguſtus olim tot triumphos egerat, vehebatur: amictus erat veſte purpurea atque auro intexta, & oliua coronatus, laurũ Pythicam præ ſe ferebat: cum eo vnà Diodorus Citharœdus vehebatur, eóque pacto per Circum & forũ cum militibus, & equitibus, ac ſenatoribus tranſiit: tum aſcendit in Capitolium, atque inde in Palatium venit, tota Vrbe coronata, lychníſque ac ſuffimentis plena. Acclamabant omnes & ſenatores in primis, Oua Olympionica, oua Pythionica, Auguſte, Auguſte, Neroni Herculi, Neroni Apollini: quàm ſolus *periodonica*, ſolus ex æterno tempore Auguſte. Sacra vox: Beati, qui te audiunt. Vt enim opus non eſt ea quæ dicta non ſunt, complecti, ac pro dictis narrare: ita ea quæ iam dixi, non aliena ſunt ab hiſtoria: quin potius, dum nihil reticetur, decus atque ornamentum afferunt. His rebus confectis, Circenſes imperauit, has coronas, & reliquas omnes quas ex curru certando victor obtinuerat, attulit in Circũ, & obeliſco AEgyptio impoſuit. Hæ erant numero mille octingentæ octo. Poſt hæc currũ agitauit. Tum quidẽ Larcius Lydus ad eum venit, obtulítque

XXV Myriades drach. ei decẽ millia aureorũ, vt cithara caneret: quos etſi Nero repudiauit, ratus ſibi turpiſſimũ eſſe, mercede aliquid facere, tamen hanc ſummã Tigellinus à Larcio accepit, ne eum interficeret. Itaq; Nero ingreſſus in Theatrũ, cithara cecinit, egit tragœdias, ex curru certauit creberrimè: nõnunquã etiam ſponte vinci ſe patiebatur, vt magnã partẽ aliorũ verè viciſſe crederetur. Cùm igitur Nero vteretur hoc genere vitæ, & principatũ hoc modo teneret, nobis nũc, quemadmodũ mortem obierit & imperium

Vindix. amiſerit, dicẽdum eſt. Erat Caius Iulius Vindix natione Gallus propter maiores è ſtirpe regia, propter patrẽ ordinis ſenatorii,

homo magnis viribus corporis,& multa prædit' prudētia,perituſq; rei militaris,& ad omne præclarū facinus audax.Hic igitur cōgregata Gallorū multitudine,qui crebris pecuniarū exactionib' grauiſſima quæque à Nerone pertulerāt,& adhuc perferebāt,in tribunal aſcendit,atq; inde multa cōtra Neronē dixit,nō ſolùm ab eo deficere,ſed etiā ei inſultare oportere.Omnē enim inquit orbē terrarum cuius imperiū tenet,compilauit: florētiſſimos quoſq; ſenatores ſuſtulit:matrē, quam inceſto ſtupro pol luerat, interfecit: poſtremò nullū decus,nullā dignitatē imperii ſuſtinet. Nā etſi cædes, rapinæ, iniuriæ ab aliis multis ſæpenumero factæ ſunt,tamē cætera quis vnquā ſatis dignè percenſere poteſt? Ego quidē viri & ſocii chariſſimi vidi, mihi credite,vidi inquā illum virū (ſi vir nominādus eſt is qui Sporū duxit vxorē,quíque Pythagoræ nupſit) in ipſo Theatro, atq; adeò in orcheſtra gerētem citharā,orthoſtadium,cothurnos,nonnunquā ſoccos & perſonā. Sæpe illum,cùm caneret,præconiúmq; faceret, & tragœdias ageret, audiui:vidi conſtrictū vinculis,laceratum,cōcipientem,parientē: poſtremò omnia quæ fabulis prodita ſunt,dicentē,audientem,patientē,facientem. Quæ cùm ita ſint,quis iſtū Cæſarem,quis Imperatorē,quis Auguſtum appellabit? Ne polluantur quæſo tā ſancta nomina,quæ Auguſtus & Claudius habuerūt. Iſte à nobis Thyeſtes, OEdipus,Alcmæon, Oreſtes optimo iure nominetur: illos enim refert,illorū flagrat cupiditatibus. Quamobrem tandem aliquando cōmoueamini, ſubuenite vobis ipſis, opē ferte populo Romano: denique orbi terrarū libertatem reddite. Hæc atque alia multa à Vindice in eandē ſententiā dicta omnes comprobāt. Vindix cùm principatum ſibi parare minimè ſtuderet, Seruio Sulpitio Galbæ (is iuſtitia omnibus præſtabat, ac gloria bellicæ virtutis, præerátque Hiſpaniis,& magnas copias habebat) imperiū detulit: idémque Galba ab exercitu imperator deſignatus eſt. Ferūt eo tēpore Neronē per præconē conſtituiſſe cētū millia aureorū ei qui Vindicē occidiſſet: atque eo cognito,Vindicē ita dixiſſe,Qui Neronem, inquit,interfecerit,& ad me caput eius attulerit,is meū accipiet caput in mercedis loco. Cúmque Vindix eo animo eſſet,Rufus qui Germaniam obtinebat, inde profectus eſt vt Vindici bellū inferret. Is poſtquam Veſontionem venit, cœpit eam vrbē obſidere,quòd ab ea non fuiſſet exceptus.Vindix ad opem vrbi ferendam cōtendit, nec procul caſtra poſuit. Tandē ambo miſſis ad ſe literis in colloquium venerunt remotis arbitris. Ibi ſuſpitio fuit eos vnà contra Neronem coniuraſſe. Poſt hæc Vindix

Oratio Vindicis.

CCL Myriades drach.

Virginius Rufus.

properat cum exercitu, quaſi ſtatuiſſet vrbem capere: quorum aduentum vbi cognoſcunt milites Rufi, rati eos apertè contra ſe venire, iniuſſi impetum faciunt, imparatóſque & parum inſtructos inuadunt, ac poſtremò magnum numerum eorum cõcidunt. Quod cùm Vindix videret, ferrétque grauiter, ipſe ſibi manus attulit. Id enim verum eſſe conſtat, quanuis multi illatis mortuo vulneribus falſam opinionem iniecerint, eum ab ſe interfectum fuiſſe. Rufus caſum eius acerbè luxit, & principatum, quem facilè poterat adipiſci, deferentibus ſæpenumero militibus atque vrgentibus, repudiauit. Vir erat in rebus gerẽdis acer & induſtrius, in conficiendis fortis promptúſque. Itaque milites ſtatuis Neronis diſſipatis & comminutis, cœperunt illum Auguſtum nominare. Cúmque perſuaderi nõ poſſet, quidam è militibus vni ex ſignis eius idem inſcripſit ſubitò, idque Rufus poſtea deleuit, ac vix tandem ſedatis militibus perſuadebat, vt authoritatem ſenatui populóque reſtituerent, ſiue quòd indignum putaret imperium cuiquam à militibus deferri (id enim ad ſenatum populúmque pertinere) ſiue quod vir forti & excelſo animo principatum, cuius cauſa cæteri omnia facerent, ipſe deſpiceret. Nero cognitis his rebus, primò ſimulat ſe ea cõtemnere, verſatúrque in delitiis, ac ludit, vt antea conſueuerat. Quinetiam accitis de repente principibus ſenatorii & equeſtris ordinis, quaſi vellet cum eis communicare conſilia rerum præſentium, Inueni, inquit (ſcribendum eſt enim quod dixit) quomodo hydraulis ampliores ſonos & magis concinnos efficiet. Hæc etſi prodigiis antè declarata ſunt, tamen ille nihil curabat, neque quòd ambæ fores & mauſolei & cubiculi ipſius eadem nocte ſua ſponte apertæ fuerant: neque quòd in Albano tanto ſanguine pluerat, vt fluuii ſanguine fluerent, aut quòd mare lõgo interuallo retrocedens, ab Ægypto magnam partem Lyciæ occupauerat. Sed poſtquam Galbam à militibus Imperatorem deſignatum eſſe, Rufúmque ab ſe defeciſſe intellexit, magno timore perculſus eſt: dúmque Romæ bellum apparat, contra eos Rubirium Gallum cum paucis mittit, à quibus pariter deſertus, deliberauit interficere ſenatores, incenſáque vrbe nauigare in Alexandriam. Etſi enim, inquit, amittemus imperium, tamẽ nos alet in illa regione ars noſtra & ſuſtinebit: adeò ſtultus erat, vt ſe priuatum viuere, & cithara canere poſſe arbitraretur. Sed vbi ſenſit ſe à ſuis ſtipatoribus eſſe deſtitutum (tum enim in quibuſdam hortis dormiebat) conabatur fugæ ſe mandare, veſtéque vili amictus, equum nihilo meliorem con-

ſcendit, in quo ſedens atque obuolutus ad prædiū Phaonis Cæſariani, vnà cum ipſo Phaone, & Epaphrodito, & Sporo ſub noctem venit. Tum ingens terræ motus factus eſt, ita vt terra funditus conquaſſari, & animæ hominum ab eo interfectorum inſultare ipſi putarentur. Ferunt eum agnitum à quodam, qui fortè ei in itinere factus eſt obuiam, imperatorémque ſalutatū diuertiſſe de via, atque in arundineto, quouſque illuceſceret, abiectum delituiſſe, vt à nemine videretur: tum cœpit ſuſpectos habere eos qui cum ipſo erant, quaſi contra ſe impetum facturos, omnémque vocem, quaſi ab ea requireretur, perhorreſcere. Si catulus paulum latraret, aut caneret gallina, aut ſi faſciculus, vel ramus arboris vento moueretur, grauiter conturbari: quibus ex cauſis conquieſcere nullo modo poterat. Non enim audebat loqui cum iis qui aderant præſentes, ne ab alio intelligeretur: ipſe ſecum animo ingemiſcere, plorare, multa ſecum reputare: ſed præſertim qui maxima famulorum multitudine ſuperbus fuerat ſemper, ſe in præſentia cum tribus libertis iacere. Hanc enim veluti extremam fabulam deus ei conſtituerat atque parauerat, ne iam cæteros matricidas, aut errantes, ſed ſe ipſe repræſentaret. Hîc cœpit illum pœnitere eorum quæ antea fecerat, quaſi verò poſſet ea infecta facere. Cúmque Nero has tragœdias ageret, crebrò illum verſum memoria repetebat,

Οἰκτρῶς θανεῖν μ᾽ ἄνωγε σύγγαμος, πατήρ, Mori me iuſſit miſerè vxor, pater. Tandem cùm nemo eum perquirere videretur, introierunt in ſpeluncam, in qua, quòd eſuriebat, panē comedit, aquámque ſitiens bibit, qualem nunquam antea. Ita ferens grauiter, Hæc eſt, inquit, illa mea præclara potio. Dum Nero in his rebus eſſet, populus Romanus ampla ſacra faciebat, magnáque lætitia perfruebatur, ferebántque pileos multi, quaſi eſſent libertatem conſecuti. Galbæ principi omnia quæ ad principatum pertinent, decernuntur. Ante omnia Nero ſtudioſè perquiritur: ignoratum eſt aliquandiu, quò profectus fuiſſet: poſt vbi cognitum eſt, aduerſum eum equites mittuntur: quos ille poſtquam aduentare intellexit, imperauit iis qui ſecum aderant, vt ſe interficerent: cúmque illi non obedirent, ingemiſcens ait, Ego ſolus nec amicum, nec inimicum habeo. Interim appropinquantibus equitibus, ipſe ſibi manus attulit, dixitque peruulgatum illud, ὦ Ζεῦ, οἷος τεχνίτης παραπόλλυμαι, Dii immortales, inquit, qualis artifex pereo. Cúmque ægrè moreretur, Epaphroditus eum confecit. Vixit annos xxx. menſes ix. Regnauit annos xiii. mēſes viii. Vltimus eorum, qui ab AEnea

Hæc eſt decocta Neronis.

Qualis artifex pereo.

& Auguſto genus ducebant. Interitum eius, lauri quæ à Liuia plantatæ fuerant,& genus albarum gallinarum, quæ antè occiderant,non obſcurè denunciauerunt.

Galba.

IGITVR Galba Imperator deſignatus eſt, quod ei Tiberius aliquando prædixerat,cùm diceret eum Imperium deguſtaturum: ídque certiſſimis ſignis demõſtratum fuit, quando ſibi viſus eſt audire fortunam dicẽtem, ſe iamdudum ante fores ſtare,nec dum tamẽ domum recipi: proinde ſi arceretur diutius,ad alium migraturam.Ad hæc nauigia per eoſdem dies onuſta armis ſua ſpõte in Hiſpaniam ſine nautis appulerunt.Inſuper mula peperit:quã rem vates ei prædixerãt ſignum futuri principatus.Eidem quoque ſacrificanti puer thus obtulit,ac ſubitò canos miſit.Qua ex re dictum eſt à vatibus,imperium à minore natu ad ſenectutem eius eſſe tranſiturum.Ita quæ ad principatum ſpectabant,ei antè denunciata ſunt . Galba in regno continens erat, inuiſúſque nemini: ſibi enim imperium delatum eſſe,non ſe ſuſcepiſſe arbitrabatur,ídque ſæpenumero confirmabat: ſed erat in coaceruanda pecunia inexplebilis , tanquam multis rebus indigeret, déque ea ita parum impendebat, vt non drachmas, ſed obulos nonnullis largiretur. Liberti verò eius delinquebant in multis, eorúmque culpa in ipſum coniiciebatur. Nam etſi ſatis eſt priuatis hominibus nullam iniuriam facere, tamẽ principem prouidere etiam oportet,ne cæteri faciant,propterea quòd nihil intereſt eorum qui iniuriam patiuntur,à quo eam acceperint.Itaque Galba,licet ipſe nihil per iniuriam faceret,tamen quòd ſineret illos facere, aut quòd ea quæ ab aliis gererentur, ignoraret, malè audiebat.

Nymphidius. *Capito.*

Nymphidius autem & Capito tanta fuere inſolentia in Galbam, vt Capito,cùm fortè quidam reus ab eo ius dicente prouocauiſſet, ſtatim in ſellam excelſiorem tranſilierit,atque ita dixerit,Age, inquit,dic cauſam apud Cæſarem: eúmque cauſa cognita capite damnauit. In hos Galba has ob cauſas animaduertit. Cùm autem ad Vrbem aduentaret,ac iam propè

propè eſſet, proceſſêre ei obuiam prætoriani Neronis, petieréque ab eo vt ſe in eodem gradu militiæ retineret. Is primò rem diſtulit, vt deliberaret: ſed cùm illi nō parerēt, magiſq; tumultuarentur, contra eos exercitum miſit, cæſáque ſunt repentè prætorianorum ſeptem millia: reliqui poſtea decimati ſunt. Itaque Galba licet ætate & morbo confectus eſſet, tamen mente vigebat & cōſilio, putabátque indignum eſſe, Imperatorem coactum aliquid facere. Hac de cauſa prætorianis poſtulantibus pecuniā non dedit, iiſque ita reſpondit, Legere, inquit, ſoleo milites, nō emere. Cúmque populus poſtularet vt Tigellinus, & cæteri qui antè contumelioſi fuerant, ſupplicio afficerentur, non conceſſit, quos fortaſſe, ſi non eſſet ab eo poſtulatum, interfici iuſſiſſet. Helium verò, Narciſſum, Patrobium, & Locuſtam veneficam mulierem, cum quibuſdā aliis qui ſub Nerone ex obſcuris clari euaſerant, vinctos per totam vrbem duci, ac poſtea morte mulctari iuſſit. Vt Galba his de cauſis laudabatur, ita ridebatur maximè, quòd in itinere gladium ſemper accingeret, homo iam ſenex & imbecillis. Cæterùm quem exitum vitæ habuerit, nunc dicendum eſt. Milites Rufi, qui erant in vtraque Germania, ira incenſi, quòd nullum à Galba beneficium accepiſſent, cupiditatem ſuam, quam in Rufo explere non poterant, in alio explere conabantur. Id fecêre propoſito Aulo Vitellio, qui per id tempus inferiorem Germaniam obtinebat, defeceréque ad eum ſpectata tantummodo ipſius nobilitate. Nec enim eis curæ fuit, quòd is Tiberio in delitiis fuerat, quódque vita eius adhuc cum priſtina libidine conſentiebat. Quin potius ob eam cauſam arbitrati ſunt, eum ſibi magis idoneum & accommodatum fore. Ipſe quidem Vitellius nequaquam tanti ſe eſſe exiſtimabat. nam cùm irrideret aſtrologos, hoc argumento confirmabat eos nihil ſcire, quòd dicerent ipſum Imperatorem futurum. Idem quoque Nero cùm intellexiſſet, ita riſit hominem & contempſit, vt nihil grauius contra eum admiſerit. Galba cognita ſeditione Vitellii, adoptauit Luc. Piſonem adoleſcentem nobilem, magnáque modeſtia ac prudentia præditum, eúmque Cæſarem deſignauit. Qua de cauſa indignatus Marc. Saluius Otho, quòd ipſe à Galba non eſſet adoptatus, rurſum Imperium Populi Romani multis incommodis difficultatibúſque affecit. Is erat apud Galbam in tam magno honore, vt ei, quo die mortuus eſt, ſacrificanti ſolus è ſenatoribus præſtò fuerit. Quæ res in cauſa fuit vt rerum potiretur. Cùm enim haruſpex Gal-

Helius, Narciſſus, Patrobius Locuſta ſupplicio affecti.

Luc. Piſo.

bæ inſidias parari diceret, ac proinde moneret ne aliò proficiſceretur. id Otho intellexit, atque inde ſubitò alia ſimulata cauſa diſceſſit, receptúſque intra murum caſtrorum à paucis militibus qui vnà cum eo coniurauerant, cæteríſque qui iam Galbæ erant infenſi, perſuaſis, vel potius largitione corruptis, emptum principatum occupauit, ídque paulò pòſt à reliquis confirmatum eſt. Qua re cognita Galba paucos miſit ad exercitum, vt milites de ſententia dimoueret. Interea loci vnus ex militibus cum diſtricto cruentóque gladio ad eum venit, Bono animo es, inquit, Imperator, quando ego Othonem interfeci, vt iam ſis ſine periculo. Id Galba credidit pro vero, atque ita militi reſpondit, Quis tibi, inquit, mandauit, vt id faceres: poſt hæc in Capitoliū proficiſcitur ſacrificandi cauſa. Occurrunt ei in medio foro equites peditéſque, ibíque ſenem Pontificem, & Imperatorem occidunt, multis ſenatoribus multíſque plebeis hominibus præſentibus: pòſt cadauer afficiunt ignominia cuiuſuis generis, capútque ceruicibus abſcindunt, ídque figunt in pilo. Galba telis immiſſis in ſellam, qua vehebatur, cùm ex ea cecidiſſet, vulneratúſque eſſet, id vnum dixit, Quid enim, inquit, mali feci? Ei Sempronius Dēſus Centurio opem tulit, quoad potuit: ſed is non ſolùm nihil Galbæ profuit, ſed etiam ipſe quoque occiſus eſt. cuius viri nomen propterea ſcribendum putaui, quòd mihi memoria dignū eſſe videbatur. Occiſus eſt Piſo, & reliqui multi, qui tamen Imperatori opem non tulerant. Sed Piſo propterea ſupplicio affectus eſt, quòd Cæſar fuerat deſignatus. Vixit Galba annos LXXII. Regnauit menſes IX. dies XIII.

Sempronius Denſus Centurio.

Otho.

GALBA hunc exitum habuit, eiúſq; cædis pœnam Othonem non ita multò pòſt ſequi oportebat, quod ipſe ſtatim præſenſit: nam vt primùm ſacrificauit, exta minus fœlicia viſa ſunt. Itaque cœpit eum ſubitò facti pœnitere, dixítque, Τί γάρ με ἔδει μακροῖς αὐλοῖς αὐλεῖν, Cur me, inquit, oportebat longis tibiis canere? Eſt autem vulgatum prouerbium de iis, qui ea faciunt, quæ ſibi ſunt inutilia.

Prouerbium.

Præterea noctu adeò in ſomnis perterritus eſt, vt ceciderit de lecto, & excubitores perterruerit. Qui cùm accurriſſent celeriter, eum humi iacentem offenderunt, neque tamen potuit ob has cauſas Imperium, quod ſemel adeptus erat, deponere, ſed in eo permanſit, ac pœnas dedit: quanuis multa faceret moderatè ad conciliandos animos multitudinis, non quòd eo ingenio eſſet aut moribus, ſed quòd multis ab eo propter Vitellium abalienatis, nolebat cæteros ſibi inimicos facere. Othoni decreta ſunt à ſenatu ea quæ pertinebant ad principatũ, quòd diceret ſe coactum à militibus intra murum introductum eſſe, ibíque, cùm eis obſiſteret, in magnum diſcrimen veniſſe. Hîc vti cœpit placido ac leni ſermone, & ficto ſimulatóque vultu indicare modeſtiam: ad hæc oſcula ad ſingulos ferè per annulos mittere: poſtremò multa polliceri. quanquam non erat obſcurum, eum multò etiam petulantius atque acerbius, quàm Neronem eſſe regnaturum. Nomen quidem eius ſibi ſtatim impoſuit, multíſque ſenatoribus, qui damnati fuerant, pœnam remiſit, cæteris muneribus affectis. Crebrò venire in Theatrũ, fouere multitudinẽ, peregrinos donare ciuitate, iíſque multa alia promittere: quibus tamen rebus neminem ſibi præter paucos ſui ſimiles obſtringere potuit. Iam enim eo genere vitæ, quod inſtituerat, quódque cum ſorore conſuetudinem habebat, cæteríſque Neronianis vtebatur, omnes perterriti erant: milites verò multitudine munerum, blãdíſque ſermonibus in tantam licentiam ſceluſque induxerat, vt aliquando ſint auſi in Palatium irruptionem facere. Cùm frequentes ſenatores apud Othonem cœnarent, interfectíſque iis à quibus arcebantur, tandem irruere eò, vbi conuiuium agebatur, occideréque omnes qui intus erãt, ſolis iis qui inde abierãt, aut ſe antè aliquò abdiderant, conſeruatis. Cuius rei cauſa Otho pecuniam eis largitus eſt, perinde atque ſi id facinus in gratiam eius feciſſent. Per id tempus quidã captus eſt, qui ſe Neronem eſſe ſimulabat, cuius quidem nomẽ à Dione ignoratũ eſt: ſed is tandem ſupplicio affectus eſt. Otho ſæpenumero cohortatus Vitellium ad ſocietatem principatus, poſtquam ei perſuadere non potuit, ſtatuit apertè bellum gerere. Itaque cõtra eum exercitum miſit, eíque exercitui complures præfecit: quæ res cauſa fuit Othonis calamitatis. Deſiderata ſunt vtrinque in præliis ad Cremonam factis hominũ quadraginta millia. Antequam autem prælium iniretur, ferũt præter cætera prodigia, quæ tum accidere, auem eximiæ magnitudinis, quanta nunquam antè viſa fuerat, per multos dies viſam *Pſeudonero.*

eſſe. Superatis Othonianis, vnus ex equitibus cladem Othoni nuntiauit, cui cùm fidem non haberent ii qui aderant præſentes (nam tum fortè multi conuenerant) eúmque fugitiuum atque hoſtem appellarent. Vtinam, inquit, hæc falſa eſſent Cæſar, libenter enim te victore mortem occumberem: nunc autem vtrunque ſit, moriar, ne videar ſalutis meæ cauſa fugiſſe: tu verò, cùm hoſtes huc non multò pòſt venturi ſint, ſtatue quid tibi faciendum putes. hæc cùm dixiſſet, manus ſibi attulit. Quo facto id verum eſſe creditum eſt ab omnibus: cúmque poſſent facilè bellum renouare (erant enim permulti, aderántque aliæ legiones ex Pannonia, quod eſt in tali re maximum) Othonem amplectebantur, ſingularémque ſuam fidem & beneuolentiam in eum non modò verbis oſtendebãt, ſed etiam ex animo. Qua ex re factum eſt vt otioſè ceſſaret, quouſque cæterorum cõcurſu idem renuntiatum eſt. Tum demum Otho pauca ſecum locutus, apud milites concionatur: qua in concione multa dicit, ſed hæc imprimis. Sufficiunt, inquit, ea quæ facta ſunt: odi enim bellum ciuile, licet vincam: charúmque habeo Pop. Romanum, licet mecum diſſentiat. Vincat Vitellius, poſtquam ita viſum eſt diis immortalibus: ſint incolumes milites eius, quãdo id mihi perplacet. multò enim melius eſt multóque iuſtius vnum pro multis, quàm pro vno multos interire. Ego quidẽ Mutius eſſe malim, aut Decius, aut Curtius, aut Regulus, quàm Marius, quàm Cinna, quàm Sylla, vt ne reliquos numerando perſequar. Quamobrem nolite me cogere, vt efficiar vnus ex iis quos odi: nolite etiam inuidere, ſi velim facta alicuius ex iis quos laudo, æmulari. Vos ad victorem proficiſcimini, atq; illum colite. Ego me ita liberabo, vt omnes homines intelligant eum eſſe Imperatorem à vobis delectum, qui non vos pro ſe, ſed ſe pro vobis dedit. Hac habita concione, milites eum propter ea quæ audierant, admirari, miſeraríque eius fortunam, præſertim ſi quid ei grauius accideret. Tum profundere lachrymas, lamentari, eum patrem appellare, ſibíque ſuis liberis ac parentibus chariorem eſſe dicere. Quæ cùm iam in multam diem dicerẽtur, peterétque Otho vt ſibi liceret mortem cum vita commutare, neque id illi concederent, facto ſilentio ita dixit. Non poſſum, inquit, peior eſſe eo milite quem vos mortem ſibi propterea tantummodo conſciſcere vidiſtis, quòd Imperatori ſuo nuntium acceptæ cladis attuliſſet. Itaque ego illum ſequar, ne quid tale videam in poſterum, aut audiam. Vos, ſi me amatis, quæſo, ſinite me mori, vt volo: nolite me cogere vt viuam

Othonis oratio.

inuitus, ſed ad victorem abite, eúmque ſtudioſè ac diligenter colite. Hæc cùm dixiſſet, ſeceſſit in thalamum, ſéque pugione interemit. Corpus eius elatum milites ſepeliuerunt non ſine lachrymis: nonnulli propter eum mortem ſibi conſciuerunt. Igitur Otho hunc vitæ finem habuit, vixítque annos XXXXVII, detractis diebus vndecim. Regnauit dies XC. cúmque peſſimè omnium vixiſſet, mortuus eſt honeſtiſſimè, & Imperium, quod cum magno ſcelere inuaſerat, cum maxima virtute depoſuit.

Vitellius.

POSTQVAM Romæ clades Othonis audita eſt, populus Romanus ſtatim, vt par erat, ſententiam mutare cœpit, Othoníque quem laudauerat antea, & cuius victoriam optauerat, non aliter atque hoſti cõtumelioſè maledicere, ac Vitelliũ, quem deteſtatus fuerat, collaudare, eúmque Imperatorem dicere Adeò nihil eſt in rebus humanis fixum ac perpetuum: ſed & ii qui florent maximè, & ii qui humiles & abiecti ſunt, exitus incertos habent, ac pariter pro fortuna ipſorũ, laude, vituperio, honore, & ignominia afficiuntur. Vitellius, vt Romã venit, cœpit omnia ſuo arbitratu gerere: ſed in primis edicto propoſito aſtrologos expulit ex Vrbe, edixítq; vt intra certã diem quã ipſe cõſtituerat, ex omni Italia excederẽt. Illi contrà de nocte diẽ ei in tabulis præſcribũt, intra quã excedat è vita: íſque ante eam diẽ mortuus eſt: adeò futuros rerum euẽtus præcognoſcebãt. Interim Vitellius explere libidinem ſuam, inſeruire voluptatibus, nullam curã habere diuinarum aut humanarũ rerum. Nimirum principiò talis erat: quippe popinas frequẽtauerat, & ludos aleatorios, ſaltatorúmque & aurigarũ ſtudioſus fuerat, conſumpſeratque in eos infinitam pecuniam, atque eius rei cauſa magnũ æs alienum contraxerat. Itaque tunc tantam potentiam conſecutus, cœpit multo grauiora facere. Magnam enim diei partem noctíſque conſumere in cõmeſſationibus, crebróque vomere omnia, vt ſolo trãſitu ciborum nutriretur. Cui quidem rei ipſe ſufficere poterat: quanuis cæteri qui cum eo cœnabant, omnes miſerè interirent.

Aſtrologi expelluntur ex urbe.

Vibius Criſpus. Ex quibus Vibius Criſpus cùm incidiſſet in morbũ, & ob eam cauſam per multos dies non interfuiſſet conuiuio, facetè dixit, ſe, niſi ægrotauiſſet, omnino fuiſſe periturũ. Fuit tempus principatus Vitellii nihil aliud quàm ebrietas & comeſſationes. Etenim pretioſiſſima quæque intra fines Oceani, ne dicam vlterius, vndique terra marique conquiſita, vſque adeò opiparè apparabantur, vt omnes cupediæ, cibiſque eiuſdem generis ex eo etiam nunc Vitelliani nominentur. *Cibi Vitelliani.* Quæ omnia quis ſigillatim queat attingere? quando conſtet inter omnes, eum, quo tempore principatum tenuit, conſumpſiſſe in cœnas aureorum nonagies centena millia. *Duæ Myriades myriadũ. duo millia, quingentæ drach.* ſed res huiuſcemodi pretioſiſſimæ breui tempore defecerunt, quòd omnia pretioſa eſſe oporteret. Patinam quidem vnam apparauit, in quam impendit decem millia aureorum, linguis cerebriſque & iecoribus piſcium, & quarundam auium in eam coniectis. *Patina Vitellij. XXV Myriades drach.* Hanc patinam, cùm fictilis eſſe nõ poſſet propter magnitudinem, argenteã fecit, eáque diu permãſit, veluti res diis conſecrata, quouſque Adrianus eandem conſpicatus tolli ac diſſipari iuſſit. Sed cùm de his rebus mẽtionem fecerim, illud etiam addendum videtur, domum auream Neronis ei nequaquam ſatiſfeciſſe. Cúmque nomen & vitam, moreſque eius laudaret, hac in re tantũmodo reprehendebat, quòd diceret eum habitauiſſe perperam, vſúmque fuiſſe paruo & humili apparatu. Vitellium vxor ſua Galeria ridere ſolebat, quòd rarò ornatu regali inueniretur. Cæterùm qui hos ſumptus de alieno faciebant, quanuis eos magnopere non computarent, tamen ii qui epulum dabant viciſſim, magno incõmodo afficiebantur, licet conuiuium ab vno minimè totum diem ageretur. Dabant enim alii ientacula, alii prandiũ, alii cœnam, alii comeſſationes, veluti ſolatium priſtinæ ſatietatis. Ex quo factum eſt, vt paucis pòſt diebus conſumpta ſint in cœnam aureorum quadraginta millia. *Centũ Myriades drach.* Vitellius pleriſque riſum excitabat. Cùm enim viderent grauitatem & maieſtatem eius in publicis conuentibus, cuius ſtupra antè cognouerãt, ſederéque in equo regio, ornatum chlamyde purpurea eum, quem ſciebant Veneto veſtitu *Veneta ueſtis.* certatores equos in certaminibus abſterſiſſe: deinde cum tanta manu militum cõſcendere in Capitolium, quem nemo antè videre poterat in foro propter multitudinem creditorum: poſtremò coli ab omnibus, quem ne amplexari quidem libenter voluerat quiſquam, teneri non poterant, quin riderent. Cùm autẽ ii, qui ei proficiſcenti in Germaniam grandem pecuniam crediderant, inſtarent, eúmque vix datis fideiuſſoribus dimitterent,

tunc non modò non ridebant,ſed etiam eum miſericordia permoti occultabant. At Vitellius requiſitis poſtea creditoribus dicebat ſe reddidiſſe ſalutem pro credita pecunia, repoſcebátque tabulas contractuum. Crebrò veniebat in Theatra,vt ad ſe plebis animos alliceret. Cœnabat familiariter vnà cum optimatibus,vt eos ſibi maiorem in modum deuinciret.Sæpe mentionē faciebat veterū ſodalium,eóſque habebat in honore. Neque enim turpe,aut ſe indignum putabat, ſi aliquem ex iis agnoſcere videretur:quod plerique faciunt,qui elati maximis & inſperatis honoribus, oderunt eos, à quibus ſe intelligunt humiles antea & abiectos cognitos fuiſſe. Dum hæc faceret, extitere ſiniſtra prodigia: nam & cometes apparuit, & Luna cōtra rationem ſtatuti temporis bis viſa eſt deficere. Quarto enim, & ſeptimo die obſcurata eſt. Præterea in oriente atque in occidente duo Soles viſi ſunt eodem tempore: quorum hic imbecillis & pallidus, ille potens & clarus erat. Inuenta quoque ſunt in Capitolio multa & magna veſtigia quorundam deorum,qui ex eo deſcendiſſe videbantur, renuntiatúmque eſt à militibus,qui ea nocte in excubiis eius fuerant, templum Iouis ſua ſponte cum magno fragore apertum eſſe, atque ob eam cauſam nonnullos custodes perterritos & exanimatos fuiſſe. Quæ cùm ita facta ſint, Veſpaſianus qui bellū cum Iudæis gerebat, vt audiuit diſſenſionem eſſe inter Othonem & Vitellium,deliberare cœpit, quid ſe facere oporteret. Summa erat in eum beneuolentia omnium,nō ſolùm propter gloriā belli Britannici, eiúſque quod tū gerebat,ſed etiā propter æquitatē & prudentiā ipſius: quibus rebus adducebantur,vt ſe ab eo regi cuperēt.Inſtabat Mutianus vehemēter,quòd ſe ſperaret etiam nomen Imperatoris habiturum,ac propter æquitatem Veſpaſiani Imperii participem fore. Quibus cognitis rebus milites circūnſiſtunt tabernaculum Veſpaſiani,eúmque Imperatorem renuntiant. Neque verò defuere Veſpaſiano prodigia & ſomnia,quibus ei futurum Imperium fuerat longo tempore antè ſignificatum,eáque nos, cùm ad vitā eius venerimus,attingemus. Igitur Veſpaſianus primo quoque tempore Mutianum in Italiam contra Vitellium mittit:ipſe obſeruatis rebus Syriæ,præfectíſque aliis ducibus bello Iudaico,in Ægyptum contendit, ibíque pecuniam, qua maximè ei opus erat,colligit,comparátque frumentum,vt Romam quàm maximum numerum poteſt,mittat. Legiones,quæ erāt in Myſia, cognitis iis quæ de Veſpaſiano perferrentur, Mutiano nequaquam expectato,quem audiebant eſſe in itinere, Antonium *Antonius Primus.*

Primum ducem ſuum deligunt, is fuerat à Nerone miſſus in exilium: poſt verò à Galba reſtitutus Pãnonico exercitui præerat, eóque tempore neque ab Imperatore, neque à ſenatu delectus, ſummum Imperium habuit: tanta erat in Vitellium indignatio militum, tanta prædandi cupiditas. Neque enim milites hæc ob aliam cauſam agebant, quàm vt Italiam diriperent, id quod factũ eſt. Vitellius cognitis his reb° omnibus, nihilo minus remanet in Vrbe: neque verò à delitiis abſtinet, ſed præter cætera ludos gladiatorios facit. In his ludis Sporus cũ eũ ornatu raptæ puellæ oporteret in theatrum venire, neque poſſet talẽ contumeliam pati, mortem ſibi conſciuit. Vitellius Alienũ cum

Alienus. paucis bello præficit. Alienus Cremonã venit, oppidúmque occupat. Poſt vbi videt ſuos milites propter delitias Vrbis intẽperantes, nimióque otio molles & effœminatos eſſe: contráque hoſtes corporibus exercitatis, magníſque animis, timere cœpit: dein vt ei à Primo nuntius gratus venit, conuocauit milites, iíſq; expoſita imbecillitate Vitellii, viribúſq; Veſpaſiani, ac vtriuſque moribus, perſuaſit vt in partes Veſpaſiani tranſirent. Illi delent imagines Vitellii ex ſignis, iurántque ſe ſub Imperio Veſpaſiani fore: víxque dimiſſi in tentoria reuerterant, cùm eos facti pœnitere cœpit. Itaque repentè magno ſtudio ac tumultu congregati, rurſum Vitellium Imperatorem vocãt, Alienúmque, quòd eſſent ab eo proditi, vinculis conſtringunt, nulla conſulatus eius habita ratione, quæ præſertim fieri ſolẽt in bellis ciuilib°. Cúmque iam eſſet ingens tumultus in exercitu Vitellii, tum Lunæ defectio eum longè fecit maiorẽ, non tantùm quòd obſcurata eſt (quanquam hæc terrorem iniiciunt tumultuantibus) ſed etiam quòd ſanguinolenta atráque eſſe, alióſq; horribiles colores emittere viſa eſt. Hi enim nihilo magis decedere de ſententia, aut aliquid remittere, ſed ad manus venire inter ſe, pugnaréq; alacriter: etſi, vt dixi, Vitellianis dux non erat, quòd Alienus Cremonæ eſſet in vinculis. Pugnatur interdiu ac noctu vtrinque æquo Marte. Nox enim inuenit pugnantes, nec ea quidem prælium dirimere potuit, tãta erat ira, tãta vincẽdi cupiditas. Agnoſcebãt ſe inter ſe, atque vnà colloquebantur: non eos placabat fames, non labor, non frigus, non tenebræ, non accepta vulnera, nõ cædes, non reliquiæ mortuorum, non multitudo pereuntium: tãta denique inſania vtroſque pariter ceperat, vt ne propter noctẽ quidem quæ ſuperuenit, vt dixi, aliquid remitterent. Videre licebat, quoties Luna luceret (nam interdum occultabatur nubibus) pugnare illos nonnunquam, nõnunquã ſtare, ad haſtas adhæreſcere,

hæreſcere, ſedere, ſimul clamorem tollere, hi Veſpaſianum, illi Vitellium Imperatorẽ dicere, vocare ſe mutuò, conuitiari, laudare: ſed & priuatim alter ita alterum admonere, Mi cõmilito & ciuis quid facimus? cur pugnamus? huc tranſi ad me: nequaquam, inquit alter, tu ad me potius. Cui verò mirũ non videatur, quòd cùm mulieres ex oppido eſculenta & poculẽta de nocte ad Vitellianos attuliſſent, nõ modò ſe ipſi cibo potúque, ſed etiam aduerſarios refecerunt. Vocabat quiſque aduerſariũ nominatim (omnes enim ferè ſe nouerant, ac tum agnoſcebant) Accipe, inquit, mi commilito, ede: non enim tibi gladium præbeo, ſed panem. accipe rurſum, & bibe: non enim tibi ſcutum, ſed poculum trado: vt ſiue tu me interficias, ſiue ego te, moriamur facilius. atque vt ne me eneruata aut imbecilli manu occidas, aut ego te, hæ noſtræ ſint exequiæ nobis adhuc viuentibus. Vitellius enim & Veſpaſianus bellum gerunt inter ſe, vt nos iis qui iam olim mortui ſunt, mactent. Hæc atque alia eiuſdẽ generis cùm inter ſe dixiſſent, ceſſatur aliquandiu, & comeditur, eóque facto pugnatur iterum: paulò pòſt pugnam intermittũt, deinde renouant. Hæc totam noctem, quouſque illuxit, facta ſunt. Tùm autem duo ex militibus, qui Veſpaſiani partes ſuſtinebant, quiddam tale fecerunt. Cùm enim graue damnũ caperent ex aliqua machina, raptis ſcutis ex ſpoliis Vitellianorum qui iam ceciderant, permixtíque cum aduerſariis clàm ad machinam veniunt pro Vitellianis, funéſque eius incidunt, vt ex ea nullum telum amplius emitti poſſet. Orto ſole milites tertii exercitus (is Gallicus nominatur) qui hybernat in Syria, aderátque tum fortè cum iis qui Veſpaſiani partes tuebantur, ſolem illico ſalutant, vt antè conſueuerant. Qua ex re Vitelliani rati Mutianum veniſſe, perterriti victíque clamore, in fugam ſe cõiiciunt: & cùm antè maximos labores ſuſtinuiſſent, minima re perterrentur. Poſt hæc ad murum ſe recipiunt, paſſíſque manibus obteſtantur victores: cúmque à nemine exaudirentur, cõſulem diſſoluerunt, eúmque ornatum veſte conſulari miſerũt cum faſcibus ſupplicandi cauſa, ac poſtulata fœdera per eũ impetrauerunt. Alienus enim propter dignitatẽ ſuam facilè Primo perſuaſit, vt conditiones eorum acciperet. Poſtquam portæ Vrbis apertæ, atque ipſi omnes in tuto fuerunt, concurrunt vndiq;, cunctáque rapinis & incendiis vaſtant. Fuit hæc grauiſſima calamitas, propterea quod Cremona erat maximis atq; pulcherrimis ædificiis ornata, magnáq; vis pecuniæ à ciuibus & peregrinis in eam coacta fuerat. Huic vrbi Vitelliani, vt qui ædes lo- *Cremonæ direptio.*

cupletum,& exitus viarum nouerãt, maiora incommoda attulerunt. Nec enim piguit eos ciues, pro quibus pugnauerãt, perdere, ſed quaſi ab iis iniuriam accepiſſent, eóſque viciſſent, violare, percutere, atque occidere auſi ſunt, ita vt cũ iis qui in prælio ceciderunt, deſiderata ſint hominum quinquaginta millia. Vitellius de hac clade certior factus, vehementer tumultuari cœpit, non ſolùm perturbatus prodigiis, quòd peracto quodam ſacrificio, cùm eius cauſa apud milites concionaretur, magnus numerus vulturũ irruit, diſcerpſitque exta, ac ipſum ferè de tribunali deturbauit: ſed multo etiam magis propter nuntiũ acceptæ calamitatis. Itaque fratrẽ ſuum Tarracinas celeriter mittit, munitúmque oppidum per eum retinet. Sed cùm exercitus Veſpaſiani Romam aduẽtaret, ita perterritus obſtupuit, vt nihil certi ageret, aut ſentiret, ſed temerè ſurſum deorſum ferretur, veluti in maxima tempeſtate: modò enim imperium arctè tenere, accuratéque defendere conabatur, ſéque ad bellum gerendũ parabat: modò vltrò deponebat, quòd ſtatueret priuatam vitam agere: interdũ ferebat chlamydem purpuream, accingebátque gladium: interdum pulla veſte induebatur: concionem habebat in Palatio foróque, ac milites nonnunquam ad prælium, nonnunquam ad pacem faciendam cohortabatur: partim vouere ſe pro ſalute Reipublicæ: partim captare miſericordiam, eiúſque rei cauſa filium quẽ tenebat in manibus, amplexari, & ante oculos eorum ponere: dimittere prætorianos, rurſum accerſere: domum fratris ſe recipere relicto Palatio, mox eodem reuerti, ita vt ex iis rebus permulti ſtudium quod habebant in ipſum, remitterent. Nam cùm is maximo furore huc & illuc concurſaret, ídque illi viderent, non amplius imperata facere, neque res eius magis quàm ſuas curare, ridereq; eum multis de cauſis, ſed in primis quòd in concionibus gladium tradebat Cõſulibus & ſenatui, vt ex eo ſummum imperium deponeret: quem dùm nemo ex ſenatoribus auderet capere, ii qui aderant, multo magis ridebant. Quas ob res præſertim cùm iam Primus appropinquaret, C. Quintius & Cn. Cæcilius Simplex Cõſules, & Sabinus propinquus Veſpaſiani, aliíque primarii viri ſimul cõueniunt, dictíſque ſententiis in Palatium contendunt cum militibus ſuarum partium, vt aut perſuaderent Vitellio, aut eũ cogerent imperium deponere. Sed cùm incidiſſent in Celtas cuſtodes Vitellii, miſerè afflicti diſcedunt, atque in Capitoliũ perfugiũt. Eodem Domitianum Veſpaſiani filium, propinquóſque eius accerſunt, præſidiíſque muniunt. Poſtridie eius diei Vitel-

liani contra eos irruere: hi impetum illorum propulſauere aliquandiu. Sed cùm incenſis iis quæ circũ Capitolium erãt, igni impedirentur, Vitelliani aſcendunt in Capitolium, magnúmq; numerum eorum concidunt, direptíſque iis omnibus quæ in Capitolio repoſita erant, ac præter alia loca, magno templo Iouis Opt.Max.incenſo,Sabinum & Atticum captos ad Vitellium mittunt: nam Domitianus & Sabinus filius in primo tumultu fugerant ex Capitolio, & abditi in quibuſdam ædibus,latuerãt. Poſtquam nõ longè abfuerunt Veſpaſiani milites,quos Petilius Cerealius vnus ex primis ſenatoribus,& Veſpaſiani affinis,& itẽ Antonius Priſcus ducebant(nã Mutianus nondũ venerat) Vitellius ſummè pertimuit.Illi enim,quòd primũ per nuntios,deinde per literas in vrnas inter mortuos coniectas,& in corbes,in quibus fructus erãt, & item in arundines aucupũ, fiebant certiores omnium quæ in Vrbe gererẽtur,ita vt de iis,quid opus eſſet facto,conſultarent,& quod ignem viderant in Capitolio,tanquam in nocturna cuſtodia,iter quàm celerrimè faciebant,primúſque omnium Cerealius cum equitatu in Vrbem contendit.Vitellius cõuocato ſenatu,legatos ex eo & ex Veſtalibus ad Cerealiũ mittit: hi cùm nemo vellet ipſos audire,feréq; in mortis diſcrimen veniſſẽt,ad Primum, qui inde non longè aberat,proficiſcũtur, vtque cum eo colloqui poſſint,impetrant:nihil tamen efficiunt, ſed à militibus profectis contra Vitellium maximo furore præſidia pontis Tiberis franguntur. nam cùm tranſire prohiberentur ab iis qui pontem tuebantur,equites flumen tranſierunt natando, eóſque cùm inuaſiſſent à tergo, aliis irruentibus ex aliis partibus,affecerunt acerbiſſimis & grauiſſimis incommodis.Tũ ab iis factum eſt id quod in Vitellio, ac Vitellianis criminabantur,cuiúſve cauſa ſe cum eis bellũ gerere ſimulabant. Cæſi ſunt videlicet quamplurimi mortales, multíq; de tectis fictilibus deiecti,& in anguſtis locis propter multitudinem hominũ oppreſſi interierunt, ita vt per illos dies obierint hominum quinquaginta millia.Dũ Vrbs hoc modo diriperetur,pugnaréntque alii, aliíque fugerent, & iidem poſtea rapinas & cædes pariter facerent,vt in numero eorum qui Vrbem inuaſerãt,incolumes ſeruarentur, Vitellius ſordido attritóque ſagulo amictus, ſe abdit in obſcurum locum,vbi canes alebantur, ſperans ſe noctu Tarracinam ad fratrem fugiturũ: ſed inueſtigatus inuentúſque à militibus(non enim diu latere poterat is qui fuerat Imperator) pannis obſitus,& ſanguine perfuſus,quòd eum canes læſerant, deprehenditur:deinde veſte eius diſciſſa,vinctíſque à tergo ma-

nibus, ac laqueo in collo religato, Cæſarem è Palatio, vbi magnas voluptates ceperat, deducunt, trahúntque via ſacra eum Imperatorem, qui ſuperbè plerũque ſella vectus fuerat, ipſúmque Auguſtum in forum in quo crebrò concionatus erat, perducunt: ibi ei colaphos impingunt, alii barbam vellunt, illudunt omnes, ac contumelioſè maledicunt, & comeſſationes exprobrant: immenſæ enim gulæ erat. Cúmque Vitellius ob has cauſas magno pudore affectus, demiſſo capite terram intueretur, milites ſub mento eum pungebant, vt caput extolleret inuitus, altúmque cerneret. Quod vbi quidam Celta animaduertit, non pertulit diutius, ſed miſericordia permotus, Ego tibi, inquit, qua in re potero, opem feram: itaque illum percuſſit, deinde ſibi manus attulit. Neque tamen Vitellius moritur ex eo vulnere, ſed trahitur in carcerem vnà cum ſuis ſtatuis, quibus ridicula multa atque turpia exprobrabãtur. Hîc Vitellius ſummo dolore affectus propter ea quæ pateretur, & audiret, Ego quidem, inquit, aliquando Imperator veſter fui. Quamobrem irati milites eum ad ſcalas perductum obtruncant, abſciſſúmque caput eius per totam Vrbẽ geſtant. Vitellius poſtea ab vxore ſepelitur. Is vixit annos quinquaginta quatuor: regnauit annum vnum, decem diebus exceptis. Frater eius cùm Tarracina profectus eſſet, vt ei opẽ ferret, accepiſſétque in itinere eum mortuum eſſe, incidit in eos qui contra ipſum miſſi erãt, cum iiſque de ſalute ſua paciſcitur, licet & ipſe non multò pòſt, & poſt eum filius Vitellii occiſus fuerit: quanquam Vitellius nullum ex propinquis Othonis aut Veſpaſiani occiderat. His confectis rebus omnes ad Mutianum venerunt, íſque omnia vnà cum Domitiano adminiſtrare cœpit: quem etiam ad milites adduxit, fecítque, quanuis puer eſſet, vt apud eos concionaretur. tum ſinguli aurei dati ſunt ſingulis militibus. *xxv drach.*

Veſpaſianus.

His rebus geſtis Veſpaſianus etiam à Senatu creatur Imperator, Tituſque & Domitian' Cæſares deſignãtur: præterea Veſpaſianus & Titus abſentes conſularẽ dignitatẽ accipiunt. Horum alter in AEgypto, alter in Palæſtina erat. Veſpaſiano longo tẽpore antè regnum multis prodigiis ſomniiſq; ſignificatum eſt. Nã bos in agro in quo ipſe magnã vitæ partem degebat, cœnanti aſtitit flexis genibus, ac ceruice pedibus ſubiecta: rurſúmq; cùm cibum caperet, canis ſub menſam eius manum hominis poſuit. Itémque eximia cupreſſus magna vi ventorũ euerſa radicitus, poſtero die per ſe ſtetit, ac floruit. Præterea accepit in ſomnis, ſe principem Romanum fore, cùm Cæſar Nero dẽtem perdidiſſet: ídque ſomnium poſtridie quàm ſomniauit, diuulgatũ eſt. Quinetiam ipſe Nero vidit per quietẽ currũ Iouis in ædes Veſpaſiani intromitti. Quæ quidẽ omnia cùm egerẽt interpretatione, Ioſephus natione Iudæus antè ab eo captus cõſtrictúſq; vinculis ridens ait, Nunc quidẽ, inquit, me vincies, poſt annũ autẽ ſolues, cùm fueris Imperator factus. Igitur Veſpaſianus, vt alii pauci, ad principatũ natus erat. Sed cùm is adhuc abeſſet in AEgypto, Mutianus omnia ſumma poteſtate adminiſtrabat vnà cũ Domitiano, dicebatúrq; magnũ aliquid eſſe, quòd Veſpaſianum Imperatorẽ feciſſet, quódq; ab eo frater appellaretur, haberétque magnã potentiã. Nam omnia ſuo arbitratu abſque mãdato Veſpaſiani gerebat, ſcribebátq; de rebus omnibus, tantũmodo adſcripto Veſpaſiani nomine: ob eámq; cauſam ferebat annulũ, quem ad ipſum Veſpaſian' miſerat, vt ea quæ ediceret, ſigillũ principis haberẽt. Igitur eo tẽpore omnia nutu horũ, quaſi ipſi Imperatores eſſent, ita gerebantur, vt Veſpaſianus ad Domitianũ ita ſcripſerit. Ago tibi, inquit, gratias fili, quòd me ſinas principatũ tenere, quódque me ex eo nõdum expuleris. Mutianus vndique quàm maximam pecuniã poterat, referebat in ærariũ, eiúſque rei culpã, ne eã Veſpaſian' ſubiret, in ſe deriuabat, dicebátq; ſemper, pecunias neruos eſſe principat'. Itaq; hortabatur Veſpaſianũ, vt vndequaque pecuniã faceret: quod cùm principiò fecerit, grandẽ pecuniam Imperio ſibíque cõfecit. Tum aliæ rebelliones contra

Ioſephus.

Romanos factæ ſunt, quarũ memoria, vt ego quidem arbitror, nullo vſui eſt. Quanquã mirum fuit, quòd Iulius Sabinus, qui principatum tenebat in Lingonibus, ſeparatim magnum exercitum comparauit, fuítque Cæſar cognominatus, quòd ſe Iulio Cæſare prognatum diceret. deinde aliquot prælijs victus, rus abiit, ibíque in ſepulchrum ſubterraneum, quod ipſe prius incenderat, ingreſſus eſt: cúmque conſtans eſſet opinio illum interiiſſe, in eo nouem annos cum vxore delituit, ex eáque duos filios ſuſtulit. Has rebelliones Germaniæ Cerealius compeſcuit, multis prælijs factis, tantáq; in vno ex iis prælijs multitudo Romanorum, Barbarorúmque cæſa eſt, vt mortuorum cadauera profluentis curſum retinuerint. Domitianus propter ea quæ agebat (nihil enim niſi magnum moliebatur) patrem metuens, in Albano monte morabatur. Is animum ad amorem Domitiæ filiæ Corbulonis applicauerat, eámque à Lucio Lamio AEmiliano viro eius abductam ſecum habebat in numero amicarum, eandémque poſtea vxorem duxit. Interim Titus præfectus bello Iudaico cepit Hieroſolyma, incendítque templum, exiſtimãtibus Iudæis nõ ſuum interitum, ſed victoriam, ſalutem & fœlicitatem eſſe, quòd vnà cum templo caderent. Capti ſunt ab eo multi, præſertim Barphoras, qui apud eas principatum tenebat, iſque ſolus in triumpho ſupplicio affectus eſt. Itaque Hieroſolyma die Saturni, quem diẽ imprimis Iudæi colunt ad hæc noſtra tempora, conciderunt. Ab eodem Tito iuſſi ſunt quotannis didrachmum pendere Ioui Capitolino ii qui patrias leges eorũ tuerentur. His de cauſis vterque Imperatoris nomen obtinuit, quanuis neuter Iudaicus cognominatus ſit, ſed alia multa, vt par erat, tam magna parta victoria, atq; in primis arcus triumphales eis decreti ſunt. Veſpaſiano ingreſſo in Alexandriam, Nilus inundauit vno die vltra quàm conſueuerat amplius quatuor digitis, quod nunquam antea niſi ſemel factum eſſe dicebatur. Idem Veſpaſianus cæcum hominem, itémque alterum, cui imbecilla manus erat, qui per quietẽ ipſum adire iuſſi fuerant, ſanauit, oculis alterius ſputo conſperſis, & manu alterius conculcata: quæ opinio diuinitatis eum celeberrimũ fecit. Neque tamen Alexandrinis gratus erat, cui adeò grauiter infenſi erant, vt ei priuatim publicéque illuderent, atque maledicerẽt. In cauſa erat, quòd cùm ſperauiſſent ſe ab eo, quem primi omnium Imperatorem fecerant, magnum aliquod munus accepturos, non ſolùm nihil eis largitus eſt, ſed etiam ab iis pecuniã exegit, atq; tam multã collegit, nullo genere tributi prætermiſ-

Iulius Sabinus.

Titus.

Hieroſolyma.

Miracula Veſpaſiani.

ſo, vt ne mendicis quidem pepercerit, ac de diuinis humaniſque rebus pecuniam fecerit. Multa enim vectigalia quæ iam ſolui deſierant, renouauit, auxitq; multa ex iis quæ obtinebant: idque in cæteris prouinciis ſubditis Imperio Romano, ac poſtea in Vrbe fecit. Hanc ob cauſam Alexandrini multa conuitia in eum iactabant, dicebántque præter cætera, eum ſex obolos exigere. Quamobrem Veſpaſianus vir alioqui mitiſſimus tāta ira commotus eſt, vt viritim ſex obolos perſolui iuſſerit, ſtatuerítq; ſupplicium de iis capere. Quorum pœnam cùm Titus deprecaretur, eis nihilo magis pepercit. Neque verò Alexandrini ob eam cauſam deſiſtebant. Nam ita apud Titum frequentes exclamauere in publico conuentu, Ignoſcimus ei, inquiunt: non enim nouit imperare. Quæ cùm temerè dicerent, eadem petulantia, qua diſcedebāt è vita, inferos explebāt, videlicet abuſi Imperatoris comitate. Veſpaſianus poſt hæc Romam venit. Huic Mutianus cum viris primariis Brunduſium proceſſit obuiam. Domitianum Beneuenti conuenit, qui conſcientia mētis, & rerum antè geſtarum ita diffidebat, vt interdum ſimularet ſtultitiam. Nam cùm magnam vitæ partem degeret in Albano, faceretq; multa ridiculè, tum muſcas ſtylo tranſfigebat. Quod etſi indignum eſt grauitate hiſtoriæ, tamen quòd abundè eius mores oſtendit, neceſſariò ſcribendum putaui, potiſſimùm cùm factus Imperator idem fecerit. Ex quo facetè reſponſum eſt à quodam interroganti quid ageret Domitianus, Solus, inquit, eſt, ne muſca quidem cum eo. Veſpaſianus vt deprimebat huius ſuperbiā, ita cæteros omnes non vt Imperator, ſed vt priuatus, memórq; priſtinæ fortunæ excipiebat. Tēplum in Capitolio ſtatim ædificare cœpit, primúſque eò terram attulit, iuſſítque cæteris illuſtriſſimis & clariſſimis viris vt idem facerent, quò minus cætera multitudo operam ſuam denegare poſſet. Cúmque ſumptus publicos, qui neceſſarii erant, magnificentiſſimos ſemper faceret, publicóſque conuentus ſumptuoſos præſtaret, in cæteris rebus ob eas cauſas parciſſimus erat, nihílque impēdebat, niſi neceſſariò, ita vt nihil cocti in popinis præter legumina vendi pateretur. Qua ex re perſpicuum eſſe cœpit, eum tam magnā pecuniam non ad ſuas voluptates, ſed ad vſus publicos collegiſſe. Porrò Veſpaſianus ita vitam inſtituerat. raro habitabat in Palatio, in hortis autē Salluſtianis plurimùm erat, eóque recipiebat quencunque, non ſolùm ſenatorii, ſed etiam cuiuſuis ordinis. Ante lucem, cùm etiam adhuc eſſet in lecto, colloquebatur cum iis qui ſibi valde erant familiares, eúmque cæteri in viis ſaluta-

Ne mendicis quidē parcebat in tributo exigendo.

Conuitia Alexandrinorū in Veſpaſianum.

Ne muſca quidem.

Veſpaſianus noctibus utebatur

bant. Portæ regiarum interdiu ſemper apertæ, ac omni cuſtodia deſtitutæ erant. Veniebat in Senatum ſemper, & cum patribus cõmunicabat omnia: ſæpe etiã ius reddebat in foro. Quod ſi fortè de quibuſdam rebus non poſſet cognoſcere propter ſenectutem, aut ſiquid abſens ſcripſerat ad Senatum, ea filiis, vt in Senatu legerent, plurimùm iubebat. Neque verò in hac re ſolum Senatum affecit honore, ſed etiam quòd ex eo ordine frequentes & quotidianos conuiuas acciperet: ipſe quoque crebrò apud amicos & familiares ſuos cœnabat. In ſumma quod ad curam reipublicæ pertinet, Imperator habebatur: in cæteris rebus æquabili iure cum reliquis viuebat. Nec enim tantùm iocabatur populariter, verũ etiam iocoſè ſe ludi libenter patiebatur. Cúmque ſcripta quædam in principes ſine nomine, vt aſſolet, atque in contumeliam eius proponerentur, ipſe contrà nihil commotus exponebat commoda principatus. Cùm autem Phœbus ad eum veniſſet purgandi ſui cauſa in eo, quòd Neronis temporibus in Græcia atque in Theatro, cùm videret Imperatorem cõtra decorum facere, mœrore ipſum affeciſſet, iratus iuſſit eum abire: dein roganti quò iuberet, reſpondit in malam crucem. Itaque Phœbo defendenti ſe in hac cauſa non modò nullũ dãnum attulit, ſed nequid aliud, quã hoc ipſum reſpondit, Abi in malã crucem. Vologæſum, qui ad ſe ſcripſerat his verbis, Rex Regũ Arſaces Flauio Veſpaſiano ſalutem: ne reprehendit quidem, ſed ei iiſdem verbis, non adſcriptis Imperatoriis nominibus, reſpondit. Cùm autem Heluidius Priſcus Thraſeæ gener, ac in præceptis Stoicorum ab ineũte ætate verſatus, Thraſeæ loquendi libertatem imitaretur, quanuis minus opportunis temporibus, ac tunc cùm eſſet prætor, nihil faceret in honorẽ Imperatoris, ſed ei ſemper malediceret, atque ob eam cauſam captus, à tribunis plebis lictoribus traditus eſſet: confuſus Veſpaſianus fleuit, éque Senatu exiit, hoc vnum inquiens, Aut mihi filius meus ſuccedet, aut nemo. Sed cùm alii multi excitati ex Stoica diſciplina, in quorum numero fuit Demetrius Cynicus, multa inutilia iis qui audiebant, publicè diſſererent occaſione philoſophiæ, atque ita multos occultè in varias ſentẽtias traherent, Mutianus Veſpaſiano perſuaſit, vt omnes qui eſſent eius ſectæ, ex Vrbe expelleret, dixítque in eos multa, ira magis incitatus, quàm ſtudio doctrinæ. Itaque Veſpaſianus ſtatim philoſophos, præter Muſonium, Roma expulit: Demetrium verò & Hoſtilium in inſulas relegauit. Hic Hoſtilius, cùm de ſuo exilio intelligeret, ac tum fortè cum alio diſſereret, magíſque contra regnum

Phœbus. *Vologæſus.* *Heluidius Priſcus.* *Thraſeas.* *Demetrius Cynicus.* *Hoſtilius.*

regnum loqueretur, tamen ſubitò ſententiam mutauit. Demetrio verò nondum quieſcenti Veſpaſianus mādari iuſſit his verbis. Tu quidem, inquit, nihil prætermittis, vt ego te interfici iubeam, ego tamen canem latrantem non occido. Per id tempus mortem obiit Cœnis pellex Veſpaſiani, cuius propterea mentionem feci, quòd maxima fide, & excellenti memoria fuit. Hæc enim heræ ſuæ Antoninæ matri Claudii, quæ ad Tiberium per eam nōnihil de Seiano ſcripſerat, iuſſerátque, vt id, ne quis fortè deprehenderet, ſtatim deleretur, fruſtrà, inquit, Domina iuſſiſti: hæc enim atque cætera omnia, quæ mihi imperas, ita ſemper in memoria habeo, vt ex ea deleri non poſſint. Id igitur in ea admiratus ſum, tum etiam quòd Veſpaſianus valde delectabatur eius conſuetudine, cuius etiam cauſa magnam potētiam aſſecutus eſt, ac per eam opes innumerabiles, vt creditum eſt, comparauit. Hæc enim multa accipiebat à multis, cùm magiſtratus, procurationéſque prouinciarum, & officia militum, ac ſacerdotia, ipſa quoque reſponſa principis nonnullis venderet. Veſpaſianus quidem neminem occidi iuſſit pecuniæ cauſa, ſed pleróſque, quòd pecuniam darent, incolumes ſeruauit. Quæ omnia cùm Cœnis caperet, id fieri de voluntate Veſpaſiani ſuſpicio erat ex cæteris quæ gerebant, quorū pauca exempli cauſa ponam. Nam cùm aliquot homines ſtatuiſſent ei ponere ſtatuam ad aureorum decem millia, porrecta manu ait: Vos verò, inquit, mihi argentum date, hæc enim eius fundamentum eſt. Præterea Tito grauiter ferenti propter vectigal quod ex lotio atque aliis rebus capiebat, aureos ex eo vectigali quæſitos oſtēdit, dixítque, Vide, inquit, fili, num oleant. Veſpaſiano ſextùm, & Tito quartùm conſulibus templum pacis dedicatum eſt: & Coloſſus ſacra via collocatus, quē ferunt fuiſſe altum pedes centum: huic imago Neronis erat, vel Titi, vt ab aliis traditum eſt. Cædes belluarum Veſpaſianus fecit in amphitheatris: ludis autem gladiatoriis non magnopere delectabatur. quanquam Titus ludis Iuuenalibus, qui in patria eius facti erant, armis certauit cum Alieno, videlicet ficto certamine. Parthis bellum cum quibuſdam populis gerentibus, opémque ab eo poſtulantibus, auxilia non miſit, negauítque cōuenire ſibi curam rerum alienarum. Per id tempus Beronice maximè florebat, ob eámque cauſam cum Agrippa fratre Romam venit. Is prætoriis honoribus auctus eſt. ipſa habitauit in Palatio, cœpítque cum Tito coire: ſpes erat eam Tito nuptum iri, iam enim omnia, ita vt ſi eſſet vxor, gerebat. Sed Titus cùm intelligeret populum Roma-

Cœnis.

XXV Myriades drach.

Templū pacis.

Coloſſus.

Beronice.

num id moleſtè ferre, eam repudiauit, præſertim quòd de iis rebus magni rumores perferrentur. Eodē tempore moleſti quidam ſophiſtæ clàm in Vrbem ingreſſi ſunt, ex quibus Diogenes cùm prior in Theatrum veniſſet refertum magna hominū multitudine, ac populum vexaſſet multis cōtumeliis, virgis cæſus eſt. Poſt hunc Eras venit, qui ratus nihil ſibi grauius euenturum, multò exclamauit inſolentius atque impudentius: quāobrem ei caput obtruncatum eſt. Iiſdem temporibus in quadam taberna vas plenum vini vſque adeò redundauit, vt in viā proflueret. Itémque Sabinus Gallus, qui ſe Cæſarem eſſe dixerat, atque cùm ad arma veniſſet, victúſque eſſet, in monumentum ſe abdiderat, agnitus & Romam adductus eſt, cum eóque occiſa eſt Peponila vxor, quæ eum incolumē ſeruauerat: quanuis Veſpaſiano filios ſuos propoſuerit, dixerítque ad captādam miſericordiam, Ego, inquit, Cæſar, hos in monumento peperi, aluíque, vt plures tibi ſupplices eſſemus. Qua oratione etſi ei cæteriſque qui aderant, exciuit lachrymas, tamen ipſe eis non pepercit. Dum hæc gererentur, Alienus & Marcellus contra Veſpaſianum coniurant, quos ipſe ſibi amiciſſimos eſſe arbitrabatur, ſummíſq; auxerat honoribus: neque tamen ab iis interficitur, propterea quòd patefacta coniuratione, Alienus in Palatio, ſtatim vt ſurrexit è conuiuio, iuſſu Titi occiſus eſt, nequid noctu moliretur: iam enim magnum numerum militum cōparauerat. Marcellus autem damnatus in Senatu, guttur ſibi nouacula præcidit. Adeò homines malo ingenio præditi, nullis beneficiis vincuntur, quando iſti parauêre inſidias ei à quo tot beneficia acceperant. Quæ cùm ita ſint, conſtat Veſpaſianum morbo, non quidem podagra, qua laborare conſueuerat, ſed febribus extinctum eſſe in aquis Sabinis, quæ Cutiliæ appellantur. Alii Titum falſò criminantur, præſertim Adrianus, dicúntque eum veneno in cōuiuio ſublatum eſſe. Planè prodigia, quæ eò pertinebant, præceſſêre. nam cometes diu viſus fuit, & monumentum Auguſti ſua ſponte apertum eſt. Cùm autem increparetur à medicis, quòd morbo correptus, nihil de quotidiana victus ratione immutaret, faceréque omnia quæ ad principatum ſpectarent, reſpondit Imperatorem ſtantem mori oportere. Iis verò qui de comete neſcio quid inter ſe colloquebantur, ait, Non mihi, inquit, ſed regi Parthorum mortem portendit: ille enim comatus eſt, ego caluus ſum. Poſteaquam autem credidit ſe moriturum, Ego, inquit, deus efficiar. Vixit annos LXIX. menſes VIII. regnauit annos X. ſex diebus exceptis. Ex

Diogenes. *Eras Cynicus.* *Peponila.* *Alienus.* *Marcellus.* *Moritur Veſpaſianus.* *Aquæ Cutiliæ.* *Signa.*

quo fit, vt à morte Neronis, vſque ad principatum Veſpaſiani annus vnus intercedat, dieſque viginti duo. Quod idcirco ſcribendum putaui, ne errore ducerentur ii qui numerum temporis ad eos qui principatum obtinuerunt, referrent. Non enim ſibi ſucceſſere inuicem, ſed viuo adhuc & regnante altero quiſque eorum ita habitus eſt Imperator, vt quodammodo fuerit. Itaque dies eorum non ex ſucceſſione mutua numerandi ſunt, ſed accurata exactaque ratione temporis: vt à me dictum eſt.

Titus.

TITVS ex quo tempore principatum ſolus obtinuit, nec cædes fecit, nec amoribus inſeruiuit, ſed comis, quãuis inſidiis peteretur, & continens, Beronice in Vrbem reuerſa, fuit. adeò mores ſtatim mutauit. Neque enim eodem modo ſe gerũt ii qui ſocii tantummodo regni ſunt, & ii qui ſoli regnum tenent: propterea quòd illi neglecta gloria principatus immoderatè eius poteſtate abutuntur, multaque ad inuidiam & calumniam eius faciunt. Qui autem intelligunt omnia ex ſeſe pendere, magna in opinione & exiſtimatione eſſe ſtudent. Id quod Titus aliquando dixit ei, cuius antea ſtudioſus fuerat. Diſſimile eſt, inquit, egere opera alterius, & iudicem eſſe, perinde ac poſtulare ab alio, & dare. Is perpaucos annos ita principatum tenuit, vt in eo nullum ſcelus ædiderit. Vixit enim in eo duntaxat annos II. menſes II. dies XX. antè verò quàm eſſet Imperator, annos XXXIX. menſes V. dies XXV. Quamobrem cum plerique in hac re ita cum Auguſto comparant, vt negent & illum, ſi celerius obiiſſet, & hunc, ſi vixiſſet diutius, charos vnquam fuiſſe: propterea quòd Auguſtus cùm coactus inimicorum multitudine & ſeditionibus principiò aſper fuiſſet, poſtea cùm diu vixerit, multitudine beneficiorum clarus eſſe potuit. Titus verò, quòd eo tempore, quo comiter regnare cœperat, & ob eam cauſam magnam gloriam habebat, mortuus eſt, quam fortaſſe amiſiſſet, ſi vixiſſet diutius: ita vt virtus eius maiorem fœlicitatem nacta ſit. Igitur Titus nõ modò ſenatorem, quãdiu principatum tenuit, nullum interfici iuſſit, ſed nec alius quiſquam ſub eius imperio morte affectus eſt.

Y.ii.

De crimine impietatis nũquam cognouit, neque permiſit aliis vt cognoſcerent. Nemo enim, inquit, iniuria me afficere, aut inſequi contumelia poteſt, propterea quòd nihil ago quod reprehendi mereatur: ea verò quæ falſò de me dicuntur, prorſus negligo. Porrò principes qui mortem cum vita commutarũt, ipſi ſe, ſi verè heroes ſunt, aut ſi quicquam poſcunt, vlciſcentur, ſiquis eis iniuriam faciat. Multa quoque conſtituit ad ſecuritatem & tranquillitatem omnium, propoſitis edictis, quibus omnia beneficia, quæ ſuperiores principes dederant, confirmabantur, ne dum quenque pro ſe poſtulare oporteret, moleſtiam caperent. Delatores quoque ex vrbe expulit. Eodem tempore alterum bellum extitit in Britannia, quo bello Cneus Iulius Agricola regionem hoſtium vaſtauit, primúſque omnium Romanorum, quod ſciamus, Britanniam circumfuſam eſſe mari vndique cognouit. Cùm enim pauci milites facta ſeditione, interfectíſque centurionibus tribuníſque ſuis, ad naues confugiſſent, atque inde ſoluiſſent, nauigauêre eam partem Britanniæ, quæ ſpectat ad occidentem ſolem, vt fluctibus ventóque ferebãtur: cúmque id feciſſent, atque ad altera caſtra Romanorũ, quæ tum ibi erant, appuliſſent imprudětes, Agricola alios miſit, qui nauibus eundem curſum tenerent, ex quibus etiam inſulam eſſe comperit. His rebus geſtis in Britannia, Titus Imperator XV appellatus eſt. Agricola reliquum vitæ tempus in ignominia & paupertate tranſegit, ſcilicet quòd maiora, quàm prætori par eſſet, effecerat, ob eáſque cauſas à Domitiano tandem interfectus eſt: quanuis permiſſu Titi triumphauiſſet. Per id tempus accidêre in Campania horribilia quædam, quæ magnam admirationem habent. Nam ſub Autumni tempus ingens incendium repente excitatum eſt, eóque mons Veſeuus conflagrauit. Is mons mare ſpectat ad Neapolim, habétque fontes ignis maximos: ac olim quidem ex omni parte excelſus erat, ſed tunc ex medio eius ignis extitit. Nam ea parte tantùm exuſtus eſt, extrinſecus enim intactus integérque permanet ad hæc tempora. ex quo fit, vt cùm ignis externas partes non exurat, eáque quæ ſunt in medio, conſumantur igni, rediganturque in cineres, vertices qui circùm ſunt, vſque adhuc veterem altitudinem habeant, & quæ pars igni conſumpta eſt, ex locorum vicinitate concaua facta ſit, ita vt totus mons (ſi licet parua cum magnis conferre) formam habeat amphitheatri, in quo venationes fiunt. Culmina eius montis multas arbores habent, vitéſque: ipſe interius circuitu propter ignem de-

Delatores.

Cneus Iulius Agricola.

Incendium Veſeui.

cliuis eſt,vtque fumum interdiu,ita noctu flammam reddit, ita vt in eo ſuffimenta cuiuſuis generis fieri ſemper videantur. Quod cùm ita ſe habeat,nec ſemper eodem modo,id magis aliquando, interdum minus facit: ad hæc puluerem proiicit, quoties ſimul aliquid ſubſidit, emittitque ſaxa facto impetu ventorum: tum reſonat mugitque, quòd minimè denſas atque conſtipatas,ſed raras & occultas reſpirationes habet. Cùm igitur Veſeuus eiuſmodi ſit, hæc in eo quotannis ferè fieri ſolent. Quæ cùm illis temporibus præter morem euenerint, magnáque adhuc eſſe videantur iis qui ea ſemper inſpiciunt, tamen licet omnia ſimul cum cæteris, quæ tum quoque euenerunt, comparentur, parua habeantur neceſſe eſt. Etenim eo tempore magnus numerus hominum inuſitata magnitudine, quales gigantes finguntur,in eodem mõte regionéque finitima,ac proximis ciuitatibus interdiu noctúque vagari, verſaríque in aëre viſus eſt. Poſt hæc conſecuta eſt maxima ſiccitas, ac repente ita graues terræmotus facti, vt & omnis ea planities feruida eſſet, & culmina montium ſubſiderent. Ad hæc ſonitus ſubterranei tanquam tonitrua,& ſuper terram mugitibus ſimiles extiterũt. Dein mare ſimul fremere, omne cœlum reſonare, ingénſque & repentinus fragor, quaſi montes ſimul conſiderent, exaudiri. Tum exilire primùm immenſi lapides, & ad ſummos vertices peruenire: deinde magna copia ignis fumíq;, ita vt omnem aërem obſcuraret, occultarétque ſolem non aliter quàm ſi defeciſſet. Igitur nox ex die, & tenebræ ex luce factæ erãt, putantibus nonnullis gigantes ſeditionem inter ſe facere, quòd multæ imagines eorum in fumo conſpicerentur, quódque clangor tubarum audiretur. Alii exiſtimabant aut mundum in chaos redigi, aut igni conſumi, ob eámque cauſam properabant alii ex ædibus in vias, alii de viis in ædes confugere, atque è mari in continentem, & ex continenti in mare ſe recipere. Alii conturbati ea quæ nondum venerant, exiſtimare tutiora rebus præſentibus. Tanta verò erat copia cineris, vt terram maréque, atque adeò ipſum aërem compleret: quæ res multa damna, vt cuique ſors tulit,importauit, non ſolùm hominibus, prædiíſque ac pecoribus, ſed etiam piſces, volucréſque omnes peremit, duáſque vrbes, Herculanum & Pompeios, populo ſedente in Theatro, penitùs obruit. Poſtremò tantus fuit cinis, vt inde peruenerit in Africam, Syriam, & AEgyptũ, introierítque Romam,eiúſque aërem cõpleuerit, & ſolem obſcurauerit. Id Romæ accidit paucis pòſt dieb᷑, cùm omnes ignorarẽt id quod

factum erat in Campania,nec,quid eſſet,cōiectura aſſequi poſſent. Itaque etiam ii putare cœperunt, omnia ſurſum deorſum ferri,ſolémque in terram cadere, aut terram in cælum conſcēdere. Quanquam autem hic cinis non attulit ſtatim grauia incommoda populo Romano,tamen poſtea morbum peſtilētem & grauem immiſit. In ſequenti anno Tito ad viſendam calamitatem Campaniæ profecto,multa Romæ cōflagrauerunt, quod incendium tamen nō extiterat ex terra. Nam Serapium,Iſium, Septa,templum Neptuni,balnea Agrippæ,Pantheon,Diribitorium, Theatrum Galbæ,Scena Pompei,Octauiana ædificia vnà cum libris, templum Iouis Capitolini, cum proximis templis igni conſumpta ſunt. Ita id malum diuinum potius,quàm humanum fuit. Licet enim ex iis quæ commemoraui,cætera quæ eo incendio perierunt, coniicere. Titus ad Cāpanos miſit duos viros conſulares, qui colonias eò deducerent, iiſque grandē pecuniam dedit,atque eam potiſſimùm, quam reliquiſſent ii qui ſine hæredibus mortui eſſent. Ipſe nihil à priuatis,aut ciuitatibus,aut regibus,cùm ei multa darent ac pollicerentur, accepit: quinetiam ea quæ adhuc apud ſe habebat, reſtituit. Quod pertinet ad cætera,nihil præcipuum geſſit:tantùm amphitheatrum venationū cauſa,& balnea ſuo nomine dedicauit: tum ibi multa eáque admirabilia fecit. Grues enim certauerūt inter ſe: præterea quatuor elephanti, ac pecorum ferarúmve millia nouem interfecta ſunt,quæ mulieres ignobiles confecerūt. multi obierunt munus gladiatorium: multi quoque conferti pedeſtria ac naualia prælia commiſerunt. Nam amphitheatro de repente aqua impleto,in ipſum equos tauróſque,aliáque manſueta animalia introduxit,quæ facere didicerant ea quæ in terra cōſueuerant. In hanc aquam introducti ſunt homines in nauibus,qui in Corcyrenſes & Corinthios diuiſi,prælio nauali certauerunt. Extra hunc locum pugnatum eſt ab aliis in horto Cai & Lucii, quem Auguſtus perfodi ob eandem cauſam iuſſerat. Ibi enim primo die bellum nauale, cædéſque belluarū facta eſt,lacu,qua parte ſtatuas ſpectat, tabulis inædificato,ac fixis vndique trabibus. Poſtridie eius diei ludi Circenſes facti ſunt. Tertio die nauale prælium factum eſt hominum trium millium:poſt hæc pedeſtris pugna conſecuta eſt. Nam Athenienſes ſuperatis Syracuſanis (his enim nominibus vſi pugnauerunt) cùm in paruam inſulam deſcendiſſent,magno impetu celeriter facto, monumentum quod ibi factum erat,inuadunt,capiúntque. Fuêre per centum dies ſpectacula eius generis. Sed & plebi vtile fuit,

Diribitorium. Octauiana ædificia.

quòd Titus paruos globos ligneos de ſuperiore loco iaceret in amphitheatrum, in quibus ſcripta erat nota alicuius eſculenti, veſtiſve, aut vaſis argentei, aut aurei, equorúmque & iumentorum ac mancipiorum. Quos globos qui rapuiſſet, attuliſſétque ad eos quibus imperatum fuerat ea munera largiri, quod ſcriptum erat, conſequebantur. His confectis rebus, poſtremo die fleuit, inſpectante vniuerſo populo, nec amplius quicquam magnum geſſit: ſed inſequenti anno Flauio & Pollione conſulibus, dedicatis iis quæ ſupradicta ſunt, in iiſdem aquis, in quibus pater obierat, mortuus eſt. Fama eſt fratrem mortem ei attuliſſe, præſertim quòd ei inſidias antè parauerat: alii morbo extinctum tradunt. Cùm enim adhuc reſpiraret, poſſétque forſan conualeſcere, Domitianus ipſum in arcam plenam niuis cōiecit, quò celerius moreretur. Eo quidem certè viuo Romā venit, introiítque in caſtra, ac nomen & potentiam Imperatoris accepit, dedítque militibus, quantum eis frater dederat. Titus moriens, ſe vnius tantummodo rei pœnitere dixit: id autē quid eſſet, non aperuit, nec quiſquam certò nouit, aliud aliis coniiciētibus. Conſtans fama fuit, vt nonnulli tradūt, quòd Domitiam vxorem fratris habuiſſet: alii putant, quibus ego aſſentior, quòd Domitianum à quo certò ſciebat ſibi inſidias parari, non interfeciſſet, ſed id ab eo pati maluiſſet, & quòd traderet Imperium Romanum tali viro, qualem eum fuiſſe referemus. Regnauit, vt ſuprà dictum eſt, annos II. menſes II. dies XX.

Domitianus.

DOMITIANVS homo audax erat & iracundus, præterea inſidiator & vafer: itaque ex altero temerarius, ex altero fraudulētus erat. Multa enim vaſtabat irruens celeriter inſtar fulminis: cōtrà multa damna paratus & præmeditatus inferebat. Mineruam præcipuè ex omnibus diis coluit, atque ob eam cauſam quinquatria magnificè celebrauit: in quibus certamina poetarum, oratorum, gladiatorúmque quotannis ferè exhibebat in Albano. nam eum locum ſub Albano monte, ex quo ita cognominatus eſt, tanquā *Albanum.*

arcem aliquam elegerat. Neminem vnquam verè & ex animo dilexit, præter paucas mulieres: quanquam eum ſe diligere ſimulabat ſemper, quem maximè interfectũ cupiebat. Adeò verò diffidebat iis qui ei aliquid gratificabãtur, aut obſequebãtur in moleſtiſſimis atque grauiſſimis rebus, vt eos qui ei maximam pecuniam darent, aut qui multos homines calumniarẽtur, penitùs perderet, præſertim ſeruos, ſi quid contra dominos detuliſſent. Cúmque ſe talem erga omnes præſtiterit ſemper in ſuo principatu, tùm verò ſeipſum in eo longè ſuperauit, quòd patrẽ fratrémq;, & amicos ignominioſè & perditè tractauit. Eos enim oderat, propterea quòd ei non conceſſiſſent omnia quæ poſtulauerat: præſtitiſſentque multa, quæ non ſatis idonea aut recta eſſe videbantur, & quòd antea in aliquo honore fuiſſent. Quas ob res etſi Elearinum Eunuchum amabat, tamen quòd Titus exectos quoque dilexerat, vetuit in eius contumeliam, ne quis in poſterum intra fines Romani Imperii caſtraretur. Omnino dicebat Imperatores, à quibus permulti homines non punirẽtur, fortunatos magis quàm bonos eſſe: & quaſi in ſcena eſſet, ſimulabat ſe fratrem amare ac lugere, laudabátque nõ ſine lachrymis, cùm tamen omnia contrà, quàm vellet, præ ſe ferret. nam Circenſes ludos, qui natali die illius fiebant, diremit: cæteri, quemadmodum condolerent, aut ei congratularentur tutò, neſciebant, ne aut ei moleſtiam afferrent, aut eius diſſimulationem percipere viderentur. Cùm autem de cæde Domitiæ vxoris ſuæ conſultaret, propter admiſſum adulterium, capto conſilio de ſententia Vrſi, eam repudiauit, propter quam Paridẽ ſaltatorem in media via occidit: ac poſtquam accepit eum locum à multis hominibus floribus frondibúſque & virgultis ornari, eos interfici iuſſit. Quibus cõfectis rebus, palàm cum nepte ſua Iulia tanquam cum vxore coibat. Multos primarios viros compluribus de cauſis morte & exilio de medio ſuſtulit. Sed neque Veſtalibus pepercit, in quas animaduertit, quaſi cum viris conſuetudinẽ habuiſſent: de quibus cùm eſſet aſperè & acerbè quæſitum, ac multi qui accuſati fuerant, ſupplicio afficerentur, id vnus è pontificibus Eluius Agrippa non ferens, atque eo perterritus, in Senatu, vbi tum erat, extinctus eſt. Domitianus profectus in Germaniã cum exercitu, hoſte nuſquã viſo, reuertit. Hoc loco mihi commemorare non neceſſe eſt ea quæ tum ob eam cauſam ei, cæteriſq; Imperatoribus eius ſimillimis ſemper tributa ſunt, ne paruos honores adepti, ac proinde rati ſe contemni, moleſtè & grauiter ferrent. Illud fuit in eo grauiſſimũ, quòd cùm

Domitiam repudiat.

Paris.

cùm ſe adulari cuperet,vtriſque & colentibus eum,& non colẽtibus pariter ſuccenſebat: illis,quòd aſſentari: his, quòd negligere viderentur.Adeò verò ſtultè elatus eſt & inſolenter,vt conſul decem annos perpetuos,& Cenſor, quandiu viueret,primus ſolúſque ex priuatis ciuibus atque Imperatoribus deſignatus ſit. Lictores cepit quatuor & viginti: vtque veſte triumphali vteretur,quoties veniret in Senatum, obtinuit. Menſem Octobrem, quòd in eo natus erat, Domitianum cognominauit. Aurigarũ duo genera adiunxit, quorum vnum aureum, alterum argenteũ appellauit.Spectatoribus multa crebrò largiebatur in ſphæris paruulis:nonnunquam conuiuium faciebat eis in eodem loco ſedentibus,præbebátque ſæpenumero vinum fluens nocturno tempore. Quæ res vt multitudini erat voluptati, vt par eſt, ita potentibus viris cauſa erat interitus.Multos enim occidebat, cùm non haberet vnde tantos ſumptus faceret, partim reos factos in Senatu , partim abſentes accuſatos : nonnullos quoque ex inſidiis,clandeſtinis venenis ſuſtulit. Per id tempus maximũ bellum fuit populo Romano cum Dacis, apud quos Decebabalus regnum obtinebat.Is erat in cognoſcendis rebus hoſtium perſpicax , in agendo ſolers, promptúſque ad inuadendum, & ad regrediendum,ſi res ita poſtulabat.nouerat enim optimè inſidias facere, prælium committere,optimè vti victoria, & acceptam cladem ferre moderatè . Quamobrem diutiſſimè aduerſarius fuit populo Romano, dignus certè , quicum bellum gereretur. Porrò eam gentem Dacos appello: nam ita ſe ipſi nominãt,eodémque nomine à Romanis appellãtur,etſi non ignoro eos à quibuſdam Græcis Getas eſſe dictos.Quod an rectè factum ſit,neſcio : illud quidem ſcio, Getas trans Hæmum apud Danubiũ incolere. At Domitianus ducto in eos exercitu,quãquam ipſe bellum nulla ex parte attigit (erat enim non ſolùm impatiens laboris corporis,ſed etiam animo timido & imbelli, petulánſque & libidinoſus non modò in mulieribus , ſed etiam in pueris) tamen miſſis ducibus ad bellum gerendum, ac magna parte militum turpiter amiſſa, vt victor Romã literas miſit. Quamobrẽ ei tot & tanta decreta facta ſunt,vt in omni ferè orbe terrarum,qui ſub ditione eius erat,ſtatuæ aureæ atque argẽteæ poſitæ ſint . Edidit ſumptuoſum ſpectaculum, ex quo nihil dignum hiſtoria accepimus, præterquã quòd virgines curſu certauerũt. Poſt hæc dies feſtos egit,videlicet triumphales: exhibuit crebra certamina, præliis peditum,ac deinde equitũ commiſſis in Circo,tum etiã in nouo quodam loco bello na-

Domitianus conſul fuit decẽ annos perpetuos.

October Domitianus appellatus eſt.

Factiones aurigarum duæ.

Daci.

Getæ.

uali facto, in quo nō ſolùm omnes ferè qui pugnauerūt, mortui ſunt, ſed etiā multi ex ſpectatoribus, propterea quòd maximo imbri, & vehementi tempeſtate repente commota, nemini permiſit abire ex ſpectaculo: & quanquam ipſe penulā mutauit, tamen cæteros nihil mutare paſſus eſt. Qua ex re nō pauci in graues morbos inciderunt, & mortui ſunt. Itaque populo nocturnum epulū dedit, eius conſolandi cauſa. Noctu enim ſæpe exhibebat certamina, in eáque nonnas & mulieres introducebat. V'tque plebi eo tempore, ita pòſt principibus ſenatorii & equeſtris ordinis conuiuium in hunc modum fecit. Apparauit ædes nigerrimas ex omnibus partibus: erant enim atra laquearia, parietes ac pauimentum, in eóque ſedes nudæ eodem modo collocatæ erant. Quibus paratis rebus, eos de nocte introduci iubet abſque comitibus: ac primùm omnium iuxta vnumquemque columnam collocat, factam inſtar ſepulchri, in qua nomen eius ſcriptum erat, pendebátque de ea lychnuchus paruus, vt aſſolet in monumētis: tum nudi pueri, atramentóque obliti, tanquam ſpectra quædam ingrediuntur, ipſóſque horribili ſaltatione circumeunt, eóque facto ante pedes ipſorum cōſiſtunt, fiúntque ad extremum omnia quæ in exequiis mortuorum fieri ſolent. Nam & res atræ in vaſis eodem modo eis appoſitæ fuerunt. Quas ob res quiſque maximè reformidare cœpit, & perhorreſcere, quòd ſe iam expectarent interfectum iri, præſertim quòd cæteris magnū ſilentium erat, quaſi iam mortui eſſent, quódque Domitianus ſermonē habebat de iis rebus quæ ad mortem, quǽve ad cædes pertinerent. Tandem verò illos dimittit, præmiſſis famulis ipſorum qui in veſtibulis ædiū remanſerant. Cúmque præparaſſet alios incognitos homines, à quibus domum reducerētur, vehiculis & lecticis datis, iis metum multo maiorem incuſſit. Iam quiſque domū venerat, iámque reſpirare quodam modo incipiebat, cùm nuntiatum eſt, nonnullos ab Auguſto venire. Qua ex re eis mori omnino expectantibus, ab vno horum oblata eſt columna argentea, ab altero aliud quippiā: ab alio vas ex iis quæ in cœna appoſita fuerant, quǽque erant pretioſiſſima: poſtremò puer dæmonion vnicuique lotus & ornatus obtulit: eóque pacto illi totam noctē magno timore perculſi, munera acceperunt. Et Domitianus hos triumphos egit, vel vt vulgò loquebantur, exéquias eorum qui in Dacia, Romǽque mortem obierant. Iiſdem temporibus interfecit quoſdam primarios viros, priuauítque facultatibus eum qui vnum ex iis in prædiis ſuis defunctum ſepultura affecerat.

Cœna ſepulchralis, & conuiuium larnale.

Cæterū Dacico bello hæc accidēre memoria. Iulianus, cui cura belli gerendi ab Imperatore mandata erat,cæteris rebus benè conſtitutis,iuſſit militibus vt ſua & centurionum nomina in ſcutis inſcriberent, quò facilius ii qui præclarè aliquid aut turpiter feciſſent, agnoſcerentur : congreſſúſque cum hoſtibus in Tapis,magnū numerū eorum cōcidit.ex quib' Vezinas,qui ſecundū locum poſt Decebalū obtinebat apud ſuos,cùm viuus nō poſſet ſe in fugā cōiicere,de induſtria pro mortuo cecidit:deinde noctu clàm profugit.Decebalus veritus,ne Romani quaſi victores in regias eius irruerēt,arbores,quæ prope eas erāt,excidi mandauit,&arma truncis imponi,vt hoſtes veriti,ne milites adeſſent,regrederētur,id quod factum eſt.Per id tēpus Antonius, qui Germaniæ præerat,inſurgere cōtra Domitianum eſt auſus. Hunc Lucius Maximus deuicit, & bello cœpit: qui etſi propter victoriam nō eſt magna laude dign', tamē quòd literas omnes inuentas in arcis Antonii combuſſit,neglecto proprio periculo, vt cæteri calumniam effugerent,laudari dignè nunquam poteſt. Sed Domitianus inde nactus occaſionem,abſque literis animū induxit ad cædes faciendas,nec quot homines interfici iuſſerit, dici poteſt. ex quorum numero Iulius Caluaſter adoleſcens, is fuerat tribunus militum, ſpe capti conſilii fretus, contra opinionem euaſit. Nam cùm ſæpenumero ſolus cum eo ſermones conferre deprehenſus fuiſſet,nec poſſet alio pacto cauſam coniurationis eluere, cum eo ſe conſuetudinem habuiſſe,& amore coniunctum eſſe dixit: erat enim talis vt amari poſſet. itaque liberatus eſt. Cætera quæ facta ſunt illis temporibus, prætermittam, ſi hoc vnum dixero, Lucianum Proclum Senatorem ætate prouectum,ac plerunque ruri vitam agentem, coactum fuiſſe proficiſci ex Vrbe cum Domitiano, ne ſi videretur eum in periculis deſerere, morte afficeretur. Sed poſtquam nūtium de parta victoria allatum eſſe intellexit,Viciſti,inquit, Imperator,vt optabam:quamobrem,vt ruri me reſtituas,peto. Itaque dimiſſus rus abiit : cúmque longo tempore diutiſſimè vixerit poſtea,tamen amplius ad eum reuerſus non eſt. Per id tempus cœpere nonnulli acubus oblitis veneno, quos collibitum eſſet, pungere. Qua ex re multi eorum ne ſentiētes quidem moriebantur. Multi ex illis, cùm delati eſſent, ſupplicio affecti ſunt: ídque non ſolùm Romæ,ſed etiam in omni ferè orbe terrarū factum eſt. Vlpio verò Traiano, & Aculio Glabrioni, qui vnà olim conſulatum geſſerant,eadem prodigia dicuntur eueniſſe, ex quibus Glabrioni interitus, Traiano ſummum Imperium

Iulianus. *Decebalus.* *Antonius rebellionem facit in Germania.* *Lucius Maximus.* *Lucianus Proclus.* *Acus oblitæ ueneno.*

prædictum eſt. Mulier quòd exuta fuerat ante ſtatuam Domitiani, damnata & interfecta eſt. In numero eorum qui tum interfecti ſunt, quorũ eſt magna multitudo, fuit Metius Põpuſianus, quem Veſpaſianus propterea nullo vnquã damno affecerat, quòd acceperat ex aliquo reſponſo eũ regnaturũ, ſed ob eã cauſam habuerat in honore, de eóq; dicere ſolebat, Põpuſianus memor erit officii mei, & remunerabitur. Hunc Domitianus antè in Cyrnum relegauit, ac tum interfecit, accuſatũ præter cætera, quòd haberet orbem terræ pictũ in parietibus cubiculi, quódq; conciones regum & cæterorum principum, quæ ſunt apud Liuium ſcriptæ, euolueret, & ſtudioſè legeret. Maternum Sophiſten occidit, quòd exercẽdi ſui cauſa in tyrannos dixerat. Cum accuſatoribus & teſtibus vnà aderat præſens, cõfingebátque & cõminiſcebatur omnia quæ dici ab iis oporteret: ſæpe etiam cũ iis qui vincti eſſent, colloquebatur, remotis arbitris, eorúmque vincula tenebat in manibus, quòd nec aliis crederet ea quæ dicenda eſſe exiſtimaret, quódq; illos vinculis conſtrictos timeret. Cæterũ Domitianus, vt Cẽſor, rem memoria dignã fecit. Nam Cæcilium Rufinum propterea Senatu mouit, quòd ſaltaret: & Claudium Pacatum, etſi Cẽturio fuerat, domino reddidit, quòd eum ſeruũ eſſe conſtaret. Porrò quæ ſequũtur, diſſimilia ſunt, quæque ab eo facta ſunt ſumma Imperatoris poteſtate. Nã Ruſticum Arulenum interfici iuſſit, propterea quòd philoſophabatur, quódque Thraſeam diuinum fuiſſe hominem dicebat. Itémque Herennium Senecionem, quòd cùm vixiſſet diutiſſimè poſt Cenſoriam dignitatem, nullũ magiſtratum petiuiſſet, quódque Eluidii Priſci vitam conſcripſiſſet: cõpluréſque alii ex eadem cauſa, quòd ſtudio philoſophiæ operam darent, occiſi fuerunt, cæteris omnibus ex Vrbe iterum expulſis. Iubẽtius verò Celſus, qui cum quibuſdam primariis viris contra eum coniurauerat, fuerátq; ob eam cauſam delatus, ſaluus nec opinatò conſeruatus eſt. Nam cùm ab iis qui ipſum capturi erant, petiuiſſet, vt ſibi liceret cum Domitiano ſecretò colloqui, ac deinde eum coleret, dominúmq; & deũ, quibus nominibus iam quoq; ab aliis appellabatur, crebrò nominaret. Ego quidẽ, inquit, nihil tale cõmiſi: quòd ſi differre tibi placuerit, omnia inueſtigabo curioſè: deinde multos ad te deferã, multóſque cóiuratos indicabo. ita ob hãc cauſam dimiſſus neminẽ in poſterũ indicauit, ſed allatis aliis atq; aliis cauſis, rem in id tẽpus diſtulit, quo Domitianus mortuus eſt. Iíſdem temporibus ea via, quæ inter Sinoëſſam eſt & Puteolos, fuit lapidibus ſtrata. Eodẽ anno Do-

Pompuſianus.

Ruſticus Arulenus.

Herennius Senecio.

Eluidius Priſcus.

Iubentius Celſus.

mitianus cùm multos alios,tum verò Fabiũ Clementem Cõſulem,etſi nepos eius erat,duxerátq; vxorem Flauiã Domitillam propinquã ipſius,morte affecit, illato ambobus crimine ἀθεότητος. Cuius rei cauſa multi,qui in mores Iudæorũ tranſierant, dãnati ſunt: quorũ pars occiſa eſt, pars ſpoliata facultatibus:Domitilla tantũmodo in Pandateriã relegata eſt.Glabrionẽ quoq; qui cũ Traiano magiſtratũ geſſerat,accuſatũ præter cætera ſuperioris criminis,& quòd cum beſtiis pugnauiſſet, interfici iuſſit,cui præſertim propter inuidiã infenſus erat. Nã cùm eũ conſulẽ in Albanũ vocaſſet ad Iuuenalia, coëgiſſétq; immanem leonẽ expugnare,Glabrio nõ ſolùm à leone læſus non eſt,ſed etiã eum egregiè cõfecit. His de cauſis Domitiano omnes homines ſuſpecti eſſe cœperũt: non enim amplius in libertis,nõ in præfectis prætorio,quos etiã in præfectura curabat damnari, ſpẽ firmam habebat. Nam Epaphroditũ libertum Neronis,quẽ antea perſecutus fuerat,tũc interfecit,criminatus eum,opẽ Neroni non tuliſſe, vt ſumpto de illo ſupplicio, libertos ſuos nequid tale committere auderẽt,multò antè deterreret. Quæ res tamen nihil ei profuit: ſiquidẽ inſequenti anno ex inſidiis occiſus eſt, Caio Valenti (qui cùm nonaginta annos habẽs conſulatũ geſſiſſet,mortuus eſt) & Caio Antiſtio conſulibus. Inuaſère eum homines inſidias moliti Parthenius cubicularius eius, licet ab eo magno honore ferẽdi gladii affectus eſſet:& Sigerius,qui & ipſe cubicularius erat:itémque Entellus,cui incumbebat cura libellorũ Imperii,cũ Stephano Liberto:ſed neq; Domitia vxor, neque Norbanus præfectus prætorio,neq; collega eius Petronius Secũdus id dicũtur ignoraſſe.Nã & Domitia in odium eius venerat,timebátq; ne ſe interfici iuberet,& cæteri amplius eũ charũ non habebãt,quòd iam quibuſdã eorũ nonnulla crimina inferebãtur,quódq; cæteri,ne idẽ ſibi eueniret,metuebãt. Equidẽ illud etiam accepi, Domitianũ ſtatuiſſe eos omnes interficere, quòd iã ei ſuſpecti forent,atque eorũ nomina ſcripta in tabulis tiliaceis,iiſdémq; duplicibus ſub puluinari eius lecti in quo requieſcebat,abdidiſſe:quas cũ inde nudus & garrulus puer fortè dormiẽte eo accepiſſet,eáſq; interdiu haberet in manib',ignorãs quid ferret,Domitiã fortè occurriſſe,eáq; quæ ſcripta erãt,legiſſe, ac poſtremò rẽ omnẽ illis ſignificauiſſe. Qua re animaduerſa,maturauère inſidias: etſi antè ad rẽ gerendã nõ ſunt aggreſſi, quàm ſucceſſorẽ imperii cõfirmauerint. Qua de re cũ ſermonẽ habuiſſent cum multis,nec vellet quiſquam Imperium adipiſci, quòd omnes tentari ſe ab iis metuebant, tandẽ ad Neruã vene-

Chriſtianos (opinor) intelligit.

Cædes Epaphroditi Neronis liberti.

Parthenius.

Entellus.

Stephanus.

δίθυρον

runt:is erat vir nobiliſſimus atque humaniſſimus,veneràtque in periculũ,calumniantibus eum aſtrologis,ita vt ex hac re multò facilius ei perſuaſerint,vt Imperium reciperet. Nam Domitianus indagatis diebus horíſque in quibus principes viri nati eſſent: pleróſq; etiam ex iis qui potentiam nunquam ſperauerant, ſuſtulerat: adeóque Neruam occidi iuſſiſſet, niſi vnus ex aſtrologis pro ſua in ipſum beneuolentia dixiſſet, eum paucis pòſt diebus moriturum. Sed nihil eſt eiuſmodi, quod non antè proſpectũ & præuiſum ſit. Euenêre Domitiano prodigia,quòd ruſticum ad ſe cum gladio accedere, & Mineruam,quæ in cubiculo eius collocata erat,arma abiicere, eandémque ex curru, qui nigris equis trahebatur,in magnum hiatum deſcendere in ſomnis vidit. Illud verò maximè eſt admirandum,quòd Largi- *Larginus Proclus.* nus Proclus publicè prædixit in Germania,Domitianum, quo die exceſſit è vita,mortem obiturum:cúmque eſſet ob hãc cauſam ab eo qui prouinciæ præerat,Romam miſſus,introductúſque ad Domitianum,id ita etiam tunc confirmauit fore. itaque rei capitalis damnatus eſt: ſed dilato ſupplicio, quo tum demũ afficeretur, cùm ille periculum effugiſſet: tandem necato Domitiano ſaluus euaſit,& à Nerua aureorum quatuor millia accepit. *Decem Myriades drach.* Fuit alius, qui cùm Domitiano tempus & genus mortis *Mirum.* prædixiſſet, ab eóque viciſſim interrogatus, quem exitum vitæ ipſe eſſet habiturus,reſpondiſſet,fore vt à canibus dilaniaretur, viuus exuri iuſſus eſt: ſed admoto igni,tãtus imber aquæ effluxit ſubitò, vt rogus extingueretur, in quo canes eum cùm vinctis à tergo manibus reperiſſent,dilacerauerunt. Poſſum referre præterea aliud quod dictu eſt inopinatum atque mirabile, idque ego,poſteaquam de Domitiani morte dixero,exponam. Igitur poſtquam Domitianus de tribunali ſurrexit, voluítque interdiu, vti conſueuerat,requieſcere, primùm Parthenius gladium ferreum,qui ſub eiũs puluinari erat ſemper,accepit,ne eo Domitianus vteretur: mox Stephanum virum robuſtiorẽ cæteris omnibus intromiſit, iſque vulnus ei inflixit,non lætale illud quidem, ſed tamen graue, vt eo vulnere accepto proſtratus iaceret:tum exiluit foras, veritus ne poſſet effugere, & Maximum libertum,vt quidam putant,immiſit. Ita Domitianus occiſus eſt: tum etiam Stephanus,accurrentibus ſubitò, irruentibúſque iis qui conſcii cõiurationis nõ fuerant. Quod verò paulò antè dicebã mihi omnino admirabile videri, eſt,quòd Apol- *Apollonius Tyaneus.* lonius Tyaneus eo ipſo die & hora,qua Domitianus occidebatur (nam id poſtea reſcitũ eſt ex iis quæ vtrobíque facta ſunt)

cùm in præcelſum atque editum ſaxum ſiue Epheſi, ſiue alibi conſcendiſſet, multitudine hominum conuocata, in hunc modum dixit. Rectè Stephane, euge Stephane, percute homicidā, percuſſiſti, vulneraſti, occidiſti. Quæ etſi pleriſque videntur eſſe incredibilia, tamē ita facta ſunt. Vixit Domitianus annos quatuor & XL. menſes .X. dies ſex & XX. Regnauit annos XV. dies V. Corpus eius Phyllis nutrix furata ſepeliuit.

Nerua.

POST cædem Domitiani Nerua Cocceius Romæ Imperator deſignatus eſt: deinde plerǽque ſtatuæ Domitiani, argenteæ atque aureæ (quippe odio apud omnes erat) ſublatæ ac diſſipatæ ſunt, ex quibus grandis pecunia redacta eſt. Fuēre quoque arcus triumphales, quos ei plurimos fecerant, diſturbati. Nerua autem eos qui rei facti erāt impietatis, abſoluit, exulé́ſque reſtituit. Seruos verò ac libertos, qui inſidias dominis patroní́ſve ſuis fecerant, omnes interfici iuſſit, cauítque, ne eis liceret crimen vllius facinoris, dominis inferre: neminem quoque impietatis, aut ritus Iudaici accuſari permiſit. Tā multi enim per calumniā damnati fuerant, in quorum numero Seras philoſophus fuit, ob eámque rem ingens tumultus concitatus erat (omnes enim accuſabantur ab omnibus) vt ferant Frōtonem conſulem dixiſſe, malum quidem eſſe, Imperatorem habere, ſub quo nemini licet quicquam facere, ſed multo peius eſſe, cùm omnia licēt omnibus. Quibus cognitis rebus Nerua talia fieri in reliquum tempus vetuit. Erat Nerua ſenectute & languenti ſtomacho imbecillior: nam ex eo cibum, quem ceperat, euomebat. Statuas aureas aut argenteas ſibi fieri vetuit, bonáque, quæcunque adhuc inuenta ſunt in Palatio, reſtituit iis quibus ea Domitianus per iniuriam ademerat. Ciuibus Romanis, qui in ſumma forent egeſtate, agrum dedit ad aureorū ſexcenta millia, eius agri emptione diuiſionéque quibuſdam viris Senatorii ordinis imperata. Cúmque egeret pecunia, magnum numerum veſtium, mul-

Arcus triumphales.

Seras philoſophus.

Frōto conſul.

Mille quingētæ Myriades drach.

táque vaſa argentea atque aurea,& reliquam ſupellectilem non modò de priuatis ſuis, ſed etiam de principalibus rebus,multa etiam prædia,multáſque domos,atque in ſumma omnia,præter ea quæ neceſſaria erant, vendidit. Neque verò in pretiis harum rerum ſordidus, ſed in hoc ipſo benignus erga multos & liberalis fuit. Multa ſacrificia,multóſque ludos Circẽſes, aliáq; nõnulla ſpectacula ſuſtulit,vt ſumptus, quoad eius fieri poſſet, minueret. Iurauit in Senatu, nullum è ſenatoribus ſuo iuſſu interfectum iri: idque iuſiurandum facta etiam coniuratione cõtra ſe ratum fecit. Cúmque nihil abſque primariis viris gereret,multas leges tulit,præſertim nequis eunuchum faceret, néve quis neptem in vxorem duceret. Virginium Rufum,qui ſæpe Imperator appellatus fuerat, non eſt grauatus collegam in

Epitaphiũ Virginij Rufi. conſulatu aſſumere: in cuius mortui ſepulchro inſcriptum fuit, cum ſuperato Vindice,nequaquam ſibi Imperium peperiſſe,ſed patriæ. Nerua quidem vſque adeò bonus princeps fuit, vt aliquando dicere auſus ſit,ſe nihil feciſſe, quo minus poſſet depoſito Imperio priuatus tutò viuere. Cùm autẽ Calpurnius Craſſus, illorum Craſſorum nepos, atque alii nonnulli contra eum coniuraſſent,eos,cùm nondum reſcirent,patefactam eſſe coniurationem in ſpectaculo,iuxta ſe collocauit,iiſque gladios tradidit in manus,vt,ſicuti dicebat,an ſatis acuti eſſent, inſpicerẽt, quemadmodum fieri ſolet: reuera autem id fecit,vt eis oſtenderet ſibi nequaquam curæ eſſe, ſi vel in eodẽ loco ſtatim necaretur. Caſperius quoque AElianus, quem, vt antea factũ erat à Domitiano,prætorianis præfecerat,milites in eum concitauit, vt nonnullos ex iis ad ſupplicium depoſceret. Quibus non modò non reſtitit Nerua, verumetiam eis nudum iugulum præbuit,quanuis nihil egerit. Ii quidẽ,quos voluit AElianus,interfecti ſunt. Hac de cauſa Nerua,qui propter ſenectutem minimè contemptus erat,in Capitolium conſcendit, ibíque magna voce, quod fœlix fauſtúmque ſit, inquit Senatui populóque Romano, mihíque ipſi, M. Vlpium Neruam Traianum principẽ facio: eundémque poſtea in Senatu Cæſarem deſignauit, atque ad eum ſua manu ſcripſit (is tum præerat Germaniæ)

Τίσειαν Δαναοὶ ἐμὰ δάκρυα σοῖσι βέλεσσι,

Telis Phœbe tuis lachrymas vlciſcerè noſtras, Itaque Traianus, quanquam Neruæ propinqui non deerant,tunc Cæſar, ac poſtea Imperator factus eſt. Nec enim ille coniun-

Hiſpanus Traianus. ctionem ſanguinis antepoſuit publicæ vtilitati: neque rurſum eum deterruit,quòd Traianus homo Hiſpanus,nec Italus erat,

nec

nec Italicus, quódque ante eum nemo alterius nationis Imperium Romanum obtinuerat. Cēſebat enim virtutem cuiuſque, non patriam exiſtimari & ponderari oportere. His confectis rebus mortuus eſt. Regnauit annum vnum, menſes IIII. dies IX. Vixit annos LXV. menſes X. dies X.

Traianus.

TRAIANO, priuſquam Imperium adipiſceretur, viſum eſt in ſomnis, virum iam grandem natu, veſte purpurea & corona ornatū, qualis pingitur Senatus, primùm in ſiniſtram partem iuguli ipſius, pòſt in dextram annulo ſigillum impreſſiſſe. Vt autē Imperator factus eſt, multa ſua manu ſcripſit ad Senatum, atque illud in primis, ſe nullum vnquam virum bonum interfecturum, aut notaturum ignominia, ídque non tunc ſolùm, ſed etiam poſtea iureiurando confirmauit. AElianum prætorianóſque milites, qui contra Neruam ſeditionem fecerant, quaſi vti vellet eorum opera, accerſi iuſſit, eóſque de medio ſuſtulit. Poſtquam Romā venit, multa fecit ad emendandum corrigēdúmque ſtatum reipublicæ, atque in gratiam bonorum, quorum in primis curam geſſit. Nam ciuitatibus Italiæ multa largitus eſt ad educationē liberorum, in quos magna beneficia contulit. Huius vxor Plotina cùm primùm ingrederetur in Palatium, eſſétque adhuc in gradibus: cōuerſa ad multitudinē, Talis, inquit, hùc ingredior, qualem me exire cupio. Ea quidem ſic ſe geſſit in principatu, vt iuſta reprehenſione caruerit. Traianus autem cùm Romæ aliquandiu commoratus eſſet, in Dacos cum exercitu proficiſcitur, quòd ſecum ea quæ ab aliis geſta eſſent, reputaret, quódque pecunia quam ipſi quotannis capiebāt, grauaretur: & quòd eorum copias indies augeri, efferríq; animos animaduerteret. Cognita eius profectione, Decebalus pertimuit: quippe ſciebat antea nō populum Romanum, ſed Domitianum ab ſe ſuperatum eſſe: tunc autem bellum ſibi fore cum populo Romano, Traianóque Imperatore, qui iuſtitia, fortitudine, bonitate lōgè

Plotina uxor Traiani.

antecelleret, ac viribus corporis præditus eſſet (quippe regnare cœpit agens annum ſecundum & quadrageſimum) & ita vigeret animo, vt non eum iuuentus temerarium, non tardum efficeret ſenectus. Traianus quidem nulli inuidebat, perdebátq; neminẽ: bonos omnes ornabat honoribus, & dignitatibus augebat. Ex quo fiebat, vt neque timeret quenquam, nec haberet odio. Nullam fidem habebat calumniatoribus, nulla ira tenebatur: abſtinebat ab aliena pecunia nõ minus, quàm ab iniquis cædibus. Magnos ſumptus fecit belli paciſque temporibus. Multa eáque apprimè neceſſaria ædificauit, cuius generis ſunt viæ, portus, ædificia publica, quorum tamen cauſa nullius vnquam ſanguinem effudit. Magnificus enim natura & magnanimus erat. Itaque poſtquam Circum collapſum reſtituit, maioremque reddidit atque pulchriorem, inſcripſit in eo, perfeciſſe ſe vt populo Romano ſufficeret. Amari à ciuibus cupiebat magis quàm honore affici. Cum populo humaniter, cum Senatu honorificè verſabatur. Charus ciuibus, hoſti formidoloſus erat. Venationibus, conuiuiis, feriiſque ac iocoſis rebus ciuium intererat. Sæpe quartus diſcumbebat, veniebátque in ædes corũ, interdum nulla munitus cuſtodia, ibíque nonnunquam requieſcebat. Bonarum artium expers & ignarus fuit, licet verè ea quæ ad virum doctum pertinent, intelligere, ac facere videretur. Cuncta in eo viro optima atque præſtantiſſima erant: nam etſi erat amoribus puerorum & vino deditus, tamen nihil ob eã cauſam turpiter aut nequiter fecit, paſſúſve eſt, quamobrem iure reprehenderetur. Licet enim vinum largiter biberet, tamen ſobrius erat, & quod ad pueros attinet, nemini moleſtus fuit. Cúmque eſſet auidus belli, ita ſibi in eo tẽperabat, vt hoſtes frãgeret, amicos autẽ augeret. Non enim ei vnquam accidit, quod euenire in huiuſmodi ſolet, vt milites feroces ſe & inſolentes præbuerint: vſque adeò bene & ratione imperabat. His de cauſis Decebalus meritò eum verebatur. Poſtquam Traianus in Dacos exercitum duxit, nec longè abfuit ab iis locis in quibus Barbari caſtra poſuerãt, fungus ingens ad eum allatus eſt, in quo ſcriptum erat Latinis literis, Burros ſocióſque omnes à Traiano petere, vt pace facta domum reuerteretur. ſed Traianus nihilo minus conflixit. Quo in prælio quanquam magna cædes hoſtium facta eſt, tamẽ multos ex ſuis ſaucios vidit. Cúmque deficerent ea quibus vulnera militum obligarentur, fertur ne veſti quidem ſuæ pepercisſe, ſed eam diſcidiſſe ad obliganda vulnera militum, cæſíſque in prælio ſtatuiſſe aram, in qua quotan-

Fũgus inſcriptus Latinis literis.

nis parentari iuſſit. Pòſt contendit ad editiora loca mõtium, indéque aliis atque aliis occupatis collibus, non ſine magno periculo ad regiam Dacorum peruenit: quos Luſius ex altero latere adortus, magnum numerum eorum concidit, cepítque. Decebalus continuò primores eorũ qui pila geſtabant, ad Traianum mittit, pacémque per eos ab ipſo poſtulat, ſéque imperata facturum pollicetur. Is iubet arma, machináſq;,& earum artifices tradere, tranſfugas dedere, diruere propugnacula, de regione, quam ex finitimis cepiſſet, decedere, & amicos hoſtéſque eoſdem, quos populus Romanus haberet, exiſtimare. Has conditiones Decebalus deductus ad Traianum inuitus accipit, eúmq; proſtratus ad pedes veneratur. His confectis rebus Traianus in Italiam reuertitur. Tum legati Decebali intromittũtur in Senatum, depoſitíſque armis, iunctíſque manibus more ſeruorum, pauca ſupplices loquuntur: dein confirmata pace arma recipiunt. eóque facto Traianus de Dacis triumphauit, & Dacicus cognominatus eſt. Pòſt in Theatrum gladiatores, quibus delectabatur, ſaltatoréſque reduxit, ex quorum numero Pilades ei præſertim charus erat. Porrò in tanto armorum ſtudio curam habuit cæterarum rerum: nam in foro Auguſti, & in porticu Liuiæ, ac in pleríſque aliis locis ius pro tribunali dicebat. Dum hæc geruntur, nuntiatur Decebalum multa contra fœdus facere, arma comparare, tranſfugas recipere, arces inſtaurare, finitimas nationes per Legatos ad defectionem ſolicitare, eóſque qui ipſi antè non paruerant, diripere, iámque Iazygum nonnullã partem regionis occupauiſſe: quam cùm illi poſtea repeterent, Traianus eam non reſtituit: ob has cauſas Decebalus hoſtis iterum à Senatu iudicatur. Traianus id bellum per ſe, non per alios duces confecit. Et quanquã Decebalus Traiano multo erat imbecillior, tamen parum abfuit quin eum ex inſidiis tolleret. Miſit enim tranſfugas in Myſiam, qui Traianũ occiderẽt: ad quem cùm antea erat ſemper facilis acceſſus, tum verò belli temporibus cum quibúſvis facillimè colloquebatur: ſed id facinus tranſfugæ facere non ſunt auſi, propterea quòd vnus ipſorum cùm in ſuſpicionem veniſſet, captus magna vi tormentorum, inſidias patefecerat. Itaque Traianus Longino, quem in ſuo exercitu ducem habebat peritiſſimum rei militaris, perſuaſit, vt Decebalum adiret, quaſi ſtatuiſſet imperata eius facere. Hunc Decebalus comprehendi iuſſit, rogauítque publicè Traiani conſilia. Pòſt vbi nihil potuit ex eo cognoſcere, mandauit ipſum ſolutum vinculis in cuſtodia retineri: deinde petiit

a.ii.

à Traiano per literas, vt recepto Lōgino ſecum reconciliari vellet. Cui Traianus ita reſpondere viſus eſt, vt Longinum neque multi facere, neque prorſus cōtemnere videretur: cuius mortē licet non expeteret, tamen eiuſdem ſalutē non magnopere poſtularet. Quæ dū animaduerteret Decebalus, ſtatueretque quid ſibi faciendū eſſet, Lōginus ſumpto veneno, cuius ei magna copia erat, moritur. Interim Traianus pontē lapideū in Danubio faciendū curauit, quem ego quidē dignè admirari non queo. nā etſi Traiani ſunt alia opera magnifica, tamē is pons longè omnibus antecellit. Eius pontis pilæ ſunt XX, ex lapide quadrato, ſingulæ abſque fundamentis, altitudine pedū CL. latitudine pedū LX. diſtant inter ſe interuallo CLXX pedū, ſúntque cum fornicibus coniunctæ. Cuius operis ſumptus licet ſit incredibilis, tamen plus admirationis habet, quòd hæc in fluuio gurgitibus pleno, limoſóque alueo facta ſunt, quódq; fluxus eius fluminis aliò auerti non potuit. Neque verò latitudo ipſius idcirco à me dicta eſt, quòd permagna ſit: nonnunquā enim duplo triplóque maius inundat, ſed quòd tanta ſit in eo loco anguſtiſſimo, quo tamē nullus erat ad faciendos pontes accōmodatior. Quo in loco quāto magis flumen ex lato in anguſtū fluit, rurſúmque ex anguſto multo fit latius, tāto rapidius fertur, altiúſque eſt, vt id pōtis faciendi difficultatē maximè augeat. Ex quo Traiani magnitudo animi intelligi facilè poteſt. Is pōs nobis quidem nullo eſt vſui: nec enim tranſitur: extant pilæ eius oſtentationis cauſa, quaſi tantummodo factæ ſint, vt conſtet ex iis nihil eſſe, quod humano ingenio effici non poſſit. Hunc pōtem Traianus fecit, metuēs ne Danubio cōglaciato frigoribus, Romanis qui trans flumē eſſent, bellū inferretur. Quòd ſi eueniret, vt poſſet per eū copias facilè traducere. Sed Adrianus contrà metuēs, ne Barbari oppreſſis cuſtodibus pōtis, in Myſiam facilè tranſirent, ſuperiores partes eius diſturbari iuſſit. Igitur Traianus eo pōte facto, Danubiū tranſiit: dein ſecurè bellū geſſit magis, quàm celeriter, ac Dacos vix tandē ſubegit. Multa in eo bello ipſe ſtrenui Imperatoris, ac viri fortis facinora edidit, multáq; pericula milites eius adierunt, ſéque fortes viros præſtiterunt. Ex quibus vnus eques ſaucius exportatus ex prælio ad ſananda vulnera, vbi deſperatam eſſe ſalutem cognouit ex tabernaculo (nondum enim vis mali eum oppreſſerat) iterum in aciem proceſſit, magníſque rebus geſtis, mortuus concidit. Decebalus poſtquam regiam, regionemque ſuam omnem captam eſſe cognouit, immineréque periculum, ne ipſe quoque caperetur, manus ſibi at-

Pons magnificus in Danubio.

tulit. Eius caput Romã perlatum eſt, & Dacia in poteſtatẽ venit populi Romani,in eámque Traianus coloniã deduxit. Theſauri Decebali quanquam in Sargetia flumine, nõ procul à regia eius repoſiti erant,inuenti ſunt.Decebalus enim flumine opera ſeruorum auerſo,perfoſſóque alueo,magnam vim argenti auríque,tũ pretioſiſſimas quáſque res atque delicatiſſimas,quæ conſeruari poterant,eò congeſſerat,iiſque rebus magnis lapidibus aggeribúſque tectis,flumẽ priſtino alueo reſtituerat. Præterea veſtes, & alia quæ ſunt eiuſdẽ generis, abdiderat in ſpelũcas per eoſdem ſeruos,eóſque peracto negotio iuſſerat occidi, ne,quod actum erat,patefacerent. Sed Bicilis ſocius & familiaris Decebali, cui res erat cognita,captus hos theſauros indicauit. Per id tempus Palma præfectus Syriæ cepit eã Arabiæ partem, quæ Petram attingit, redegítque in ditionem populi Romani. Ad Traianum reuerſum in Vrbem quã plurimæ legationes à barbaris gentibus, & in primis ab Indis venerunt. is ſpectacula edidit dierum centũ viginti trium, in quibus interdum cæſæ ſunt feræ manſuetæve beſtiæ mille,interdũ etiam ad decẽ millia : itémque gladiatorum decem millia inter ſe certauerũt. Iiſdem tẽporibus ſtrauit paludes Pontitias lapidibus,extruxítque iuxta vias ædificia,pontéſque magnificentiſſimos fecit, ac nummum omnem adulterinum ſuſtulit. Suram Licinium qui tum deceſſerat, affecit publica ſepultura, eíque ſtatuam collocari iuſſit. Hic adeò diues fuerat & potens,vt gymnaſium ædificauerit populo Romano ſuis ſumptibus, tantáque fide atque amicitia fuerat cum Traiano cõiunctus,vt cùm ſæpe eſſet apud eũ ab inuidis & inimicis accuſatus, Traianus nihilo minus domum eius inuocatus ad cœnam venerit, dimiſſáque cuſtodia medicũ Suræ primum omnium ad ſe vocauerit, eíque permiſerit, vt ſuos oculos * Quo facto, tonſorẽ eiuſdem venire iuſſit, iſque mentum Imperatoris raſit. nam hæc vetus conſuetudo ciuium Romanorũ ac principum fuit : Adrianus enim primus barbã nutriuit. Poſt hæc Traianus cœnauit lotus, poſteróque diẽ amicis ſuis,qui Suræ maledicere ſemper,eúmque calũniari conſueuerãt,reſpõdit.Si me,inquit,Sura interficere voluiſſet,heri quidẽ certè interfeciſſet.Itaq; permagnũ fuit,quod Traianus in homine accuſato inſidiarũ periclitari voluerit, ſed multò profectò maius, quòd nunquam timuerit,vt quicquam tale ab illo ſibi accideret.Huic etiam principiò,cùm præficeret eum prætorianis cohortibus , atque ipſum ob eam cauſam gladium accingere oporteret , Traianus nudum porrexit , dixítque,

Decebalus ſibi mortẽ conſciuit.

Theſauri Decebali in Sargetia flumine.

Adrianus primus Cæſar barbam nutriuit.

accipe,inquit gladium,quem pro me,ſi bene atque ratione imperauero, diſtringes : ſin minus, eo ad interitum meum vtere. Soſſio quoque,& Palmæ,& Celſo ſtatuas poſuit,quos viros habuit in honore præ cæteris omnibus. In eos verò, qui contra ſe coniurauerant, in quorum numero Craſſus fuit, cauſa cognita à Senatu,animaduertit. Bibliothecas extruxit,ac in foro ſuo columnam maximam collocauit,partim ſepeliendi ſui cauſa,partim vt opus,quod ipſe circa forum fecerat,poſteris oſtenderet. nam cum locum montoſum,quanta eſt altitudo columnæ,perfodit,forúmque eo pacto complanauit. Poſt hæc bellum intulit Armeniis,Parthiſq;, propterea quòd,vt ipſe dicebat,rex Armeniorum non ab ſe, ſed à rege Perſarum diadema accepiſſet: ſed reuera id bellum ſuſcepit adductus gloriæ cupiditate. Poſtquam in fines hoſtium peruenit, ſatrapæ qui regionem tenebãt, regéſque cum magnis muneribus ei proceſſerunt obuiam, in primíſque adduxerunt equum doctum hominem venerari, ita vt flecteret anteriora genua, & ceruicem pedibus eius qui propè adeſſet, ſubmitteret. Traianus cepit cuncta nullo facto prælio: dein Satala & Elegiam, quæ ſunt vrbes Armeniæ, profectus, Heniochorum regem honore affecit,& Parthamaſirem regem Armeniorum eſt vltus, captáq; Armenia, reges qui deditionem fecerãt,habuit in numero amicorum : cæteros etiam mortuos abſque pugna cepit. Tum ei multa decreta ſunt à Senatu, ſed in primis Optimus cognominatus eſt. Pedibus enim iter faciebat ſemper cum exercitu, inſtruebátque milites,quoties proficiſceretur,eóſque variis modis ductabat. Pedibus non aliter quàm illi,tranſibat flumina: nonnunquam falſos rumores pro veris,& maximè de iis rebus quas exploratores retuliſſent, ſpargebat, vt milites celeriter imperata facere aſſueſcerẽt, promptíque ad omnia & intrepidi eſſent. Ad hæc Niſibi Batníſque captis, Parthicus cognominatus eſt: ſed cognomine Optimi multò magis gloriari videbatur, ex quo natura moréſque eius ſuauiſſimi magis, quàm arma cognoſcerentur. Dum moraretur Antiochiæ, ingens terræmotus factus eſt,quo multis ciuitatibus,ſed Antiochiæ præſertim,magna clades allata eſt. In qua vrbe cùm Traianus hyemaret, cúmque eò magnus numerus militum,magnáque priuatorum hominum multitudo, litium,legationum,negotiationis, & ſpectaculorum cauſa vndique conueniſſet,id damnum ad omnes nationes populóſque ita pertinuit, vt in vrbe Antiochia omnis orbis terrarum ſubiectus Imperio Romano detrimentum acceperit. Hunc terræmotum

Columna maxima Traiani: ſepulchrũ hodie uiſitur Romæ.

Terræmotus.

multa præceſſere fulmina, flauerêque vehementes venti atque inſolentes:ſed ex iis tanta calamitas nunquam ſperabatur futura. Primùm enim de improuiſo mugitus terræ maximus, pòſt fremitus maris horribilis auditus eſt. Terra ſublimè tolli cœpit, ædificia ſurſum erigi, erecta partim ruere & conquaſſari, partim velut in ſumma tempeſtate nutare huc atque illuc commota: loca deſtituta ædificiis mirum in modum agitari, materies ædificiorum frangi, lateres collidi, lapides conquaſſari, ac poſtremò eorum omnium horribilem fragorem eſſe. Tãtus verò puluis excitatus fuit, vt nõ videre, non alloqui, non audire quenquam per eum liceret. Multi mortales extra ædes afflicti eſſe, quòd agitati iactatique, tandem velut ex locis ſuperioribus præcipitati colliderentur. Qua ex re alii mutilari, alii interire, quòd arbores etiam conuellerentur radicitus. Eorum verò qui in vrbe remanſerant, infinita multitudo periit. Multi enim impetu hominum cadentium aggerúmve occiderũt: multi quoque caſu lapidum oppreſſi, extincti ſunt. Qui parte aliqua corporis læſa lapidibus lignísve iacebant, miſerrimi erant, quòd neque viuere, neque mori poſſent ſubitò. Et quanquam multi ex infinita ſcilicet eorum multitudine euaſerunt, tamen eorundem magna pars læſa & mutila fuit: cùm alii fractis cruribus, alii priuati humeris, nonnulli fracta ceruice eſſe, complures ſanguinem euomere viderentur. In eorum numero fuit Pedo conſul, qui ſtatim mortuus eſt. In ſumma nulla fuit grauis calamitas, quæ non ſit illis hominibus illata, propterea quòd in hoc terræmotu facto diuinitus, homines inopes conſilii neſciebant huic malo mederi, quòd alii cadentibus ædificiis opprimerentur, alii fame interirent, id quòd accidit iis qui in vacuis locis, lignis fortè ſuperſtãtibus, aut in fornicibus & periſtyliis incolumes ſeruabantur. Cùm iam ceſſaſſet terræmotus, fuit qui ruinas audacter conſcenderet, qui poſtquam in iis vocem viuæ mulieris intellexit, ea ſecum habebat infantem, eúmque ipſa, ſéque lacte ſuo ſuſtentabat, loco, in quo erat, perfoſſo, vtrunque incolumem ſeruauit. Quo facto indagare cœperunt cætera, neminem tamen amplius viuum inuenire potuerunt, præter puerum alterum, qui matris mortuæ vbera ſugebat. Cúmque inde mortuos eruerent, nequaquam præ dolore ſaluos ſe eſſe lætabantur. Tanta calamitas Antiochiam inuaſerat. Traianus autẽ feneſtra ex ædibus, in quibus erat, effugit: nam eum quidã inuſitatæ, & plus quàm humanæ magnitudinis, cùm ad ipſum veniſſet, eduxit foras. Quibus rebus omnibus magno eſt timore

perterritus:cúmque per multos dies terræmotus ceſſauiſſet,tamen ſub dio vitam agebat in Circo. Coraſius quoque mons ita concuſſus eſt, vt eius culmina ſubſidere & conquaſſari, atque in ipſam ciuitatē cadere viderentur. Subſedere præterea alii mōtes,& aquæ, vbi antea viſæ fuerant nunquam, extiterunt: contrà nonnullæ, vbi fluxerant, defecerunt. Ineunte vere Traianus in hoſtilem terram ingreditur. Cúmque ea regio quæ ad Tigrim fluuium ſpectabat, materiam ad ædificandas naues non ferret, ea nauigia quæ in ſyluis apud Niſibin fecerat, plauſtris in flumen conuehi iuſſit. Sic enim comparata fuerant, vt diſſolui & coniungi poſſent, ægréque ad radices Cardyni montis pontem fecit in flumine continuatis nauibus, quamuis hoſtes ex aduerſo collocati prohiberent. Nam Traiano tāta erat nauium copia, tantáque multitudo militum, vt aliæ celerrimè coniungerētur, aliæ plenæ grauis armaturæ militibus atque ſagittariis vim hoſtium antè prohiberent, aliæ huc & illuc ferrentur, quaſi tranſituræ eſſent. His rebus perterriti barbari, ſimul quòd tāta multitudo nauigiorum in regione vacua arboribus conſpiceretur, ipſi terga dant. Romani flumen tranſeunt, Adiabenémque omnem, quæ pars Aſſyriæ ad Ninum pertinuit, in ſuam poteſtatem redigunt. Ad hæc Arbela atque Gaugamela, vbi Alexāder olim Darium ſuperauerat, capiunt: ea Attyria nominatur, litera S. in T. à barbaris commutata. Pòſt Babylonem vſque veniunt, propter hoſtium à quibus prohiberentur, ſolitudinem. Nam Parthorum vires comminutæ erant bellis ciuilibus, erátque inter eos adhuc ſeditio. Ibi Traianus vidit lacum bituminis, ex quo mœnia Babylonis ædificata fuerant. Cuius tanta vis eſt, vt permixtum cum lateribus, aut minutis lapidibus, quouis ſaxo ſit aut ferro potentius. Oſtium quoque eiuſdem ſpectauit, vnde tā grauis halitus manat, vt eum nulla animalia terreſtria, nulláque volucres perferant, cuius ſolo olfactu intereunt. Qui locus quamuis longius latiúſque pateret, tamen ob eam cauſam non eſſet habitabilis: nunc autem quaſi circunſcriptus, deſertus eſt. Ego quidem alterum huic conſimilem vidi Hierapoli, quod eſt oppidum Aſiæ, fecíque periculum in auibus, & procubui vt inſpicerem eum halitum, qui in ciſterna quadam cōcluditur, vbi Theatrum ædificatum fuerat. Is ſpiritus omnibus animantibus peſtilens eſt, præterquam caſtratis hominibus: cuius rei cauſam equidem afferre nequeo, ea tantùm, vt vidi audiuíque, refero. Conſtituerat Traianus Euphratem facta foſſa in Tigrim deriuare, vt per eam naues ad pontem faciendū duceret.

Coraſius. *Aſphaltū vidit Traianus.* *Hierapolis.*

ceret. Sed vbi eum altiorẽ Tigri eſſe intellexit, mutauit cõſiliũ, veritus, ne, ſi id faceret, Euphrates nauigari nõ poſſet, quòd fluxus eius in decliuem partẽ ferretur. Itaque conuectis nauibus, quòd paruũ ſpatium inter vtrunque flumen intercedebat (nam Euphrates totus in paludem fluit, indéque cum Tigri coniungitur) Tigrim traiicit, pòſt Cteſiphontem ingreditur. Qua vrbe capta, Imperator appellatus eſt, confirmato Parthici cognomine. Multa ei decreuit Senatus, ſed in primis, vt triũphos feſtóſque dies ageret, quàm plurimos vellet. Poſtquam Cteſiphontẽ cepit, ſtatuit mare rubrum traiicere. Sinus eſt maris Oceani, quem ſinum Erythreum, ab Erythreo qui regnum illic tenuit, appellant. Meſſanam quoq; inſulam Tigris, in qua Athambilus regnabat, nullo labore cepit, atque iis in locis propter vim hyemis, & rapidum Tigrim, æſtúmque maris in magnum periculum venit. Qui vallum Topaſini habitabant (nam ita ab incolis appellatur, erántque in ditione Athambili) Traianum amicè receperunt. Inde venit ad Oceanum: cuius cognita natura, in eóque viſo nauigio, quòd curſum in Indiam tenebat, ita dixit. Ego quidem, inquit, ſi iuuenis eſſem, in Indiam traiicerem. De Indis enim cogitare cœpit, ac de rebus eius gentis curioſè quærere. Tum Alexandrum beatum dicere, nonnunquam tamen aſſerere, ſe longius progreſſum eſſe: ídque ſcripſit ad Senatum, cùm tamen ea quæ ceperat, tueri non poſſet. Cuius rei cauſa Senatus præter alia multa decreuit, vt triumphos quotquot vellet, ageret. Nam cùm Traianus tot gentes ab ſe ſuperatas eſſe ſcriberet, Senatus eas neque cognoſcere, neque nominare ſatis poterat. Itaque cùm alia multa, tum verò arcum triumphalem in foro ipſius ædificari iuſſit. Parabant ciues redeunti longius obuiam procedere: ſed is nunquam in Vrbem reuerſus eſt, neque, vt extrema principiis reſponderent, efficere potuit: ea enim quæ ſubegerat, amiſit. Dum enim nauigat Oceanũ, atque inde reuehitur, ea quæ ceperat omnia maximo tumultu defecerunt, præſidiis, quæ apud eas gentes reliquerat, deiectis cæſíſque. Atque hæc ad Traianum, dum eſſet in naui, perferuntur: nauigabat autem adductus fama eorum quæ illic eſſe ferebantur, quæ tamen opinioni non reſponderũt. nihil enim vidit præter aggeres, fabulas, ruinas: itémque propter Alexandrum, cui etiam parentauit in his ædibus, in quibus mortem obierat. Igitur cognita defectione, Luſium & Maximum cõtra rebelles mittit. Maximus prælio ſuperatus obiit. Luſius præclarè ſe geſſit, recuperauítque Niſibin. Edeſſam

Mare rubrũ.

expugnauit,direptámq; incẽdit.Seleucia ab Erycio Claro,& Iulio legatis capta & incenſa eſt.Traianus metuẽs ne Parthi quoque aliquid molirentur, regem eis dare conſtituit. Itaque vt Cteſiphõtem venit,conuocatis in magnam planitiem Romanis omnibus,Parthíſque qui tum aderant, excelſum tribunal conſcendit.Ibi apud eos de rebus ab ſe geſtis gloriatur: deinde Parthis regem Parthamaſpatem deſignat,eíque diadema imponit. Inde profectus in Arabiam,adoritur Agarenos, qui & ipſi defecerant,quorum ciuitas neque magna eſt, nec diues, finitimáque regio magna ex parte deſerta eſt,quòd in ea aquæ rarò inueniantur, atque illæ parum ſalubres, quódque in ea ligni pabulíque magna ſit penuria.Ex quo fit, vt ibi magna hominum multitudo diu eſſe nõ poſſit,tum verò ardentiſſimis caloribus, quibus expoſita eſt, defenditur. Itaque eam neque Traianus tunc, neque poſtea Seuerus cepit,cùm tamen partem aliquam muri diruerint. Traianus quidem præmiſſis ad muros equitibus, qui graui damno affecti in caſtra reuerterunt, eóſque ipſe conſecutus,quanquã veſtem regiam depoſuerat,ne ex ea agnoſceretur, tamẽ vix vulnera effugit. Barbari enim canitiei dignitate,vultúſque grauitate animaduerſa,rati Traianum eſſe,vt erat, non deſinebant contra eum iaculari, equitémque, qui erat ei proximus, occiderunt. Ibi cælum tonitru contremuit,irides viſæ ſunt,fulgura,procellæ,turbines,fulmina in Romanos cadere,quoties in illos impetum facerent: cúmque cœnarẽt, muſcæ in cibis & poculis omnem moleſtiam exhibere.Itaque Traianus inde proficiſcitur, nec multo tempore poſt in morbum incidit. Interim Iudæi qui circum Cyrenem habitabant, Andrea quodam duce Romanos pariter atque Græcos concidunt, veſcuntúrque eorum carnibus, edúntque viſcera,tum oblinuntur eorum ſanguine,& pellibus induũtur.Multos à vertice trãſfixẽre medios,multos obiecẽre beſtiis,multos etiam certare inter ſe coëgerunt, ita vt interierint hominum ad ducenta viginti millia. Præterea in AEgypto Cypróque, Artemione duce Cypriorum cædes conſimilis facta eſt, vbi deſiderata ſunt hominũ ducenta quadraginta millia. Ex quo fit,vt Iudæo in Cyprum venire non liceat:quòd ſi fortè vi tempeſtatis in inſulam appulerit,interficitur. Sed Iudæi & ab aliis,& maximè à Luſio, quem Traianus miſerat,ſubacti ſunt. Traianus cogitabat iterũ exercitũ in Meſopotamiam traducere,ſed ingraueſcente morbo, iter in Italiam cepit, AElio Adriano in Syria cum exercitu relicto. Itaque Romani capta Armenia,ac magna parte Meſo-

Iudæorum motus.

Iudæo nõ licet in Cyprum uenire.

potamiæ , ſuperatíſque Parthis, fruſtrà tot labores ſuſcepiſſe, tótque adiiſſe pericula viſi ſunt,propterea quòd Parthi Parthamaſpatem deteſtati,regi ſuis moribus cœperũt.Traianus morbi ſui cauſam venenum fuiſſe exiſtimauit : alii ſanguinem putant,qui dum ex inferioribus eius partibus quotannis profluere conſueuiſſet,tum ſiſti cœpit . Qua ex re Traianus ita obtorpuit,vt parte aliqua corporis ſenſum amiſerit:ſed omnino aqua intercute laborauit. Tandem perlatus Selenuntem vrbem Ciliciæ, quam nos Traiánopolim appellamus , mortem ilico obiit . Regnauit annos decem & nouem , menſes VI. dies XV.

Adrianus.

ADRIANVS à Traiano adoptatus non eſt, erat autem municeps eius , fuerátque in eius curatione, ac cũ eo vinculis propinquitatis & affinitatis coniunctus erat:neptem enim eius in vxorem duxerat,degebátque cum eo omne tempus ætatis , ab eóq; Parthico bello Syriæ præfectus fuerat , à quo tamen nihil aliud præcipuum vnquam obtinuit. neque enim principio conſul factus eſt, ſed eum defuncto Traiano ſine liberis, Attiantius,qui municeps eius erat, curatórque fuerat,& Plotina, quæ amore ipſius capta erat, Imperatorem deſignauerunt,quòd adeſſet præſens,quódque magnas copias haberet. Apronianus enim pater meus,qui Ciliciæ præerat,quíque res eius omnes certò cognouerat,mihi ſingula recenſuit,atque illud in primis mortem Traiani per aliquot dies in occulto fuiſſe,vt adoptio procederet, ídque ex literis eius ad Senatum cognitum fuiſſe : quibus literis non ipſe, ſed Plotina ſubſcripſit, quod in alio factum fuerat nunquam. Erat Adrianus, quo die Imperator deſignatus eſt, Antiochiæ, quæ vrbs eſt metropolis Syriæ,cui præerat:pridie verò eius diei, cùm cælũ maximè ſerenum eſſet, viſum eſt ei in ſomnis ignẽ de cælo in ſiniſtram partem iuguli ipſius cadere , mox ſerpere in dexteram, quo igne neque perterritus, neque læſus eſſe ſibi videretur . Adrianus à Senatu petiit per literas , vt ſibi Imperium confirmaret, negauítque velle ſibi vllos vnquam honores decerni, vt erat antea conſuetudo, niſi eos ipſe à Senatu pe-

Apronianus Ciliciæ proconſul, pater Dionis.

reret. Traiani oſſa in columna ipſius ſepulta fuerunt, & ſpectacula quæ Parthica nominabantur, per multos annos celebrata ſunt: poſtea verò, vt alia multa, in vſu eſſe deſierunt. Adrianus quanquam fuit princeps humaniſſimus, tamen propter cædes quorundam bonorũ ciuium, quas & initio principatus, & paulò antè quàm moreretur, fecit, culpa nõ caruit, parúmque abfuit quin ob eam cauſam ne in heroum quidẽ numerum referretur. Ii, quos ſtatim vt adeptus eſt principatum, interfici iuſſit, fuere Palma, Celſus, Nigrinus, & Luſius, quòd inſidias ei in venatione feciſſe dicerentur: itémque alii potentiſſimi & præclariſſimi viri ob alias cauſas occiſi ſunt: propter quos Adrianus, cùm vulgò murmurari intelligeret, non modò ſe purgare voluit, verùm etiam negauit interpoſito iureiurando eos iuſſu ſuo fuiſſe interfectos. Paulò verò antè quàm diſcederet è vita, Seuerianũ, Fuſcúmque nepotem eius necari iuſſit. Adrianus, quod ad gentem pertinet, fuit Adriani Aphri filius, ſed ingenio ad ſtudia bonarum artium, & vtriuſque linguæ prompto. Itaque nonnullos libros ſoluta oratione, & complures verſibus ſcriptos reliquit (erat enim gloriæ & honoris cupidiſſimus) ob eámque cauſam cæteris vel minimis rebus operam dedit. Nam & ſtatuas fecit, & tabulas pinxit: tum ea quæ in pace bellóque gerãtur, quæque ad regem, priuatúmve pertineant, ſe profitebatur ſcire, multóſque, propterea quòd in aliqua arte aut facultate excellerent, oppreſſit, multóſque ſuſtulit, cupiens ſcilicet ipſe omnibus antecellere. Ea cauſa fuit, cur Fauorinum Gallum, ac Dionyſium Mileſium ſophiſtas tollere conatus ſit, dum ſectatores eorum perderet. Dionyſius quidem Heliodoro magiſtro Epiſtolarum Adriani ita ferebatur dixiſſe: Cæſar, inquit, tribuere tibi honores, & largiri pecuniam poteſt, oratorem verò facere non poteſt. Fauorinus autem cùm cauſam immunitatis, quam habere in patria volebat, apud Adrianum agere ſtatuiſſet, veritúſque eſſet ne in eo iudicio ſuperaretur, iniuriámque acciperet, poſtquam in ius venit, nihil dixit, quàm præceptorem ſuum ea nocte ſibi in ſomnis aſtitiſſe, monuiſſéque ne in patria, in qua natus eſſet, obire publica munera grauaretur. Adrianus vtrique quanuis grauiter iratus erat, tamen ignoſcendum putauit, propterea quòd idoneam cauſam ad mortem eis afferendam non habebat. Apollodorum verò architectum, qui forum & Odœum & gymnaſium opera Traiani Romæ fecerat, primùm exilio, deinde etiam morte mulctauit, propter admiſſa ſcelera, ſicuti dicebat: ſed tamen ve-

Palma, Celſus, Nigrinus, Luſius.

Seuerianus.

Adriani patria.

Adrianus gloriæ cupidiſſimus.

Fauorinus Gallus.

Apollodorus architectus.

Forũ, Odœũ, & gymnaſiũ Traiani.

ra cauſa fuit, quòd cùm Traianus cum illo quædam de his operibus communicaret, atque interim Adrianus ineptè, neſcio quid, diceret, ei Apollodorus ita reſpondit. Abi, inquit, & cucurbitas pinge: nam tu hæc quidem certè ignoras. Adrianus enim tum fortè tali pictura commendabatur. Itaque poſtquam Imperium adeptus eſt, memor veteris iniuriæ, licentiam, qua tum ille vſus fuerat, non pertulit, ſed formam templi Veneris, quod Romæ fecit, ad eum miſit, vt magnum opus abſque opera eius fieri poſſe oſtenderet. Tum quæſiuit ex eo, num id templum bene & ratione ædificatum eſſe videretur. Is reſcripſit altius ampliuſque multò fieri oportuiſſe, quò magis & propter altitudinẽ ipſius in viam ſacrã emineret, & propter amplitudinẽ machinas reciperet, quæ clàm in eo cõpactæ, de improuiſo in Theatrũ perducerẽtur. Porrò ſimulachra maiora facta eſſe dicebat, quã ratio altitudinis amplitudiniſq; tẽpli pateretur. Etenim, inquit, ſi deæ ſurgere, atq; inde exire voluerint, nõ poterũt. Quæ cùm Apollodorus apertè reſcripſiſſet, Adrianus ira incitatus, magnũ animo dolorem cepit, propterea quòd inciderat in eũ errorẽ, quem iã corrigere nõ poterat. Itaq; hæc res tantũ ei cruciatum doloremq; attulit, vt illũ ob eã cauſam interfici iuſſerit. Cúmq; eſſet Adrianus tali ingenio præditus, Homerũ è medio tollere, atque Antimachũ, cuius ne nomẽ quidem antè à pleriſque cognitũ erat, pro eo introducere cogitabat. Quæ cùm in eo reprehenderentur, tum verò vitio ei dabatur, quòd nimis magnũ ſtudium in inueſtigatione rerũ poneret, quódq; homo verſutus & callidus eſſet. Hæc autem vitia leuiora faciebat, & cõpenſabat quodammodo ſedulitate, prouidẽtia, magnificentia, ſolertia: tum quòd nõ modò bellum nullum mouit, ſed etiam mota compoſuit, neque vllius bona per iniuriam proſcripſit, quódque multa populis, priuatíſque hominibus, multa etiam Senatoribus & equitibus largitus eſt. Nec enim expectabat, quouſque rogaretur, ſed agebat omnia, vt cuiuſque neceſſitas poſtulabat. Rem militarem diligenter exercuit: cúmque potens eſſet, nec pertinax, nec contumelioſus erat. Socias vrbes, atque ſubditas Imperio Romano, ex quibus multò plures, quàm vllus vnquam Imperator vidit, magnificè iuuit, eáſque aquis, portubus, frumento, operibus publicis, pecunia, honoribus, cæteríſque rebus auxit, atque ornauit. Populum verò Romanum aſperè magis, quàm blandè tractabat, cui roganti aliquid vehementius in iis ludis in quibus armis dimicabatur, non modò non conceſſit, ſed etiã iuſſit imperati illud

Cucurbitas pinge.

Homerũ abolere, & Antimachũ introducere cogitauerat.

Domitiani, Silete: quod verbum tamen non eſt à Præcone di-
ctum. nam is cùm manum porrexiſſet, eſſétque ob eã cauſam
ſilentium conſecutũ, vt eſt conſuetudo: vox enim præconis au-
diri ſolet magno ſilentio, Hoc verò, inquit, princeps vult. Qua
ex re Adrianus non modò præconi iratus non eſt, ſed etiam eũ
collaudauit, propterea quòd iuſſus ſeuerè imperata pronuntia-
re noluiſſet. Etenim ea quæ ſunt eius generis, ferebat æquiſſi-
mo animo, neque ſuccenſebat vnquam, ſi qua in re præter opi-
nionem vel à plebeis hominibus iuuaretur. Nam cùm ei mu-
lier fortè occurriſſet in via, ab eóque vt ſe audiret, contenderet:
quanquam primò ſibi eſſe otium negauit, tamen vbi mulier ita
exclamare cœpit, Noli igitur regnare: conuerſus, libenter eam
audiuit. Res verò maximas atque neceſſarias non gerebat, niſi
interpoſita Senatus authoritate, dicebátque ius cum primis ci-
uitatis in Palatio, foro, & Pantheo: ſæpe etiam in aliis locis, pro
tribunali, vt quæ fierent, omnia diuulgarentur. Nonnunquam
aſſidebat conſulibus, cùm ius redderent, eóſque tanto afficiebat
honore in ludis Circenſibus, vt ipſos domum reduceret. Vehe-
batur lectica, ne ei moleſti eſſent qui ipſum comitarentur. Cùm
autem populus dies feſtos ageret, neque domi manebat, neque
quenquam, ne familiarem quidem, niſi res accidiſſet neceſſa-
ria, admittebat ſalutatum, vt ne perpetuis laboribus defatigare-
tur. Romæ ſemper & foris habere ſolebat apud ſe optimates
viros, cum quibus verſabatur, quos cùm cõuiuas adhiberet, ſæ-
pe quartus diſcumbebat. Venabatur, quoties accideret, prande-
bat ſine vino, cœnabat cũ omnibus primis & optimatibus: neq;
aberat inter cœnandum varii ſermonis delectatio. Familiares
ſuos ægrotantes inuiſere: cúmque dies feſtos celebrarent, ipſe
intereſſe, eorúmque prædiis ac domibus libenter vti conſueue-
rat. Pleríſque eorum mortuis, nonnullis etiam viuis ſtatuas in
foro poſuit. Neque tamen hi ob eam cauſam iniuriam cuiquã
facere viſi ſunt, aut ea quæ ab ipſo dicerentur, fieréntve, habere
vænalia, quod à Cæſarianis libertis, cæteriſq; qui aliquid apud
principes poſſunt, fieri ſolet. Quæ cùm in ſumma de moribus
Adriani dicta ſint, nunc plenius ſingula, quæ mihi memoria di-
gna eſſe videbuntur, attingam. Igitur vt primùm Romam venit,
quicquid fiſco ærarióve debebatur, remiſit, definito tẽpore an-
norum ſedecim, ex quo id beneficiũ collatum eſſe voluit. Præ-
terea ſpectacula ſuo natali die populo gratis dedit, vbi ita ma-
gnus numerus beſtiarum cæſus eſt, vt ſimul leones centum, ac
totidem leænæ confectæ fuerint. Dona in Theatro & Circo viris

atque mulieribus ſeparatim in ſphæris dedit. nam & ne mulieres cum viris lauarentur, vetuit. Quo anno hæc facta ſunt, Euphrates philoſophus obiit mortem voluntariam, cùm ei Adrianus propter ſenectutem & morbum venenum bibere conceſſiſſet. Poſt hæc Adrianus in alias ex aliis prouincias regioneſque & vrbes proficiſcitur viſendi cauſa. Hic in primis cuiuſque arces & mœnia conſiderat, eorúmque partem transfert in loca magis idonea, partem diruit, ædificat, atque in ſumma omnia non modò quæ ad vniuerſum exercitum pertinent, arma dico, machinas, foſſas, muros, aggeres, ſed etiam qualis ſit cuiuſque & militum & ducum ipſorum vita, ſtatio, & mores, diligenter animaduertit. ibi mores indulgentia deprauatos corrigit, & ædificia, quæ benè extructa non erant, ſubuertit. Tum cœpit eos ad omne genus pugnæ exercere, atq; interim alios afficere honore, alios caſtigare verbis, poſtremò omnes ea quæ ſe facere oporteret, docere: atque vt milites haberent, vnde exemplū peterent, ipſe duriter viuere, pedibus iter facere, aut in quæuis loca admiſſo equo proficiſci. nunquam enim vehicula aut quadrigas conſcendere: nullóque calore, nullo frigore, vt capite operto eſſet, adduci: nec enim vnquam aut propter niues Celticas, aut calores AEgyptios opertum caput habuit. Itaque vt vno verbo dicam, ita milites, quandiu principatum tenuit, rebus ipſis exercuit, inſtituítque præceptis, vt quæ tum ab illo conſtituta ſunt, ad hæc tempora vim legis atque diſciplinæ militaris obtineant. Quamobrem præſertim cùm pax eſſet, apud populos externos morabatur. Illi enim quòd eius apparatum viderent, quódque non modò nulla afficerentur iniuria, ſed etiam ab eo pecuniam acciperent, nihil moliebantur. Cúmque ita milites exercuiſſet, equitatus qui Batauus nominatus eſt, Danubium trāſiit armatus. Qua re animaduerſa, Barbari ita Romanos obſtupeſcere cœperunt, vt ad ſe reuerſi, ad cōponendas controuerſias, quæ inter ipſos erant, Adriano arbitro vterentur. In hac peregrinatione ædificauit Theatra in pleriſque ciuitatibus, inſtituítque certamina ſine regio apparatu aut magnificentia, quam niſi Romæ nunquam adhibuit. Patriam verò, quanquā ei magnos honores tribuit, ornauítque maximis muneribus, nunquam tamen inuiſit. Adrianum ſtudioſum venationis fuiſſe tradunt, in eáque humerum fregiſſe, & ob eandem crus penè mutilatum habuiſſe. Quamobrem vrbem quam ædificauit in Myſia, Adriani venationes appellauit. Nunquam tamen huius rei cauſa ea quæ ad principatum ſpectabant, prætermiſit.

Euphrates philoſophus.

Adrianus venationis ſtudioſus.

Boryſthenes equus, quo Adrianus in uenationibus utebatur.

Magno autem argumento eſt, eum ſtudio venandi delectatum fuiſſe, quòd Boryſtheni equo, quo libenter in venationibus vtebatur, mortuo monumentum ædificauit, erexítque columnam inſcripto epigrammate. Ex quo mirandum non eſt, ſi Plotinæ vita functæ, cuius opera, quòd ab ea maximè amaretur, Imperiũ adeptus erat, ampliſſimos honores tribuit. Atratus enim per nouem dies fuit, eíque templum extruxit, & carmina de laudibus eius fecit: fuítque adeò agilis in venationibus, vt aprũ maximum vno ictu confecerit. Poſtquam venit in Græciam, ſpectauit myſteria. cúmque per Iudæam in AEgyptum veniſſet, parentauit Pompeio, de quo hunc verſum fertur dixiſſe,

Τῷ ναοῖς βρίθοντι πόση σπάνις ἔπλετο τύμβου,

Oſſa viri magni tenui quàm clauſa ſepulchro! Sepulchrúmque eius penè collapſum reſtituit. In AEgypto quoque ciuitatem inſtaurauit Antinoi nomine. Erat Antinous Cithynide ortus ciuitate Bithyniæ, quam ciuitatem etiam Claudianopolim appellamus. Hic Antinous cùm in delitiis eius fuiſſet, in AEgypto mortuus eſt, ſiue quòd in Nilum ceciderit, vt Adrianus ſcribit, ſiue quod immolatus, id quod verũ eſt, fuerit. Nam cùm Adrianus maximè curioſus eſſet, vt ſuprà dixi, tum verò diuinationibus vtebatur, & magicis artibus cuiuſuis generis. Itaque Antinoum, qui vel ob amorem ipſius, vel ob aliam cauſam voluntariam mortem obierat (nam Adriano ad ea quæ parabat, opus erat animo eius qui voluntariam mortem oppeteret) tanto honore affecit, vt vrbẽ in eo loco in quo ille obiiſſet, reſtitutam, ex eo nominari voluerit, ſtatuáſque ei, vel potius ſimulachra in omni ferè orbe terrarum collocauerit. Sydus enim Antinoi ipſe ſe dicebat videre: libentérque auſcultabat eos qui dicerent, verè ex Antinoi animo ſtellam quæ tum primùm apparuiſſet, extitiſſe. Sed Adrianus ob hanc cauſam irridebatur.

Adrianus historicus.

Magicis artibus utebatur Adrianus.

Iudæorum motus.

Cùm autem in vrbẽ Hieroſolymam, quæ euerſa fuerat, quámque AEliam Capitolinam appellauit, coloniam deduxiſſet, ac quo in loco templum Dei fuerat, alterum Ioui ædificari curauiſſet, magnum bellum & diuturnũ moueri cœpit, Iudæis grauiter ferentibus, quòd exteræ nationes in ſuam vrbem habitatum veniſſent, quódque in ea fieri externa ſacra viderentur. Tamen cùm Adrianus in AEgyptum, ac rurſum in Syriam aduentaſſet, quieſcendum ſibi eſſe putabant. Interim verò arma quæ ipſis erant à Romanis imperata, minus apta de induſtria fecerunt, vt cùm ea Romani reprobaſſent, ipſi eis vterentur. Pòſt vbi Adrianus longè abeſſe viſus eſt, palàm defecerũt: vtque aperto

prælio

prælio non audebant cum Romanis periclitari, ita loca ſuæ regionis opportuna pabulo muniebãt & mœnibus, vt ad ea, ſi vrgeret neceſſitas, perfugerent: vtque ad ſe mutuò ſub terrã tranſeuntes laterent, vias ſubterraneas deſuper perforauerunt, quò ventum lumenque reciperent. Hos Romani primò nihili faciebant: ſed poſtquam totam Iudæam commotam eſſe, Iudæóſque omnes vbique gentium tumultuari, & conuentus facere intellexerunt, ac multa damna occultè apertéque Romanis inferre, cum iiſque complures alias gentes lucri cupiditate coniungi, ac ferè ob eam cauſam omnem orbem terrarum commoueri, Adrianus optimos quoſque duces aduerſum eos mittit, quorum primus fuit Iulius Seuerus, qui ex Britannia cui præerat, contra Iudæos miſſus eſt. *Iulius Seuerus.* Hic nulla ex parte eſt auſus apertè cum hoſtibus congredi, multitudine ipſorum atque deſperatione cognita, ſed eos ſeparatim magno militum ac tribunorum numero adortus, commeatu prohibuit, atque intercluſos, ſerius quidem, ſed minore cum periculo ita oppreſſit fregítque, vt pauci admodum euaſerint, & quinquaginta eorum arces munitiſſimæ, vicíque celeberrimi atque nobiliſſimi nongenti octoginta quinque funditus euerſi ſint. Cæſa ſunt in excurſionibus præliíſve hominum quingenta octoginta millia: eorum autem qui fame, morbo, & igni interierunt, infinita fuit multitudo, ita vt omnis penè Iudæa deſerta relicta fuerit. Id eis antè quàm bellum gereretur, fuerat denuntiatum ex eo, quòd monumentum Solomonis, quod illi ſumma reuerentia colunt, ſua ſponte diuiſum corruerat, quódque lupi & hyænæ multæ in vrbes eorum rugientes atque vlulantes introierant. *Monumentum Solomonis.* Periere quoque ex Romanis complures in eo bello. Quamobrem Adrianus cùm ſcriberet ad Senatum, non eſt vſus illo exordio quo vti Imperatores conſueuerunt. SI VOS, LIBERÍQVE VESTRI VALETIS, BENE EST, EGO QVIDEM ET EXERCITVS VALEMVS. Poſt hæc Seuerũ miſit in Bithyniam, vt ne prouincia prætore præfectóve iuſto ac prudente, dignitatéque prædito careret: nam hæc in illo erãt omnia. Is quidem ita ſe geſſit, réſque eorũm priuatas atque publicas ita adminiſtrauit, vt nos ad hæc tempora memoriam eius crebris ſermonibus vſurpemus. Confecto ad hunc modum bello Iudaico, bellum Alanorum (hi ſunt Maſſagetæ) Pharaſmanes mouit, Mediámque vexata Armenia atque Cappadocia vaſtauit: pòſt Alani partim adducti Vologæſi muneribus, partim timore

Nonnulla hic ſcripta erant, in Græco exẽplari, quæ cũ ad Marcum pertinere artis de cauſis arbitraremur, illuc trãſtulimus, pag. 202.

Flauii Arriani, qui Cappadociæ præerat, conquieuerunt. Eodem tempore Adrianus templum Iouis Olympii, in quo ipſius quoque ſtatua poſita fuit, Athenis ædificauit, iuſſitque in eo draconem allatum ex India collocari, ac Dionyſia defunctus maximo apud eos magiſtratu, patriáque veſte indutus, magnificè celebrauit. Templum ſuum quod Πανἑλλήνιον vocant, Græcis vt ædificarent, permiſit, propter quod inſtituit certamina, magnámque pecuniam, & frumentum annuum, omnémque Cephaloniam Athenienſibus dedit. Multas leges ſanxit, ſed præſertim vt ne ſenator per ſe, néve per alium vectigalia conduceret. Poſtquam Romam venit, ac fortè in ſpectaculo populus ab eo magnis clamoribus contendit, vt cuidam aurigæ libertatem daret, negauit ſe facturum, ſcripſitque in tabella, non decere populum Romanū ab ſe petere, vt aut ipſe alienum ſeruum donaret libertate, aut vt dominum ad id faciendum compelleret. Vt autem ægrotare cœpit, quòd ſanguis qui per nares eius effundi antea conſueuerat, tum copioſè effluxit, vitam deſperauit: ob eámque cauſam Lucium Commodum, quamuis ipſe quoque ſanguinem euomeret, Cæſarem Romanis deſignauit. *Seuerianus.* Seuerianum verò, eiúſque nepotem Fuſcum, qui id factum *Fuſcus nepos Seueriani.* grauiter ferebant, interfici iuſſit: illum nonaginta, hunc decem & octo annos natum. Seuerianus antequam iugularetur, ignem popoſcit: deinde incenſo thure, Vos, inquit, dii immortales, quos habeo innocentiæ meæ teſtes, hoc vnum rogo, vt Adrianus quamuis mortem obire percupiat, tamen non poſſit. Et ſanè Adrianus cùm ſæpe mori optaret, ac ſibi manus afferre vel- *Epiſtola Adriani.* let, diutiſſimè ægrotauit: extátque eius epiſtola, in qua oſtenditur, quàm miſerum ſit cupientem mori non poſſe. Hunc Seuerianum Traianus principatu dignum exiſtimauerat. Nam cùm in cōuiuio petiiſſet ab amicis, vt decem viros dignos principatu nominarent, paulùm ſubſtitit: deinde nouem, inquit, ex vobis audire cupio: ego enim vnum, nempe Seuerianum habeo. Fuêre illis temporibus optimi viri, quorum celeberrimi *Turbo.* erant Turbo & Similis, qui fortitudinis ergo magnos honores conſecuti ſunt. Turbo vir rei militaris peritiſſimus præfectus prætorio fuit, nihílque vnquam molliter facere aut inſolenter eſt viſus. viuebat enim tanquam vnus è multis, quamuis totum diem moraretur cum principe, eúmque ſæpe adiret ante mediam noctem, quando cæteri dormire inciperent. *Cornelius Fronto.* Fuit & Cornelius Fronto magnæ authoritatis, qui in agendis cauſis Romæ primum locum obtinebat. Hic cùm veſperi à cœ-

na ſerò domum rediiſſet, intellexiſſétque ex eo cui patrocinium pollicitus erat, principem ius reddere, veſte cœnatoria indutus, vt erat, in ius venit, eúmque ſalutauit, non verbo Salue, quæ matutina eſt ſalutatio, ſed Vale, quæ veſpertina eſt, vſus. Turbo autem nunquam interdiu ne ægrotus quidem domi viſus eſt. Nam & Adriano conſulenti ſibi vt quieſceret, reſpondit, præfectum ſtantem mori oportere. Similis verò, cùm eos ætate & honore anteiret, nemini, vt ego quidem arbitror, moribus & virtute ſecundus erat: ídque licet ex re perexigua cognoſcere. Nam cùm Centurio eſſet, eúmque Traianus antequam præfectos aduocauiſſet, Turpe eſt, inquit, tibi Cæſar cum Centurione remotis præfectis diſſerere. Is deinde præfecturā Prætorianorum inuitus obiit, qua poſtea ſe ipſe abdicauit, ac vix tādem dimiſſus, ruri reliquos ſeptem vitæ annos conquieuit, ſuóque ſepulchro moriēs inſcribi iuſſit hæc verba: HIC IACET SIMILIS, CVIVS AETAS MVLTORVM ANNORVM FVIT, IPSE SEPTEM DVNTAXAT ANNOS VIXIT. Adrianus autem ingenti effuſione ſanguinis contabuit, atque ob eam cauſam aqua intercute laborauit. Itaque poſtquam accidit Lucium Commodum magna quoque effuſione ſanguinis ſubitò extingui, domum conuocauit principes Senatorii ordinis, iiſque decumbens in lecto ait. Mihi quidem, chariſſimi viri, natura filium non dedit, vos verò lege dediſtis. Multum autem intereſt, naſcatur, an adoptetur filius, propterea quòd is qui naſcitur, talis eſt, qualē eum dii immortales eſſe voluerunt: eum verò qui adoptatur, vnuſquiſque ſibi deligit. ex quo fit vt ille ſæpe naſcatur mutilus & demens: hic, quòd certo iudicio fit, integer & ſanæ mentis deligatur. Quamobrem ego antea Lucium Cōmodum vnum ex omnibus delegeram, qualem ne naſci quidem mihi optare potui. Sed cùm eum mortis fata peremerint, alterū pro illo vobis inueni: eúmque vobis do nobilem, mitem, manſuetum, prudentem, qui nihil temere propter iuuentutem, nihil propter ſenectutem negligenter poteſt facere: vixit enim ſemper legibus, fuítque cum Imperio moribus & inſtitutis patriæ, vt neque ea quæ ad Imperatorem ſpectant, ignoret, neque iis omnibus malè vti poſſit. Hunc dico Aurelium Antoninum, quem etſi intelligo difficillimè moleſtis negotiis implicari, abeſſéque longiſſimè ab hac imperandi cupiditate, tamen non diffido eundem curam habiturum mei, veſtríque, & principatum inuitum recepturum. Ita Antonius Imperator factus eſt, qui cùm mares liberos non ſuſ-

Salue, matutina ſalutatio. *Vale, veſpertina.* Χαῖρε, Ὑγίαινε *Similis vir memorabilis.*

Oratio Adriani ægroti.

Aurelius Antoninus Adriani filius adoptiuus.

cepiſſet, Commodum Commodi filium, ac deinde Marcũ Antoninum Verum ſibi adoptauit, quòd vellet longo tempor: antè futuros principes deſignare. Marcus quidem Antoninus Catilius antea appellabatur, filius Annii Veri, qui tertiùm conſul, ac tribunus militum fuerat. Sed Antoninus iuſſus erat ab Adriano vtrunque adoptare. Verum tamen maiore honore affecit, cùm propter ius ſanguinis, tum quòd eum iam florentem ætate & ingenio cognoſceret: quem etam ob eam cauſam facetè Veriſſimum nominabat. Interim Adrianus aquam intercutem curauit Magicis artibus, qua tamen iterum nec ita multò pòſt laborauit. quæ cùm magis ac magis augeretur, atque ipſe quotidie mortem quodammodo obiret, vehementer cupiebat è vita diſcedere, poſtulabátque ſæpenumero venenum, aut gladiũ, quæ tamen à nemine impetrabat. Itaque poſtquã ei licet pecuniam & ſecuritatem pollicenti nemo paret, accerſi iubet Maſtorem, hominem barbarum, Iazygem natione, quo ſeruo in venationibus propter eius vires & audaciam vſus fuerat, eúmque partim minis, partim pollicitationibus cogit promittere, vt ſe interficiat: dein ei locum ſub mamma ab Hermogene medico commonſtratum deſignat, oblinítque, vt ſecundum eum locum accepto mortifero vulnere, minore ſuo dolore moreretur. Quod cùm ei minus ſucceſſiſſet (nam Maſtor timore rei perterritus aufugit) tùm verò flere & lamentari cœpit, non tam morbi cauſa, quàm quòd non poſſet mortem ſibi conſciſcere, quam adhuc aliis afferre poſſet. tandem contempta diæta, vſúſque cibo & potu minus idoneo, mortuus eſt, moriénſque exclamauit illud peruulgatum, Πολλοὶ ἰατροὶ βασιλέα ἀπώλεσαν, MVLTI MEDICI REGEM SVSTVLERVNT. Vixit annos LXII. menſes V. dies XIX. Regnauit annos viginti, menſes vndecim.

Pons AElius. Sepultus eſt iuxta flumen, ad pontem AElium, vbi monumentum fecerat, propterea quòd Mauſoleum plenum erat, in quo nemo amplius ſepultus eſt. Adrianus in odium venit propter nefarias & indignas cædes, quas initio & ſub finem principatus fecit: alioqui ad cædes procliuis non erat. Magno argumento eſt, quòd cùm eum aliquando nonnulli offendiſſent, ſatis eſſe dixit, ſi de iis in patriam ipſorum ſcriberetur, illos ſibi nequaquam placere: tum quoties rei facti erant ii qui liberos habebant, pœnam eorum minuebat pro numero liberorum.

Antoninus Pius.

SCIENDVM eſt autem acta Antonini Pii non inueniri in exemplaribus Dionis, vt veriſimile ſit aliquid ex eis periiſſe. Itaque omnis ferè de Antonino hiſtoria ignoratur, tantùm inuenitur eum Lucio Cõmodo, quem Adrianus adoptauerat, ante Adrianũ extincto, ab eodem Adriano adoptatum, & Imperatorem factũ eſſe: itémque nolẽte Senatu heroicos honores tribui Adriano vita functo propter aliquot cædes virorum illuſtrium, quas fecerat, multa flentem lamentantémque in Senatu diſſeruiſſe, atque ita ad extremum dixiſſe, Igitur, inquit, nec ipſe princeps veſter ero, ſi ille improbus inimicúſque vobis atque hoſtis fuit: nimirum enim omnia acta eius, in quibus eſt adoptio mea, reſcindetis. Itaque Senatum, cũ hæc audiuiſſet, reuerentem Antoninum, metuentémque milites Adriano honores reddidiſſe. Hæc quidem de Antonino apud Dionem tantummodo ſuperſunt: tum etiam eum Auguſtum, Piúmque eſſe appellatum à Senatu, propterea quòd initio principatus ſui multis reis factis, poſtulatíſque nonnullis nominatim ad ſupplicium, neminem puniuit. Non enim, inquit, me oportet ab his rebus principatus exordium facere. Principio quoque hiſtoriæ Marci Veri, qui poſt Antoninum Imperator fuit, deſunt ea quæ hîc erga Lucium Commodi filium, quem Marcus generũ habuit, quæque Lucius miſſus à Socero in bellum, quod cum Vologæſo gerebatur, fecit. Quocirca pauca antè dicã de iis rebus quæ ex aliorum libris collegi: pòſt ad ea quæ in Dione ſequuntur, trãſibo. Igitur conſtat inter omnes Antoninum probum virum & bonũ fuiſſe: nec enim cæteris ſubditis grauis, nec Chriſtianis infenſus fuit, quos vehemẽter obſeruauit, & coluit, ac honori, quo Adrian' Chriſtianos proſequebatur, acceſſionẽ fecit. Ponũtur enim ab Euſebio Pãphili in hiſtoria eccleſiaſtica epiſtolæ quædã Adriani, quib' oſtẽditur illũ grauiter minari iis qui Chriſtianis moleſtiã exhiberẽt, quíve illos deferrent, iuratq; Herculẽ, ſe in eos eſſe animaduerſurũ. Fertur Antonin' curioſus fuiſſe, poſuiſſéque maximã diligentiam in minimis quibuſque rebus inda-

Antoninus fauebat Chriſtianis.

gandis : quem qui irriderent, idcirco Κυμινοπρίστην, id eſt, Cuminiſectorem appellabāt. Eundem ſenem obiiſſe Quadratus ſcribit, eíque fuiſſe mortem dulciſſimam, ſimilémque ſomno iucundiſſimo. Ferunt ſub Antonino in Bithynia, atque in Helle-
Terræmotus. ſponto valde horribilem terræmotum eſſe factū, eáque de cau-
Cyzicum. ſa complures alias ciuitates laboraſſe vehementer, & Cyzicum funditus concidiſſe, eiúſque vrbis templum maximum omniū
Columnæ maximæ. atque pulcherrimū corruiſſe. Erant columnæ eius templi craſſitudine quatuor vlnarum, altitudine cubitorum L. ſingulæ ex ſingulis lapidibus : cætera quæ in eo templa erant ſingula, plus admirationis, quàm laudis habuerunt. Præterea ferunt è mari mediterraneo fluctum in culmen montis longo interuallo diſiunctum perueniſſe, proieciſſéque ſpumam longiſſimè in continentem limpido ac tranquillo mari. Ac de rebus quidem Antonini hæc habui quæ dicerem. Regnauit annos quatuor & XX.

Marcus Antoninus
PHILOSOPHVS.

POSTEAQVAM Marcus Antonin⁹ mortuo Antonino, à quo fuerat adoptatus, principatum adeptus eſt, ſtatim ſocium & participē Imperii cepit Lucium Verum, Lucii Commodi filium, eò quòd ipſe erat imbecillis, deditúſque ſtudiis literarum. Feruntenim non erubuiſſe eum, cùm eſſet Imperator, nec puduiſſe vnquam ad
Sextus Bœotus philoſophus. doctorem proficiſci, ſed adiiſſe crebrò Sextum Bœotum philoſophum, & ad audiendos Hermogenis rhetoricorum libros libenter veniſſe, atque in primis Stoicorum præcepta ſecutum eſſe. Lucius verò robuſtus & adoleſcens erat, tum etiam ad rem
Lucilla Marci filia. militarem aptior. Huic Marcus Lucillam filiam ſuam in matrimonium dedit, generúmque factum ad bellum cum Parthis
Vologæſus rex Parthorum. gerendū miſit, quòd Vologæſus prior bellum intulerat, quódque omnem exercitum Romanum collocatum à Seueriano ad Elegiam quæ eſt in Armenia, atque interclusūm vndique vnà cū ipſis ducibus, telis confecerat atque perdiderat, ob eámque cau-

ſam ciuitatibus Syriæ valde formidoloſus erat. Lucius vt venit Antiochiam, comparato maximo militum numero, & optimis ducibus delectis, ipſe in oppido remanſit, vt inde conſtitueret omnia, & commeatum militibus compararet, Caſſio exercitu permiſſo. Caſſius adorientem ſe Vologæſum fortiter ſuſtinuit, deſertúmque tandem à ſociis ac terga vertentem inſecutus, Seleuciam & Cteſiphontem venit: deinde vaſtata Seleucia atque incenſa, regias Vologæſi, quæ in vrbe Cteſiphonte erãt, ſolo æquauit. Cùm autem reuerteretur, magnum numerum militum amiſit, qui partim fame enecti, partim morbo extincti ſunt, rediitque in Syriam cum reliquis militibus. His de rebus quanquam maximè gloriabatur Lucius, tamen ei fortuna ad extremum non fauit, quòd aliquanto tempore pòſt Marco ſocero ſuo inſidias paraſſe dicitur, eſſéque veneno ſublatus antè quàm negotium conficeret. Marcus Caſſium toti Aſiæ præeſſe iuſſit: ipſe Barbaris qui circũ Iſtrum ſunt, Iazigibus & Marcobanis, nunc his, nunc illis continenter, quandiu vixit, bella intulit: quibus in bellis Pæonia fuit ei receptaculum. Eodem tẽpore Celtæ, qui trans Rhenum incolunt, venère vſque in Italiam, attuleréque Romanis maxima ac grauiſſima incommoda, quibus Marcus occurrit, Pompeiano atque Pertinace legatis exercitus factis. quo in bello optimè ſe geſſit Pertinax, qui poſtea Imperator factus eſt. Inter cadauera Barbarorum, corpora mulierum armata reperta ſunt. Confecto maximo prælio, partáque inſigni victoria, Imperator cùm rogatus eſſet à militibus pecuniã, tamẽ non dedit: quòd diceret, ſi quid plus quàm eſſet conſtitutum, acciperent, id ex ſanguine parentum ipſorum propinquorúmque exactum iri. Principis enim ſolum deum iudicem eſſe poſſe. Adeò enim temperans & continens erat in Imperio, vt cùm tot tantáque bella gereret, nihil faceret contrà quàm fas eſſet, aſſentationis aut timoris cauſa. Cùm autem Marcomanis in aliquo prælio bene ſucceſſiſſet, ab iiſque Marcus Vindex præfect⁹ interfectus eſſet, tres ei ſtatuas poſuit: illis verò ſuperatis, Germanicus appellatus eſt. Germanos enim eos qui in ſuperioribus locis habitant, appellamus. Ad hæc motus eorum qui Bucoli in AEgypto dicuntur, factus eſt, cæteris AEgyptiis à ſacerdote quodam & Iſidoro ad defectionem ſolicitatis. Hi enim primò ornati muliebri veſtitu, ſimulantéſque ſe vxores Bucolorum eſſe, Romanóque Centurioni aurum pro viris ſuis daturas, eum accedentem ad ſe doloſè interfecerunt, mactatóque eius comite coniurauerunt in viſceribus eius, quæ etiam ad ex-

Caſſius.

Mulieres prœliabantur.

Solus deus iudex eſt Principis.

Bucoli.

tremũ comederunt. Hic Iſidorus fortitudine omnibus hominibus ſuæ ætatis antecelluit. Cúmque viciſſent Romanos in AEgypto, penè cepiſſent Alexandriã, niſi Caſſius dux è Syria aduerſum eos miſſus, diſcordiã ſeditionémque ita inter ipſos concitauiſſet, vt à ſe ipſi diſtraherentur. Nam propter eorum deſperationem atque multitudinem Romani non ſunt auſi cum eis aperto prælio congredi, ſed eos Caſſius tumultuantes oppreſſit. In bello autem quod Marcus cum Germanis gerebat, vt hæc quoque memoria digna ſint, quidam adoleſcentulus ſeruus Marco neſcio quid interroganti ita ait, Præ frigore, inquit, non poſſum tibi reſpõdere: quamobrem ſi quid ex me vis cognoſcere, iube mihi veſtem, ſi quam habes, dari. Præterea miles quidã cùm eſſet noctu in Danubii cuſtodia, audirétque trans flumen clamorem captorum militum, ſtatim, vt erat, enatauit: & cùm liberaſſet captos, reuertit. Erat Marco Rufus Baſæus præfectus prætorio, vir bonus, ſed propter ruſticitatem ignarus literarum. puer enim in paupertate educatus fuerat. Hunc fortè cædentem arbores in ſylua quidam offendit, eúmque, quòd primo iuſſu non deſcenderat, increpauit his verbis. Præfecte deſcende. Idque propterea viſus eſt dicere, quòd ex humili loco natus, clarus euaſiſſet, quódque eſſet futurum, ſicut euenit poſtea, vt eundem fortuna deprimeret. Imperator autem quoties bellis non impediebatur, ſolebat ius reddere, iuberéque multos modios aquæ oratoribus dari. In cauſis autẽ diligenter cognoſcendis atque examinandis paulò longior eſſe, vt vndecunque ius inueſtigaret. nam de eadem cauſa dies XI, & ſæpe XII etiam noctu cognouit. Cùm enim eſſet amans laboris, tum verò diligenter applicabat animum ad omnia quæ ad principatũ pertinerent. Nihil dicere ſolebat, nihil ſcribere aut facere negligenter, ſed vel in minimis rebus diem ſæpenumero conſumere, quòd exiſtimaret non decere Imperatorem properè quicquam agere. Si quid enim prætermiſiſſet vel in minimis rebus, non putabat ſe poſſe in cæteris calumniam effugere. Et tamen erat valetudine vſque adeò infirma, vt frigus principiò perferre nõ poſſet, congregatiſq; militibus, vt ipſe imperauiſſet, priuſquam cum eis colloqueretur, ſecederet paululum, ac modico cibo, ídque noctu, ſemper vteretur. Nihil enim capiebat interdiu præter medicamentum, quod Theriacum appellant: quod pharmacum non tam ſumebat timoris cauſa, quàm quòd erat infirmo ſtomacho & pectore, vt eum ob hanc cauſam huic rei, & cæteris potuiſſe ſufficere arbitrentur. Eo tempore tandẽ Romani

Hæc uſque ad pag. ſequentẽ lin. 22. ſcripta erant in Adriano.

Theriacũ ſumebat Marcus.

mani Iazygas vicêre primùm in terra, pòſt etiam in flumine, non quòd nauale prælium factum ſit, ſed quòd conglaciato Danubio fugientes conſecuti in eo perinde atque in cõtinente pugnauerunt. Nam Iazyges cùm Romanos ſe ponè ſequi intelligerent, ſperaréntque facilè ſe poſſe eos conficere, quòd glaciei eſſent inſueti, impetum ſuſtinendum putauerunt. Hos Romani à fronte adoriuntur, illi à lateribus irruunt, quòd eorum equi in huiuſmodi glacie currere tutò didicerãt. Qua re animaduerſa, Romani nihilo magis timẽt, ſed conuerſi, aduerſíque facti hoſtibus, magna pars ſcuta deponũt, atque quò minus cadãt, in iis alterum pedem firmant. Hoc pacto eorum impetum primò ſuſtinent, pòſt frænis equorũ, ſcutíſque receptis & pilis, eos ad ſe trahunt, atque ita implicatos homines equóſque pariter deiiciunt. nec enim poterant in lubrico loco viribus noſtrorum reſiſtere: quanquam enim etiam Romani cadebant, tamen ſiue quis eorum caderet ſupinus, hoſtem pedibus trahebat, atque, vt in lucta fieri ſolet, ita retrò proiiciebat, vt eo ſuperior eſſet: ſiue pronus caderet, hoſtem, qui antè ceciderat, carpebat dentibus. Nam Barbari ignari & rudes pugnæ huius generis, quódque leuioris erant armaturæ, reſiſtere minus poterant. Ex quo factum eſt vt pauci de multis effugerint. Igitur Marcus multis magníſque præliis factis, aditíſque periculis, Marcomanos & Iazygas ſubegit. Poſt hæc prælium acre, bellúmque magnum cum iis qui Quadi appellantur, fuit: quo ex bello victoria præter ſpem, vel potius Dei beneficio conſecuta eſt, propterea quòd Romani, cùm eſſent in prælio, atque in maximum periculum veniſſent, mirabiliter ſanè ac diuinitus conſeruati ſunt. Cùm enim intercluſi à Quadis in locis opportunis conferti pugnarent fortiter, atque interim Barbari differrẽt prælium, ſperantes eos calore & ſiti perituros, quos circùm occupatis locis omnibus ſic concluſerãt: erant enim multo plures, vt aquam habere nullo pacto poſſent. Cúmque Romani in tantas difficultates incurriſſent, vt morbo, vulneribus, ardore ſolis, ac ſiti vexarentur, nec ob eas res pugnare poſſent, aut aliò ſecedere, ſed in acie ſtantes, atque in locis cõſtitutis arderẽt, nubes de repente ita coactæ ſunt, vt maximus imber aquæ ceciderit non ſine Dei beneficio. Fama eſt Arnuphin Magum AEgyptiũ, qui vnà cum Marco erat, Mercurium illum qui eſt in aëre, alióſque dæmonas quibuſdã artibus Magicis inuocauiſſe, ac per eos pluuiam extorſiſſe. Hæc quidem à Dione dicuntur, ſed is mihi mentiri videtur, volens an inuitus, neſcio: volentẽ magis

Pugnatur in Danubio conglaciato.

Quadi.

Arnuphis.

arbitror, cùm non ignoret legionem militum, quæ Κεραυνοβόλος appellatur proprio nomine (eius enim mentionem facit in Catalogo cæterorum militum) ex nulla alia cauſa (neque enim alia circumfertur) quàm ex ea quæ in eo bello accidit, id nomen accepiſſe: quæ cauſa etiam tunc Romanis ſaluti, barbaris exitio fuit. Non enim Arnuphis Magus erat, cùm nuſquam memoriæ proditum ſit Marcum Magorum ſocietate, aut præſtigiis fuiſſe delectatum. Quod igitur in hac re dico, tale eſt. Cùm Marcus legionem vnam haberet ex militibus, Melitenes (hi omnes Chriſtum colunt) ad eum præfectus prætorianorũ venit, neſcientem in illo prælio, quid conſilii caperet, timentémque toti exercitui, eique fertur dixiſſe, nihil eſſe, quod ii qui Chriſtiani nominantur, precibus impetrare non poſſint, eſſéque legionem vnam in exercitu hominum huius generis. Qua re cognita, Marcum ab iis petiiſſe, vt Deo ſuo ſupplicarent. Quod cùm feciſſent, Deum eos exaudiſſe ſubitò, percuſſiſſéque hoſtes fulmine, ac Romanos pluuia recreaſſe: his rebus Marcũ vehementer obſtupefactum, edicto Chriſtianos honore affeciſſe, ipſámque legionem Κεραυνοβόλον appellaſſe: atque his de rebus epiſtola Marci extare dicitur. Græci quidem ſciunt eam legionem Κεραυνοβόλον appellari, eiuſque rei teſtes ſunt: cauſam verò cur ita appellata ſit, nõ dicunt. Dion addit, Romanos cùm primùm pluuia caderet, omnes ſuſpexiſſe in cælum, eámque in ora recepiſſe: deinde ſcutis galeíſque ſubiectis inde ſorbſiſſe largiter, equíſque ad bibendum dediſſe: cúmque Barbari in ipſos impetum facerent, bibentes ſimul pugnaſſe, compluréſque ſaucios ſanguinem infuſum in galeas, ſimul cum aqua abſorbuiſſe. Hi propterea grauia damna accepiſſent vrgentibus hoſtibus, quòd magna ex parte in bibendo erant occupati, niſi vehemens grando, compluráque fulmina in hoſtes cecidiſſent. Itaque licebat videre in eodem loco aquam ignémque ſimul de cælo cadere, atque ob eam cauſam valere alios & bibere, exuríque alios, ac prorſus interire. Non enim ignis attingebat Romanos: quòd ſi fortè interdum cum eis miſceretur, extinguebatur ſubitò: neque imber iuuabat Barbaros, ſed eos non ſecus inflammabat atque oleum, ita vt aquam requirerent pluuia perfuſi, infligeréntque ſibi vulnera, quò ignem ſanguine reſtinguerent. Pars confugiebat ad Romanos, quaſi illis tantummodo aqua ſalutaris eſſet: ſed eorum Marcus miſertus eſt, eóque facto à militibus ſeptimùm Imperator appellatur. Quod etſi admittere non cõſueuerat, prius quàm eſſet decretum à Senatu, tamẽ

Legio Chriſtianorum Κεραυνοβόλος appellata.

nõ repudiauit,quaſi id diuinitus acciperet: de quo etiam ad Senatum ſcripſit. Fauſtina quoque mater exercituũ appellata eſt. *Fauſtina mater exercituũ.* Pertinax autem ob res præclarè geſtas conſul eſt factus, cuius *Pertinax.* cauſa multi indignati ſunt, propterea quòd erat obſcuro loco natus,canebántque illud tragicum,

Τοιαῦθ᾽ ὁ τλήμων πόλεμος ἐξεργάζεται, Talia infœlix bellum efficit, videlicet ignorantes eundem principem Romanum fore. Cùm autem Caſſius res nouas moliretur in Syria,Marcus vehemẽter perterritus, Commodum filium(is iam ephebus erat) accerſi ex Vrbe iubet.Erat Caſſius Syrus ex Cyri regione vir optimus, *Caſſius.* qualem Imperatorem habere eſſet optabile, niſi quòd erat filius cuiuſdam Heliodori, qui propter multam rhetorices artis ſcientiam,ad præfecturam AEgypti peruenerat.Id facinus graue Caſſius fecit, deceptus à Fauſtina,quæ cùm virum ſuum *Fauſtina.* imbecillum eſſe animaduerteret(ea erat Antonini Pii filia)ſperarétque breui tempore moriturum,timuit ne ſi principatus ad alium deueniret,quòd Commodus adoleſcens erat, & ſtolidus quodammodo,ipſa priuatam vitã agere cogeretur.Itaque Caſſio ſecretò perſuaſit,vt ſe compararet,quò,ſi quid Antonino accidiſſet,ipſum ſimul cum Imperio caperet.Hæc dum ſecũ Caſſius reputat, nuntius de interitu Marci perfertur, vt ſolent iſta ſemper in deteriorem partem diuulgari. Quamobrem ſtatim affectauit Imperium , nulla adhibita maiore diligentia in veri cognitione,quippe qui fuiſſet antè ab exercitu qui tum erat in Pannonia,Imperator deſignatus. Et quanquam non ita multò pòſt verum reſciuit,tamen quòd ſemel motum fecerat,de ſententia decedendum ſibi eſſe non putauit, ſed omnia quæ intra Taurum erant,cepit breui temporis ſpatio, & ſibi Imperiũ armis comparare ſtatuit.Marcus cognita Caſſii rebellione per Verum qui Cappadociam obtinebat, primò rem diſſimulat, celátque: pòſt vbi milites perlato rumore commoueri vehementer cœperũt,ac multa colloqui,eos conuocari iubet,atque apud ipſos pauca in hanc ſententiam exponit . Etſi, inquit, huc veni *Oratio Marci* commilitones non ſuccenſendi aut lamentandi cauſa(cur enim *ad milites.* Deo ſuccenſere oportet, in cuius poteſtate ſunt omnia?) tamen eos qui meritò infœlices ſunt, aduerſam fortunam lamentari neceſſe eſt: quod mihi euenit hoc tempore. Quàm enim graue eſt & moleſtum bella nobis ex bellis exiſtere ? quàm porrò calamitoſum cum eo confligere qui eiuſdem gentis ſit?quàm verò vtroque grauius eſt,atque calamitoſius, fidem in hominibus nullam eſſe,fierique mihi inſidias ab homine amiciſſimo, mé-

que inuitum nulla facta iniuria, nullóque commiſſo delicto in certamen venire? Quæ virtus vnquam tuta, aut quæ amicitia firma exiſtimabitur, ſi mihi hæc facta eſt iniuria? nonne fides, nonne ſpes omnis amiſſa eſt? Quòd ſi meum tãtum eſſet periculum, nihili certè facerem, nec enim natus ſum immortalis: nunc autem cùm publica facta ſit defectio, vel rebellio potius, bellúmque ad nos omnes pariter pertineat, vellem, ſi fieri vllo modo poſſet, euocare Caſſiũ,cum eóque apud vos,aut apud Senatũ iure contẽdere: tum enim ego nullo prælio facto Imperiũ ei libenter cederem, ſi ita publicæ vtilitati conducere videretur. Etenim pro republica perpetuos labores ſuſtineo, qui tãdiu hîc longè ab Italia cõmoratus ſum,homo iam ſenex & imbecillis, vt neque cibũ ſuauem, neque ſomnũ vacuum curis poſſim capere.Sed quoniam Caſſius mecũ nollet in hac cauſa conuenire, (quo pacto enim mihi credat is,qui mihi tam infidus fuerit) vos oportet commilitones forti animo eſſe: nec enim Cilices, Syri, Iudæi, AEgyptii vobis fuerunt vnquam,aut erunt potiores:non ſi millies, quanto nũc pauciores ſunt,quàm vos,tãto plures cõgregẽtur.Sed neque Caſſii ipſius,quanquã videtur eſſe optimus Imperator,multáque proſperè geſſiſſe, ratio vlla haberi debet. Non enim aquila gallulorum dux, aut leo hinnulorum aptus eſſe ad bellum gerendum poteſt. Iam verò illud Parthicum & Arabicum bellum non Caſſius,ſed vos confeciſtis. Quòd ſi ille præſertim ex rebus contra Parthos geſtis habet gloriam, vos quoque Verum habetis non modò non inferiorem illo, ſed multò etiam potiorem, à quo longè plura bello victa & parta ſunt. Quinetiam iam illum pœnitere fortaſſe cœpit, quòd me viuere intelligit: nunquam enim id niſi mortuo me feciſſet. Quòd ſi manet adhuc in propoſito, ſuſceptóque conſilio, tamen cùm profectionem noſtram intellexerit, omnino reſipiſcet: vos enim metuet, me reuerebitur. Itaque tantùm illud vereor commilitones (licet enim apud vos verum dicere) ne aut ipſe manus ſibi afferat, quòd pudore ſcilicet adductus non audebit in conſpectum noſtrum venire, aut alius cognito aduentu meo, quòd contra illum proficiſcar, id faciat. Mihi enim permagnum præmium belli atque victoriæ, quantum vnquam accepit nemo, auferet. Quod verò præmium dicet aliquis? homini qui iniuriam fecerit, ignoſcere: eíque qui amicitiam fidémque violauerit, amicum & fidelem permanere. Quæ etſi vobis fortaſſe videntur eſſe incredibilia, tamen ea vobis oportet perſuaderi. non enim bona omnia ex homini-

bus prorſus exterminata ſunt, ſed ſunt adhuc apud nos antiquæ virtutis reliquiæ. Quòd ſi quis mihi fidem non habeat, tanto cupio vehementius ea quæ videntur fieri non poſſe, facta ante oculos omnium ponere. Hæc enim ſola mihi ex malis præſentibus foret vtilitas, ſi poſſem re optimè confecta oſtendere cunctis hominibus, nos quoque bellis ciuilibus bene vti poſſe. Hæc Marcus & apud milites concionatus eſt, & ad Senatum ſcripſit, nihil Caſſium criminatus, niſi quòd illum crebrò ingratum vocabat. Caſſius quoque de Marco nihil vnquam dixit contumelioſè, aut ſcripſit. Dum Marcus ſe ad bellum ciuile comparat, multæ ei victoriæ ex pleriſque Barbaris nationibus, ac mors ipſius Caſſii nuntiatur. Nam Caſſio iter facienti Antonius Centurio occurrit, eúmque de improuiſo ſecundum ceruicem vulnerauit: quanquam id vulnus non fuit mortiferum, propterea quòd Antonius impetu equi concitatus, facinus imperfectum reliquit, ita vt ille ferè euaderet, niſi eum Decurio interim confeciſſet. Hi abſciſſo eius capite ad Imperatorem proficiſcuntur. Ita Caſſius, qui hoc pacto tres menſes, & dies ſex ſomniauerat, iugulatur, filiúſque eius, qui tum erat abſens, interfectus eſt. Marcus autem cùm eò veniſſet, nationes omnes quæ rebellionē fecerant, tractauit perhumaniter, neque quenquā ex obſcuris hominibus aut ex illuſtribus interfecit. Sub id tēpus Fauſtina moritur ſiue dolorib' podagræ, quibus laborabat, ſiue alia ex cauſa, ne ob ea de quibus cum Caſſio cōuenerat, argueretur: quanquā Marcus literas, antè quàm eas legeret, conſciderat, ne cogeretur quenquā inuitus odiſſe. Ferūt nonnulli Verum antea præmiſſum in Syriam, quam obtinuerat, literas in ſupellectili Caſſii inuentas cōſcidiſſe, quòd eas nihil ad Marcum pertinere diceret. Quòd ſi fortè ob eam cauſam Marcus ſuccenſeret, lōgè fore melius, ſe vnū pro multis interire. Sed Marcus nō delectabatur cædibus, ídque ex eo licet animaduertere, quòd Romæ ſpectabat gladiatores tanquam athletas certantes ſine periculo. Nec enim gladiatoribus conceſſit acuto ferro dimicare, ſed obtuſis gladiis & teretibus omnes dimicabāt. Mortē Fauſtinæ vehemēter luxit, ſcripſítque ad Senatū, ne quis eorū qui opē Caſſio tuliſſent, morte afficeretur, tanquā in eo dolore, quē ceperat ex interitu Fauſtinæ, hoc vno ſolatio vti poſſet. Abſit enim, inquit, vt me tenente principatum, veſtrûm quiſquam meo veſtróve decreto capite damnetur. Ad extremum addidit, Quòd ſi id à vobis non impetrabo, ad mortem ibo celeriter. vſque adeò

Fauſtina moritur.

à cædibus alienus, mitis & bonus & pius erat. Quinetiã in pleroſque interfectores beneficia contulit, quantum in ipſo filióque eius fuit. Conſtituit autem vt nemo cum Imperio eſſet apud eã gentem ex qua ortus eſſet, propterea quòd Caſſius, cùm in Syria patria ſua Imperium haberet, res nouas molitus fuerat. Senatus Marco & Fauſtinæ decreuit ſtatuas argenteas Romæ in tẽplo Veneris collocari, arámque extrui, in qua virgines omnes quæ nuberent in Vrbe, vnà cũ ſponſis ſacrificarẽt: præterea vt in Theatro ſtatua Fauſtinæ aurea in ſella eſſet ſemper, quæ, quoties Marcus ſpectaret, in principali loco, vnde ipſa ſpectare conſueuerat viuens, poneretur, eíque omnes præſtantiſſimæ fœminæ aſſiderent. Marcus poſtquam Athenas venit, initiatúſque fuit, magnos honores tribuit Atheniẽſibus, quorum in vrbe doctores omnis doctrinæ annua mercede conductos conſtituit ad omnium gentium vtilitatem. Cùm autem Romam veniſſet, concionaretúrque apud populum, ac ſubinde diceret inter cætera, ſe multos annos peregrinatum abfuiſſe, conclamarétque multitudo, Octo: ídque ſignificaret porrectis manibus, vt totidẽ aureos in cœnã acciperet, ſubriſit: tum ipſe etiam, octo, inquit: ac

Octo aurei viritim dati. CC. drach.

poſtea octo aureos viritim dedit, quantam ſummam nunquam ceperãt antea. Quibus cõfectis rebus omnibus, remiſit id quod fiſco ærarióve publico debebant, ab annis quadraginta, abſque ſedecim annis Adriani, iuſſítque ſyngraphas omnes ſcriptas de iis rebus in foro comburi. Pecuniam multis ciuitatibus largitus eſt, in quarum numero fuit Smyrna, quæ ingenti terræmotu conquaſſata fuerat, eámque Senatori & prætorio viro, vt reficeret, mandauit. Ex quo fit vt mirer eos qui Marcum reprehendunt, negántque magno animo fuiſſe. Is enim etſi reuera frugaliſſimus erat, tamen nulla in re deerat ſumptibus neceſſariis, licet in exigenda pecunia, vt ſuprà dixi, nemini moleſtus eſſet, atque in rebus neceſſariis, præterquam in re familiari, maximos ſumptus ſuſtinebat. Poſtquam res Scythicæ præſentiam

Criſpina nubit Commodo.

eius iterum poſtulare viſæ ſunt, Criſpinam celerius quàm vellet ob hãc cauſam filio in matrimoniũ collocauit. Nam Quintilii, etſi vterque eorum valebat prudentia & fortitudine, ac vſu maximarum rerum, tamen id bellum conficere non potuerũt. Quamobrem ipſi Imperatores neceſſariò profecti ſunt. Tum

Marcus petebat à Senatu pecuniam ex ærario.

Marcus pecuniam ex ærario petiuit à Senatu, non quòd ea non eſſet in principis poteſtate, ſed quòd diceret eam cæteráque omnia eſſe Senatus populíque Romani. Nos enim, inquit (id dicebat in Senatu) vſque adeò nihil habemus proprium, vt e-

tiam veſtras ædes habitemus. Cúmque hæc dixiſſet, haſtam ſanguinolentam, quæ in templo Martis repoſita erat, in agrum hoſtium, vt accepi ex iis qui aderant præſentes, contorſit, deinde cõtra hoſtes proficiſcitur. Paterno magnas copias dat, eúmque ad prælium committẽdum mittit. Reſtitêre Barbari totam diem: tandem verò omnes à Romanis cæſi ſunt. Marcus decimùm Imperator appellatus eſt: qui ſi vixiſſet diutius, ea quæ in Scythia erant, omnia in ſuam poteſtatem redegiſſet: ſed is diſceſſit è vita XVII Cal. April. non morbo quo laborabat, ſed, vt ego certò accepi, peremptus à medicis qui Commodo gratificabantur. Cúmque eſſet morti proximus, Commodum militibus commendauit. Nolebat enim videri, vt mors ſibi ab illo afferretur: tribunóque militum ſignum poſtulanti ita reſpõdit, Abi, inquit, ad Orientem: ego enim iam ad Occaſum cõmeo. Mortuus cùm aliis magnis honoribus afficitur, tum verò ſtatuitur aureus in curia. Itaque Marcus omnium hominum qui vnquam principatum tenuerunt, optimus mortuus eſt: multis enim virtutibus præditus fuit, ſed præſertim beneficentia, cui etiam templum ædificauit in Capitolio, eámque proprio atque inaudito antea nomine nuncupauit. Neque verò ſolùm ſe ab omnibus vitiis abſtinuit, ſed etiam aliorum vitia, & maximè vxoris tulit, dum ea nec inueſtigaret curioſius, nec puniret. Si quis autem rem vtilem faceret, eum collaudabat, eóque homine ad eam rem vtebatur, cùm interim aliena facta nunquam ſibi vindicaret. Ac Marcum quidem nihil ſimulatè, ſed omnia cum virtute egiſſe, perſpicuũ eſſe poteſt ex eo, quòd cùm octo & quinquaginta annos, menſéſque decem, ac dies viginti vixerit, in iíſque cum Antonino patre diu fuerit cum imperio, ipſéque decẽ annos, & dies vndecim regnauerit, tamẽ æquabilis in omni vita, nec vlla vnquam in re immutatus fuit. Itaque verè fuit vir bonus, cùm in eo nihil fictum, nihil ſimulatum eſſet. Magnum ei adiumentum attulerunt bonæ artes: nam rhetoricis & philoſophiæ præceptis exercitatus fuit, habuítque illorũ Cornelium Frontonem, & Claudium Herodem præceptores: horum autẽ Iunium Ruſticum, & Nicomedem Apollonium, homines in præceptis Zenonis exercitatos. Ex quo factum eſt vt magna hominum multitudo philoſophari ſimulauerit, vt ab eo locupletarentur. Multum verò ei contulit natura: antequam enim cum iis verſaretur, magnopere contendebat ad ſtudium virtutis: qua in re propinquis ſuis, qui multi erant, & potentes & locupletes, ita ſatiſfaciebat puer, vt omnibus maximè charus eſſet, atq; ob

Moritur Marcus.

eam cauſam præſertim ab Adriano adoptatus in familiam, nihilo magis inſolens fuit. Græco autem & Latino ſermone, tum rhetoricis ac philoſophiæ præceptis ſemper imbuebatur. Is antè quàm Cæſar deſignaretur, humeros eburneos manúſq; habere in ſomnis viſus eſt, iiſque ad omnes humanos vſus vti. Sed ex illo vehementi ſtudio atque exercitatione factum eſt, vt eſſet valde infirmo & imbecilli corpore, etſi principiò fuerat bona valetudine, ita vt armis certaret, apróſque ex equo in venatione conficeret: ſed ea, vt meritum erat ipſius, non ſucceſſit. Nam homo æger toto ferè tempore principatus in plurimos morbos incidit. Quas ob res eum magis admirari ſoleo, & quòd ſuperfuit alieniſſimis grauiſſimiſque negotiis, & quòd Imperium cōſeruauit. Id vnum fortunæ eius defuit atque fœlicitati, quòd ſpe filii, quem optimè, quoad eius fieri potuit, educari atque inſtitui curauerat, fruſtratus eſt: de quo deinceps dicendum eſt. Hiſtoria autem ex aureo regno in ferreum, & in ea facta, quæ Romanos, qui tum fuêre, nóſque ipſos arguunt, delabitur.

Commodus.

COMMODVS nec vafer nec malitioſus erat, ſed præter omnes homines apertus & ſimplex. Cuius rei cauſa tum etiam quòd timidus erat, ſeruiebat iis cum quibus verſabatur, à quibus primò perſuaſus propter imprudentiam, id quod multo melius erat, in immanem naturam, & mores nefarios commutauit. Erat natus nouem & decem annos, cùm pater eius mortuus eſt, multis ei Senatoribus optimis viris curatoribus relictis, quorum conſiliis & admonitionibus multam ſalutem dixit, factáque pace cum Barbaris, Romam contendit, homo otii & vrbanæ tranquillitatis cupidiſſimus. Paratæ ſunt ei ſæpenumero inſidiæ à multis: ipſe magnum numerum virorum & mulierum partim palàm interfecit, partim clàm veneno ſuſtulit, & maximè eos omnes ferè, qui & patris temporibus, & ſuis florentes erant, præter Pompeianum, & Pertinacem, & Victorinum. Hos enim neſcio

neſcio quibus de cauſis non interfecit. Hæc autem ego, cæteráque omnia quæ ſequūtur, non ab aliis tradita, ſed à me obſeruata notaui. Poſtquam Romam venit, orationem habuit in Senatu, in eáq; meras nugas dixit. etenim præter cætera poſuit in ſuis laudibus, quòd cùm equitaret aliquando, patrem ex multo cœno, in quod ceciderat, liberauit. ſcilicet huius generis erat glorioſa ipſius oratio. Ingredienti in Amphitheatrum Claudius Pompeianus inſidias parauit, atque in anguſto quodam introitu porrecto ei gladio, Ecce, inquit, hunc tibi mittit Senatus. Hic cùm vxorem duxiſſet filiam Lucillæ, & cum vtraque ſimul rem haberet, Commodo ita familiaris erat, vt vnà epularentur, & iuuentutem vnà tranſigerent. Lucilla verò fœmina nihilo melior aut continentior, quàm Commodus frater, Pompeiano viro ſuo infenſa perſuaſit, vt Commodo inſidias faceret, eúmque ipſa interfecit: quæ etiam patefacto poſtea ſcelere interfecta eſt. Criſpinam quoque Commodus iratus adulterii cauſa occidit. Harum vtraque antè Capreas relegata fuerat. Occiſa fuit etiam Martia Quadrati vnius ex iis qui tum interfecti ſunt, pellex, & Electus cubicularius Commodi, quo officio Quadratus quoque fungebatur, cùius Commodi hæc pellex primò, pòſt Electi vxor fuit, quorum vtrunque poſtea morte acerba affecit. Hanc Chriſtianorum ſtudioſam fuiſſe, & quòd eſſet apud Commodum magnæ authoritatis, multa in eos beneficia contuliſſe memoriæ proditum eſt. Occidit præterea Commodus Seruium Iulianum, & Paternum, à quibus, ſiquidem voluiſſent ipſi, facilè poterat occidi, quòd ille cùm eſſet vir clariſſimus, præerat magno exercitui: hic prætorio præfectus erat. Inſuper occidi iuſſit Cardianum & Maximum Quintilios, qui & doctrina & ſcientia rei militaris, concordiáque & opibus percelebres erant. Hi enim etſi nihil moliebantur noui, tamen exiſtimabantur propter multitudinem bonorum quæ habebant, ſtatum rerum qui tunc erat, dolere: vtque vnà vixerant ſemper, ita ſimul cum vno filio mortui ſunt. Fuêre enim maximo amore coniuncti inter ſe, neque diſſenſêre vnquam in gerendis magiſtratibus, copioſi planè & locupletes. Cúmque ſimul magiſtratus gererent, ſibi viciſſim aſſidebant. Sextus verò Condianus Maximi filius, qui ingenio & eruditione præſtabat cæteris, vt intellexit ſe quoque condemnatum iri (is erat in Syria) poto leporis ſanguine, equum conſcendit, ex eóque paulò pòſt cecidit conſulto, & ſanguinem quem biberat, euomere pro ſuo

Ab hoc loco uſque ad finem hiſtoriæ Dion narrat ea, quorũ teſtis oculatus fuit, nõ quæ ab aliis tradita accepit.

Lucilla ſoror Commodi.

Criſpina uxor Commodi occiditur.

Seruius Iulianus.

Paternus.

Quintilij duo.

Sextus Cõdianus Quintilius.

cœpit:mox erectus à ſuis,quaſi eſſet ſtatim moriturus,domum allatus delituit: tum aries pro eius corpore in vrnam coniectus cõbuſtúſque eſt. Ipſe ex eo tempore vario ſemper habitu,mutatáque veſte huc & illuc vagari cœpit.Hac de re cùm eſſent rumores ſparſi (nec enim ea quæ ſunt huius generis diu latere poſſunt) vbique gentium diligenter perquiritur, multíque pro eo partim propter ſimilitudinē, partim quòd conſcii eſſe,eúmque recepiſſe putabantur,ſupplicio affecti ſunt: multò verò plures,qui fortaſſis eum ne viderant quidem vnquam, priuati ſunt facultatibus: ipſe quidem an verè occiſus fuerit (multa enim capita pro capite eius Romam allata ſunt) an effugerit,conſtat nemini. Fuit,qui poſt mortem Commodi Sextum ſe eſſe diceret, ac proinde recuperare facultates eius & dignitatem niteretur. Qui quanquam ſæpe, cùm examinaretur à multis, ſcitè reſpondebat, tamen poſtquam eum Pertinax Græcè, cuius linguæ ille peritus fuerat, interrogauit,errauit maximè,dum non poſſet intelligere id quod à Pertinace quæreretur. ídque ego præſens audiui.Eſt autem Mali, quod eſt oppidum Ciliciæ, oraculum Apollinis, & ſomniorũ interpretatio,vbi Apollo Sexto reſponſum dedit,& pictura,quid futurum eſſet, ſignificauit. Pictus erat in tabella puer, à quo duo ſerpentes ſuffocabantur: itémque leo hinnulum perſequens.Quam rem ego,cùm eſſem in Cilicia cum patre qui ei prouinciæ præerat, non potui conjicere,antè quàm fratres à Commodo,qui Herculē poſtea imitatus eſt, quodammodo ſuffocatos eſſe intelligerem,vt Herculem infantem adhuc, memoriæ proditum eſt, ſerpentes à Iunone immiſſos ſuffocaſſe(Quintilii enim ſtrangulati ſunt)iámque Sextum fugere,eúmque potentiorem Commodum perſequi cœpiſſe.Equidem confunderem & perturbarem hiſtoriam, ſi ſcriberem accuratè de ſingulis,quos ille adductus non ſolùm falſa calumnia, & ſuſpicione non vera, verùm etiam propter opes maximas, nobilitatémque generis, & excellentem præſtãtiam doctrinæ, atque ob alias virtutes interfecit. Fuêre Commodo quædam bella cum Barbaris, qui vltra Daciam incolunt, ex quibus Albinus & Niger,qui poſtea bellum geſſerunt cum Seuero Imperatore,magnam gloriam conſecuti ſunt. Sed bellum Britannicum omnium longè maximũ fuit. Quamobrē cùm Britanni eſſent eum murum tranſgreſſi, qui inter ipſos & Romanorũ caſtra intercedit, vaſtaſſéntque multa,Romano duce, & militibus quos ſecum habebat, cæſis, Commodus timore perterritus,contra eos Vlpium Marcellum miſit: is erat ho-

Malum oppidum Ciliciæ.

Vlpius Marcellus.

mo modeſtus & frugi.nam quod ad cibum cæteráque pertinet, viuebat more cæterorũ militum,erátque fortis ac magnanimus, quoties bella gereret: pecunia quidem certè non corrumpebatur, minimè tamen lenis aut humanus erat. Dux fuit omnium vigilantiſſimus: cúmque vellet cæteros qui cum ipſo erant, vigilantes eſſe,duodecim tabulas, quales ex tilia fieri ſolẽt, quotidie perſcribebat veſperi,mandabátque vni ex ſuis,vt alias aliis atque aliis horis perferret ad diuerſos milites, quò Imperatorẽ ſuum vigilare ſemper rati,ipſi minus dormirent.Et quanquam ſomno alioqui reſiſteret natura,tamẽ quò magis id facere poſſet,inedia perfecerat. nam vt ne pane repleretur, eum Roma ad ſe iubebat exportari, ne paulò plus quàm eſſet neceſſe, poſſet propter vetuſtatem comedere. Igitur Marcellus tali ingenio præditus,maximis atque grauiſſimis damnis Barbaros affecit: quo facto quanquam parum abfuit, quin virtutis ipſius ergô Commodus eum necaret, tamen ipſum dimiſit. Perenni verò, qui poſt Paternum præfuit prætorianis cohortibus, accidit vt propter ſeditionem militum necaretur.Cùm enim Commodus ſe ſtudio agitandorum curruum,& libidinibus cuiuſuis generis dedidiſſet,nec quiſquam ferè ageret ea quæ ad principatum ſpectarent, Perenni nõ ſolùm cura militum,ſed etiam reliquorũ omnium eſſe cœpit, & maximè publicæ vtilitatis. Sed milites, quoties eis aliquid ex ſententia parũ eueniret,coniecta in Perennem culpa, eidem grauiter iraſcebantur. Idem fecêre ii qui erant in Britannia obiurgati quòd ſeditionem feciſſent (ii antè ſedati non ſunt, quàm eos Pertinax placauerit) miſerunt enim in Italiam mille quingẽtos milites delectos ex ipſorum numero:quibus cùm à nemine prohibiti iam Romam aduentarent, occurrit Commodus,eóſque ita interrogauit,Quid hoc rei eſt commilitones?quamobrem veniſtis?Illi reſpondere, Propterea,inquiunt,quòd Perennis tibi inſidias parat,vt filium ſuum Imperatorem deſignet. Quod vbi Commodus credidiſſet facilè,inſtante potiſſimum Cleandro qui Perennem grauiter oderat,à quo omnia agere pro libidine vetabatur, præfectũ prætorio militibus, quibus ipſe præerat, dedidit: nec eſt auſus mille quingentos milites contemnere, cùm ipſe multò plures prætorianos haberet. Illi Perennem cæſum verberibus obtrũcant, eiuſdémque vxorem,ac ſororem cum filiis duobus interficiunt. Ita Perennis occiſus eſt indignus eo genere mortis, tum ſua,tum Romani Imperii cauſa,niſi quòd vt præeſſet ſolus prætorianis militibus,Paterno collegæ author interitus fuerat,

Perennis præfectus prætorio.

cùm alioqui nunquam incumberet ad opes & gloriam, ſed cõtinentiſſimus ac modeſtiſſimus eſſet, tutúmque Imperium Cõmodi præſtaret. Hoc mortuo, Cæſariani, quorũ Cleander princeps fuit, nullum ſceleris genus omittere, omnia incendere, iniuria omnes afficere, vexaréque contumeliis cœperunt, cùm interim Cõmodus indulgeret voluptatibus, equorũ ſtudioſus eſſet, pugnas hominum ferarúmque cõmitteret. Nam præter ea quæ faciebat domi, magnum numerum hominũ & belluarum publicè ſæpe interfecit. Quinque enim equos fluuiatiles ſimul, ac duos elephãtos variis diebus ſolus ipſe ſuis manibus cõfecit: præterea Rhinocerotes & Camepardalim occidit. Sed de his

Victorinus præfectus Vrbis.

ſtudiis Cõmodi hactenus. Mortuo autem Victorino, qui fuerat præfectus Vrbis, ſtatua poſita eſt: etſi eum Cõmodus ſæpenumero interficere voluerat. Quod cùm differret grauaretúrque facere (nam Victorinus ſua tẽpeſtate virtute animi & ſermonis elegantia nemini ſecũdus erat) ipſe ad Perennem acceſſit, aitque, Audio, inquit, iam eſſe à vobis conſtitutum me interficere: quid igitur cunctamini? aut quid præterea, cùm id vobis hódierno die facere liceat, expectandum putatis? Hic cùm aliquãdo præeſſet Germaniæ, conatus eſt domi remotis arbitris perſuadere legato ſuo, ne ſe pecunia corrumpi ſineret: cúmque ille nõ parẽret, in tribunal conſcendit, iurauítque in eo, ſe nũquam accepiſſe munera, neque, quandiu viueret, accepturum: mox præcepit illi, vt ſe eodem iureiurando obſtringeret: cúmque legatus peierare nollet, iuſſit vt ſe abdicaret magiſtratu. Victorinus quidem tali ingenio præditus erat. Cleander autẽ, cuius poſt mortẽ Perennis magna fuit authoritas, ſeruus inter ſeruos venũdatus, vnà cũ iis vt baiulus eſſet, Romã deductus eſt. Progrediẽte verò

Cleander ex ſeruo cubicularius Cõmodi.

tẽpore vſque adeò eſt auctus, vt cubicularius Cõmodi factus ſit, pellicémq; eius Damoſtratiã vxorẽ duxerit, & præter alios multos, Saoterium Nicomedienſem, qui ante ipſum eundẽ honorẽ habuerat, interfecerit, quanquã & ille potẽtiſſimus erat, per quẽ Nicomediẽſes impetrauerant à Senatu, vt certamina celebrarẽt, tẽplúmque Cõmodo facerent. Hunc Cleandrũ fortuna ita erexerat, vt ſuo arbitratu dignitatẽ Senatoriam daret, nec eã ſolùm haberet vænalẽ, ſed etiã officia militaria, procurationes, imperia, ac poſtremò res omnes. Iámque multi cõſumptis omnibus ſuis facultatibus cooptabãtur in ordinẽ Senatorium, ita vt dictũ

Scommа in Iuliũ Solonẽ. Cõſules XXV.

ſit de Iulio Solone homine ignobili, eũ ſpoliatũ facultatibus, in Senatũ eſſe relegatum. Neq; verò Cleãder hæc ſolùm fecit, ſed etiam cõſules XXV ad annũ vnum deſignauit: quod neque ante

id tempus, neque poſt vnquam factum eſt. in quorum numero Seuerus, qui poſtea factus eſt princeps, conſulatum geſſit. Quãobrem colligebat vndique grandem pecuniam, multóque plura quæſiuit, quàm vnquam ab vllis cubiculariis factum ſit. Ex his multa largiebatur Cõmodo, eiúſque pellicibus: multa in ædificationem ædium & balnearũ, cæteráſque res priuatim publicéq; vtiles impẽdebat Sed vt eum fortuna extulerat, ita celeriter depreſſit, cui mortẽ cum ignominia & dedecore attulit. Neque enim à militibus, vt Perẽnis, ſed à plebe interfectus eſt. Nã cùm eſſet fortè magna inopia rei frumentariæ, eámq; Dionyſius Papyrius præfectus annonæ feciſſet maiorem, vt populus Romanus culpam in Cleandrum propter furta quæ faciebat, cõiiceret, haberétque odio, eúmq;, id quod accidit, interficeret: ludis Circẽſibus equis ſeptimo loco certare cũctantibus, magna multitudo puerorum in Circũ accurrit: eos procera virgo & terribilis aſpectù ducebat, quæ Dea fuiſſe ex iis quæ poſtea acciderunt, exiſtimata eſt. hi pueri cùm primò maximos clamores edidiſſent, eóſque ſtatim populus excepiſſet, conclamaſſétque vnà, tandem exiliens vniuerſus rectà ad Commodum (is erat in ſuburbano Quintilii) proficiſcitur, ibi Commodo, vt bene atque fœliciter eueniat, precatur, Cleandrum execratur maximé. hic paucos milites contra illos mittit, à quibus pars vulnerata, pars interfecta eſt. qua re cùm plebs non modò non prohiberetur, ſed multo etiam magis contenderet, confiſa multitudine ſua & prætorianorum viribus: cúmque iam non longè abeſſet à Commodo, quem huius rei certiorem faciebat nemo, Martia pellex Quadrati ei rem omnem ſignificauit: eáque re Commodus adeò perterritus eſt (quippe timidiſſimus erat) vt Cleandrum ſtatim eiúſque filium, qui in manibus Commodi educabatur, interfici iuſſerit. puer quidem alliſus interiit, ſed plebs corpore Cleandri tracto & lacerato, caput eius per totam Vrbem geſtauit in pilo, nonnulloſque ex eorum numero, qui ipſius potentia nitebantur, interfecit. Commodus autem vbi expleuerat animum voluptatibus ludíſque, tum demum cædes meditabatur, occidebátque nobiles viros: in quorum numero fuit Iulianus præfectus, quem publicè amplecti atque oſculari, patrémque appellare conſueuerat. Itémque Iulius Alexander (is confoderat leonem ex equo) qui poſtquã interfectores adeſſe cognouit, eos de nocte trucidauit, Emeſenóſque nonnullos, ex quorum gente erat ipſe, inimicos ſibi factos interemit. Quo facto, admiſſo equo contendit ad Barbaros:

effugiſſétque omnino,niſi puerum, quē habebat in delitiis, comitem cepiſſet.Cùm enim incitato equo iter ſine vlla mora faceret,adoleſcentulum defeſſum labore atque itinere nō eſt paſſus relinqui,ſed quòd conſequi non poterat,ei,ſibíque mortem attulit. Dionyſius quoque præfectus annonæ à Commodo occiſus eſt. Per id tempus tanta peſtilentia fuit, quantam nunquā fuiſſe cognoui:nam vno die moriebantur ſæpenumero ad duo millia hominum. Multi non ſolùm in Vrbe, ſed etiam ſub omni ferè Imperio Romano necabantur à maleficis hominibus, quòd acus oblitas venenis quibuſdam pretio atque mercede adducti in alios coniicerent (id malum etiam extiterat Domitiani temporibus)ob eámque cauſam innumerabiles homines interibant:ſed nulla vis morbi,aut maleficiorum grauior erat populo Romano,quàm Commodus,cùm alias ob cauſas,tum verò quòd ea quæ patri eius pro ſua in ipſum beneuolentia decreuerat,eadem huic tribuere iuſſus cogebatur timoris cauſa.Iuſſus eſt autem Romam ipſam Cōmodianam, & exercitus Commodianos,denique illum,quo die hæc decernebātur, Commodianum appellare. Multa enim cognomina ſibi ſumpſit Commodus,ſed præſertim Herculis: Romámque immortalem,fortunatam,coloniam, orbem terrarum appellauit. volebat enim omnino Vrbem ſuam eſſe coloniam videri. Ad hæc ei ſtatua aurea mille librarum cum tauro & vacca facta eſt, menſéſque omnes ex eo nominati,atque ita numerati ſunt, Amazonius, Inuictus, Felix, Pius, Lucius, AElius, Aurelius, Commodus, Auguſtus, Herculeus, Romanus, Superās. Quæ nomina cùm ſibi ſumeret, mutarétque ſæpenumero, tamen cognomen Amazonii & Superātis perpetuò retinebat, quaſi omnes homines longè in rebus omnibus ſuperaret. Vſque adeò inſaniebat ſcelus.Scribebat ad Senatū his verbis, IMPERATOR, Cæſar, Lucius,AElius, Aurelius,Commodus, Auguſtus, Pius, Felix, Sarmaticus, Germanicus, Maximus, Britannicus, Pacator orbis terrarum, Inuictus, Romanus, Hercules, Pontifex Max. Tribunitiæ poteſtatis XVIII, Imperator VIII, Conſul VII, Pater patriæ, Conſulibus, Prætoribus, Tribunis plebis, Senatuíque Commodiano fœlici Salutem. Pleráque ſtatuæ habitu Herculis ei collocatæ ſunt,decretúmque fuit, vt id tēpus quo principatum teneret,nominaretur ſeculum aureum,ídque in omnibus literis ſcriberetur.Hic verò aureus Hercules,& Deus (iam enim audiebat hæc nomina) aliquando de improuiſo poſt meridiem ex ſuburbio celeriter Romam venit,ac triginta equorū

Dionyſius Papyrius præfectus annonæ.
Peſtilentia.
Acus oblitæ veneno.
Roma Cōmodiana.
Nomina menſiū ex nominibus Cōmodi.

certamen duabus horis perfecit. Quibus ex rebus fiebat, vt ei pecunia deficeret: erat enim liberalis. nam & populo ſæpe aureos v, drachmáſque xv dedit. Maximam verò partem impēdebat in ea quæ ſuprà dixi: ob eámque cauſam inferebat crimina non ſolū viris, ſed etiam mulieribus, quibus partim mortem afferebat, partim ſeruabat incolumes, acceptis eorum facultatibus. Natali ſuo die nobis, vxoribúſque noſtris, liberíſque ſingulis binos aureos, tanquam aliquas primitias imperauit, idque tributum pendere coëgit. Itémque ex Senatoribus, qui in reliquis ciuitatibus erant, quinque drachmas exegit. Currus nunquam agitauit publicè, niſi ſi quando nocte obſcura id facere cupiuiſſet: pudebat enim eum multitudinis. Id verò domi faciebat aſſiduè praſino ornatu: nam & domi magnum numerum belluarum confecit, multas etiam interfecit publicé. Munus verò gladiatorium ita obibat domi, vt crebrò aliquem occideret: nam & ſuis, quaſi vellet eorum capillos radere, naſum, aut aurem, aut aliud quippiam nouacula præcidebat. Publicè abſque ferro aut humano ſanguine nō erat. Solebat antè quàm veniret in Theatrum amictus eſſe tunica manicata ſerica, alba * eúmque nos ita ornatum ſalutabamus. Cùm autem ingreſſus eſſet, induebatur purpurea auro intexta, accepta pari chlamyde more Græco, & corona aurea illuminata gemmis Indicis. Ferebat etiam caduceum, quale Mercurius ſolet. Pellis quidem leonis clauáque geſtabantur ante eum, cùm iter faceret: in Theatris autem, ſiue adeſſet ipſe præſens, ſiue abeſſet, in ſella aurea collocabantur. Itaque habitu Mercurii introibat in Theatrum, abiectíſque cæteris quæ ferebat, præter tunicā, nudis pedibus ad rem gerēdam aggrediebatur: ac primo quidem die centum vrſos de ſuperiore loco iaculis confecit. Erat enim diuiſum Theatrum omne, connexis quibuſdam diametris tectū habentibus, circū quod inambulari poterat, ac ſeſe bifariam ſecantibus, quò facilius vndique ex anguſto loco belluæ diuiſæ in partes quatuor iaculis traiicerentur. Bibebat defeſſus in medio certamine, capiebátque poculum vini dulciſſimi refrigerati de manibus mulieris. Quo exhauſto, ſtatim multitudo, noſque omnes, id quod in cōuiuiis dici ſolet, dicebamus magno clamore, Ζήσαις, Proſit. Neque verò quiſquam exiſtimare debet, me propterea minuere grauitatem hiſtoriæ, quòd hæc ſcribo. nam cùm eā ab Imperatore facta ſint, affuerímque ipſe præſens, viderímque ſingula, audiuerim & collocutus ſim, nihil reticēdum putaui: ſed ea perinde volui, atque ſi maxima eſſent, apprimé-

Senatores tributum ſoluūt.

διάχρυσον

que neceſſaria, poſteris memoriæ prodita relinquere. Itaq; cætera quæ hac ætate facta ſunt, accuratius diligentiúſque perſcribam, quàm ſuperiora, partim quòd ego eis interfui, partim quòd illa nemini eorum qui aliquid memoria dignum poſſunt ſcribere, melius quàm mihi cognita eſſe putē. His igitur rebus primo die confectis, reliquis diebus deſcendit de ſuperiore loco in ſolum Theatri, manſuetáſque beſtias, quæcūque propius accederent, aut ad eum adductæ, vel retibus admotæ eſſent, occidit, Tigrímque & equum fluuiatilem, & elephantum interfecit. His perfectis rebus abiit. Poſt prandii tempus fungebatur muneribus gladiatoriis, exercebátque ſe, dum vteretur armis cuiuſdam, cui Secutor nomen fuit, tenerétque ſcutum dextera, gladium ligneum ſiniſtra, ob eámque cauſam maximè gloriabatur, quòd ſcæua eſſet. Certabat cum eo eius ludimagiſter, vel potius gladiator, cui ferula erat in manibus, eúmque ipſe prouocabat interdum, interdum deligebat populus. Id enim cæteráque omnia pariter cum reliquis gladiatoribus faciebat. quanquam hoc vno differebat, quòd illi parua accepta pecunia deſcendebant in certamen: Commodo autem numerabantur ſingulis diebus de pecunia gladiatorum, aureorum decem millia. Aſſiſtebant pugnanti AEmilius Lætus præfectus prætorio, & Electus cubicularius, quos pugnata ea falſa pugna, victor ſcilicet oſculabatur per galeam, quam gerebat. Poſt eum pugnabant cæteri, quos omnes primo die coēgerat de inferiore loco, ornatu Mercurii, caduceóque aureo accepto, vbi in conſimile tribunal aſcendiſſet, eorúmque pugnam commiſerat. quam rē nos habuimus prodigii loco. Poſt reuertit in ſellam in qua ſedere conſueuerat, indéque vnà nobiſcum ſpectabat cætera, etſi nihil gerebatur, quod ludis conueniret, præſertim quòd multi necarentur. Quinetiam nonnullos aliquando, quòd cunctarentur aduerſarios interficere, vnà cum eis colligari, atq; ita ſimul omnes pugnare iuſſit. Quo facto vincti certauēre inter ſe, occideréque multos ex ſpectatoribus, cum quibus certamen non erat, quòd à multitudine & anguſtiis loci compulſi propius acceſſiſſent. Quatuordecim dierum fuēre ſpectacula huius generis, eóque nos Senatores conueniebamus cum equitibus ſeparatim. Claudius tamen Pompeianus homo ſenex nunquam interfuit, licet filios ſuos ad ſpectandum mitteret, quòd mallet ob eam cauſam occidi, quàm eò venire, vbi Imperatorem Marci filium iſta facientem ſpectaret. Tum nos magna voce dicebamus multa, vt iuſſi eramus: illud autem crebrò, Dominus es,

Commodus ſcæua.

XXV. *Myriades drach.*

Primus

Primus es, Vincis omnium fœliciſſimè ex æterno tempore, Amazonie vincis. Multi ex reliqua plebe ne introibant quidem in Theatrum: plerique, vbi paulùm ſpectaſſent; diſcedebant, partim pudore adducti, partim quòd rumores ſparſi erant, conſtituiſſe Imperatorem tela in aliquot plebeios coniicere, vt Hercules olim in Stymphalidas fecerat: idque ex eo credebatur futurum, quòd antè omnes qui in Vrbe morbo, aut alia de cauſa pedibus carebant, vnum in locum conduxerat: cúmque eorum genua quibuſdam rebus ſerpentibus ſimillimis complicauiſſet, dediſſétque eis ſpongias quas iacerent pro lapidibus, omnes claua ita, vt ſi gigantes eſſent, percuſſit atque interfecit. Is timor nobis erat cum cæteris communis: nam & nobis Senatoribus id fecit, cuius cauſa certiſſimum interitum expectauimus. Abſciſſo enim capite paſſeris quem occiderat, eò venit, vbi ſedebamus: cúmque id caput ſiniſtra, dextera gladium cruentum porrigeret, nihil dixit, tantùm caput ſuum ferox mouit, vt oſtenderet idem ſe nobis facturum. Quamobrem cùm multi riderent, gladio fuiſſent occiſi (nam ea res primò nobis non modò non fecerat timorem, ſed etiam riſum mouerat) niſi ego folia lauri quæ habebam ex corona, comediſſem, perſuaſiſſémque cæteris qui iuxta ſedebant, vt idem facerent, videlicet vt facto continuo motu ſtomachi, indicium riſus cælaremus. His perfectis rebus magnũ nobis ſolatium dedit, quòd cùm eſſet rurſus obiturus munus gladiatorium, nos equeſtri veſte & penula indutos venire in Theatrum iuſſit: quo ornatu nunquam antè Theatrum ingredi conſueueramus, niſi princeps è vita deceſſiſſet. Ad illud acceſſit etiam, quòd poſtremo die ludorum galea eius allata fuit ad portas, per quas efferri mortui ſolent. Quibus ex rebus opinio cunctis iniecta fuit, mortem eius inſtare. Ipſe quidem non multò pòſt obiit, vel potius occiſus eſt: nam Lætus & Electus qui ei infenſi erant, partim quòd verſaretur in huiuſmodi rebus, partim quòd ipſum timerent (quippe eis minabatur, quòd hæc ſe prohiberent facere) in eum coniurauerunt. Statuerat Commodus vtrunque conſulem, Erycium Clarum, & Syſſium Flaſcum interficere, atque ipſe vt conſul Calendis ex eo loco in quo gladiatores aluntur, vnà cum Secutore exire. non longè enim à gladiatoribus, ita vt ſi eſſet vnus ex eorum numero, præcipuam domum habebat. Idque mihi omnes credent facilius, ſi intelligent, eum abſciſſo Coloſſi capite, ſui captis imaginem repoſuiſſe, data ei claua, leonéque æneo ſubiecto, vt Herculi ſimilis eſſet: atque

Fœdæ & plus quàm ſeruiles acclamationes.

Cõmodus infirmos occidit.

Commodus timerè incutit Senatoribus ridiculè.

Laureati ſpectabant Senatores.

Coloſſus.

præter ſupradicta nomina ita inſcripſiſſe. Primus iaculator ſecutorum, qui ſolus ſiniſtra manu vicit hominum (vt opinor) duodecim millia. His permoti rebus Lætus & Electus in eum coniurant, communicato cum Martia conſilio. Itaq; poſtremo die anni, cùm homines in eo die feſto celebrando eſſent occupati, venenum ei noctu per Martiam dant in carnibus bouinis: cùmque non poſſet interire ſubitò, propter vinum quod largiter bibere, & balneas quibus vti abundè ſemper conſueuerat, iámq; vomere inciperet, ac ſuſpicatus id quod erat, minaretur, Narciſſum athletam ad eum interficiendũ mittunt, lauantémque eius opera ſuffocant. Hunc exitum Cõmodus habuit, cùm regnaſſet annos XII, menſes IX, dies XIIII. Vixit annos XXXI, menſes IIII. in quo domus verè Aureliorum principatum amiſit: poſt cuius mortem bella & ſeditiones maximæ extiterunt.

Lætus & Electus cõiurati. Martia.

Narciſſus interfector Cõmodi.

Cæterùm ad componendam hiſtoriam de his rebus, hæc me cauſa impulit. Cùm librũ de ſomniis & prodigiis ſcripſiſſem, quorum cauſa Seuerus principatum ſperabat, eúmque editum in lucem miſiſſem ad Seuerum, illéque legiſſet, & ad me multa reſcripſiſſet commodè, literis ſub veſperum acceptis, cubitũ diſceſſi. Tum dormienti mihi imperatum eſt diuinitus, vt hiſtoriam conficerem: quamobrem ea de quibus nũc ago, ſcripſi. Quæ cùm ipſi Seuero & cæteris placerent maximè, ſtatui ilicò cætera omnia quæ ſpectarent ad populum Romanum, perſcribere, neque ſolùm illa ſcripta relinquere, ſed ita ad hanc hiſtoriam aggredi mihi viſum eſt, vt cuncta à principio, quouſque fortuna ſineret, vno opere complecterer. Nam cùm ego grauatè hanc confectionem hiſtoriæ reciperem, omninóque recuſarem, Dea me confirmauit in ſomnis, ac in ſpem bonam adduxit, hanc hiſtoriam quam relinquerem, ſpeculum humanæ vitæ, nullo vnquam temporis ſpatio eſſe perituram. Quod cùm mihi videatur obtigiſſe, diligenter in hoc ſtudium incumbo. Itáque collegi omnia quæ P. Romanus geſſit ab Vrbe condita vſque ad mortem Seueri, eáque collecta decem annorum ſpatio, poſtea duodecim annis cõpoſui: cætera enim, quemadmodum ſuccedunt, perſcribam. Porrò ante mortem Cõmodi huiuſcemodi prodigia viſa ſunt. Aquilæ circa Capitolium multæ & inauſpicatæ errabant, pacem cantu ſuo nullam ſignificantes fore. itémque bubo in eodem Capitolio cecinit. Præterea incendium excitatum in quibuſdam ædibus ad templum Pacis peruenit, conſumptíſque tabernis, in quibus merces AEgyptiorum & Arabum erant, conſcendit Palatiũ, vbi adeò exuſta ſunt

Cauſa quæ impulit Dionẽ ad confectionẽ huius hiſtoriæ.

Prodigia.

multa, vt libelli qui ad principatum pertinebãt, omnes ferè interierint. Ex quo cœpit eſſe perſpicuum, fore vt id malum non contineretur incluſum in Vrbe, ſed inde ad vniuerſum orbẽ terrarum emanaret. Nec enim id incendium reſtingui potuit humanis viribus, licet eò magna vis aquæ & à pleriſque priuatis hominibus, & ab ipſis militibus cõportaretur, veniſſétq; Commodus ex ſuburbio, atque vt incendium reſtingueretur, inſtaret: quod tamen niſi conſumptis rebus omnibus, quibus adhæſerat, finem non habuit.

Pertinax.

PERTINAX vir bonus fuit, tenuítq; principatum paruo tempore, propterea quòd eſt à militibus occiſus. Cùm autem nondum diuulgata eſſet cædes Commodi, Electus Lætúſque ad Pertinacem veniunt, eíque non ſolùm quod factum erat, ſignificãt, ſed etiam propter virtutem & dignitatem ipſius libenter ei principatum deferunt. Hos ille vt vidit, ſtatim cognita ipſorum oratione, vnum ex familiaribus ſuis, quem fideliſſimũ habebat, miſit ad inſpiciendum corpus Commodi: à quo poſteaquam res confirmata eſt, clàm ad exercitum venit, aduentúque ſuo milites perterruit. Sed quòd Lætus aderat, quódque ipſe multa pollicebatur (ſingulis enim daturum ſe conſtituit aureos CXX) omnes ſibi facilè deuinxit, acquieuiſſéntque penitùs, niſi ille peroraſſet in hæc verba, Multa ſunt, inquit, commilitones in hoc ſtatu qui nunc eſt, peruerſa & difficilia, ſed ea aliquando veſtra ope corrigẽtur. Qua oratione intellecta ſuſpicati ſunt milites, ea ſibi ablatũ iri, quæ ipſis Commodus contra morẽ dediſſet. Itaque tulêre grauiter, licet tunc diſſimulata ira acquieuerint. Pòſt egreſſus ex caſtris, nocte in Senatum venit, ſalutatíſque nobis, vt quiſque in tanta turba atque multitudine ad eum accedere potuit, pauca ex tempore in hanc ſententiam dixit, Ego, inquit, à militibus Imperator appellatus ſum, nõ tamẽ egeo Imperio, quo me hodierno die propter ætatem & imbecillitatem meam, ac ſummam rerum difficultatem abdico. Hæc cùm dixiſſet, nos eũ collauda-

Tria millia drach.

Pertinacis uerba in Senatu.

uimus ex animo,vereq; delegimus. Erat enim optimo ingenio præditus,& robuſto corpore, niſi quòd paulùm pedum laboribus impediebatur. Itaque Pertinax Imperator, Cõmodus hoſtis appellat⁹ eſt.Hũc Senatus populuſque magnis editis clamoribus,multis ac grauibus contumeliis inſecuti ſunt. Cupiebant imprimis corpus eius ſicuti ſtatuas trahere & lacerare: ſed cùm dixiſſet Pertinax iam terræ traditũ ac ſepultum eſſe,à corpore ſe abſtinuerunt. In cæteris nihil prætermiſere,quin iacerẽt in illũ contumelias cuiuſuis generis. Iámque Cõmodum Imperatorẽ appellabat nemo,ſed perniciem ac tyrannum:addebant etiam, illudentes ei, gladiatorem,aurigam,ſcæuam,herníoſum: Senatoribus autem,quibus Cõmodus magno timori erat, turba ita dicebat, Agedum ſalui eſtis, viciſtis. Tum omnia quæ in Theatris dicere in honorem Cõmodi conſueuerant,concinnis quibuſdã clamoribus,ea verſa in contumeliam canebant illudendi cauſa,quòd morte eius omni metu liberati, perciperent ex his rebus fructum libertatis,ac ſecurè liberam dignitatem recuperarent. Nec enim ſatis erat iis,quòd eum non timerẽt amplius, niſi in hac licentia confidenter ei maledicerent. Pertinax autem Lybs erat natione,ex ciuitate Alba Pompeia,patre ignobili, ita in ſtudio literarum verſatus, vt ex iis parcè ac tenuiter viueret. Qua de cauſa cùm Claudio Pompeiano familiaris fuiſſet,obtinuiſſétque tribunatũ equitum,eò peruenit poſtea,vt eidem Põpeiano imperaret. Ego quidem Pertinacis temporibus Pompeianum & primum omnium,& vltimum cognoui, quòd propter timorem Commodi ruri vitam plurimum agebat, ſenectutis & morbi oculorum excuſatione (ſanè poſt mortem Pertinacis iterum ægrotauit) quódque apud Pertinacẽ maximo in honore fuit, cui in Senatu locum ſedẽdi in ſubſellis dedit. Pertinax nobis vtebatur perquàm familiariter, erat enim affabilis: ſententiam cuiuſque audiebat libenter, ſuam ipſe dicebat perhumaniter: agebat nobiſcum moderata & honeſta conuiuia: quòd ſi id non faceret,alia ad alios mittebat, in quibus tamen erat frugaliſſimus.Quamobrem eum diuites & magnifici ridebant;cæteri, quibus virtus luxuria potior erat,laudabamus. Cùm autem adhuc eſſet in Britannia poſt illam magnam ſeditionem quam ſedauit,atque eius rei cauſa dignus laude ab omnibus iudicaretur, Romæ equus nomine Pertinax victor fuit, cuius equi Praſinæ factionis Commodus ſtudioſus erat: cúmque viciſſet, ſtatim conclamatum eſt ab iis qui erant earundem partium, En Pertinax eſt: quo audito, ii qui erant alterius factionis,irati ſci-

Cõmodus hoſtis appellatus.

Equus nomine Pertinax.

licet Commodo, Vtinam quidem eſſet, inquiunt. quæ verba ad hominem, non ad equum referebant. Præterea eundem equum, cùm non curreret amplius, eſſétque ruri confectus ſenectute, Commodus accerſi iuſſerat, adductúmque introduxerat in Circum inauratis vnguibus, ac ſuper aurea pelle ornatum: qui vt primùm de improuiſo comparuit, rurſum conclamatum eſt ab omnibus, Ecce Pertinax adeſt. Id per ſe dictum portendebat futura, præſertim cùm illo anno contigerit poſtremis ludis Circenſibus: ſtatim enim Imperium ad Pertinacem peruenit. Eadem quoque de claua dicta ſunt, quam Commodus functurus muneribus gladiatoriis Pertinaci dederat. Itaque Pertinax Imperium adeptus eſt, ſumpſítque cætera honeſta cognomina, ac præterea, dum vellet popularis eſſe, Princeps Senatus vetere conſuetudine cognominatus eſt. Tum vero corrigere cœpit omnia quæ fierent ſine ordine & modo: humanitas enim & probitas, & optima adminiſtratio rei familiaris, ac prudentia in publicis rebus gerendis coniuncta pari diligentia, in hoc Imperatore cernebantur. Cúmque cuncta faceret Pertinax quæ bonum principem decerent, eos qui contra ius fáſque interfecti fuerant, ignominiæ nota liberauit, iurauítque ſe nunquam huiuſcemodi pœnam admiſſurum. Itaque cœpêre multi conuocatis propinquis amicíſve cum lachrymis ſimul & gaudio (nam ne id quidem licebat antea) corpora mortuorum effodere, alii integra, alii partes tantummodo, vt mortis genus tulerat, aut tempus, eáque ornata in monumentis maiorum ſepelire. Per id tempus ærarium adeò exhauſtum fuit, vt in eo tantùm inuenta ſint aureorum decem millia. Quamobrem Pertinax vix ex ſtatuis, armíſque & equis, & ſupellectili Commodi, ac pueris quos in delitiis habuerat, pecuniam redegit: vnde Prætorianis quantum promiſerat, ac deinde populo viritim quatuor aureos daret, id quod fecit. Cuncta enim quæ Commodus ad delitias, & ad ludos, in quibus erat armorum exercitatio, & ad currus agitandos comparauerat, vænalia propoſuit, partim vendendi cauſa, partim vt oſtenderet, quibus in rebus, & in quo genere vitæ Commodus verſatus eſſet, atque vt eos qui illa emerent, cognoſceret. Interea Lætus, qui non ſolùm Pertinacem afficiebat maximis laudibus, ſed etiam Commodo malè dicebat, quoſdam Barbaros, qui à Commodo, vt pacem ſeruarent, magnam vim auri acceperant, domúmque reuertebātur, iuſſit ex itinere reuocari, repetitáque ab eis pecunia, Referte,

Princeps Senatus.

Ærarium exhauſtũ.

XXV Myriades drach.

inquit, domum, Pertinacem Imperatorem eſſe. Erat enim illis Pertinacis nomen in primis cognitum ex iis quæ paſſi fuerãt, cùm ipſe in exercitu Marci militaret. Contrà autem in contumeliam Commodi id fecit. nam cùm aliquot plebeios homines & ſcurras, quibus facies quidẽ deformes, ſed nomina & inſtituta vitæ multò erant turpiſſima, contumeliæ ac petulantiæ cauſa Commodus locupletauiſſet, horum nomina & bona Lætus proſcripſit: quorum alterum riſum populo, alterum ſtomachum mouit, ac magnam moleſtiam exhibuit. Tãtæ enim erãt eorum facultates, quantas habuerant plærique ſenatores, quarum cauſa Commodus mortem eis attulerat. Neque verò Lætus perpetuam fidem ſeruauit Pertinaci, vel potius ne paulum quidem. Nam cùm ea quæ cuperet, non eſſet conſecutus, milites, vt paulò pòſt dicemus, contra eum concitauit. Pertinax autẽ Flacco Sulpitiano ſocero ſuo præfecturã Vrbis detulit. is dign' erat eam dignitatẽ conſequi. Vxorem verò ſuam Auguſtã, aut filium Cæſarẽ, licet nobis decernẽtibus, fieri noluit, ſed vtrunq; repudiauit funditus, vel quòd Imperium nondũ planè cõfirmauerat, vel quòd nolebat petulantem fœminam Auguſtæ nomẽ polluere: neque paſſus eſt filiũ puerum adhuc, antè quàm erudiretur, ſacramento obſtringi, aut ſpe nominis corrumpi. Non enim educabat eum in Palatio, ſed quo die principatum eſt adeptus, omnes ſuas facultates inter liberos diſtribuit: erat enim ei filia, eóſque apud auum educari iuſſit, cum iíſque vt pater, non vt Imperator, erat, ídque perraró. Cùm autem non liceret amplius militibus rapere, aut Cæſarianis omnia pro libidine agere, vtriſque in odium acerbiſſimum venit. Cæſariani, quòd inermes ſint, nihil moliuntur: Prætoriani verò milites Lætuſque contra eum coniurant, ac primùm omnium Falconem conſulem, qui nobilitate & opibus clarus erat, Imperatorem deligũt, eúmque, quòd tum forte Pertinax eſſet in mari, vt rei frumentariæ prouideret, in caſtra ducere conſtituunt. Eo cognito, Pertinax Romã properè reuertitur, dein in Senatum venit, ac pauca in hanc ſententiam dicit. Nolo vos latere Patres Conſcripti, me, cùm in ærario duntaxat ad decem millia aureorum inuenerim, non minus quàm Marcus & Lucius militibus dediſſe, quibus principibus relicta fuerant aureorũ ducenties ſeptuageſies centena millia. Cuius egeſtatis cauſa fuerunt boni Cæſariani. Sed Pertinax in eo mentiebatur, quòd ſe militibus parem pecuniã cum Lucio & Marco dediſſe diceret: illi enim ducentos aureos viritim dederant, hic centum viginti. Hanc ob cauſam mi-

Lætus cũ Prætorianis cõtra Pertinacem coniurat.

XXV *Myriades drach.*

Sex *Myriades, ſeptem millia Myriadũ, quĩqꝫ Myriades drach*

Quinque millia drach.

Tria millia drach.

lites ſimul & Cæſariani, quorum tum magnus numerus aderat in Senatu, tulêre ac murmurauêre grauiter. Cùm autem nos eſſemus Falconem damnaturi, ſurrexit Pertinax, atque ita exclamauit, Abſit, inquit, vt me tenēte principatum, vllus Senator vel iure interfici iubeatur. Lætus verò occaſionem nactus, ſimulata cauſa contra Falconem, magnum numerum militum, quaſi id faceret iuſſu principis, occidi iuſſit. Id vbi cæteri intelligunt, metuúntque ne ipſi quoque intereant, tumultuantur. Ex iis ducenti audacioręs cæteris in Palatiū diſtrictis gladiis contendunt, quorum aduentum non antè cognouit Pertinax, quàm illi conſcendiſſent, accurriſſétque vxor eius, eíque rem omnem ſignificauiſſet. Eo verò cognito, facinus ſiue forti & magno viro dignum, ſiue ſtulto, vt quis volet appellare, fecit. Nam cùm poſſet facillimè irruentes concidere (quippe ei excubiæ nocturnæ, & equites in armis erant, magnúſque numerus hominum aderat in Palatio) vel ſaltem abdere ſe, & clauſis portis Palatii, cæteríſque ianuis interiectis aufugere, neutrum eorum fecit: ſed ratus ſe aſpectu eos eſſe perterrefacturum, & perſuaſurum oratione, iis qui iam domi erant, proceſſit obuiam. nec enim ab aliis militibus prohibiti ſunt, ianitoréſque & reliqui Cæſariani nō modò non clauſerunt portas, ſed etiam aditus omnes patefecerūt. Vt primùm videre Pertinacem milites, omnes pudere cœpit, præter vnum, iámque demiſſis capitibus terram intuebātur, & gladios in vaginis recondiderāt, cùm ille impudens miles proſiliens ad eum, Hunc tibi, inquit, milites gladium mittunt. quo dicto, ſtatim irruit, eúmque percuſſit: non enim prohibuerunt cæteri milites, ſed Imperatorem ſuum vnà cum Electo occiderunt. Nam is ſolus nunquam Pertinacem deſeruit, ſed ei ſemper, quoad potuit, opem tulit, ac pleróſque milites vulnerauit. Quem ego virum bonum cùm antea ſemper exiſtimauerā, tum verò maximè ſum admiratus. Milites abſciſſum Pertinacis caput haſta transfigunt, eóque facto gloriantur. Ita Pertinax, dū conatur emendare omnia breui tēporis ſpatio, moritur, neque nouit homo multarum rerū peritus, multa ſimul tutò corrigi nō poſſe: ſed ſi quid aliud in rebus humanis, tum in primis ciuilem ſtatum tempore egere & cōſilio. Vixit annos LXVII, quatuor menſibus, & tribus diebus exceptis. Regnauit dies LXXXVII.

Pertinax occiditur à militibus.

Didius Iulianus.

RENVNTIATA cæde Pertinacis, alii domum ſuam ſe recipiunt, alii in ædes militum contendunt, in primis quiſque ſuæ *Sulpitianus.* ſaluti proſpicit. Sulpitianus autem, quem Pertinax ad ſedandos prætorianos milites in caſtra miſerat, in iis manebat interim, agebátque, vt à militibus ipſe Imperator deſignaretur. *Iulianus Mediolanenſis.* Interea Didius Iulianus homo pecunioſiſſimus, & profuſa luxuria, ac nouarum rerum cupidus, quibus etiam de cauſis Mediolanum in patriam à Commodo relegatus fuerat, vt primùm cædem Pertinacis intellexit, properè ad exercitũ contendit. Cúmque ad portas muri veniſſet, petere cœpit à militibus Romanum Imperium. Hìc res Vrbi turpiſſima, atque indigniſſima populo Romano accidit. *Vænale imperium.* Roma enim vnà cũ Imperio, quaſi in foro aut mercatu vænalis propoſita eſt, eámque vendebant ii qui Imperatorẽ ſuum occiderant. Emebant autem Sulpitianus & Iulianus, factis contra ſe mutuis licitationibus (ille intus, hic foris erat) atq; auctione paulatim ab iis facta, eò ventum eſt, vt ſingulis militibus du- *Quinquemillia drach.* centos aureos daturos ſe promitterent: nam milites vtrique ſeparatim renuntiabant, quantum alter eorum daret, dicebántque Iuliano, Sulpitianus nobis hanc ſummam dat, quid tu adiicis? Itémque Sulpitiano, Iulianus nobis tãtundem promittit, quid tu præterea polliceris? Potior fuiſſet Sulpitianus: quippe intra caſtra, & præfectus Vrbis erat, priórque ducentos aureos promiſerat, niſi Iulianus non ſenſim amplius, ſed ſimul ad ſu- *Mille ducentæ quinquaginta drach.* periores ducentos aureos, alteros quinquaginta adieciſſet, eámque ſummam magno edito clamore in manibus oſtendiſſet. Tanta enim acceſſione permoti milites, metuentéſque ne Sulpitianus factus Imperator cædem Pertinacis vlciſceretur, quod Iulianus aiebat fore, hunc recipiunt, & Imperatorem deſignãt. Itaque Iulianus in forum, atque in Senatum ſub veſperum deducitur, comitatus magno numero prætorianorum, quibus ſigna aderant multa, non ſecus, quàm ſi eos educeret ad aliquod facinus, ídque faciebat, quò nos, populúmque perterrefaceret. Illum enim magni faciebant milites, & Commodum appellabãt. His cognitis rebus, nos, vt cuique nuntiatum eſt, in timorẽ

Iuliani

Iuliani militúmque venimus,& maximè ii qui Pertinaci familiares fuerant. Fui ego ex eorum numero: me enim Pertinax, præter alios honores quos mihi tribuerat,etiam prætorem deſignauerat. Iulianum verò ſæpe in cauſis agendis, cùm patrocinium aliquorũ ſuſcepiſſem,oſtenderam iniuriam feciſſe: tamen quòd tutũ non videbatur eſſe domi remanere, ne propterea in ſuſpicionẽ veniremus, ſub iugum ſeruitutis miſſi & cœnati conuenimus,impulſíque à militibus,introimus in Senatum. Ibi Iulianum multa digna ſe dicentem audiuimus:atque illud in primis, Video vos, inquit, Imperatore carere, méque Imperio digniſſimum eſſe. Dicerem autem apud vos de meis virtutibus, niſi eas perſpectas atque cognitas haberetis, méq; antea experti eſſetis. Quamobrem mihi opus fuit perpaucis militibus, ſoluſque ad vos veni, vt ea quæ mihi ab illis data ſunt,cõfirmetis. Solum enim ſe veniſſe dicebat is, qui & foris armatis militibus ſeptus & munitus erat,& in ipſo Senatu complures habebat: odii quoque noſtri in ipſum & timoris videlicet ſibi conſcius,mẽtionem fecit. Itaque adeptus Imperium, & confirmatus Senatus authoritate, in Palatiũ proficiſcitur. vbi cùm inueniſſet cœnam paratam Pertinaci, ſtatim cœpit ei illudere, accerſitíſque, vnde tum potuit,pretioſiſſimis quibuſque rebus,mortuo adhuc intus iacente,cõpleuit & apparauit omnia, luſítque aleis,& Pyladem ſaltatorem cum quibuſdam aliis admiſit. Poſtridie eius diei nos ad eum venimus, ſimulantes & diſſimulantes multa,ne mœrere videremur. Populus erat in aperta mœſtitia, ita vt diceret quicquid ſibi collibuiſſet,cõparabátque ſe,vt poterat.Tandẽ cùm ille veniſſet in Senatũ, eſſétque Iano,qui erat ante fores Curiæ, ſacrificaturus,vno ore cõclamatũ eſt ab omnibus,eũ rapuiſſe Imperiũ,& paricidã eſſe. Hìc ille diſſimulat,ac ne videatur ferre grauiter,eis pecuniã promittit.Illi ſuccẽſent vehementius,quòd vellet ipſos pecunia corrũpere, exclamántq; omnes, Nolum⁹,nõ accipimus.Quod vt audiuit Iulian⁹,diutius teneri nõ potuit,quin proximos quoſq; interfici iuberet.Popul⁹ ea re mul tò grauius cõcitatus,non deſinebat Pertinacẽ deſiderare,Iuliano maledicere, deos inuocare,ac milites execrari. Quinetiã multi in pleriſque locis Vrbis ſaucii, ac penè interfecti reſiſtebant. Ad extremum arma omnes capiunt, & in Circum vndique concurrunt: ibi tranſfigunt eam noctem, & poſterum diem ieiuni, ita vt ne aquam quidem biberent. Tum verò auxilium cæterorum militum, & præſertim Nigri Peſcennii, eorúmque qui cum ipſo erant in Syria,implorant & flagitant.Tandẽ verò

Dion prætor deſignatus à Pertinace.

Inſolens oratio Iuliani in Senatu.

Ianus ante fores Curiæ.

Motus populi contra Iulianum.

Niger Peſcennius.

fame coacti, defatigatíque labore & vigilia, abeunt, & ab armis diſcedũt, dum expectant externa auxilia. Iuliano occupato hoc modo Imperio, res agere cœpit homine libero indignas, blandiri Senatui, & potentiſſimis quibuſque, multa eis promittere & largiri, arridere obuiis, frequentare Theatra, multa conuiuia agere: poſtremò nihil prætermittere, quod ad nos fouendos deliniendóſque ſpectaret. ſed nemo noſtrum ei fidebat, erátque ſuſpecta omnibus immoderata eius aſſentatio. Nam quod extra modum fit, licet putetur quibuſdam eſſe gratũ, tamen prudentibus fraude carere non videtur. Quæ cùm Romæ facta ſint, nunc quid foris actum ſit, dicendũ eſt. Erant tres viri, Seuerus, Niger, Albinus, quorum ſingulis ſuberant tres exercitus populi Romani, & complura externa auxilia: hi rempub. capeſſunt: Albinus præerat Britanniæ, Seuerus Pœoniæ, Niger Syriæ. Hos viros tres ſtellæ ſignificabant, quæ viſæ de repente circum ſolẽ fuerunt Calendis Ianuarii, cùm Iulianus ante curiam ſacra faceret nobis præſentibus. Erant enim adeò conſpicuæ, vt eas milites perpetuò inſpicerent, & inuicem cõmonſtrarent: dicerentque Iuliano magnum aliquod malum impendere: nos autem, quanquam id optabamus, & ſperabamus fore, tamen eas apertè intueri non audebamus timoris cauſa: ídque ego factũ eſſe certò ſcio. Ex tribus autem ducibus, de quibus paulò antè dicebam, Seuerus potentiſſimus & prudentiſſimus erat. Is cùm præcognouiſſet fore, ſublato Iuliano vt ipſi inter ſe de Imperio cõtenderent, ſtatuit propinquiorem ſibi deuincire, dedítque literas homini fideli ad Albinum, per quas eum Cæſarem faciebat. Nigrum enim noluit, qui ſe propterea efferebat, quòd eius fidem atque auxilium populus implorauerat. Itaque Albinus, qui ſe Seueri ſocium in principatu ſperabat fore, de loco non abiit. Seuerus autem deuincta ſibi omni Europa, præter Byzantium, Romam contendit: nuſquã diſcedit ab armis, ſed delectis ſexcẽtis optimis militibus, medius inter illos dies noctéſq; verſatur. nec enim illi thoracem vnquam exuerunt, antè quàm Romam veniſſent. His cognitis rebus, Iulianus Seuerum hoſtem iudicat de authoritate Senatus, comparátque ſe, vt cum eo pugnet. Per eos dies Romæ tanquam in hoſtili terra nihil fuit aliud, quàm caſtra. Fuit magnus tumultus manẽtium exercentiúmque ſe equorum, hominum, elephantum. ab armatis ingens timor reliquis ciuibus iniectus eſt. Nos interdum vix riſum tenebamus, quòd prætoriani nihil facerent dignũ ſuo nomine, aut promiſſis: quippe molliter & delicatè viuere didice-

Albinus Britãniæ: Seuerus Pœoniæ: Niger Syriæ præerant.

Seuerus Albinum Cæſarẽ facit per literas.

Iulianus Seuerum hoſtẽ iudicat.

rant,& quòd milites eius claſſis,quæ apud Amiſenum erat, acceſiti,quemadmodum ſe exercerent, neſcirent, nec elephanti inſenſi equis homines ferrēt. Præſertim verò ridebamus, quòd Palatium circundatum cancellis,& firmiſſimis ianuis clauſum erat.Nam cùm videretur Pertinacem nunquam facilè occiſum fuiſſe à militibus, munito hoc modo ſeptóque Palatio,credidit ſe, ſi fortè vinceretur, concluſum in eo ſuperſtitem eſſe victurum. Is Lætum & Martiam interfecit, ita vt omnes qui contra Commodum coniurauerant, interierint. Narciſſum enim Seuerus poſtea beſtiis obiecit, præcone ita pronuntiante, Hic eſt, qui Commodũ ſuffocauit. Pleroſque pueros occidit,cauſa Magicarũ artium, ita vt ſi fortè, quod futurum erat, præcognouiſſet,id poſſet auertere.Crebrò miſit ad Seuerum,qui eum ex inſidiis interficerent. Sed poſtquam ille in Italiam venit, Rauennámque cepit nullo labore,atque ii quos Iulianus contra eum miſerat,vt vel ei perſuaderent reuerti,vel prohiberent aditibus, ad ipſum defecerunt,ac prætoriani,quibus Iulianus magnopere confidebat, perpetuis laboribus defatigati, allatíſque rumoribus, de aduentu Seueri grauiter perterriti ſunt. Iulianus nos cõuocat,iubétq; vt Seuerũ ſocium Imperii decernamus.Interea Prætoriani perſuaſi Seueri literis, ſe,ſi modò interfectores Pertinacis dederent, & ab armis diſcederent,nullum damnum paſſuros,interfectores comprehendunt,ídque factũ eſſe Silio Meſſalæ Conſuli ſignificant.Hîc Conſul nos conuocat in templum Mineruæ, quod templum nomen traxit ab exercitatione eorum qui in ipſo erudiuntur, & quid factum ſit à militibus,exponit. Nos Iuliano capite damnato, Seuerum Imperatorē appellauimus,& Pertinaci heroicos honores reddidimus. Itaque Iulianus interfectus eſt,iacẽs in Palatio,nihílque dixit percuſſorib',niſi,Quid ego peccaui,aut quem interfeci?Vixit annos LX, menſes IIII, dies totidem. ex quibus imperauit dies LXVI.

Palatium circundatum cancellis.

Lætus & Martia interfecti.

Narciſſus beſtijs obiectus.

Pueri ad Magicas artes interfecti.

Templum Mineruæ.

Iulianus capite damnatus.

Seuerus.

SEVERVS poſteaquam ita Imperator factus eſt, eos qui Pertinacem occiderant, morte mulctauit: cæteros prætorianos, priuſquã ipſe Romam veniret, accerſi iuſſit, iiſque in planitie concluſis, ignaríſque eius quod ſibi erat euenturũ, ſcelus, quod contra Imperatorem ſuum admiſerant, acerbè & pluribus verbis exprobrauit: dein arma equóſq; abſtulit, ipſos ex Vrbe eiecit. Hi inuiti abiectis armis, equiſque dimiſſis, ac diſcinctis ſagis diſperſi ſunt. Vnus ex iis fuit, qui, cùm equus nollet ipſum deſerere, ſequeretúrque hinniens, illum, ſeque interfecit: atque is equus ſpectantibus libenter mori viſus eſt. His confectis rebus, Seuerus in Vrbem venit: cúmque ſediſſet in equo vſque ad portas Vrbis, amictus veſte equeſtri, vrbana indutus, pedibus introiit. Comitabatur eum omnis exercitus, pedites equiteſque armati cõſequebantur: fuitque illud ſpectaculum omnium, quæ vidi vnquam, magnificentiſſimum. Nam Vrbe tota floribus & laureis coronata, ornatáque variis veſtibus, in magno ſplendore luminum & ſuffimentorum populus acclamabat albatus, lætúſque: milites, vt in magno cõuentu & pompa, cum magno decore incedebant armati: nos aderamus ornatu Senatorio: multitudo contendebat illum videre, & audire loquentem, quaſi à fortuna immutatus eſſet, attollebántque ſe viciſſim, vt ipſum de ſuperiore loco intuerentur. Poſtquam ingreſſus eſt in Vrbem, nobis confirmauit ea quæ ſuperiores boni principes fecerant, videlicet nullum Senatorem ſuo iuſſu interfectum iri, ídque non ſolùm iurauit, ſed præcepit etiam, vt publico decreto ſanciretur, Imperatorem, ſi Senatori mortem afferret, eúmque cuius opera ad eam rem vteretur, liberóſque ipſorum hoſtes reipublicæ futuros. Verùm is primus omnium contra hanc legem fecit, quòd ea minimè obſeruata, multos ſuſtulit. In his fuit Iulius Solon, qui ſuperius decretum iuſſu Imperatoris conſcripſerat, nec ita multò pòſt occiſus eſt. Cúmque multa fierent ab eo quæ nobis diſplicebant, tum imprimis accuſabant eum multi, quòd cùm eſſet conſuetudo, vt ſtipatores principis Itali, Hiſpani, Macedones, & Norici tantùm eſſent, quorum aſpectus iucundus, & mores ſuaues erant, hunc ipſe morem ſuſtulit, Vr-

Equus nolens dominum deſerere.

Iulius Solon occiſus.

Stipatores principis.

bémque multitudine permixtorum militum, terribiliúmque aſpectu, & auditu horribilium, ac feræ agreſtiſque vitæ repleuit. Cæterùm prodigia, ex quibus principatũ ſperauerat, hæc fuerunt. Cùm eſſet in ordinem Senatorium cooptatus, viſus eſt in ſomnis videre, ſe tanquam Romulum lactentem, inhiantémque vberibus lupinis. Cúmque eſſet Iuliam vxorẽ ducturus, Fauſtina Marci vxor apparauit vtríque thalamum iuxta Palatium in templo Veneris, eíque dormienti aqua aliquando è manu tanquã ex aliquo fonte emanauit. Itémque Lugduni cùm prætor eſſet, omnis exercitus pop. Romani eum venit ſalutatum in ſomnis. Præterea alio tempore quidam eum in ſpeculam adduxit, ex qua ipſe perſpexit vniuerſam terram, maréque: quæ cùm non ſecus quàm inſtrumentum muſicum pulſauiſſet, in iis plurimus concentus erat. Ad hæc vidit in foro Romano equũ deiecto Pertinace, qui in ipſum aſcenderat, ſe libenter admiſiſſe. Quæ omnia cùm ex ſomniis intellexerit Seuerus, tum cùm ephebus eſſet, conſedit in ſella principis propter imprudentiam. qua ex re atque cæteris omnibus futurum Imperium ei denũtiatum eſt. Quod vbi obtinuit, monumentum Pertinaci fecit, eiúſque nomen in votis & ſacramentis omnibus iuſſit vſurpari, præcepítque, vt ſtatua eius aurea curru ab elephantis veheretur in Circum, vtque ei tres ſellæ aureæ in reliqua Theatra perferrentur. Huic funus, etſi dudum obierat, ita factũ eſt. Extructum erat in foro Romano tribunal ligneũ coloris lapidei: ſuprà fuit ædificium, quod columnæ vndique ſuſtinebant, erátque ebore variè ornatum & auro: eò allatus fuerat lectus conſimilis, cui ſtragulis purpureis atque auro intextis ornato, erant circùm capita belluarum terræ maríſque, in eóque poſita erat ſtatua Pertinacis cerea ornatu triumphali, à qua puer egregia forma, ita vt ſi dormiret Pertinax, pennis pauonis muſcas abigebat. Eo ita iacente, Seuerus, nóſque Senatores, vxoréſque noſtræ acceſſimus funebri veſtitu: illæ in porticibus, nos ſub dio ſedebamus. Quibus ita diſpoſitis, primò tranſierunt ſtatuæ omnium veterum Romanorum illuſtrium: deinde nationes omnes ſubiectæ Imperio Romano in ſtatuis æneis ornatis, vt eſt cuiuſque gẽtis patria conſuetudo. Sequebãtur pòſt varia genera ciuium, lictorũ, ſcribarum, præconũ, & qui ſunt eiuſdẽ generis. Veniebãt deinceps ſtatuæ multorũ virorum, quos præclarè feciſſe aliquid, aut excogitaſſe, aut in aliquo ſtudio floruiſſe conſtaret. Subſequebãtur equites ac pedites armati, certatores equi, atque ea quæ ad parentandum pertinebant, quæ ab ipſo principe,

Prodigia Seueri.

Iulia uxor Seueri.

Exequiæ Pertinacis magnificæ.

& à nobis, vxoribuſque noſtris, & à clariſſimis equitibus ac populis, & à cõgregationibus ciuium miſſa fuerant. Poſtremò ferebatur altare inauratum, ornatúmque ebore & lapillis Indicis. Quæ poſtquam tranſierunt, Seuerus aſcendit in Roſtra, & laudationem Pertinacis recitauit. Cúmque oraret, crebrò exclamatum eſt à nobis, partim laudantibus Pertinacem, partim lugentibus: ſed oratione habita, multò magis. Ac tandem cùm lectum de loco, in quo erat, moueri oporteret, omnes ſimul lamẽtati ſumus, ac fleuimus. Lectum tulêre à tribunali pontifices, & magiſtratus, non modò qui tum erant, ſed etiam ii qui fuerant in ſequentem annum deſignati, eundémque poſtea tradidêre nonnullis equitibus vt ferrent. Pars noſtrum lectum anteibat, ex quibus multi frangebantur dolore, multi canebant flebile carmen ad tibias, Imperator poſtremus ſequebatur. ita in campum Martiũ venimus. Hîc extructus erat rogus inſtar turris, forma trianguli, ebore & auro, ac nõnullis ſtatuis ornatus. In ſummo eius, currus inaurat', quo Pertinax olim vehebatur, collocatus erat. In hunc rogum coniectis primò iis quæ allata fuerant parentandi cauſa, lectus impoſitus eſt. Pòſt Seuerus, propinquíque Pertinacis ſtatuam eius oſculantur. Quo facto Imperator tribunal conſcendit, nos Senatores, exceptis magiſtratibus, in tabulata conſcendimus, vt tutò ſimul & commodè ſpectaremus ea quæ gererentur. Magiſtratus & equeſtris ordo collocati ſunt ex ordine, vt cuiuſque dignitas poſtulabat. Hîc cõfecêre milites, equites, atque pedites circum rogum curſus vrbanos & confictos: iiſque peractis curſibus, Conſules rogum incenderunt. Quod cùm eſſet factum, aquila ex rogo euolauit: itaque Pertinax immortalitate donatus eſt. His confectis rebus, Seuerus Nigro bellum intulit. Erat Niger Italus, equeſtríſque ordinis, homo nec virtute clarus, nec vitiis admodũ inſignis, ita vt ob eam cauſam nec laudari multum, nec vituperari poſſet. Vtebatur legato exercitus AEmiliano, aliiſq;. AEmilianus præſtare videbatur cæteris, qui tum conſilium dabant, prudentia vſúque maximarum rerum, quòd in multis nationibus ſpectatus & probatus erat. Igitur Niger, cùm bellum motum eſſet, venit Byzantium, inde Perinthum exercitum duxit. Sed cùm nonnulla prodigia ei minus eueniſſent proſpera, vehementer perturbari cœpit. Nam aquila, quæ in ſtatua militari conſederat, in ea licet abigeretur, conſtitit, quouſque capta eſt, apéſque in ſignis militaribus, & maximè in ſtatuis ipſius fauos finxerũt. his de cauſis ipſe Byzantium reuertit. AEmilianus autem com-

Seuerus fecit laudationem Pertinacis.

Bellum cum Nigro.

AEmylianus legatus Nigri.

miſſo prælio apud Cyzicum cum quibuſdam ducibus Seueri, ab eis victus & interfectus eſt. Poſt hæc in anguſtiis Nicææ & Cii prælium magnum variúmque factum eſt, dum Nigriani in planitie pugnarent cominus, & Seueriani occupatis collibus tela ex locis difficillimis in hoſtes coniicerent: illi contrà nauigia quæ in lacu proximo erant, conſcenderẽt, atque inde iacularẽtur. Primò ſuperiores erant Seueriani, quos Cãdidus inſtruxera, propter locorum, ex quibus pugnabant, difficultatem. Sed poſteaquã Nigriani conſpecto Nigro, Seuerianos inſecuti ſunt, victoria apud ipſos fuit. Quod vbi animaduertit Candidus, ſigniferos acriter increpat, conuerti contra hoſtes iubet, fugã militibus obiicit. Hi pudore adducti, conuerſíque in hoſtes irruũt, eóſque pugnando vincũt: quos etiam perdidiſſent funditus, niſi propè adfuiſſet ciuitas, nóxque prohibuiſſet obſcura, quò minus id facerent. Hoc prælio facto, rurſum apud eas, quæ Pylæ nominantur, æqualis acríſque pugna commiſſa eſt. Præerant exercitui Seueriano Valerianus & Anylinus: Niger ipſe legiones ſuas inſtruxerat: Locum, in quo pugnatum eſt, propter anguſtiã, Cilicianas Pylas nominãt, quod ex altera parte impendent prærupti montes, ex altera magna præcipitia in mare porriguntur. Hic Niger collocato exercitu in colle natura ſua munito, antè milites grauis armaturæ, pòſt iaculatores, funditoréſque & ſagittarios inſtruxit, vt & illi irruentes hoſtes cominus arcerent, & hi eminus ſuper illos viribus ſuis vterentur. A dextra læuáque tutus erat, partim propter præcipitia, quæ ad mare ſpectabant: partim propter ſyluam, quæ difficili aſcenſu atque arduo erat. Inſtructo in hunc modum exercitu, impedimenta à tergo collocat, vt ſi quis fugere cupiat, tamen non poſſit. Qua re animaduerſa, Anylinus primùm opponit ſcutatos: poſt eos inſtruit omnes milites leuis armaturæ: hos, vt hoſtes eminus pro illis arceant: illos, vt tutum aſcenſum ſibi præſtent. Equites miſit cum Valeriano, vt ſyluam, quoquo modo poſſent, circumirent, iuſſítque vt Nigrianos à tergo de improuiſo adorirentur. Poſteaquam ventum eſt ad manus, Seuerianis partim ſcuta opponentibus, partim obtendentibus in modũ teſtudinis, atque ita propius ad hoſtes accedentibus, pugna vtrinque diutiſſimè æqualis fuit. Cœpêre Nigriani multitudine & natura loci ſuperiores eſſe, viciſſéntque omnino, niſi cœlo ſereno, & nulla vi ventorum perturbato, nubes & horribilia tonitrua, ac vehementes fulgores cum maximo imbre extitiſſent, ita vt his rebus ora atque oculi ipſorum magnopere læderentur. Quæ res vt moleſtiam

Pugnatum eſt apud Cyzicũ.

Prælium alterum in anguſtiis Nicææ & Cij.

Candidus.

Tertium prælium apud pylas Cilicianas.

non exhibebant Seuerianis, quòd à tergo eſſent, ita Nigrianos, quòd irruerent ex aduerſo, maximè cõturbabant. Itaque is caſus animos addidit Seuerianis, quibus Deus opem ferre videbatur: hoſtibus timorem fecit, quòd expugnarentur diuinitus: cõfirmauítque illos ſuprà quàm poterant: hos, cùm magnis eſſent viribus, perterrefecit. Quibus iam ſe fugæ mandantibus Valerianus apparuit: hunc vt vident, ſeſe ſtatim conuertunt: ſed cùm eos Anylinus ex altera parte arceret, rurſum terga vertunt, & ſurſum deorſum currentes, vt caſus incidit, vagãtur. In hoc prælio maxima cædes facta eſt: deſiderata ſunt enim Nigrianorũ viginti millia. quam cladem ſomnium ſacerdotis antè ſignificauerat. Nam cùm Seuerus eſſet in Pannonia, ſacerdos Iouis vidit in ſomnis nigrum quẽdam hominem, qui irrueret in exercitum Seueri, ac poſtea manibus hominum conficeretur. Cuius ſomnii facta interpretatio ad Nigrũ pertinuit nominis cauſa. Capta non multò pòſt Antiochia, Niger ex ea ad Euphratẽ confugit, ratus hoc vnum ſibi ad Barbaros perfugium futurum: ſed eum inſecuti Seueriani capiunt, eíque caput abſcindunt: id Seuerus miſit Byzantium, & cruci affigi iuſſit, vt eo viſo capite Byzantii ad ſe accederent. His rebus geſtis, Seuerus eos, qui partes Nigri ſecuti fuerãt, damnare cœpit, ex quibus Caſſius Clena Senator cùm ab eo damnaretur, non modò verum non celauit, ſed etiam liberè in hanc ſententiam dixit, Ego, inquit, te antè æquè ac Nigrum ignorabam. Cùm autem caſu factum eſſet vt partes illius ſuſtinerem, neceſſariò quod mihi ſors obtulerat, ſum ſecutus, non vt tibi bellum inferrem, ſed vt Iulianũ opprimerem. Nihil igitur in hac re peccaui, quòd principiò iiſdem rebus ſtudui quas tu agebas, & quòd ad te poſtea relicto eo qui mihi datus erat diuinitus, non defeci. Neque enim tu quenquam eorum qui tecum erant, & tuam cauſam defendebant, voluiſſes proditorem ad illum perfugere. Noli igitur noſtra corpora aut nomina æſtimare, ſed res ipſas. Etenim omnia quæ contra nos ſtatues, ea contra te ſociósque tuos decernas neceſſe eſt. Quod ſi tu nullo iudicio aut ſententia damnaberis, tamen opinione hominum, quã nulla vnquam delebit obliuio, videberis ea quæ nobis acciderunt, in cæteris reprehendere. Seuerus hominis licentiam admiratus, libertatémque loquendi, ei dimidiam partem bonorum conceſſit. Byzantii autem non ſolùm Nigro viuo, ſed etiam mortuo multa, eáque admirabilia geſſerunt. Eorum vrbs ſita in opportuno loco, propter continentem quam habet vtrinque, & mare quod medium intercedit, loci

Niger obtruncatur.

Caſſius Clena ſe purgat honeſtis rationibus.

Byzantij topographia.

dit, loci Boſphoríque natura munitiſſima eſt. Nam cùm ædificata ſit in edito loco, pertinet ad mare, quod veluti torrēs fertur ex Pōto, & in extremam vrbem labitur, flectitúrque aliqua ex parte ad dexterā, vbi ſinum & portum facit: magna verò ex parte in Propontidē prope ipſam vrbem, ac celerius multò defluit. Habebat verò mœnia munitiſſima, quorū dorſum exterius extructū erat magnis & quadratis lapidibus, tabulis inter ſe ex ære coniunctis: interius aggeribus ædificiíſque ita fuerant munita, vt tantùm vnus murus firmiſſimus eſſe videretur, ſuper quem ambulari poterat, opertúſque erat, & ad cuſtodiendum facilis. Aderāt & magnæ turres ædificatæ extrinſecus, quæ circùm fores habebant, per quas ad ipſas trāſiretur viciſſim, ita vt qui eas circumirent, intus offenderent ſeſe. non enim rectè, ſed paulò obliquius aliis atque aliis locis ædificatæ, omnia quæ intereſſent, circuibant. Ingens erat propugnaculum atque altum è regione continentis, vt facilè eos qui ipſum inuaderent, arceret. Ea quæ mare ſpectabant, erant minora, propterea quòd ſcopuli, in quibus erant ædificata, & vehemens impetus Boſphori Byzantios tutos mirabiliter præſtabat, & quòd vterque portus intra murum cathenis concluſus erat. Habebat etiam portus promontoria, in quibus erant altæ turres, quæ hoſtibus nauigationem difficilem efficerent: ſed Boſphorus imprimis proderat Byzantiis, in cuius fluxum ſi nauis ſemel venerit, ad terram appellat neceſſe eſt. Quæ res vt eſt amicis gratiſſima, ita hoſtibus moleſtiſſima eſt. Neque verò Byzantium ita ſolummodo munitum fuerat: ſed erant inſuper in eo machinæ cuiuſuis generis, ad quoſlibet muros deiiciendos paratæ, quibus coniiciebant in hoſtes partim ſaxa grandia, ſi quando propius accederent, trabéſque, partim emittebant lapides, teláque atque haſtas, ſi abeſſent longius, ita vt nemo ad ea loca, quæ ſatis magno interuallo diſtarent ab vrbe, poſſet accedere ſine periculo. Inerant nonnullis machinis harpagones, quas emittebant, retrahebántque celeriter. Harum nauium atque machinarum magnam partem Priſcus municeps meus fecerat: *Priſcus municeps Dionis.* quam ob cauſam poſtea & reus capitis factus, & abſolutus eſt. Nam Seuerus cognita eius arte, vetuit ipſum morte mulctari, eiúſque opera deinceps cùm in multis aliis rebus, tum in Atrorum expugnatione eſt vſus. Solæ enim machinæ, quas ille fecerat, non ſunt à Barbaris exuſtæ. Byzantiis naues fuerant quingentæ, quæ magna ex parte vniremes, nonnullæ etiam biremes erāt & roſtratæ: quædam à prora puppíque clauis

& gubernatoribus inſtructæ, vtrinque nautas habebāt, quò abſque mora nauigarent, & retrocederent, & quò poſſent, vtrumuis facerent, hoſtes offendere. Igitur Byzantii illis quidem temporibus multa egerunt, multa etiam paſſi ſunt, dum trium annorum ſpatio obſiderentur à cunctis ferè orbis terræ exercitibus. Ego pauca ex iis referam, quæ nonnullam admirationem habent. Capiebant enim quædam nauigia, dum hoſtes in iis prærternauigarent, quos ipſi adoriebantur opportunè. Capiebant præterea triremes in ipſa ſtatione hoſtium, quas præciſis ancoris per ſubmiſſos vrinatores, & affixas clauis ad ſeriem remigii ipſarum, religatáſque funiculis trahebant ita, vt illæ ſua ſponte curſum ad ipſos tenere viderentur, nullis remigibus aut vento incitatæ. Iam verò ab iis plerique mercatores volentes capiebātur vt inuiti, qui poſtquam magno pretio vendidiſſent ea quæ conuexerant, aufugiebant. Conſumptis verò rebus omnibus quæ intus erant, Byzantii in ſummas anguſtias adducti, ac iam rebus ſuis diffidentes, primò quidem licet afflicti vehementer, quòd erant vndique intercluſi, tamen fortiter reſiſtunt, vtūtúrque materia ædium ad naues, & funiculos ex mulierum capillis faciunt: cúmque hoſtes murum inuaderent, lapides ex Theatro iacere, & equos ex ære, ſtatuáſque æneas integras cœperunt. Poſtquam cibus vſitatus eos defecit, comedêre pelles animaliū maceratas, quibus poſtea conſumptis, magna pars nauigat obſeruatis procellis, cæteríſque tempeſtatibus, vt eis nemo poſſit occurrere: ídque faciunt, vt vel intereant, vel commeatum comparent. Tum verò magno impetu & inopinato irruunt in agros, cunctáque eodem modo prædantur. Qui remanſerant in vrbe, facinus grauiſſimum fecerunt: nam vt fuêre debilitati, cœperunt mutuò contra ſe conuerti, ſéque inter ſe comedere. Dum hæc ab aliis geruntur, pars & quidem ſupra vires ſuas naues cōſcendit, ſoluítque explorata pariter magna tempeſtate: quæ res tamen nihil eis proderat. Nam Romani vt videbant eos defeſſos, nec procul à terra nauigare, cōtrà ferebantur, irruebántque in eos diſperſos, vt ventus & tempeſtas tulerat, ita vt nullo facto prælio nauali, perpetuò eorum naues frangerent, earúmque partem impellerent contis, partem vectibus confringerent, nōnullos impetu ſuo ſubuerterēt. Illi, ſi maximè voluiſſent, tamen nihil poterant efficere: quòd ſi conabantur fugere, aut ſubmergebantur, quòd ventus erat vehemēs, aut capti ab hoſtibus peribant. Hæc dum intuerentur ii qui erant in vrbe, deos inuocabant magnis editis clamoribus, ídque faciebant in variis locis,

vt quiſque in id ſpectaculum inciderat. Sed poſtquā omnes ſuos vident penitus interire, tum frequentes gemitu complēt omnia & lamentatione, ex eóque tempore, quod erat reliquum diei, noctémque totam flent atque lamentantur. Tot enim erant tabulæ fractarum nauium, vt earum nonnullæ in inſulas & in Aſiam perferrentur, ex quibus illæ gentes cladem Byzantiorum antè, quàm eam audirent, cognoſcerent. Poſtero die multò maior fuit calamitas: nam vbi tempeſtas ceſſauit, mare proximum Byzantio mortuis, fractiſque nauibus, & ſanguine refertum erat, atque horum partem in continentē reiecerat. Quibus perſpectis rebus, accepta clades multò grauior eſt viſa. Ita Byzantii inuiti ſtatim vrbis deditionem faciunt. Hac deditione facta, Romani, milites Byzantiorum, eóſque omnes qui magiſtratum apud illos gerebant, occidunt, vno Pycto excepto, qui magnam opem tulerat Byzantiis, & Romanos magnis incommodis affecerat. Is enim confeſtim vnum ex militibus pugno percuſſit, & alteri calcibus inſultauit, vt ambo ea re commoti, ipſum interficerent, id quod factum eſt. Capto Byzantio, Seuerus tantam lætitiam percepit (is tū erat in Meſopotamia) vt militibus, quos ſecū habebat, ita dixerit, Tādem, inquit, Byzantium cepimus. Ciuitati abſtulit libertatem, eámque priuauit ſuis dignitatibus, fecítque tributariam, bonis ciuium publicatis. Vrbem, omnémque regionem, quæ erat ſub eius vrbis poteſtate, Perinthiis cōceſſit. Hi Byzantio vſi ſunt vt vico, & à nullo genere iniuriæ tēperauerunt. Quæ quanquam iure facere quodammodo viſus eſt Seuerus, tamen Byzantiis magno dolori fuit, quòd mœnia vrbis euertit, propterea quòd gloria priuarentur ea, quam ex magnifica ipſorum oſtentatione conſequerentur. Idque cùm faceret Seuerus, magnum præſidium Romanorum, arcémque Ponti & Aſiæ contra Barbaros ſubuertit. Ego quidem mœnia ita diruta ſpectaui, vt ſi ea Barbari cepiſſent, non Romani: viderámque ea, cùm adhuc ſtarent, eorúmque cuſtodes colloquentes audiueram. In his ſeptem turres à portis Thraciis ædificatæ ſpectabant ad mare, in quibus ſi quis ex cuſtodibus occurriſſet alteri, ſilentio tranſibat. Quòd ſiquid primò ſignificauiſſet edito clamore, aut iactu lapidis, aut ſi adhibita aliqua machina locutus eſſet proximo, vt idem faceret, tradebat. Quod cùm deinceps ad omnes eodē modo perueniret, non ſe conturbabant inuicem, ſed omnes viciſſim, quiſque ab eo qui præcedebat, vocē machinámque excipiebant, tranſmittebántq; ad eum qui proximè ſequeretur. Dum muri Byzantiorum ad huc modū facti

Byzantij deditio.

h.ii.

inſtructiq; obſideretur, Seuerus gloriæ cupiditate inductus, exercitum contra Barbaros Oſrœnos, Adiabenos, & Arabas duxit. Sed poſtquā tranſiit Euphratē, ac terram hoſtilem inuaſit, factū eſt, cùm ea regio natura ſit in ſumma inopia aquæ, ac tum magnis ſolis ardoribus exſiccata atque arida eſſet, vt Seuerus in periculum venerit, ne magnam partem militum amitteret. Nā defeſſis de via, & calore ſolis vexatis, puluis tantā moleſtiam exhibebat, vt nec iam iter facere poſſent, nec loqui: hoc vnum verbum poterant efferre, Aquam aquam: quæ vt inuenta eſt, Seuerus, qui antè quàm inueniretur, pariter laborabat cū cæteris, poculum poſtulauit, plenúmque aquæ coram omnibus exhauſit: poſt hunc cæteri omnes biberūt, atque ita recreati ſunt. Poſtquā Niſibim venit, ibi ſubſtitit: Laternum verò, Candidū, & Lætum cōtra Barbaros, quos paulò antè dixi, miſit: qui cùm primò regiones illorū incendiſſent, cepiſſéntque vrbes, atque ob eam cauſam Seuerus magnificè ſe efferret, quaſi prudētia & magnitudine animi præſtaret reliquis hominibus, maximè mirādum fuit, quòd Claudius Latro, qui Iudæam Syriámq; prædari cœperat, & ob eam cauſam ſtudioſè conquirebatur, ad Seuerū pro tribuno militū venit cum equitibus, eúmque complexus atque exoſculatus ſalutauit, neque tamen ab eo agnitus, neque captus vnquā eſt poſtea. Per id tempus Scythæ ſtatuebant bellū gerere, ſed eos, quò minus id facerent, deterruerunt tonitrua, atque fulgores cum imbri maximo. Cùm enim de bello deliberarēt inter ſe, tres viri primarii fulmine percuſſi conciderūt. Seuerus rurſum exercitum in tres partes diſtribuit: quarū partium vni Lætum, alteri Anylinum, tertiæ Probū præfecit: dein eos in diuerſas partes Imperii dimiſit, quòd illi quamuis tripartitò ſint aggreſſi, tamen ægrè tuebantur. Seuerus Niſibi magnā dignitatem dedit, eámque vrbem cōmiſit equiti Romano: cúmque dicere ſoleret, ſe magnā regionem adiunxiſſe Imperio, eámq; propugnaculū Syriæ effeciſſe, tamen re vera ex frequentibus bellis conſtat illā nobis cauſam eſſe multorum ſumptuum, propterea quòd pauca reddit, inſumítque multa, quódq; nos ad Medos finitimos, Parthóſque progreſſi, pro iis ſemper quodāmodo pugnamus. Seuero autē nondū à bellis Barbaricis reſpiranti bellū ciuile cum Albino Cæſare coortū eſt, quòd Seuerus ei, videlicet Nigro de medio ſublato, cæteriſq; rebus ex ſentētia conſtitutis, ne Cæſaris quidē honores tribuebat, cùm interim Albinus etiā Imperatoriam dignitatem poſtularet. Quas ob cauſas toto orbe terrarū cōmoto, nos quidē Senatores quieſcebamus: quíque nō

Claudius Latro.

Exercitus Romanus in tres partes diuiditur.

Bellum Seueri cum Albino.

erãt apertè in hũc aut illum propẽſi, cõmunicabãt ſecum pericula, ac ſpes, quas habebãt. Populus autẽ teneri nõ poterat, quin hoc malũ palàm deploraret. Nã cùm eſſet ante Saturnalia poſtremus dies ludorũ Circẽſium, ad quos maxima hominũ multitudo confluxerat: cui ſpectaculo ego interfui cõſulis amici mei cauſa, audiuíq; diligẽter omnia quæ tum dicta ſunt, ita vt potuerim aliquid de iis certò ſcribere: cúmq; cõueniſſent innumerabiles homines, vt ſuprà dixi, ſpectabãt currus certantes inter ſe ſenos, vt factũ fuerat Cleandri tẽporibus, atque interim neminẽ collaudabãt, vt erat conſuetudo. Sed poſtquã illi ſuos curſus cõfecerunt, ac aurigas ad alterũ curſum aggredi oportuit: cui tacuerãt antè, repẽtè ſimul omnes maximo applauſu manuũ conclamant, populóque fœlicitatẽ ac ſalutem precãtur, vrbẽ Romã reginã atque immortalẽ vocant, atque vno ore, Quouſq; tandẽ, inquiunt, hæc patiemur? quouſque bello vexabimur? Cúmque dixiſſent alia quædã eiuſdem generis, tandẽ exclamant hæc ita ſe habere: eóque facto ſe ad certamen equorum conuertunt. Id factũ eſt afflatu aliquo diuino: neque enim aliter tot millia hominum conclamare ſimul cœpiſſent, quaſi chorus edoctus diligentiſſimè, neque eadẽ verba integrè, quaſi multùm ac diu cogitata pronuntiauiſſent. Nos quidẽ his rebus perturbari cœpimus, & maximè quòd ignis repẽtinus in aẽre, qua parte ſpectat ad Septẽtrionẽ, eſt viſus, vt eo plerique totã Vrbem cõburi, multi cælũ ipſum ardere exiſtimarẽt, quòd cælo ſereno pluuia rori ſimillima, colorisque argentei in forũ Auguſti defluxit: quẽ ego etſi non vidi, cùm caderet, tamen, vt ceciderat, inueni, eáque ita vt ſi eſſet argentũ, obliui monetã ex ære, manſitque is color tres dies: quarto verò die, quicquid oblitũ fuerat, euanuit. Iiſdẽ temporibus quidã Numerianus grãmaticus ex eorũ numero qui pueros literas docẽt, Roma, neſcio qua opinione adductus, in Galliam profectus eſt: vbi dum ſe Senatorem eſſe ſimulat, miſſúmque Seuero ad comparandum exercitum, primò paruas copias cogit, iiſque conficit aliquot equites Albini, atque alia multa pro Seuero fortiter gerit. Quibus cognitis rebus, Seuerus ratus verè Senatorem eſſe, ad eum ſcripſit, collaudauítque per literas, & vt ſibi maiores copias compararet, iuſſit. Is maiore facto exercitu, præter cætera quæ præclarè ac mirabiliter geſſit, miſit ad Seuerum pecuniam, quam coẽgerat ad aureorum ſeptingenta millia: pòſt venit ad Seuerum potitum victoria, eúmque nihil celauit, neque petiit ab eo vt ſe verè cooptaret in ordinem Senatorium. nam cùm magnos

Ros coloris argentei.

Numerianus grammatiſta.

Mille ſeptingẽtæ quinquaginta Myriades drach.

h.iii.

honores opeſque conſequi potuiſſet, tamen noluit, ſed ruri cõtẽtus paruo, quod à Seuero in diem accipiebat, vitam egit. Prælium verò Seueri & Albini apud Lugdunum ita factum eſt. Erant vtrique militum quinquaginta millia, aderátque præſens vterq; in bello, quaſi de capite certaretur: etſi Seuerus antè nulli prælio interfuerat. Albinus nobilitate & doctrina antecellebat: alter ſcientia rei militaris, & peritia ducẽdi exercitus potior erat. Accidit priore pugna, vt Albinus Lupum vinceret vnum ex ducibus Seueri, eúmq; cum magno militum numero interficeret. Sed genus alterius pugnæ varium fuit. nam cùm primò ſiniſtrum cornu Albini victum profugiſſet, eóſque inſecuti Seueriani ſimul magno impetu facto trucidarent, atque eorũ tentoria diriperent, milites Albini ii qui dextrum cornu tenebant, habebántque ante ſe cæcas foſſas, tecta ipſarum ſuperficie, ad eas vſque progreſſi, iaculabantur eminus, neque longius progrediebantur, ſed ſimulato maximo timore ſtatim retrocedebant, vt hoſtes ad inſequendum ſe pellicerent, id quod euenit. Irati enim Seueriani, quòd illi paruam irruptionem feciſſent, ac contemnentes, quòd ſubitò fugiſſent, impetũ fecerunt in ipſos, rati campum qui inter vtranque aciem medius erat, peruium eſſe: cúmque ad foſſas veniſſent, cladem grauiſſimam acceperunt. nam primi fractis ſubitò iis rebus quæ fuerant in ſuperficie poſitæ, in foueas incidunt: qui proximi ſunt, offendunt, & ſuper illos corruunt: cæteri dum retrocedunt timoris cauſa, videlicet improuiſò retrouerſi, non ſolùm ipſi impingunt, ſed etiã nouiſſimum agmen conturbant, ita vt in maximam & confuſam phalangem compellantur. Fuit horum, & eorum qui in foueas inciderunt, magna cædes equorum pariter atque hominum. Præterea in hoc tumultu, qui inter vallem erant & foſſas, ſagittis telíſque tranſfixi concidebant. Qua re animaduerſa, Seuerus cum prætorianis cohortibus ad opem eis ferẽdam venit, tantúmque abfuit vt illos auxilio iuuaret, vt etiam prætorianos ferè perderet: ipſe quidem Seuerus amiſſo equo in periculum venit. Sed vt vidit ſuos omnes fugere, ſtatim diſciſſa chlamyde, diſtrictóque gladio in fugientes contendit, vt vel illi affecti pudore reuerterentur, vel vt ipſe vnà cum iis occideretur. Itaque multi viſo Seuero conſtiterũt ac reuerſi ſunt, qui repentè conuerſi, ratíque ſuos qui ſequebantur, hoſtes eſſe, magnum numerũ eorum pro Albinianis concìdunt: pòſt verò hoſtes inſequentes ſe in fugam conuertunt, atque ad extremum ii equites qui cum Læto remanſerant, reliquos à latere adorti, omnes conficiunt.

Præliũ Seueri & Albini.

Nam Lætus, quandiu pugna æqualis fuit, ſubſtitit, circumſpiciens atque ſperans vtrunque periturum, ſibíque reliquos vtrinque milites Imperium daturos. Sed poſteaquam Seuerum iam ſuperiorem eſſe cognouit, tandem ad rem aggreſſus, Albinianos cōfecit. Itaque Seuerus victoria potitus eſt. In hoc prælio exercit⁹ populi Romani magnā cladem accepit, quòd vtrinque innumerabiles ceciderint, ita vt victores magna ex parte hanc calamitatem lamentarentur, dum campum hominibus equíſque mortuis plenum viderent. Pars enim iacebat multis vulneribus conciſa, pars nullis acceptis vulneribus ſepulta erat: tum arma diſperſa atque abiecta conſpiciebantur: tantáque copia erat effuſi ſanguinis, vt in fluuios influeret. Albinus in ædem quandam ad Rhodanum cōfugerat, quam vt ſenſit ſeptam vndique cuſtodia teneri, mortem ſibi conſciuit. Non enim ea refero quæ ſcripſit Seuerus, ſed ea quæ verè conſtat eſſe facta. Is vt vidit corpus Albini, vehementer ſibi gratulatus oculis linguáque, reliquum quidem iuſſit abiici: caput autem miſit Romam, & cruci affixit. His ex rebus cùm perſpicuum fuit nihil eſſe in ipſo boni principis, tum verò multò magis nos populúmque per literas perterruit: quippe qui potitus omnibus armatis militibus euomebat apud inermes omnem iram, quam longo tēpore antè in ipſos conceperat: ſed & nobis timorem longè maximum fecit, cùm ſe Marci filium, & Commodi fratrem diceret, & Commodo, in quem antea contumelioſus fuerat, heroicos honores daret. Nam cùm haberet orationem in Senatu, extollerétque Syllæ, Marii & Auguſti acerbitatem ac crudelitatē, veluti rem tutiſſimam: modeſtiam autē & humanitatem Pōpei atq; Cæſaris, vt rē illis ipſis pernitioſam deprimeret, ad defendēdum Cōmodū proceſſit, increpans Senatū, quòd immeritò eum notaret ignominia, Præſertim, inquit, cùm plerique ex vobis multò viuant turpius. Nam ſi graue fuit, inquit, quòd ille ſua manu feras occideret: nónne vnus ex vobis vir conſularis, & iam grādis natu heri & aliquot diebus antè Hoſtiæ cum meretrice imitāte pardalim publicè colludebat? at gladiator erat Cōmodus? quaſi verò veſtrum gladiator ſit nemo. Cur igitur, inquit, nonnulli ex vobis ſcuta eius, galeáſque aureas, quas ille habuerat, comparauerunt? Hac oratione habita, quanquam viros XXXV, ex iis qui, quòd Albinum ſecuti eſſent, rei facti erāt, abſoluit, iiſque vti cœpit familiariter, non aliter atque ſi omni culpa caruiſſent, hi erant ex primis Senatoribus: tamen viginti nouē viros capite damnauit, in quorū numero fuit Sulpitianus

Albinus mortē ſibi conſciuit.

Sulpitianus damnatur.

Bellum infertur Parthis. Pertinacis ſocer. Poſt hæc bellum intulit Parthis, qui occupato Seuero in bellis ciuilibus, ſecuri Meſopotamiam ceperant, magnis copiis conductis, cepiſſéntque Niſibim, niſi Lætus eam, dũ in ipſa obſideretur, conſeruaſſet: ex qua vrbe magnam gloriam eſt adeptus, præſertim cùm in cæteris rebus ciuilibus publicis ac priuatis, belli pacíſque temporibus optimus vir eſſet. Poſtquam *Aper ingens.* Seuerus Niſibim venit, aprum reperit maximum, qui magno impetu equitem deiecerat ex equo, atque interfecerat, dum is ſuis viribus confiſus, conaretur ipſum conficere: tandem verò à triginta militibus captus cæſúſque ad Seuerũ perlatus eſt. Parthi aduentu Seueri minimè expectato, domum ſunt reuerſi. Præerat iis Vologæſus, cuius frater cum Seuero erat. Seuerus ædificatis nauibus in Euphrate, in quibus nauigabat celeriter (erãt enim celeres naues, & optimè inſtructæ propter copiam materiæ, quam Euphrates & finitima loca ſuppeditant) omnia quæ ab illis parata fuerant, itémque Seleuciam & Babylonẽ deſertas celeriter cepit, ac paulò pòſt Cteſiphontem, quam vrbem diripiendam reliquit militibus, & in ea cædem maximam fecit, cepítque ſuperſtitum hominum ad centum millia. Vologæſum tamen non eſt inſecutus, neque Cteſiphontem retinuit, ſed tanquam ob id ſolum veniſſet, vt eam diriperet, diſceſſit coactus ignoratione locorum & inopia neceſſariarum rerum, reuerſúſque eſt alia via, quod fœnum lignáque inuenta in ſuperiore itinere conſumpta eſſent. Pars pedeſtris exercitus iter fecit ad ſuperiorem ripam Tigris: pars nauibus vecta eſt. Poſt hæc Seue- *Atra obſidentur.* rus vt tranſiit in Meſopotamiam, Atra, quæ non longè aberant, fruſtrà adortus eſt. Quinetiã pleræquæ machinæ ipſius exuſtæ ſunt, magnóque numero militum interfecto, multi ſaucii fue- *Iulius Criſpus ob carmẽ Vergilianũ occiditur. Illud eſt, ut opinor, AEneidos XI, Scilicet ut Turno cõtingat regia cõiux: Nos animæ uiles, inhumata, infletáque turba Sternamur cãpis.* runt. quamobrem inde caſtra mouit. Dum autem bellum gereret, iuſſerat occidi duos clariſſimos viros, Iuliũ Criſpum tribunum prætorianorum militum, quòd defeſſus belli laboribus, ac ira incitatus cecinerat carmen Maronis, quo carmine vnus ex militibus Turni, qui bellum cum AEnea gerebant, dolet nulla ratione magnum numerum hominum perire, vt Turnus Lauiniam in vxorem ducat: Valeriúmque militem, qui Criſpũ accuſauerat, tribunum in eius locum deſignauit. Occiderat præterea Lætum, quòd vir prudentiſſimus, & militibus charus erat. hi enim niſi Læto duce ſe negabant militaturos. Cuius cædis cauſa timorem incuſſit militibus, quaſi contra voluntatem ſuã id facinus eſſent auſi: quippe veram cauſam nullam, niſi inuidiã *Lætus occiſus.* habebat. Comparato magno commeatu, paratíſque machinis,

iterum

iterum in Atra exercitum duxit. Graue enim eſſe ſtatuebat, captis cæteris, eam vrbem ſolam atque in medio poſitam reſiſtere. Itaque in eam rem magnos ſumptus fecit, amiſitque machinas omnes, præter eas quas Priſcū ſuprà feciſſe diximus. Amiſit præterea milites complures: quippe etiam dum pabularentur, cædebantur, impetum faciente in ipſos celeriter barbaro equitatu Arabum, & Atrenis longiſſimè iaculantibus, teláque ita conicientibus machinis quibuſdam, vt ſæpe ſatellites Seueri proſternerent. nam vno impulſu bina tela emittebant, coniiciebantúrque multa manibus & arcubus multorum: ſed maximum damnum intulerunt Seuerianis, cùm propius ad muros accederent: multò verò maius, cùm aliquam eius partem diruiſſent. Tum enim Naphtha, quod ex genere bituminis eſſe ſuprà dictum eſt, coniecerunt in eos, quo machinæ, militéſque omnes quos attigit, conflagrauerunt: atque hæc Seuerus ſpectabat ex ſuperiore loco. Cùm autem pars aliqua muri corruiſſet extrinſecus, vellentque cuncti milites promptis animis reliquum inuadere, Seuerus prohibuit ne id facerent, iuſſítque palàm vbique canere receptui, propterea quòd magna erat opinio, grandem pecuniam, & Solis donaria in eo oppido repoſita eſſe, ſperabátque Arabas, ne vi capti redigerentur in ſeruitutem, hunc theſaurum perfacilè indicaturos. Sed vno interiecto die poſtquam videt ad ſe legatos ab Atrenis non venire, vt deditionem facerent, imperauit militibus, vt in murum (quanquam noctu inſtauratus fuerat) irrumperent. Cui dum nemo ex militibus Europæ, qui poterant aliquid perficere, parere voluit, Syri coacti pro illis irruptionem facere, magnam cladem acceperunt. Itaque Deus vrbem liberauit, qui per Seuerum reuocauit milites, cùm poſſent in ipſam ingredi, & Seuerum cupientem eandem poſtea capere, per milites prohibuit. Quamobrem Seuerus tam anxio fuit animo & ſolicito, vt cùm ab eo vnus ex ducibus ipſius tantummodo peteret quingentos quinquaginta milites Europæ, ſéque ſine reliquorum periculo vrbem capturum polliceretur, ita cunctis audientibus reſponderit: Vnde, inquit, tot milites habebo? Id ab eo propterea dictum eſt, quòd milites dicto audientes non eſſent. Cùm autem tenuiſſet illam vrbem obſeſſam ſpatio xx dierum, venit in Palæſtinam, ac Pompeio parentauit: inde profectus in AEgyptum, totam regionem vidit, occultáſque res in ea & penitus abditas conquiſiuit. Nihil enim fuit diuinarum aut humanarum rerum, quod ille non potuerit perſcrutari:

Naphtha.

Milites nō parent Seuero.

Milites Europæ potiores.

Seuerus parentauit Pompeio.

præterea libros omnes in quibus arcana continentur, quíque potuerũt inueniri, ferè ex omnibus adytis ſuſtulit. Clauſit monumentum Alexandri, ne quiſquam corpus eius videret in poſterum, néve ea quæ in ipſo ſcripta erant, legeret. Quæ cùm ab eo facta ſint, mihi non eſt neceſſe ſcribere cætera quæ ad AEgyptum pertinent: quanquam ea quæ de Nilo habeo multis rationibus perſpecta atq; cognita, iure poſſum referre. Is ex mõte Athlante certò fluit, qui mons eſt in Macennitide, non longè ab Oceano, qua parte ſpectat ad occaſum Solis: mons eſt longè omnium altiſſimus, quem poëtæ ob eam cauſam columnã cæli eſſe dixerũt: nam ad ſummum eius verticem nemo aſcẽdit vnquam, neque culmina videre potuit, quamobrẽ plenus eſt perpetuis niuibus, ex quibus æſtate magnam copiam aquæ emittit, cùm alioqui ad radices vndique paludes habeat, quæ tunc multò fiunt maiores, augetúrque Nilus, propterea quòd fons eius eſt, vt ex crocodilis, cæteríſque quæ vtrobique naſcuntur, coniicitur. Neque verò mirari quiſquã debet, ſi nos ea diximus, quæ ſunt à veterib' Græcis ignorata. Nã Macẽnitæ propter Mauritaniã inferiorem habitãt, multíq; ex iis qui illic bella gerũt, ad Athlantẽ perueniũt: ſed de his hactenus. Interea Plautianus, cuius erat apud Seuerũ maxima authoritas, quíque præfecti poteſtatẽ habebat, erátq; omnium hominũ potentiſſimus, morte affecit magnum numerũ priuatorum hominũ, & optimatum. Is erat homo inexplebili cupiditate: omnia enim petebat ab omnibus, & capiebat omnia, nullámque gentem, nullam ciuitatem reliquit, quam non prædaretur: cúmque cuncta diriperet vndequaque, ea cõgerebat domum ſuam, multóque plura munera ab omnibus ad eum, quàm ad Seuerum mittebantur. Poſtremò equos tigribus ſimillimos ex inſulis maris rubri à ſole miſſis Centurionibus furatus eſt. hoc enim vno infinitam eius cupiditatem videor oſtendiſſe. Quanquam & illud addendum videtur, centum ciues Romanos nobiles viros domi ab eo exciſos eſſe, id quod nemo noſtrum antè quàm ipſe moreretur, intellexerat. Quibus ex rebus percipi poteſt, quanta fuerit hominis peruerſitas atque potentia. Excidit autem non ſolùm pueros & adoleſcentes, ſed etiam viros, quorum nonnullis vxores erant: ídque fecit, vt Plautilla filia eius, quàm poſtea Antoninus vxorem duxit, haberet magnum Eunuchorum famulatũ. Nos quidem eoſdem homines Eunuchos, maritos, patres, priuatos teſtibus, exectos, & barbatos vidimus. Ex quo non iniuria dici poteſt, Plautianum omnibus hominibus, atque adeò ipſis prin-

Monumentum Alexandri.

Nilus à mõte Athlante ortũ habet.

Plautianus.

Centum ciues exciſi à Plautiano.

Plautilla filia Plautiani nupſit Antonino.

cipibus Romanis potentiorem fuiſſe. Etenim præter cætera ſtatuæ ei multo plures & maiores, quàm illis, non ſolùm in aliis ciuitatibus, ſed etiam Romæ, neque tantùm à priuatis ciuibus, ſed etiam ab ipſo Senatu collocatæ ſunt. Per fortunam eius iurabant cuncti milites ac Senatores, próque eius ſalute publicè ſupplicabatur. In cauſa harum rerum fuerat potiſſimùm Seuerus, qui ei ita permiſerat omnia, vt ille Imperatoris, ipſe præfecti loco eſſet. quicquid enim diceret, aut ageret Seuerus, id ille perſpectum habebat: arcana verò Plautiani ſciebat nemo. Huius filiam Seuerus filio ſuo in matrimoniū dedit, poſthabitis multis virginibus nobiliſſimis atque pulcherrimis, ipſúmque Plautianum deſignauit conſulem, quem ferè cupiebat ſucceſſorem Imperii relinquere. Nam ita de eo ſcripſit in epiſtola quadam, Virum, inquit, diligo, vt cupiam eum mihi eſſe ſuperſtitē: patiebatúrque illum recipi in potiora diuerſoria, réſque ad victū neceſſarias meliores habere, & copioſiores. Itaq; cùm aliquādo Nicææ, quæ mea eſt patria, mugilem poſtularet, quos maximos ille fert lacus, miſit, qui à Plautiano peterent, acceptúmque ab eo ad ſe perferrent. Quòd ſi ad comminuendam eius potentiam videbatur nonnulla facere, tamē his contrariis, multóque maioribus & clarioribus rebus cætera omnia obſcurabātur. Quocirca Tyanis cùm Seuerus Plautianum ægrotantē viſitaret, milites Plautiani non ſunt paſſi eos qui Seuerum conſequebantur, vnà ingredi. Et quidā cùm actiones haberet in Plautianum, iuſſus à Seuero, cùm eſſet otioſus, vt aliquam actionem intenderet, Non poſſum, inquit, niſi Plautianus mihi iuſſerit: adeò potētior erat Seuero in rebus omnibus, vt etiam apud eum Iuliam Auguſtam ſemper calumniatus ſit, & in eam de matronis nobilibus tormentis quæſiuerit: quæ dū ob eam cauſam philoſopharetur, & tempus cum Sophiſtis transfigeret, Plautianus homo profuſa luxurie vomebat in conuiuiis, quòd nihil poſſet propter cibi viníque maximam copiam concoquere, puerı́ſque ac puellis non ſine magno probro vtebatur, cùm tamen vetaret vxori ſuæ, vt neminem aſpiceret, neque ſineret vllo pacto, vt ab aliquo, ne ab ipſo quidem Seuero, aut Iulia conſpiceretur. Per id tempus factum eſt mulierum certamen, in quo tanta conuenerat multitudo athletarum, vt mirarētur omnes, quemadmodum eos ſtadium caperet. In quo certamine cùm mulieres crudeliſſimè pugnauiſſent, eſſéntque ob eam cauſam cæteras nobiliſſimas fœminas conuitiis conſectatæ, cautum eſt ne qua mulier vſquam in reliquum tempus muneribus gladiatoriis funge-

Nicæa patria Dionis.

Certamē mulierum.

retur. Cùm igitur eſſent ſtatuæ cõplures factæ Plautiano(oportet enim res geſtas exponere) Seuerus iniquo animo ferens tãtam ſtatuarum multitudinem, diſſipare quaſdam ex iis cœpit. Qua de cauſa rumor fuit in pleriſque ciuitatibus, ipſum Plautianum oppreſſum eſſe,& penitus interiiſſe, multáque ſtatuas eius conciderunt, de quibus poſtea ſupplicium eſt ſumptũ. Fuit in eorum numero Racius Conſtans, vir clariſſimus, qui Sardiniæ præerat. Quarum rerum ego mentionem feci, propterea quòd cùm orator, qui Conſtantem accuſauit, multa dixiſſet, atque illud in primis, Cælum ruere citius poſſe, quàm Plautiano damnum à Seuero inferri: quibus rebus, atque iis quæ ſunt eiuſdem generis, dicente illo, fides haberi poterat meritò: cúmque Seuerus audacter nobis qui vnà iudices eramus, cõfirmaſſet, non poſſe vllum malum ab ſe Plautiano accidere, non tamẽ perpetuò floruit Plautianus, ſed aliquanto tempore pòſt occiſus eſt, cunctáque ſtatuæ ipſius diſſipatæ ſunt. Antè quàm autẽ id ficeret, cetus maximus appulit in eum portum quẽ Auguſti eſſe dicimus, in eóque captus eſt. Cuius ceti figura introducta in amphitheatrũ, quinquaginta vrſos abſorbuit. Præterea cometes Romæ per multos dies viſus eſt, fuítque opinio eum magnũ aliquod malum portendere. Interea Seuerus poſtquam attigit decennium principatus ſui, congiario populo, prætorianíſque militibus dato, eis tot aureos, quot annos imperauerat, dedit. Quam ob cauſam ſibi mirum in modum placebat, cùm reuera nemo vnquam ſimul tantundem eis dediſſet. conſumpta ſunt enim in ea largitione aureorum vicies centena millia. Eodem anno celebratæ ſunt nuptiæ Antonini filii Seueri, & Plautillæ Plautiani filiæ. Is tantum filiæ ſuæ dedit, quantũ reginis quinquaginta ſatis fuiſſet. quæ omnia per forum vidimus comportari in Palatium, in quo nobis epulum datum eſt regio & barbarico apparatu. Aderant enim epulæ rerum omnium, quibus veſci homines ſolẽt, multáque in his cocta, multa cruda, nõnulla etiam viua cepimus. Tum edita ſunt varia ſpectacula propter reditũ Seueri, & decẽnium principatus eius, ac victorias quas reportauerat: in quibus ſpectaculis apri ſexaginta Plautiani inuicem certauerunt iuſſi, cæſǽque ſunt aliæ permultæ beſtiæ, atq; in primis Elephas & Crocota. Id animal eſt Indicũ, ac tum primùm, quòd ſciã, Romam aduectũ eſt. Color eius eſt leænæ permixtæ cum tigri: figura quodammodo ex cane & vulpe cõſtat. Earũ receptaculum in amphitheatro ædificatũ erat inſtar nauis, ita vt reciperet quadringẽtas feras, eaſdémq; ſimul omnes red-

Statuæ Plautiani.

Racius Conſtans.

Cetus ingens.

Quinquies mille Myriades drach.

Crocota primùm Rom.

deret : qua ex naui ſubitò diſſoluta exilierunt vrſi, leænæ, Pantheræ, Struthiones, Onagri, Biſſones, quod genus boū eſt patria & aſpectu barbarū. Itaque ſeptingētæ feræ, manſuetæve beſtiæ ſimul concurrere, & poſtea confodi viſæ ſunt. Occiſis enim ſingulis diebus centum, pro numero dierum feſtorum, qui ſeptem fuerunt, ſeptingētæ ſunt occiſæ. Per eos dies reſplēduit in monte Bœbio ignis maximus, in eòque tanti mugitus extitere, vt Capuam vſque audirētur: in qua ciuitate ego, quoties moror in Italia, habitare ſoleo. nam eum locū mihi delegi certis de cauſis, ſed præſertim vt haberem otium, quòd vacuus à curis moleſtiiſque Vrbis, in ſcribenda hac hiſtoria conſumerem. Videbatur igitur ex iis quæ in Bœbio acciderūt, quandam rerum cōmutationem fore, quæ in Plautiano paulò pòſt eſt facta. Verè enim Plautianus magnus, vel ſummus potius erat, ita vt populus aliquādo diceret in Circo, Quid tremis? cur palles? tu quidem certè plus quàm tres viri poſſides. Id ei ſcilicet non dicebatur, ſed alteri. Significabant autem tres viros, Seuerum cum duobus filiis, Antonino & Geta. Pallebat verò Plautianus & tremebat ſemper, cùm propter rationem victus quā inſtituerat, tum propter ſpem metúmque futurarū rerum in quibus erat. At horū magna pars vel latebat Seuerū, vel ſi ſciebat, ea ſe diſſimulabat ſcire. Sed poſtquā Geta frater ſignificauit Seuero omnia quæ Plautianus agebat (quippe illum oderat, nec metuebat amplius) Seuerus Getæ ſtatuā ex ære in foro poſuit, deſiítq; habere Plautianum in tanto honore, magnáque ex parte potētiam eius cōminuere cœpit. Quas ob res moleſtè ferēs Plautianus, Antonino, quem antè propter filiam ſuam quæ ab eo minus honorificè tractabatur, oderat, infenſus atq; inimicus fuit, quaſi authori iſtius ignominiæ, ſéque cum eo geſſit acerbius. His rebus permotus Antoninus, iratúſque vxori fœminæ impudētiſſimæ, atque ipſi Plautiano, qui nō ſolùm conquirebat omnia quæ Antoninus ageret, ſed etiā eū moleſtè increpabat in rebus omnibus, ab eo ſe vindicare & liberare ſtatuit. Itaque per Euodū educatorē ſuum, Saturnino Centurioni aliiſque viris duobus itidem Centurionibus perſuaſit, vt renuntiarēt Seuero iuſſiſſe Plautianum decē Cēturionibus, ex quorum numero eſſent ipſi, Seuerū cum Antonino occidere. Id Cēturiones faciunt, recitántq; literas Seuero, quas aiūt ſe ob hāc cauſā à Plautiano accepiſſe. Hæc ſtatim peractis ſpectaculis, quæ in Palatio fiebāt, Heroib' dimiſſóq; populo, cùm eſſet cœnæ tēpus, acta ſunt: quib' ex rebus cōmentum argui facillimè poterat. Neq; enim Plautianus auſus

Biſſones.

Aliâs Veſeuo.

Dion libenter habitabat Capuæ.

Antoninus & Geta filij Seueri.

Geta frater Seueri.

Euodus.

fuiſſet decem Centurionibus ſimul, neque Romæ, neque in Palatio, illo die, aut hora quicquam tale præcipere, præſertim per literas: ſed tamen viſum eſt credibile Seuero, propterea quòd ſuperiore nocte viderat per quietem Albinum viuere, ſibíque inſidias parare. Itaque Plautianum diligenter tanquam ob alias cauſas accerſi iuſſit. Qui vt venit, vel potius vt mors ei diuinitus denuntiata eſt. nam quòd mulæ quæ currum eius agebant, cecidiſſent in Palatio, & quòd ianitores qui erant ad cãcellos, eum ſolum intrare permiſiſſent, prohibitis iis qui conſequebantur, vt eundem comitibus Seueri Tyanis feciſſe ſuprà diximus: cœpit habere rem ſuſpectam, & pertimeſcere: tamen quia neſciebat quomodo retrocederet, ingreditur. Hîc Seuerus cũ eo loquitur perhumaniter. Quid enim, inquit, tibi venit in mentem? aut quamobrẽ nos voluiſti interficere? Dum ei poteſtatem reſpondendi facit, parátque ſe vt defenſionem eius audiat, Antoninus Plautiano neganti, admirantíque orationem Seueri, facto impetu gladium ei abſtulit, eúmque pugno percuſſit. Volebat Antoninus Plautianum ſua manu occidere, cùm is diceret, Tu me præueniſti: ſed prohibitus à patre, iuſſit vni ex famulis, vt ipſum interficeret. Interea quidam ex iis qui aderant, pilis ex mento eius euulſis, ipſum Iuliæ Plautillǽque quæ tum ſimul erant, admouit, antequam aliquid audiuiſſent: Vos verò, inquit, veſtrum Plautianum videte. quæ res alteri fuit mœrori, alteri ſolatio. Itaque Plautianus noſtra memoria omnium hominum potentiſſimus, quem magis quàm ipſum principem metuebant omnes, quíque ſpe multo maiore elatus fuerat, à genero interficitur, éque Palatio proiicitur in viam: quanuis elatus tandem iuſſu Seueri, & ſepultura affectus ſit. Poſt hæc Seuerus Senatum conuocat in Curiam, neque tamen Plautianum criminatur, tantummodo dolet conditionem humani generis, quòd ſummos honores non ferat, accuſátque ſe, quòd illum tanto honore & beneuolẽtia proſecutus eſſet: dein eos qui conſilium & inſidias Plautiani indicauerant, omnia referre ad nos iubet, eiectis è Senatu iis qui minus erãt neceſſarii, vt dum nihil exponeret ipſe, ſe non magnã fidem indicibus habere oſtenderet. Venêre multi in maximum periculum Plautiani cauſa: nõnulli etiam morte affecti ſunt. Cæranus quidem cùm ſe amicum Plautiani eſſe ſemper diceret, vt plerique omnes ſolent fortunatis hominibus, eos qui primi ante alios vocati Plautianum ſalutatum venirent, comitari ſolebat vſque ad poſtremas fores: quicum etſi Plautianus non communicabat ſecreta conſilia, tamẽ quòd me-

Plautianus obtruncatur.

Cæranus.

dius inter vtráſque fores morari conſueuerat, licet Plautiano foris eſſet, tamē cæteris intus eſſe videbatur, ob eámque cauſam magis ſuſpectus fuit. Augebat ſuſpicionem, quòd cùm Plautianus vidiſſet in ſomnis paucos piſces, dum è Tiberi exirent, ad pedes ſuos accidere, reſpondit eum terræ maríſque imperium habiturum. Itaque relegatus in inſulam, ſeptē annos fuit: deinde reſtitutus, primúſque ex AEgyptiis hominibus cooptatus in ordinem Senatorium, factus eſt conſul, vt Pompeius, nullo antè geſto magiſtratu. Cecilius autem Agricola, qui in primis aſſentatoribus Plautiani habebatur, quíque nequitia ac libidine nemini ſecundus erat, capite damnatus domum venit, plenúſque vini refrigerati, poculum, quod duobus millibus aureorū emptum fuerat, alliſit, ipſe ſecta vena ſuper id mortuus eſt. Saturninus quoque & Euodus licet tunc honore affecti ſint, tamē ab Antonino poſtea occiſi ſunt. Cúmque nos Euodum decreto ornarem* laudibus, Seuerus vetuit his verbis, Turpe eſt, inquit, id de viro Cæſariano in veſtris decretis ſcriptum inueniri. Neque enim ſinebat hunc Seuerus, neque reliquos Cæſarianos libertos iniuriam facere, aut inſolentes eſſe. Cúmque bene ob hanc cauſam audiret, ipſum aliquando collaudauit Senatus, ac magno edito clamore, Omnes, inquit, rectè faciunt omnia, propterea quòd tu iuſtiſſimè imperas. Plautilla autem Plautúſque filii Plautiani tunc incolumes euaſerunt, in Liparam relegati, licet ſub Antonino poſtea interfecti ſint, vixeréque calamitoſè atque in maximo metu & inopia neceſſariarū rerum. Tum filii Seueri, Antoninus & Geta Plautiano tanquam pædagogo liberati, cœpêre omnia pro libidine agere, mulieres dedecore afficere, pueros violare, colligere pecuniam, gladiatores atque aurigas ſibi ſocietate deuincire, ſéque inuicem imitari propter factorum ſimilitudinem, & tamen inter ſe contrariis ſtudiis diſſidere. Nam ſicui vnus eorum ſe addiceret, alter aduerſarium eius prorſus eligebat: denique cùm exercendi cauſa de curribus, quos agebant, equi parui certarent inter ſe, in tantam cōtentionem venerunt, vt Antoninus ex curru ceciderit, ac crus fregerit. Interea Seuerus apertè multas cædes fecit, atque in primis Quintilli Plautiani viri nobiliſſimi, qui erat vnus ex primis Senatoribus: cúmque iam eſſet grandis natu, viuerétque ruri, nec quicquam quæreret aut faceret curioſius, tamen calumniam nō effugit, ſublatúſque eſt. Hic paulò ànte quàm moreretur, poſtulauit, vt ea quæ ad ſepulturam ſuam iamdudum cōparauerat, ad ſe perferrentur. Quæ poſtquam vidit vetuſtate conſumpta,

Cecilius Agricola.

Quintillus Plautianus.

Quid hoc rei eſt, inquit, ita ne cunctati ſumus? deinde facto ſacrificio, idem inquit, Peto à diis immortalibus, quod Adriano Seuerianus optauit. itaque interiit. Poſt edita ſunt certamina gladiatoria, in quibus præter alia, decem tigres ſimul confoſſæ ſunt. Poſt hæc exitum habuerunt ea quæ ad Apronianum pertinent ſanè auditu perquàm admirabilia. Accuſatus eſt enim, dictum olim fuiſſe, nutricem eius vidiſſe per quietem eum regnaturum, ipſúmque ob eam cauſam Magicis artibus vſum eſſe. Quamobrem abſens (præerat enim Aſiæ) condemnatus eſt. Cúmque legerentur in Senatu, quæ quæſtiones in ipſum eſſent habitæ, ſcriptum inuenimus, interrogatos fuiſſe eos, de quibus quæſtio habebatur, quis narrauiſſet ſomnium? quíſve audiuiſſet? atque vnum ex iis reſpondiſſe cùm alia multa, tum verò ſe præterea Senatorem quendam caluum quaſi per tranſennam aſpicientem vidiſſe. Id vbi nos audiuimus, valde cõturbati fuimus. neque enim ille nomen cuiuſquam dixerat, neque Seuerus ſcripſerat. Hoc metu correpti fuêre etiam ii qui nunquam Apronianum conuenerant, neque ſolùm calui, ſed etiam recaluaſtri: noſtrúmque ſatis confidebat nemo, niſi ii qui valde comati erant. Cúmque illos cuncti circumſpiceremus, primò rumor erat hunc eſſe, mox alium. Ego quidem (quanquam eſt perridiculum) tamen non reticebo id quod mihi tum accidit: tantam mihi hæc res attulit perturbationem, vt ſtatim capillos mei capitis requiſiuerim, eóſque manu attrectauerim: idémque ab aliis permultis factum eſt. In primis obſeruabamus eos qui calui eſſe videbantur, quaſi in illos periculum noſtrum reiiceremus. idque fecimus, antè quàm legeretur illum Senatorẽ caluum indutum fuiſſe veſte purpurea. Nam poſtquam id recitatum eſt, omnes in Bœbium Marcellinum oculos coniecimus. is enim tum ædilis fuerat, ac maximè caluus erat. Marcellinus ſurrexit illicò, & in mediũ venit, Me verò, inquit, ille agnoſcet, ſiquidem vidit. Quo facto à nobis collaudato, index introducitur, tacétque diu præſente Marcellino, circumſpiciens, quem agnoſceret: tãdem obſeruato metu cuiuſdam obſcuro, Marcellinum reſpicit, ipſúmque eſſe ait. Hic igitur Marcellinus, quòd homo caluus viſus eſſet quaſi per tranſennam aſpicere, educitur è Senatu, lamentatúrque maximè. Cúmque tranſiret per forũ, noluit procedere longius, ſed ibi filiis quatuor quos habebat ſalutatis, orationem habuit miſerabilem: Hoc vnum, inquit, magno me dolore afficit filii chariſſimi, quòd vos ſuperſtites relinquo: dein obtruncatus eſt antè quàm eſſet renuntiatũ Seuero,

Marcellinus.

Oratio Marcellini in foro miſerabilis.

uero, eum condemnatum eſſe. Huic author mortis fuit Pollenius Sebennius, cuius iniuria tam atrox non potuit impunita diſcedere.

Pollenius Sebennius.

Cùm enim præfectus fuiſſet Noricis à Sabino, nihílque in ea præfectura bene adminiſtraſſet, magno dedecore affectus eſt. Nos quidem ipſum abiectum ad pedes & ſupplicem iacere vidimus, periiſſétque miſerè, niſi veniam per Aſpacem patruum ſuum impetrauiſſet. Hic mordaciſſimus omnium hominum ac dicaciſſimus fuit, ſolebátque omnes homines contemnere, gratificari amicis, vlciſci inimicos. Feruntur eius multa ſalſa & vrbana ἀποφθέγματα in multos, atque adeò in ipſum Seuerum. ex quibus eſt illud, quòd cùm Seuerus aſcriptus eſſet Marci familiæ, ita ei dixiſſe fertur, Gratulor, inquit, tibi Cæſar, quòd patrem inueneris: quaſi antè patrem non habuiſſet propter ignobilitatem & obſcuritatem generis.

Scomma in Seuerum.

Gratulor tibi Cæſar, quòd patrem inueneris.

Sub id tempus Bulas homo Italus comparata manu ſexcentorum latronum in Italia, biennio maximas prædas fecit, Imperatoribus, tótque militibus præſentibus: cúmque illum perſequerentur multi, Seuero ipſum ſtudioſè diligentérque inueſtigante, viſus non videbatur, non inueniebatur inuentus, deprehenſus non capiebatur: ídque maximis donis perficiebat homo magna prudentia præditus.

Bulas famoſus latro.

Intelligebat enim non ſolùm qui Roma exirent, & qui Brunduſium nauigarent, ſed etiam qui, qualéſve, & quot homines eſſent, & quantas facultates haberent. Ex quibus nonnullos dimittebat ſtatim, accepta aliqua parte eorũ quæ habebát: artifices retinebat aliquãto tẽpore, vt eorũ opera vteretur, eóſque deinde datis muneribus dimittebat. Cúmque duo ex prædonibus ipſius capti eſſent, eóſq; nõ multo tẽpore pòſt ad beſtias damnari oporteret, ipſe ad cuſtodẽ carceris venit, ſimulauítq; ſe regionis præfectũ eſſe, ac paucis eiuſcemodi hominibus egere: itaque ſuos recepit ac liberauit. Dein acceſſit ad Centurionẽ, cui mãdatum erat à Seuero vt hos prædones tolleret: apud eũ, tanquam alius ſit ipſe, ſe accuſat, promittítq; ei, ſi ſequi velit, ſe latronem in manus daturũ: pòſt eundem in vallem concauam & ſaxoſam ducit, tanquam ad Phidicem capiendum (nam id Bulæ cognomen erat) ibi hominem facilè comprehendit, eóque facto conſcendit in tribunal, accepta veſte magiſtratus: tum ad ſe Centurionem vocat, eíque radi caput iubet: Nuntia, inquit, dominis tuis, ipſos ſeruos ſuos alere, ne latrocinentur: habebat enim complures Cæſarianos, partim exigua mercede cõductos, partim nullo certo ſtipendio. Hæc dũ ſigillatim cognoſceret Seuerus, ſtomachabatur, quòd cùm aliorũ opera hoſtes in

Britannia vinceret, ipſe in Italia latrone inferior eſſet. Ob hanc cauſam mittit tribunum ſtipatorum cum magno equitum numero, eiſque, niſi latronẽ ad ſe viuum adducat, grauiter minatur. Tribunus vbi intellexit latronem cum aliena vxore habere cõſuetudinem, mulieri per virum perſuadet, vt ſe ſecuro animo iuuare velit. Itaque latro huius mulieris ope in ſpelunca comprehenditur. Qui cùm poſtea interrogaretur à Papiniano præfecto prætorio, cur latrocinium feciſſet, ita reſpondit, Et tu, inquit, cur præfectus es. Tandem verò voce præconis ipſe beſtiis obiectus, turbáque reliquorum prædonum diſperſa eſt, quòd tota vix ſexcentorum in ipſo repoſita eſſet. Poſt hæc Seuerus in Britanniam cum exercitu proficiſcitur, dum filios intemperantes eſſe, & legiones nimio otio affluentes corrumpi videt, idque fecit, cùm ſciret ſe inde non eſſe reuerſurum, quod maximè cognouerat ex ſtellis, ſub quibus natus erat. Id enim in laquearibus ædium quæ erant in Palatio, in quibus ius reddebat, ſcriptum reliquit, ita vt ab omnibus, præter eam partẽ quæ ad horam, vt aiunt, qua natus eſſet, ſpèctabat, videretur. Id enim vtrobique non eodem modo inſculpſit: iámque idem audiuerat ex vatibus. Nam fulmen in ſtatuam ipſius, quæ ad eam portam collocata erat, quà exercitum erat educturus, quǽque ſpectabat in viam, quà illuc itur, cecidit, tréſque literas de nomine eius deleuit. Itaque Seuerus, vt prædictum fuerat à vatibus, reuerſus non eſt: ſed tertio anno pòſt diſceſſit è vita, cùm grandẽ pecuniam collegiſſet. Cæterùm Britannorum duo ſunt præſertim genera, Caledonii, & Mœatæ. nam cæterorum nomina ad hos ferè referuntur. Incolunt Mœatæ iuxta eum murum, qui inſulam in duas partes diuidit: Caledonii poſt illos ſunt. Poſſident vtrique montes aſperrimos, & ſine aqua: itémque campos deſertos, plenóſque paludibus: quódque mœnia non habent, nec vrbes: agros nullos colunt: de præda & venatione, baccíſque arborum viuunt. nam piſces, quorum ibi maxima eſt & innumerabilis copia, non guſtant. Degũt in tentoriis nudi & ſine calceis: vtuntur communibus vxoribus, liberóſque omnes alunt. Apud hos populus magna ex parte principatum tenet: latrocinantur libentiſſimè: militant de curribus: equos habent paruos & celeres: pedites currunt celerrimè: dum ſtant, firmiſſimi ſunt. Horum arma ſunt ſcutũ & haſta breuis, in cuius inferiore parte pomum eſt ex ære, vt, dum concutitur, hoſtes ſonitu perterrefaciant. Pugiones quoque habent: ſed in primis famem, frigúſque, ac labores omnes perferunt. nam merſi in paludibus

Profectio Seueri in Britanniam.

Duo genera Britannorũ.

capite tenus, per multos dies inediam ſuſtinent: in ſyluis autem,
corticibus atque radicibus arborum aluntur. Certum cibi ge- *Simili cibo vtuntur Turcæ noſtro tẽpore.*
nus parant ad omnia, quem ſi ceperint, quanta eſt vnius fabæ
magnitudo, minimè eſurire aut ſitire ſolent. Cùm igitur Britã-
nia inſula talis ſit, incolas huiuſmodi habet. Eſt enim inſula,
quod conſtitit illis temporibus, vt ſuprà dictum eſt. Ea patet in
longitudinem ad millia paſſuum DCCCXCI: in latitudinẽ, qua *Septem millia octum triginta duo ſtadia.*
parte latiſſima eſt, CCLXXXIX: qua verò parte eſt anguſtiſſima,
XXXVII. Huius inſulæ pars paulò min', quàm dimidia noſtra eſt:
quam Seuerus cùm vellet omnem in ſuam poteſtatẽ redigere, *Duo millia trecẽta decẽ ſtadia.*
ingreſſus eſt in Caledoniam, eámque dum pertranſiret, habuit
maxima negotia, quòd ſyluas cæderet, & loca alta perfoderet, *CCC. ſtadia.*
quódque paludes obrueret aggere, & pontes in fluminibus fa-
ceret. Nullum enim prælium geſſit, neque copias hoſtium in-
ſtructas vidit, à quibus proponebantur conſultò oues bouéſque,
vt cùm ea noſtri raperent, ac longè de via declinarent, facilè op-
primerentur. Ad hæc noſtris aquæ valde oberant, diſperſíſque
inſidiæ parabantur: cúmque non poſſent iter facere, occidebã-
tur à ſuis, vt ne ab hoſtibus caperentur. Itaque mortui ſunt è no-
ſtris ad quinquaginta millia. Neque tamen deſtitit Seuerus,
quouſque ad extremam inſulam venit, vbi varium curſum So-
lis, itémque noctium ac dierum, æſtiuorum atque hybernorũ
magnitudinem diligentiſſimè cognouit. Tandem per omnem
terram hoſtilem vectus (nam plurimum propter imbecillitatẽ
operta lectica vehebatur) reuertit ad ſocios, Britannis ad fœdus
faciendum coactis, quòd non paruam regionis partem amiſiſ-
ſent. Perturbabat eum Antoninus & ſolicitabat maximè, nõ ſo-
lùm quòd libidinoſè & petulanter viueret, ſed etiam quòd per-
ſpicuum eſſet, ab eo, cùm primùm daretur poteſtas, fratrem in-
terfectum iri, quódque iam ipſi Seuero inſidias feciſſet. Exilue-
rat enim aliquando è tabernaculo, exclamans ſibi à Caſtore in- *Caſtor.*
iuriam afferri. Hic erat vir omnium Cæſarianorum qui cum
Seuero erant, optimus, cui conſilia Seueri credita, & cura cubi-
culi mandata erat: præſtóque fuère ſubitò pauci milites, qui an-
tè ob eam cauſam inſtructi fuerant, à quibus vnà conclamatum
eſt: at ii, quòd repentè viſus eſſet Seuerus, capti ſunt, atque in ſe-
ditioſiores eſt animaduerſum. Præterea cùm ambo proficiſce-
rentur ad Caledonios, vt arma ab iis caperent, & de fœderibus
colloquerentur, Antoninus ipſum palàm ſua manu occidere eſt
conatus. Nam cùm fortè equitarent vnà (Seuerus enim, licet ei
plantæ pedum quæ ſanæ non erant, ſectæ eſſent, tamen equo ve-

hebatur)equitarétque pariter reliquus exercitus,& hoſtium copiæ viderentur, Antoninus equo refrænato magno ſilentio percommodè gladium diſtrinxit, vt tergũ patris percuteret: quod vbi animaduerterunt ii qui ſimul equitabant, exclamauerunt protinus,eóque clamore perterritus Antoninus,ſe abſtinuit.Seuerus etſi ad clamorem eorum conuerſus gladium vidit, tamẽ nullum verbum fecit, ſed perfectis pro tribunali rebus neceſſariis, reuertit in prætorium: ibi filium,& Papinianũ,& Caſtorem ad ſe vocat: dein gladium in medio collocari iubet.Hîc illum increpat,quòd tantum facinus eſſet auſus cõmittere,quódque ſociis & hoſtibus videntibus nefarium ſcelus facere conſtituiſſet: tandem ait, Si me cupis, inquit,interficere,hîc me interfice: nam etſi valens fui, nunc quidem certè ſenex ſum, & iaceo. Quòd ſi id recuſas, aut times tua manu facere, adeſt tibi Papinianus præfectus,cui iubere potes vt me interficiat: nam is tibi,quicquid præceperis,propterea quòd ſis Imperator,efficiet. Hæc cùm dixiſſet Seuerus,tamen nihil filio nocuit, quanquam ſæpe accuſabat Marcum,quòd Commodum non ſuſtuliſſet, ac crebrò ipſi filio ſe id facturum minabatur. Sed ea Seuerus per iram dicebat: erant enim ei filii multò chariores,quàm ciues: quanquam in hac re alterum ex filiis prodidit, dum certò ſciret quid ei eſſet euenturum. Poſt hæc defectio Britannorum iterum facta eſt:quamobrem Seuerus conuocatis militibus,iuſſit vt regionem eorum inuaderent,atque omnes, quibus occurriſſent, interficerent: ídque præcepit his verſibus.

Μή τις ὑπεκφύγοι αἰπὺν ὄλεθρον, χεῖράς θ' ὑμετέρας,
* Μηδ' ὅντινα γαστέρι κοῦρον ἐόντα φέροι,
Μηδ' ὃς φύγῃ αἰπὺν ὄλεθρον,

Nemo manus fugiat veſtras,cædémque cruentam,
Non fœtus, grauida mater quem geſtat in aluo,
Horrendam effugiat cædem.

Quo facto, quòd Caledonii ante Mœatas defecerãt,comparabat ſe, vt bellum illic gereret . Sed dum in iis rebus eſſet , morbo extinctus eſt pridie Nonas Februarii: tradúntque hunc morbum nonnihil ab Antonino eſſe auctum. Antè quàm verò moreretur,fertur hæc liberis dixiſſe (referam enim ea quæ dicta ſunt,ſine vllo ornatu verborum) Facite, inquit, vt conueniat inter vos : locupletate milites, cæteros omnes contemnite . Poſt hæc corpus eius more militari effertur à militibus, imponitúrque in rogũ honeſtatum militum & filiorum ipſius curſu. Coniecère in eũ dona militaria ii qui tum habebant : filii ignem accenderunt:

oſſa in vrnam factam ex porphyro coniecta Romam perlata, & in Antoniano repoſita ſunt. Fertur Seuerus hanc vrnam paulò antè quàm decederet è vita, iuſſiſſe ad ſe perferri: dein contrectaſſe, atque ita dixiſſe, Tu, inquit, virum capies, quem totus orbis terrarum non cepit. Seuerus erat tardo corpore, ſed tamē forti, quanquam podagra valde imbecillum fecerat: præterea acutiſſimo & excellentiſſimo ingenio, ſtudioſus bonarum artiū: quarum ſcientiam cùm eſſet conſecutus, conſilio plus, quàm verbis poterat: erga amicos gratus, inimicis grauiſſimus: diligens in rebus gerendis, negligens in requirendo, quis ſermo de ipſo haberetur: auidus pecuniæ, quam omnibus modis colligebat, niſi quòd eius cauſa nemini mortem attulit. In ſumptu parciſſimus erat: noua ædificia extruxit, vetera reſtituit: quippe Baccho & Herculi templum maximum ædificauit. Et quanquam magnos ſumptus fecit, tamen multa millia aureorum reliquit. Criminari ſolebat incontinentes, ob eámque cauſam leges de mœchis tulit, ex quibus quàm plurimæ cædes factæ ſunt. Ego quidem, cùm conſul eſſem, inueni ſcriptum in tabulis, tria millia mœchorum morte eſſe mulctata. Sed cùm iam multi mortales in hanc pœnam inciderent, cœpit de iis quærere negligentius. Ex quo vrbanè inprimis Argentocoxi Caledonii vxor, Iuliæ Auguſtæ, quæ ipſam mordebat, initis fœderibus, quòd ipſæ impudenter cum maribus verſarentur, dixiſſe fertur, Nos, inquit, multò melius explemus ea quæ naturæ poſtulat neceſſitas, quàm vos Romanæ. nam apertè cum optimis viris habemus conſuetudinem: vos autem occultè peſſimi homines conſtuprant. id enim à muliere Britanna dictum eſt. Cæterū Seuerus, cùm pax eſſet, ita vitam inſtituerat, vt hæc omnia faceret: Prima luce ius reddebat, pòſt deambulabat, dicens audienſve ea quæ ad Imperii vtilitatem pertinerent: dein iudicabat ſeparatim, niſi celeberrimus dies feſtus eſſet, agebatúrque cum eo optimè, quòd & litigantibus aquam, quantum ſatis erat, ſuppeditaret, & nobis vnà iudicātibus magnam libertatem in dicendis ſententiis largiretur. Iudicabat autem ad meridiem: poſt meridiem equitabat, quantum poterat: poſt hāc exercitationem corporis lauabatur: tum prandebat ſolus, vel cum liberis ſatis opiparè & apparatè: poſt prandii tempus magna ex parte dormire conſueuerat. Excitatus ex ſomno, perſequebatur reliqua: in primis verſabatur in ſtudio Græci & Latini ſermonis, cùm interim deambularet. Sub veſperū iterum lauabatur, cœnabátque cū ſuis domeſticis & familiaribus: nam ex aliis

Tria millia mœchorum morte affecta.

Britannæ mulieris facetè dictum in Romanas.

Seueri in pace viuēdi ratio.

conuiuam admittebat neminem, certiſque diebus tantùm, iiſque maximè neceſſariis ſumptuoſas cœnas faciebat. Vixit annos LXV, menſes IX, dies XV: erat enim natus III Idus Aprilis. Regnauit annos decem & ſeptem, menſes octo, dies tres. In ſumma adeò fuit in rebus gerendis acer & induſtrius, vt dixerit moriens, Agedum, ſiquid nos oportet facere.

Antoninus Caracallus.

Papinianus præfectus prætorio. Euodus Caſtor, Plautilla, Plautus occiſi.

POST mortem Seueri Antoninus totũ Imperium obtinuit: nam etſi dicebat, id ſibi eſſe cum fratre commune, tamen reuera ſolus ſtatim imperare cœpit, diremítque bellum cum hoſtibus, atque ex eorum regione diſceſſit, & munita loca deſeruit. Domeſticos ſuos partim dimiſit: in quorũ numero fuit Papinianus præfectus prætorio: partim occidi iuſſit, in quibus fuit Euodus educator ipſius, & Caſtor, vxórque Plautilla cùm Plauto fratre eius. In Vrbe ſuſtulit hominem minimè quidem nobilẽ, ſed tamen percelebrẽ in eo ſtudio, cui ſe dediderat. nam egregium aurigã, quòd eſſet factionis contrariæ, interfecit. Hic ſenex mortuus eſt, poſteaquã coronatus eſſet in plurimis equorum certaminibus. obtinuerat enim coronas DCC LXXX II. quod antè contigerat nemini. Fratrem quoque vel patre viuo voluit interficere: ſed neque propter patrem tunc, neque pòſt in itinere propter exercitum potuit, apud quem ille chariſſimus erat, præſertim quòd facie patris ſimillimus eſſet. Sed poſtquam Romam venit, ipſum quoque ſuſtulit. Simulabant hi mutuam inter ſe beneuolẽtiam, collaudabántque ſe inuicem, cùm tamen agerent contraria. Nec erat obſcurum, fore vt aliquod magnum malum ex ipſis exiſteret. Nam cùm eſſet decretum à Senatu, vt pro concordia vtriuſque ſacrificaretur diis immortalibus, ac præſertim ipſi Cõcordiæ: victima à ſacerdotibus eius Deæ ad ſacrificium comparata, conſul profectus eſt vt ſacra faceret. Sed nec is ſacerdotes, nec illi inuenire conſulem potuerunt, ſed omnem ferè noctem conſumpſerunt, dum ſe mutuò conquirerent, adeò vt ſacrificiũ

fieri non potuerit: poſtridiéque eius diei duo lupi aſcendêre in Capitolium, quos dum aliquot homines inſequerētur, alterum comprehenderunt in foro, alterum poſtea extra pomerium occiderunt. Quæ res ad Antoninum & Getam pertinuit. Statuerat Antoninus fratrem occidere Saturnalibus, tamen nequiuit, propterea quòd id facinus manifeſtius fuiſſet, quàm vt potuiſſet occultari. Ex eo tempore complures eorum pugnæ factæ ſunt, quaſi mutuò cōtra ſe cōiuraſſent, contrariis præſidiis collocatis. Sed cùm magnus numerus militum atque gladiatorum domi foríſque, dies atque noctes Getam cuſtodiret, perſuaſit matri, vt ſe ambos in thalamū vocaret, vt in eo reconciliarentur. Eò Geta, qui matri confidebat, ingreditur cum Antonino: poſtquam intus fuêre, aliquot centuriones, qui fuerant in inſidiis ab Antonino collocati, ſimul in Getam impetum faciunt, eúmque, qui viſis percuſſoribus ad matrem perfugerat, ac iam tum ex collo eius pendebat, adhærebátque ipſius pectori atque vberibus, occidunt lamentātem, clamantémque in hæc verba, Mater, mater, genitrix, genitrix, fer opem, occidor. Itaque mater decepta, filium occiſum nefariè in ſinu ſuo conſpexit, eiúſque cædem intra ſua viſcera quodammodo, ex quibus ipſum pepererat, recepit. nam ita ſanguine perfuſa eſt, vt vulnus, quod ipſa accepit in manu, nihili faceret. Neque verò lamentata eſt, aut luxit interitum filii, quamuis immaturū, oblatúmque miſerabiliter (natus erat duos & xx annos, menſéſque IX) ſed quaſi foret in maxima fœlicitate, lætari & ridere coacta eſt, adeò verba eius, nutúſque, & color obſeruabantur. Itaque huic ſoli, cùm eſſet Auguſta, Imperatoris vxor, & Imperatorum mater, ne priuatim quidem licuit flere caſum acerbiſſimū. Antoninus ſtatim, quāquā veſper erat, tamē ad milites proficiſcitur, exclamátque perpetuò in itinere, contra ſe factam eſſe coniurationem, ſéque in maximum periculum veniſſe. Pòſt vbi murum eſt ingreſſus, Saluete, inquit, commilitones: iam mihi quidē licet in vos maxima beneficia conferre. antè quàm enim audirent omnia, os eis tot promiſſis concluſit, vt quod pium erat, intelligere nō poſſent, aut loqui. Ego, inquit, ſum vnus ex vobis, cupióque propter vos ſolos viuere, vt multa vobis largiar. Veſtri enim ſunt theſauri omnes, optóque in primis vnà vobiſcum viuere: ſin minus, ſaltem vobiſcum mori. nec enim aliter volo, quàm in bello ex hac vita diſcedere, quòd vel in eo mortem oppetere virum fortem, vel nuſquam deceat. Poſtero die in Senatu pauca dixit in eandem ſententiam: cúmque ſurrexiſſet è ſede, aſtarétque ad

Geta in ſinu matris occiditur.

Exules reſtituuntur. *Papinianus ſecuri percuſſus.* *Cilo.*

fores, Audite, inquit, rem maximam, vt totus orbis terrarũ gaudeat. Omnes exules rei facti cuiuſvis ſceleris, quomodocũq; dãnati ſint, reſtituãtur. Is cùm exules hoc modo ex inſulis deduxiſſet, præſtitiſſetq; ſecuritatẽ nefariis & damnatis hominibus, eaſdem nõ ita multò pòſt repleuit, interfecitque ſubitò ex Cæſarianis, militibúſque qui cum Geta fuerant, ad hominum mulierúmve viginti millia, vt quiſque in Palatio fuit. Cæſi ſunt ex illuſtribus multi, & maximè Papinianus, cuius interfectorẽ increpauit, quòd eum ſecuri interfeciſſet, non gladio. Cilonem quoque qui ipſum educauerat, & à quo multa beneficia acceperat, quíque præfectus Vrbi fuerat patris tẽporibus, quem etiam patrem ſæpenumero appellauerat, vita priuare voluit: ſed milites, quos miſerat vt eum interficerent, direptis vaſis argenteis, veſte, pecunia, cæteríſque rebus eius omnibus illum cum compedibus (nam captus erat in balneis) & amictum induſio ducũt via ſacra, vt perducãt in Palatium, eúmque ibi interficiant: tum veſtem eius diſcindunt, & faciem percutiunt. Quod vbi plebs vidit, cohortéſque Vrbis, tumultuantur. Horum pudore adductus Antoninus, metúque, eis procedit obuiam, ipſúmque Cilonem chlamyde contegit (nam tum ei veſtis militaris erat) Nolite, inquit, patrem meum iniuria afficere, nolite educatorem percutere. Dein tribunus, cui mandatum erat vt illum occideret, cæteríque milites qui vnà miſſi fuerant, morte affecti ſunt, propterea quod, vt dicebat, Ciloni feciſſent inſidias: ſed reuera propterea quòd illum non ſuſtuliſſent. Neque verò mihi nunc eſt neceſſe percẽſere numerando omnes clariſſimos viros, quibus ille nullam iuſtam ob cauſam mortem attulit. Quanquam enim Dion, quòd eſſent celeberrimi viri atque notiſſimi illis tẽporibus, omnes perſequitur nominatim: tamen mihi ſatis erit dicere, eos omnes, quos ipſi collibitũ fuit, quoquo iure, quaque iniuria morte affectos, vrbémque Romam priuatam bonis viris, comminutam & quodammodo mutilatam fuiſſe. Poſt hæc ex his cædibus animum ad ludos applicat, in quibus etiam multas cædes fecit. Nam vt omittam Elephantum, Rhinocerotem, Tigrim, Hippotigrim cæſos in Amphitheatro, quòd parui momenti ſint, gladiatorum ſanguine potiſſimùm delectabatur: ex quorum numero vnum Batonem nomine coëgit eodem die cũ tribus certare continenter, eúmque occiſum à poſtremo affecit magnifica ſepultura. Cæterùm erga Alexandrum ita erat affectus, vt armis poculíſque ſimilibus iis quibus ille vſus fuerat, vteretur, eíque complures ſtatuas in caſtris, atque adeò in Vrbe collocauit,

Antoninus ſtudioſus Alexandri.

collocauit, comparauítque phalangem ex ſolis Macedonibus, in qua erant hominum ſexdecim millia, eámque phalangem Alexandri cognominauit. Hi vtebantur eodem armorum genere, quo viuo Alexandro armati fuerant. Hæc erant galea facta ex crudo bouis corio, thorax ex lino triplex, ſcutum ex ære, lancea longa, haſta breuis, crepidæ, gladius. Quibus rebus minimè contentus, eundem Alexandrum Orientalem & Auguſtum appellauit, ſcripſítque aliquando ad Senatum, animum Alexandri in corpus Auguſti introiſſe, vt quoniam illi fuerat vita breuis, in hoc viueret diutius. Philoſophos, qui ſunt Ariſtotelici nominati, tam magno eſt odio proſecutus, vt voluerit libros Ariſtotelis comburere, atque Ariſtotelicis ſodalitates, & cætera commoda quæ habebant in Alexandria, ſuſtulerit, criminatus eos, quòd Ariſtoteles cauſa mortis Alexandri viſus eſſet. Cúmque hæc faceret, ducebat ſecum complures elephantos, vt in hac re Alexādrum, vel potius Dionyſium imitari videretur. Igitur tāto amore proſequebatur Alexandrū & Macedones, vt cùm aliquando tribunum militum Macedonem collaudaſſet, quòd inſiluiſſet in equum celeriter, interrogaſſétque primò, cuias eſſet: cúmque intellexiſſet Macedonem eſſe, rogauit nomen: pòſt vbi audiuit Antigonum eſſe, quæſiuit ex eo, quod nomen fuiſſet patri: vtque ipſum inuenit eſſe Philippo patre natum: Cuncta, inquit, quæ cupiebam, habeo: eúmque ſtatim clarum reddidit apud reliquas legiones, nec ita multò pòſt in Senatorium & prætorium ordinem cooptauit. Alterum quoque, cui nihil rei erat cum Macedonia, quíque magna ſcelera commiſerat, ob eáque reus factus erat, poſtquam intellexit Alexandrum vocari, crebróque accuſatorem ita dicere: Homicida Alexander, diis infeſtus Alexander: perinde iratus eſt, atque ſi ipſe malè audiret: Niſi, inquit, tibi ſatis erit de Alexandro dictum, periiſti. Hic Antoninus Alexandri amantiſſimus, militibus comis atque humanus erat: reliquos omnes ſpoliare, depeculari, & opprimere conabatur, atque in primis Senatores. nam præter cæteras exactiones pecuniæ, quæ erant innumerabiles, cogebamur, cùm ipſe Roma proficiſceretur, complures domos, & ſumptuoſa diuerſoria in mediis itineribus, atque iis breuiſſimis ædificare noſtris ſumptibus, in quibus non modò habitauit nunquam, ſed neque magnam eorum partem viſurus erat. Præterea Amphitheatra & Circos in omnibus locis, in quibus hyemauit, aut ſe ſperauit hyematurū, gratis extruximus, eáque di-

Ariſtotelici odio habiti ab Antonino.

Oderat Senatores.

ruebantur illicò, adeò id agebat, vt nos comminueret. Ipſe pecuniã erogabat in milites, vt ſuprà diximus, & beſtias, & equos, dum complures feras, manſuetáſque beſtias, equóſque interficeret, quorum partem capiebat à nobis coactis ea dare neceſſariò, partẽ emebat ipſe: centum enim apros aliquando ſua manu confecit. Agitabat currus ornatu Veneto, & ad omnia ardẽtiſſimus atque incitatiſſimus erat. Inerat ei fraus & malitia matris, Syriorúmque, ex quibus illa orta fuerat. Præficiebat autem certaminibus vnum ex libertis, cæteríſve locupletibus, vt in ea magnos ſumptus facerẽt, eóſque colebat ſub flagello, atque aureos ab iis quaſi homo abiectiſſimus petebat. Dicebat ſe in agitandis curribus Solem imitari, eáque in re maximè gloriabatur. Igitur quandiu principatum tenuit Antoninus, adeò omnis orbis terrarum, qui erat ſub eius Imperio, vaſtatus ac direptus eſt, vt ludis Circenſibus populus Romanus ita conclamauerit, Nos viuos perdimus, vt mortuos ſepeliamus. Crebrò enim dicebat pecuniam ſibi ſoli eſſe oportere, præterea nemini, vt eam largiretur militibus. Cúmque Iulia ipſum argueret, quòd nimios ſumptus faceret in milites, diceretque iam ſibi nullos redditus iure aut iniuria partos reliquos eſſe, gladium oſtentans reſpondit, Bono animo ès, inquit, mater: nam nobis, quandiu hunc habebimus, pecunia non deerit. Præterea poſſeſſiones & pecuniam largiebatur aſſentatoribus. Dedit enim Iunio Paulino decem millia aureorum, quod ipſum quanquã minus ex animo (erat enim mordax) ad prædam faciendam cohortatus eſſet, dixiſſétque eum, quoties iracundiam ſimularet, planè iratum videri. Antoninus nihil cogitabat boni, neque enim didicerat, id quod ipſe fatebatur, & ob eã cauſam nos, quos nouerat ſtudioſos eſſe bonarum artium, negligebat. Seuerus quidem inſtituerat eum omnibus rebus quæ ad virtutem pertinent, & corpus animúmque eius ita exercuerat, vt cùm iam eſſet Imperator, verſaretur cum doctoribus, ac magnam diei partem philoſopharetur, vngeretúrque & equitaret ad millia paſſuum XCIIII, ſéque turbida tempeſtate in natando exerceret. Quibus ex rebus quanquam valuit viribus corporis, tamen ipſum doctrinæ cœpit obliuio non aliter, quàm ſi nomen eius nunquam audiuiſſet. Nec tamẽ erat hebete ingenio, ſed acri & acuto ad intelligendum, promptáque ad dicendum & parata celeritate: qua coniuncta pari licentia dum loqueretur quod in buccam veniſſet, nec puderet ipſum aperire omnia, ſæpenumero voti compos erat. Cúmque tali ingenio præditus fuerit, nunc quemadmodum ſe in bello

geſſerit, dicendum eſt. Is, cùm ad ſe tanquam ad amicum Augarus rex Oſrœnorum veniſſet, ei fidem fregit, comprehenſúmque coniecit in vincula, & Oſrœnem rege deſtitutã cœpit: itémque regem Armeniorum, qui cum filiis diſſentiebat, ad ſe vocauit amicè per literas, vt eos in concordiam reduceret, iíſque eodem modo, quo Auguro, vſus eſt: quanquam Armenii arma capere, quàm ad ipſum deficere maluerunt. Quod cùm eſſet factum, ei nemo fidebat amplius, vt re ipſa cognoſceret, quàm graue damnum eſſet Imperatori fraudem amicis facere. Neque verò piguit eum ſcribere ad Senatum de regibus Parthorũ, quòd cùm fratres eſſent, & diſſiderent inter ſe, Reſpublica Parthorum ex eorum diſſenſione magnum detrimentum caperet: quaſi verò ob eam cauſam poſſet res Barbarorum interire, & Reſpublica Romana ſalua eſſet, ac nõ penitùs euerſa, non ſolùm quòd cum magno malo ciuium, maxima præmia pro cæde fratris dederat militibus, ſed etiam quòd plerique rei fiebant per calumniam, non modò ii qui ad Getam aliquid ſcripſerant, aut ei Cæſari deſignato, factóve Imperatori fuerant in prætorianis cohortibus, ſed etiam reliqui omnes, quibus nihil vnquã rei cum illo fuerat. Nam ſiquis vel ſolum nomẽ Getæ ſcripſiſſet, aut pronũtiaſſet, ſtatim morte mulctabatur, adeò vt ne poëtæ quidem in Comœdiis eo nomine deinceps vterentur: fuerẽque proſcripta bona eorum omnium, in quorum teſtamentis id nomen inuentum eſt ſcriptum. In neceſſitatibus verò & vrgentibus bellis minimè magnus & excellens erat, quanquam ita diligenter obibat munera ſeruilia pariter cum cæteris militibus, vt cum iis pedibus iter faceret, vnà curreret, nõ vteretur balneo, non veſtem mutaret, ſed eundem cibum cum illis caperet, atque ex hoſtibus eos qui præſtarẽt viribus corporis, ad ſingulare certamen inuitaret: cùm interim boni Imperatoris officium, in quo ipſum eſſe potiſſimùm oportebat, minimè fungeretur, quaſi victoria in illis laboribus poſita eſſet, non in hac diſciplina rei militaris. Bellum geſſit cum Cennis gente Celtica, quos ferunt tanta ira incitatos in Romanos irruiſſe, vt tela, quibus illi ab Oſrœnis vulnerati erant, dentibus euellerẽt ex eorum corporibus, vt ne manus in illis cædendis defatigarent, permiſerúntque ei redempto libertatis nomine magna pecunia, vt ſaluus ſe in Germaniam reciperet. Horum vxores captæ à Romanis, interrogatæ ab Antonino, vtrum vendi, an occidi mallent, mori ſe malle reſponderunt: cúmque eſſent poſtea venditæ, omnes mortem ſibi conſciuerunt: nonnullæ vnà filios interfe-

Augarus rex Oſrœnorum.

Getæ nomen muiſum Antonino etiam in Comœdijs & teſtamentis.

cerunt. Antonino cùm cætera omnia, tum nummus adulterinus erat: nam pro argento, auróve quod nobis daret, plumbum argentatum, & æs inauratū parabat. Fuit ægra valetudine, quòd morbis partim euidentibus, partim occultis correptus eſſet: ſed mente in primis inſana. nam acerbis quibuſdam viſis agitari à patre ſæpenumero fratréq; gladios geſtantibus videbatur. Quibus rebus vt medicinam faceret, multorum animas ex inferis euocauit, præſertim patris & Commodi. ex quibus nemo ei reſpondit, præter Commodum, qui ita ait, στῖχε δίκης ἄσσον, Perge ad ſupplicium. Deinde alterum, idque de morte,

κρυφίοισι τόποισιν ἔχων δυσάλθεα νοῦσον,

Quem grauis occulta vexat circum loca morbus. Veſtales occidit quatuor, ex quibus vnam, quãtum in ipſo fuit, vitiauit. nam eum ad extremum vis in rebus Venereis defecerat. qua ex re dicebatur flagitia obſcœna alterius generis facere. *Clodia uirgo ueſtalis.* Huic virgini Clodia Læta nomen fuit, eáque viua ſepulta eſt: cùm tamen exclamaret ſcire ipſum Antoninũ, ſe virginem eſſe. Antoninus raròius reddebat, aut nunquam: ſed præter ſtudia cæterarum rerũ curioſus erat. nam ad eum minima quæque ex omnibus locis perferebantur, vetabátque ob eam cauſam, ne milites qui illa audiuiſſent vidiſſéntve, ab alio, quàm ab ipſo punirẽtur. Qua ex re omnia peruerſa erant, quòd ii etiã in nos tyrannidẽ exercerent. Id verò turpiſſimũ fuit atque indigniſſimũ Senatu populóq; Romano, quòd Eunuchus, natione Iberus, *Sempronius Rufus.* nomine Sempronius Rufus, moribus veneficus & præſtigiator, quíque huius rei cauſa fuerat à Seuero in inſulam deportatus, Imperium in nos habuit: quãuis eſſet huius rei pœnas daturus, vt cæteri, qui indicũ officia fungerentur. Antoninus mandabat nobis, velle ſe ſtatim poſt ortũ ſolis ius reddere, tractaréve ea quæ pertinerent ad publicã vtilitatem: cùm tamen nos ad meridiem vſque protraheret, ſæpe etiam ad veſperum: viſúmque eſt ei tãdem aliquãdo, vt ne nos ſalutaret amplius nõ magis quàm plebem. Ipſe interea curioſè aliquid agere, vt ſuprà dictũ eſt, currus agitare, beſtias cædere, obire munus gladiatorium, potare, ebrius eſſe. Ad hæc præſentibus nobis ac vidẽtibus, cùm alia ciborũ genera, tum vinũ in pateras & calices infuſum ad milites qui intus erant, ad cuſtodiam ipſius tranſmittere. Ita nonnunquam his confectis rebus ius reddebat. Hæc fecit cùm hybernaret in Nicomedia, exercuítque phalangem Macedonicam, comparauítque duas ingẽtes machinas ad Armenicum & Parthicum bellum, vt illis in nauigia diſſolutis, in Syriam reueheretur. Multas cædes, aliáque multa faciebat contra ius fáſque:

denique grandem pecuniam inſumebat. Qua in re,cæteríſque omnibus minimè obtemperabat matri iuſta & vtilia monenti, licet ei curam libellorum atque epiſtolarum vtriuſque generis, præter admodũ neceſſarias,commiſiſſet, eiúſque nomẽ pariter cum ſuo & exercitus nomine poneret cũ maximis laudibus in epiſtolis,quas mittebat ad Senatũ, dum omnes valere ſcriberet: nec opus eſt referre ab hac omnes primarios viros ſalutari non ſecus quàm ab illo cõſueuiſſe. Sed ea nihilo minus philoſophabatur. hic negabat ſe egere vllis rebus neceſſariis,gloriabatúrq; maximè,quod tenuiſſimo victu eſſe cõtentus poſſet: quãuis nihil eſſet in terra, maríque ac cælo,quod nõ ei priuatim publicéque præſtaremus. Magis & præſtigiatoribus ita delectabatur, vt Apollonium Cappadocẽ,qui floruerat Domitiani tẽporibus, laude & honore affecerit. Hic præſtigiator fuerat ſolers & Magus,eíque monumentũ faciendũ curauit. Poſthæc bellum intulit Parthis,cuius bellicauſa fuit, quòd Vologæſus Teridatem & Antiochũ quendam,quos ille poſcebat ad ſupplicium,nõ dederet. Erat Antiochus Cilix natione,qui primò philoſophiã Cynicorũ ſimulauerat,eáque ex re magnã opem in bello tulerat militibus,quos,cùm maximo frigore obriguiſſent, propterea cõfirmauit,quòd ſe ipſe in niuẽ abiecerit,in eáq; volutatus ſit. Sed cùm ei Seuerus,atque ipſe Antoninus pecuniã dediſſent,affeciſſéntque honore: his rebus elatus,cũ Teridate ſe cõiunxit,cum eóq; ad Parthũ defecit. Antoninus antequã excederet ex Nicomedia, ludos gladiatorios fecit ſuo natali die. nã ne illo quidẽ die abſtinuit à cædib': fertúrq; in his,cùm vnus ex gladiatorib' victus ſupplicaret ei,vt ſe cõſeruaret,ita reſpõdiſſe, Abi, inquit, ad aduerſariũ,& ab eo ſalutẽ pete:mihi enim nõ licet tibi ignoſcere. Sic homo miſer, cui fortaſſe aduerſarius vitam dediſſet, niſi eo modo reſpõſum eſſet ab Antonino, interiit. Nõ enim eſt auſus aduerſarius eum dimittere, ne humanior eſſe Imperatore videretur. Cúmq; talia faceret, fruerethrq; delitiis Antiochiæ, adeò vt mentum nudaſſet pilis,tamen querebatur ſe maximos labores perferre,& in grauiſſimis periculis verſari,increpabátq; Senatum,quẽ dicebat otioſum eſſe,nihílque intelligere ſubitò, nec viritim ſentẽtias dicere. Quinetiã ad extremũ ſcripſit in hãc ſentẽtiã,Ego,inquit,certò ſcio,vos reb' à me geſtis minimè cõtẽtos fore:propterea in armis ſum, habeóq; apud me milites,vt poſſim rumores qui de me perferũtur,cõtemnere. Poſtquã à Partho metu perterrito Teridatẽ & Antiochũ recepit,ſtatim à bello deſtitit. Porrò Theocritũ miſit cũ exercitu in Armenios,à quib'

Apollonius Tyaneus.

Bellum illatũ Parthis.

Theocritus. victus magnam cladem accepit. Erat Theocritus natus ex ſeruo,& in Orcheſtra verſatus,ſed tantæ apud Antoninum authoritatis, vt planè ambobus præfectis ſuperior eſſet. AEqualem *Epagathus.* potentiam adeptus erat Epagathus homo itidem Cæſarianus, & pari ſcelere præditus. Theocritus autem ſurſum deorſum ferebatur commeatus & ſuppellectilis comparandæ, & mercaturæ faciendæ cauſa .quamobrem etiam complures interfecit. *Flauius Titianus.* Fuit in eorum numero Flauius Titianus, qui cùm eſſet procurator Alexandriæ,deliquiſſétque in Theocritum,ac Theocritus ob eam cauſam proſiluiſſet è ſede,diſtrinxiſſétque gladium,Id, inquit,vt ſaltator feciſti.Hāc ob cauſam iratus Theocritus,eum interfici iuſſit. Antoninus licet ſe maximo amore proſequi A- *Antoninus penè perdidit Alexādrinos.* lexandrum oſtenderet, tamen ciues eius penè omnes funditus ſuſtulit: cùm enim ab iis ſe argui & illudi intelligeret multis de cauſis, ſed præſertim propter cædem fratris,diſſimulata ira profectus eſt in Alexandriam, fingens ſe magno eorum deſiderio teneri. Pòſt vbi in ſuburbium venit, primos eius ciuitatis, qui ipſi cum ſacris atque abditis rebus proceſſerunt obuiam, excepit perhumaniter, eóſque admiſſos in conuiuium interfecit. Pòſt armauit omnem exercitum, inuaſítque vrbem: mox imperauit omnibus Alexandrinis, vt domi manerent: ipſe vias occupauit & tecta: & vt ne ſigillatim calamitates perſequar, in quas tum miſera vrbs incidit, tantam in ea cædem fecit, vt non ſit auſus numerum interfectorum proferre, ſed ſcripſerit ad Senatum, non referre qui & quot eſſent occiſi, propterea quòd omnes idem meriti fuiſſent. Pecunia partim direpta eſt,partim interiit. Periêre cum Alexandrinis peregrini multi,cum iíſque magna multitudo eorum qui cum Antonino venerant,eò quòd ignorarentur. Nam cùm permagna eſſet ciuitas, in eáque cædes fierent dies noctéſque,nemo poterat,licet maximè cuperet, alterum diſcernere,ſed moriebatur quiſque,vt ſors ferebat, atque eorum corpora ſtatim coniiciebantur in profundas foſſas, vt cæteris incognita eſſet magnitudo calamitatis. Id vbi factum eſt in ciues, peregrini omnes ex vrbe expulſi, præter mercatores, eorúmque facultates direptæ ſunt,fanis etiam quibuſdam expilatis. Horum magnam partem Antoninus præſens vidénſque gerebat, imperabátque multa de templo Serapidis, in quo erat dies noctéſque homo tot cædibus pollutus. Sed quid hæc à me dicta ſunt, quando gladium, quo fratrem interfecerat, Deo conſecrare eſt auſus? His confectis rebus ſpectacula & ſodalitates Alexandrinorum ſuſtulit. Ipſam Alexandriam diui-

di in duas partes, & præſidiis muniri iuſſit, ne ſecurè in reliquū tempus ciues ad ſe mutuò accederent. Hæc igitur in miſera Alexandria fecit fera Auſonia. nam ita ex extremo oraculo, quod de ea re petitum fuerat, erat appellatus: proditúmque eſt memoriæ, eum hoc nomine feræ delectatū eſſe, ſéque de eo iactauiſſe: quamuis huius oraculi cauſa multos, à quibus id fuerat relatum, occiderit. Poſt hæc exercitum duxit in Parthos, quòd ei Artabanus filiam quam deſponderat, nollet vxorem dare, quòd ſciret Antoninum verbo quidem poſtulare nuptias, re autem Parthorum regnum auferre cupere. Tum regionem quæ Mediam attingit, quòd in eam de improuiſo irruerat, magna ex parte vaſtauit: multa mœnia diruit: Arbela ſubegit, ac ſepulchra regum Parthorum abiectis oſſib' ſubuertit. Verùm quia Parthi cum eo non venerunt ad manus, nihil de rebus geſtis ſcribi à me præcipuè poteſt, niſi quòd duo milites, qui vtrem plenum vini rapuerant, ac vterque totam prædam ſibi vendicabat: cùm ad Imperatorem veniſſent, iuſſíque eſſent ab eo vinum partiri, ſtrictis gladiis vtrem ſecuerunt, ita vt ſi eo pacto quiſque partē vini eſſet accepturus. ſcilicet adeò reuerebantur Imperatorem ſuum, vt ei in huiuſcemodi rebus moleſtiam exhiberent, tantáque prudentia præditi erant, vt vtrem & vinum perderent. Barbari perfugerunt in montes, & trans Tigrim, vt ſe ad bellum compararent: ídque celabat Antoninus, & quaſi omnino ſuperior fuiſſet, eos quos ne viderat quidem, ſe viciſſe gloriabatur. Tum verò, quòd cum leone, qui improuiſò de monte deſcenderat, pugnaſſet. nam id in literis ſcripſit. Nec verò ſolùm, quòd ſpectabat ad cætera, viuebat in exercitu contra mores inſtitutáque maiorum, ſed etiam proprium genus indumenti in modū penulæ excogitauit. Id barbarum diſciſſúmque & conſutum erat ex multis partibus, eóque indutus erat ſemper, ex quo Caracallus cognominatus eſt, iuſſítque militibus, vt ſe eodem genere veſtis induerent. Itaque Barbari poſtquam vidêre hunc, eiuſque milites diſſolutos voluptatibus, quòd præter cætera hyemarent in ædibus, in iſſque omnes facultates hoſpitum non aliter quàm ſuas conſumerent, vehementer excitati ſunt, tanquam eſſent illos ſocios pro hoſtibus habituri. Contrà ſe parabat Antoninus, cui tamen non licuit prælium cōmittere, propterea quòd in mediis militibus, quos habebat in maximo honore, & quibus potiſſimùm confidebat, occiſus eſt. Cùm enim quidam vates dixiſſet in Aphrica, ídque iam diuulgatum eſſet, oportere Macrinum præfectum prætorio, eiúſque filium Diadumenum

Fera Auſonia.

Vtris vini pleni diſſectus.

Caracalli nomen unde extiterit.

Diadumenus

filius Macrini.

regnare, miſſuſque Romam ob eam cauſam id ipſum Flauio Materniano, qui præerat vrbanis militibus, aperuiſſet, iſque ſtatim ad Antoninũ ſcripſiſſet, fortè accidit, vt hæ literæ in regionem Antiochi perferrentur ad Iuliam, cui mandatum erat, cũcta quæ mitterentur, diſcernere, ne ad Antoninum occupatum in terra hoſtili fruſtrà multitudo literarũ mitteretur. Itémque alteræ literæ ab Vlpio Iuliano, qui tum mulctis exigendis præerat, rectà per alios tabellarios ad Macrinũ perferuntur, in quibus ſcripta erant omnia quæ gererentur. Itaque Macrinus, dũ mora facta eſſet in mittendis ad Imperatorem literis, cognouiſſétque aliquanto tempore antè, quæ eſſent ad illum perſcripta, pertimuit, ne ob eam rem morte afficeretur. Ad hãc cauſam accedebat, quòd Serapio quidam Ægyptius paucis antè diebus palàm dixerat Antonino, ipſum breui tempore victurũ, eíque Macrinum ſucceſſurum: ob eámque cauſam Leoni primò obiectus, pòſt, quòd ei manũ porrigenti peperciſſet, vt aiũt, occiſus fuerat, cùm poſſet, ſicuti dicebat, ſi vnũ præterea diẽ vixiſſet, inuocatis nõnullis dæmonibus hoc malum effugere. His de cauſis perterritus Macrinus, ratúſque de ſe actum eſſe, non cunctatur amplius, præſertim quòd Antoninus pleroſque amicos & familiares eius variis de cauſis honore priuauerat. Itaque adhibet duos milites, qui tribuni erant in prætorianis cohortibus, & Antonino priuatim irati erant, eíque per ipſos inſidias parat. Hæc res hoc modo geſta eſt VI Idus Aprilis, cùm Edeſa iter faceret in Cariam, deſcendiſſétque ex equo ventris purgãdi cauſa, vnus ex iis tribunis, qui miſſi fuerant, ad eum accedit, ſimulata colloquẽdi cauſa: dein eum paruo pugione percutit, fugítque ſubitò, ita vt potuerit euadere, ſi pugionem abieciſſet: ſed agnitus ab vno ex Scythis, quos ſecum habebat Antoninus, iaculo tranſfixus eſt. Hunc tribuni, tanquam ei auxilio veniſſent, interfecerunt. Itaque Antoninus hunc exitum habuit, vixítque annos XXIX, regnauit annos ſex, mẽſes duos, dies * Incidunt hoc loco multa, quæ magnam admirationem habent. nam cùm poſtremam profectionem pararet ex Antiochia, pater ei cum gladio aſtitit in ſomnis, aítque, Vt tu, inquit, fratrem tuum interfeciſti, ita ego te interficiam. Itémque vates palàm ei prædixêre, vt illũ diem caueret, his verbis, Fores iecoris victimæ clauſæ ſunt. Adhæc cùm per aliquam portam exiret, nullam habuit rationem leonis, quem Acinacem nominabat, quémque in ſuam menſam recipiebat & lectum, cùm is ipſum retinuiſſet exeuntem, eiúſque veſtem fregiſſet: alebat enim Antoninus

complures leones, ſecúmque nonnullos habebat ſemper: hunc vero publicè ſæpe deoſculabatur. Quæ cùm ita ſint, factum eſt paulò antè quàm necaretur, vt Alexandriæ magnum incendiũ, ſicut ego accepi, omnem interiorem partẽ templi Serapidis inuaſerit, eóque ſolus gladius, quo fratrem interfecerat, cõflagrauerit, cæteris omnibus ab iniuria ignis conſeruatis. Præterea Romæ factis ludis Circenſibus, ſimulachrum Martis, quod erat habitu triumphali, decidit. Quod etſi fortaſſe minus admirationis habet, tamen id multò eſt maximum, quòd Praſini milites victi, vt viderunt in ſummo obeliſco graculum maximè garrientem, eum omnes ſpectare, ac repentè vno ore, quaſi præmeditati eſſent, ita cõclamare cœperunt, Martialis, AVE MARTIALIS, opportunè te vidimus. Id enim factum eſt, non graculi cauſa, cui Martialis nomen aliquando fuit: ſed quòd in eo, tanquam diuino quodam afflatu Martialem percuſſorem Antonini ſalutarent. Ipſe quoque Antoninus mortem ſibi denuntiare nonnullis viſus eſt in literis, quas poſtremas ſcripſit ad Senatum, Definite, inquit, optare, vt centum annos imperem. Hæc enim acclamatio ei iam inde à principio fieri ſemper conſueuerat, eámq; ille tum primùm repudiauit, incuſauítque eos, quòd optarent ea quæ fieri nullo pacto poſſent. ſed reuera ſe paruo tẽpore regnaturum oſtendit. Quod cùm eſſet ſemel à nõnullis diuulgatũ, mihi venit in mentem, eum nobis, cùm eſſemus in Nicomedia, epulũ dediſſe Saturnalibus, dixiſſéq; multa, vt par erat, in cõuiuio: pòſt vbi ſurrexiſſemus, vocaſſe me, ac dixiſſe, Rectiſſimè verò, inquit, Dion, atque veriſſimè Euripides dixit,

Leo ſocius Antonini.

Martialis aue.

Πολλαὶ μορφαὶ τῶν δαιμονίων,
Πολλὰ δ' ἀέλπτως κραίνουσι θεοί,
Καὶ τὰ δοκηθέντ' οὐκ ἐπλέσθη,
Τῶν δ' ἀδοκήτων πόρον εὗρε θεός.

Multas eſſe deorum formas, Deóſq; multa præter ſpẽ conficere, Miniméque facta eſſe ab his ea quæ ſperata fuerãt, & tamen Deum deſperatis & inopinatis rebus exitũ inuenire. Quæ res cùm ita acciderit, mihi eo quidem tempore nugari viſus eſt his verſibus. Sed cùm non multò pòſt occiſus eſſet, atque hũc ſermonem mecũ habuiſſet poſtremum, illum vaticinatum eſſe quodammodo, ac futura prædixiſſe exiſtimaui, non aliter quàm Iouem qui Belus cognominatur, colitúrque Apameæ ciuitate Syriæ. nam is Seuero, cùm adhuc vitam priuatam ageret, hos verſus dixerat,

Ὄμματα καὶ κεφαλὴν ἴκελος Διὶ τερπικεραύνῳ,
Ἄρει δὲ ζώνην, στέρνα δὲ Ποσειδάωνι.

m.i.

Os oculóſque deo ſimilis, qui fulmina torquet,
Et Marti latus, & Neptuno pectora.

Eidémque Imperatori facto reſpōdit, Σοὶ δ᾽ οἶκος πᾶς βάψεται δι᾽ αἵματος. Et tibi tota domus madefiet ſanguine. Mortuo Antonino, cognitum eſt eum magnum numerúm veneni cuiuſuis generis ex iis qui ſuperiorem Aſiam incolunt, aſportari iuſſiſſe, emiſſéve ad aureorum millia CCXX, vt quàm plurimos, quos collibitum fuiſſet, variis modis venenis tolleret, eáque omnia reperta igni exuſta ſunt. Qua ex re odiū hominū in illum multò maius eſſe, ipſe malè apud omnes audire cœpit. Nec enim eum Antoninum vocabant amplius, ſed Caracallum, vt ſuprà dixi, & Tarantē: id erat nomen gladiatoris deformiſſimi, perexiguíque ac nefarii hominis. Itaque is, quocunque nomine eum appellare placuerit, talis fuit. Mihi verò, antequam ille Imperium adipiſceretur, præſcriptum eſt quodammodo à patre eius, vt hæc conſcriberem. Nam eo iam mortuo viſus ſum videre omnem exercitum populi Romani armatum in magna planitie, atque ipſum Seuerum ſedentem in excelſo tribunali concionari apud milites, méque ſtare ante conſpectum eius, vt audirem, quæ diceret. Quem cùm ille vidiſſet, huc ades, inquit, Dion, vt omnia quæ dicuntur, fiúntve, diligenter intelligere & perſcribere poſſis. Igitur hæc Tarantis vita, & interitus fuit.

Quingentæ quinquaginta Myriades drach.

Taras.

Macrinus.

MACRINVS natione Maurus ex ciuitate Sicelia Cæſarea, obſcuris natus eſt parentibus: habuit enim præter cætera alterā aurem perforatam, vt eſt Maurorum cōſuetudo: ſed probitate & æquitate ſua obſcurabat ignobilitatem generis: nec enim æquum bonúmque tam diligenter didicerat, quàm tractabat fideliter. Nam creatus præfectus prætorio ab Antonino, ea quæ ad hunc magiſtratum pertinēt, optimè atque iuſtiſſimè adminiſtrauit. Quo occiſo, multa promiſit militibus, ſed imprimis ſperare ſe liberaturum eos bello, quo maximè defatigabantur. Itaque quarto die pòſt Imperium accepit. Factus Imperator nonnulla cōſtituit cōtraria ſtudiis Antonini, eáque præclarè ac fœliciter ve-

tuiſque, ne ſibi fieret ſtatua argentea vltra libras quinque, aut aurea vltra tres. In deligendis autem & creandis magiſtratibus notatus fuit, quòd indignis hominibus magiſtratus daret, quod eſt maximum in tenendo principatu, ſummæque in omnibus rebus prudentiæ. Tum cœpit viuere delicatius, licentiúſque vti data poteſtate, ratus ſe hoc modo contegere ignobilitatem generis, atque ob hanc cauſam eos quos moleſtè ferre ſupicabatur aut ignobilitatem eius, aut inopinatam adeptionem Imperii, tractabat incurioſius, eóſque de medio tollebat, licet oportuiſſet eum contrà facere, conſcium ſibi, quo loco natus eſſet, & qualis fuiſſet antea, neque efferre ſe inſolenter, ſed potius beneficio & ſpecimine virtutis omnes ſibi pariter deuincire. Tamen homines præoccupati lætitia ex cæde tyranni, nihil potuere de humilitate Macrini cogitare per otium, ſed ei promptis animis principatum detulerunt, nõ tam animaduertentes cui ſe in ſeruitutem traderent, quàm quo tyranno liberati eſſent, rati videlicet vel plebeium hominem illo potiorem fore. Per id tẽpus L. Priſcillianus, cuius erat percelebre nomen ob iniurias quas multas fecerat, & cædes belluarum, quíque apud Caracallum in magno fuerat honore, à Macrino in inſulam deportatus eſt. Hic aliquando cum vrſo, pardali, leæna, & leone ſimul pugnauerat ſolus, aliáſque quàm plurimas beſtias occiderat. Macrinus quoque magnum numerum equitũ & Senatorum per calumniam interemit. Cæterùm Iulia Tarantis mater, quæ tum erat Antiochiæ, cognita filii cæde, ita affecta eſt, vt ſe grauiter percutere ac mortem ſibi conſciſcere conaretur. Eum enim, quem viuum oderat, lugebat mortuum, non quòd cuperet illum viuere, ſed quòd ipſam priuatam vitam degere oporteret, ob eámque cauſam vexabat Macrinum omnibus contumeliis. Sed poſtquã ille non modò nihil de regio famulatu eius, aut de ſtipatoribus quos ſecum habebat, cuſtodiæ cauſa immutauit: verùm etiam multa ad eam percommodè ſcripſit, cœpit bona ſpe iniecta deſiderium, quod de morte filii capiebat, deponere. Poſt vbi Macrinus intellexit, quæ conuitia ſibi ab ea facta eſſent (quanquam illa nihil ad ipſum ſcripſerat contumelioſè) ſenſítque eam nonnihil cum ſuis militibus moliri, ac regnum affectare, vt Semiramis & Nitocris fecerant, quarum in patria ipſa ferè nata erat, mãdauit, vt quàm celerrimè Antiochia, quò vellet, proficiſceretur. Tum Iulia abiecto vitæ deſiderio, inedia conſumpta moritur. Accelerauit ei mortem Carcinus, cuius ipſa, cùm eum iam multo tempore quieſcẽs haberet in ſinu, pectus percuſſit, eúm-

L. Priſcillianus.

Iuliæ matris Caracalli interitus.

que crebris ictibus ad mortem ei inferendã irritauit. Cùm autem vidiſſet Macrinus Artabanum cum magnis copiis,infeſtóque animo ſibi bellum inferre, conatus eſt, miſſis ad eum captiuis quos habebat, molliq́ue oratione placare eius animum, & à propoſito abducere. Sed cùm ille nihilo minus incumberet in bellũ, velletq́ue vt Macrinus vrbes euerſas ab Antonino reſtitueret,decederetq́ue ex Meſopotamia, & damnum quod illatum erat monumentis regum, reſarciret, nullum tempus ad deliberandum ſumpſit, ſed ei, quòd iam ad Niſibim venerat, occurrit,ibíque victus eſt,prælio à militibus,dum contraria caſtra facerent,propter aquam facto.Cúmque iterum congreſſus eſſet, non ſucceſſit ei ex ſententia, ſed legatos ad illum de pace mittere,eámque magna pecunia redimere coactus eſt,quam in Artabanum atque potentiſſimos viros,qui cum illo erant, erogauit. Fuit is ſumptus ad aureorum vicies centena millia. Hoc confecto bello,alterum coortum eſt Romanis,non cum barbaris nationibus, ſed ciuile. Nam milites tumultuari cœperunt, quòd Macrinus minus erga ipſos comis atque humanus eſſet, quódque non daret eis innumerabilia, quæ Antoninus præter aliorum conſuetudinem dederat. Eo tempore ſtella per multas noctes viſa eſt ab occidente ad orientem ſolem,nóſque ita grauiter conturbauit,vt illud Homeri in ore ſemper haberemus,

Ἀμφὶ δὲ σάλπιγξεν μέγας οὐρανός, ἄιε δὲ Ζεύς,

Intonuit cælum tubis, id Iupiter audiit. Eodémque

Meſa Iuliæ ſoror. Semiamiram appellat Spartianus.

tẽpore cùm Meſa Iuliæ Auguſtæ ſoror duas filias haberet, Sœmidem & Mamæam,ex iiſque nepotes duos maſculos (harũ altera Varo Marcello nupſerat, altera Geneſio Martiano Syris hominibus,quos iã mortuos eſſe contigerat) Eutychianus Cæſarianus libertus, cùm in ludis placuiſſet,nec ignarus eſſet odii, quod milites in Macrinum conceperant, perſuaſúſque à Sole, quem vocant Heliogabalum,colúntque maximè,atque aliis vaticiniis adductus eſſet, ſtatuit Macrinum occidere, & Lupum

Lupus Meſæ nepos ex Sœmide.

Meſæ nepotem,puerum adhuc pro eo Imperatorem facere: idque perfecit. Finxit enim hũc eſſe Tarantis ſpurium filium, ornatúmque veſte,qua ille vſus fuerat puer, noctu matre auiáque inſcientibus ad exercitum duxit: & XVI Cal. Iunii prima luce militibus quærentibus ſtudioſè occaſionem rebellandi, perſuaſit vt res nouas molirentur. Quo facto milites ſtatim hunc nominant Antoninum, & Imperatorem deſignant. Macrinus ſcribit ad Senatum de Pſeudantonino, quem puerulum vocat, & ſtolidum eſſe ait. Tum queritur de militibus, quòd adducti

infinita cupiditate pecuniæ ab ſe defecerint. Ad extremū ſcribit hoc vnū ſe habere ſolatium calamitatis, quòd fratricidæ, qui conatus erat orbem terrarum perdere, ipſe fuiſſet ſuperſtes. Adſcripſit etiam ſibi exploratum eſſe, cupere multò plures Imperatorem occidi, quàm viuere, neque tamen de ſe ipſe loqui, cuius interitum cupiiſſet vel optaſſet nemo. Quod cùm audiret Fuluius Diogenianus, exclamauit, Imò verò cuncta, inquit, optauimus. Hic erat homo conſularis, non magna prudentia præditus, ob eámque cauſam nec cæteris placebat, nec ſibi. Igitur Macrinus has literas miſit, in iíſque ſe patrem crebrò, ac Diadumenum filium inuocabat, quem etiam deſignabat Imperatorē multò iuniorem Pſeudantonino, cuius ætatem criminabatur. Quibus ex rebus ignobilitatem hominis atque dementiam cuncti percepimus. Contra hunc Pſeudantoninus tanta celeritate proficiſcitur, vt difficile Macrinus in vico Antiochenorum (is diſtabat à ciuitate ad millia paſſuum XXVI) cum eo conflixerit. Erat Macrinus & promptitudine, & alacritate prætorianorum militum ſuperior. nam eis thoraces ſquammatos, & ſcuta, quæ inſtar canalis facta erant, abſtulérat, quò faceret ad pugnam expeditiores: ſed propter timiditatem ſuam victus eſt, vt fuerat ei diuinitus denuntiatum: quòd cùm eius primæ literæ de Imperio à nobis lectæ eſſent, columba ad ſtatuam ipſius, quæ poſita erat in Curia, conuolauerat. Neque potuit Macrinus Meſam & Sœnidem fœminas, quæ cum Antonino erant, imitari: quæ dum ſunt vnà cum puero, vidéntque ſuos pugnare molliter, de curribus exiliunt, irruúntque in fugientes, ac eos, dum de fuga ipſorū queruntur, retinent. Itémque puer diſtricto gladio, quem gerebat accincto, equo diuino quodam impetu concitato in eos tanquā in hoſtes irruere viſus eſt. Qua re animaduerſa conſtiterunt, fugiſſétque iterum, niſi Macrinus, poſtquam vidit illos reſiſtere, fugæ ſe mandaſſet. Itaque victus miſſo ad Artabanum filio, Antiochiam venit, victorem ſe eſſe ſimulans, vt in vrbem reciperetur. Sed clade eius per nuntios cognita, factíſque multis cædibus in itinere, atque in ipſa vrbe, vt propenſa erat cuiuſque erga alterum corū beneuolentia, inde noctu equo admiſſo, abraſóque penitus capite ac mēto, pulláque veſte indutus inter purpureas, vt priuatus eſſe videretur, AEgas vrbē Ciliciæ peruenit cum paucis, ibíq; vehicula conſcendit, ita vt ſi miles eſſet ex iis qui nūtios ferunt: vectúſq; per Cappadociā, Galatiam, & Bithyniam vſque ad Eribolū, quæ ſtatio eſt in conſpectu Nicomediæ,

Stadia. CLXXX.

m.iii.

Nicomediam ingredi non eſt auſus, ſed Chalcedonē nauigauit, mandauítque vni ex procuratoribus, vt ad ſe pecuniam mitteret. Qua ex re cognitus eſt, & Chalcedone remanſit. Eò venere milites miſſi à Pſeudantonino, à quibus comprehenſus perductus eſt in Cappadociam: vbi poſtquam intellexit filium ſuum captū eſſe, deiecit ſe ex vehiculo (nec enim vinctus erat) fregítque humerum, nec ita multò pòſt occiſus eſt. Itaque Macrinus grandis natu (degebat annum quartum & quinquageſimum) vſúque & experientia rerum præſtans cum aliqua ſignificatione virtutis, tantíque Imperator exercitus, à puerulo, cuius ne nomen quidem cognouerat antea, oppreſſus eſt. Id ei oraculo prædictū fuerat his verſibus,

Ὦ γέρον, ἦ μάλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταί,
Σὴ δὲ βίη λέλυται, χαλεπὸν δέ σε γῆρας ἱκάνει.

O ſenior bello iuuenūm quem dextra fatigat,
Iam tibi deficiunt vires, repítque ſenectus.

Ex quo intelligi poteſt, eos qui fortiſſimi eſſe videntur, & firmas vires habere, ornati ampliſſimis fortunæ muneribus, pariter cum cæteris ſuſpēſos & incertos eſſe. Ita Macrinus celerrimè cū ſumma calamitate principatum amiſit. regnauit enim annum vnū, menſes duos, tribus diebus (ſi vſque ad pugnæ tempus numeres) exceptis.

Auitus, qui & Pſeudā- TONINVS ET SARDANAPAlus dicitur.

AVITVS, ſiue Pſeudantoninus, ſiue Aſſyrius, vel Sardanapalus, vel Tiberinus (nam id quoque cognomen habuit) poſtquam corpus eius occiſum in Tiberim proiectū eſt, vbi confirmato principatu Romā venit, præclarum facinus, & bono principe dignum fecit, quòd cùm ab omnibus priuatim publicéque ex literis Macrini verbis ac factis iniuriam accepiſſet, de nullo ſupplicium ſumpſit. in cæteris autem rebus homo turpiſſimus, & nequiſſimus, ac contaminatiſſimus eſt viſus, quamuis tres annos tantummodo, mē-

ſeſque nouem, & dies quatuor principatum tenuerit. Quod tē-pus ego numero, ex quo, prælio facto, omnem potentiam adeptus eſt. Eutychianus, qui κωμάζων dictus eſt (idque nomen ei ex hiſtrionum & ſcurrili ioco fuit) præeſſe cœpit prætorianis cohortibus, cùm antè in nulla procuratione aut præfectura, præterquam exercitus cognitus fuiſſet. deinde non ſemel tantùm, ſed iterum ac tertiùm conſul factus eſt, quod antè acciderat nemini. Ex quo fit, vt id quoque in rebus iniquiſſimis iure adnumeretur. Cæteri clari viri, quibus ea res non placebat, reperta aliqua cauſa occidebantur, aut etiam nulla cauſa allata. Pætus quidem Valerianus morte affectus eſt, quòd imagines aureas ad concubinarum ornamenta finxerat. Silius autem Meſſala, & Pomponius Baſſus rei facti ſunt, quòd rebus quas ille faceret, minimè oblectarentur: nec piguit eum de iis ad Senatum ſcribere, cùm ab iis mores ſuos examinari diceret, eóſque reprehē-ſores eſſe omnium, quæ in Palatio gererentur: quanquam erat alterum crimen in Baſſo, quòd pulcherrimam vxorem atque nobiliſſimam habebat. Ea erat Claudii Seueri, & Marci Antonini neptis, quam ipſe poſtea vxorē duxit, nec ei, vt mariti mortē lugeret, permiſit. Verùm de nuptiis eius, id eſt, quas ipſe habuit vxores, & quibus viris nupſit, paulò pòſt dicemus: nam viri & vxoris fungebatur officio, eáque patiebatur, quæ faciebat: vtrunque ſanè libidinoſè & nefariè. Sed quid ego nunc commemorem eos quos nulla ratione interfecit, cùm morte mulctauerit homines ſibi amiciſſimos, propterea quòd ipſum hortabantur, vt modeſtè & temperanter viueret. Inter eius ſcelera eſt illud de Heliogabalo, non ſolùm, quod deum peregrinum introduxit in Vrbem, aut quòd eum nouis & magnis honoribus affecit, ſed quòd Ioui eundem antepoſuit, ſéque ſacerdotē eius fieri decreto Senatus iuſſit, quòd teſtes excidiſſet, & à porcinis carnibus abſtineret. Itaque indutus veſte barbara, quali Syri ſacerdotes vtuntur, ſæpe publicè viſus eſt, ex quo potiſſimùm Aſſyrii cognomē cepit. Corneliam Paulam duxit in matrimonium, quò fieret pater, ſicuti dicebat, celerius, qui ne vir quidē eſſe poterat: in quibus nuptiis nonnulla largitus eſt non ſolùm Senatorio & equeſtri ordini, ſed etiam Senatorū vxoribus. Plebs ſex aureis epulata eſt viritim: milites hoc amplius quatuor. Præterea facti ſunt ludi gladiatorii, in quibus ipſe indutus erat veſte purpurea, vt in ſpectaculis ſupplicationum fecerat. Ibi multæ beſtiæ cæſæ ſunt, ſed præſertim elephas & tigres ad quinquaginta vnam, quod nunquam antè ſimul factum erat. Poſt hæc

Eutychianus præfectus prætorio.

Heliogabalus.

Cornelia Paula.

CL. drach.

repudiata Paula, quòd maculam haberet in corpore, ſicuti dicebat, Aquiliam Seuerã duxit apertè contra ius fáſque: eam enim habuit cum probro atque dedecore, cùm eſſet virgo veſtalis: ídque ſe feciſſe auſus eſt dicere, vt ex ipſo Pontifice & ea ſacerdote veſtali liberi diuina forma naſcerentur. Ita quibus ex rebus oportebat illum cæſum verberibus in foro cõiici in carcerem, ac morte mulctari, de iis maximè gloriabatur: neq; tamen hãc diu retinuit, ſed aliam pòſt, deinde aliam atq; aliam duxit: dein iterum ad Seueram rediit. Tũ Romæ prodigia extiterunt multa, atque in primis illud ſimulachri Iſidis, cuius altare cane ſuſtinetur: nam faciem intrò conuertit. Interea Sardanapalus certamina præbebat, & crebra ſpectacula, in quibus Aurelius AElix athleta glorioſus fuit, qui tantum cæteris antecelluit, vt auſus ſit in Olympia lucta ſimul certare, & pancratio, victórque vtriuſque in Capitolinis fuerit. cui cùm inuiderent AElæi, ne foret (quod dici ſolet) octauus ab Hercule, neminem ad luctã aduocauerunt, quamuis in albo id genus certaminis adſcripſiſſent: Romæ verò vtrunque vicit, quod antè fecerat nemo. Vt autem prætermittam barbaras cantilenas, quas Sardanapalus canebat Heliogabalo vnà cum matre & auia, & nefaria ſacrificia, quæ ei faciebat mactatis pueris, adhibitíſque Magicis artibus: & leonẽ, ſimiam ac ſerpentem, quos viuos in templum eius concluſit, & teſtes hominis, quos eodem coniecit, aliáque quæ faciebat cõtra ius fáſque, cùm interim ſexcentis monilibus vteretur: Vxorem (quod perridiculum eſt) ei in matrimonium dedit, tãquam deo nuptiis atque liberis opus eſſet. Cúmque vxorem nec inopem eſſe, nec ignobilem oporteret, Vraniam Carthaginẽſium delegit, eámque inde exportatam collocauit in Palatio, donáque nuptialia, vt in ſuis vxoribus, exegit ex omnibus gentibus, quæ erant ſub Imperio Romano: quæ cùm fuiſſent eo viuo data, poſtea exacta ſunt. Dotem verò ſe negauit accepturum, præter duos leones aureos, qui conflati fuerunt. Hic Sardanapalus, qui deos iure matrimonii coniunxit, libidinoſè viuebat & intemperanter. Coibat enim cum plurimis mulieribus, non quòd iis egeret ipſe, ſed vt tali concubitu amatores ſuos, eorúmque facta imitaretur. Multa nefaria, quæ nemo referat libenter, aut audiat, ſuo corpore paſſus eſt, fecítque. Quæ verò ſunt in promptu, quæq; celari non poſſunt, hæc ſunt. Noctu introibat in popinas, vſúſque comis appoſitis, cauponarum fungebatur officio: frequentabat lupanaria celeberrima, in iíſque eiectis meretricibus ſcortabatur: ad extremum habuit cubiculum in Palatio, in quo

Aurelius AElix athleta.

Venus Vrania Carthaginẽſium.

quo libidinẽ expleret, ſtabátque nudus ſemper ante fores eius, vt ſcorta ſolent, concutiebátque ſindonium connexum annulis aureis, vt molli & fracta voce prætereuntes alliceret: erántque de induſtria nonnulli, quibus imperatum erat vt id facerent, ita vt in hac re, quemadmodũ in cæteris, haberet multos exploratores, per quos inueſtigabat curioſè eos qui ſibi ſatiſfacere maximè in his ſpurciſſimis rebus poſſent: ex quibus exigebat pecuniam, ac de eo quæſtu gloriabatur, iactabátque ſe apud ſocios eiuſdem turpitudinis, quòd ſe habere plures amatores diceret, & vberiorẽ quæſtum facere. Cúmque ſe eodem modo gereret erga omnes qui ipſo abutebantur: virum habuit immenſæ magnitudinis, quem voluit ob eam rem Cæſarem deſignare. Currus agitabat Praſino veſtitu, ídque domi intra priuatos parietes facere videbatur. Ibi erant præfecti certaminis omnes qui primi apud ipſum erant, ſed præſertim præfecti Prætorio, auia, mater, & vxores. Hunc viri ordinis Senatorii, atque adeò Leo præfectus Vrbis ſpectabant currus agitantẽ, petentémque aureos, vt plebeium hominem, ac præfectos certaminũ, militéſque ipſos colentẽ. Neque verò his contentus erat, ſed ſaltabat nõ modò in Orcheſtra, verùm etiam quodãmodo, dum incederet, faceretque ſacrificia, atque interim dum ſalutaretur, & cõcionem haberet. Poſtremò, vt iam ad id vnde digreſſus ſum, reuertar, nupſit: appellabatúrque domina & regina: verſabatur in lanificio: nõnunquam ferebat reticulum, obliniebátq; oculos. ſemel enim mẽtum raſit, ob eámque cauſam dies feſtos egit: pòſt curabat, vt prorſus ſine pilis eſſet, ita mulieri ſimillimus erat, iacénſque ſæpenumero ſalutabat Senatores. Erat vir eius Hierocles Caricũ mancipium & auriga: qua ex re ei præter opinionem placuit. Nam cùm ludis Circẽſibus decidiſſet ex curru ante ſellam Sardanapali, atque in eo caſu galeam abieciſſet, viſúſque ab illo eſſet (huic mollis barba & flaua coma erat) ſtatim raptus eſt in Palatium, nocturníſque facinoribus, præſertim cùm eum duxiſſet, ita auctus eſt, vt breui tempore plus poſſe, quàm illum exiſtimaretur: quòd mater eius ancilla adhuc Romam cum militibus adducta, & in numerum vxorum hominum conſularium relata ſit. Nam multi affecti ſunt ab illo magnis honoribus, fueréque maximæ authoritatis: partim quòd ſeditionem feciſſent, partim quòd ipſum conſtuprarent. Volebat enim videri conſtupratus, vt in hac re imitaretur mulieres petulantiſſimas: volénſque ſæpenumero in manifeſto facinore deprehendebatur. Quamobrem à viro iactabatur conuitiis petulãter,

Leo præfectus Vrbis.

Imperator nupſit.

Hierocles maritus Imperatoris.

ab eóque plagas accipiebat, ita vt liuor oculis ſubeſſet. Neque tamen diligebat illum impetu quodam animi, ſed amore ſtabili & firmo, ita vt non modò grauiter non ferret ob has cauſas, ſed contrà amaret ardentius, ſtatuerétque verè eum Cæſarē deſignare, atque auiæ, quæ huic rei fuerat impedimento, minaretur, licet militibus ob eundem hominem maximè infeſtus eſſet, eáque res cauſa necis eius eſſet futura. Erat Aurelius Zoticus homo Smyrnæus, quem Cocum ex arte patris cognominabant. Is cùm à Pſeudantonino vehementer amatus fuiſſet, eidem aliquanto tempore pòſt in odium venit, ob eámque rem ſaluus conſeruatus eſt: nam cùm eſſet pulchro toto corpore, vt viribus ad luctandum valeret, longéque præſtaret omnibus mētulæ magnitudine, ídque eſſet Imperatori ſignificatum ab iis qui iſta perquirebant, ſtatim raptus ex certaminibus, Romam maxima pompa perductus eſt, quanta non venit Augarus Seueri, aut Teridates Neronis temporibus, deſignatúſque cubicularius antè quàm videretur, lucernis quàm plurimis relucentibus ingreſſus eſt in Palatiū. Hunc ille vt conſpexit, accurrit rubore perfuſus, cúmque ab eo ita ſalutatus eſſet, vt par erat, Domine Imperator ſalue, collo mirabiliter effœminato, innuénſq; oculis reſpōdit, nulla interiecta mora: Ne me, inquit, Dominum voces: nam ego domina ſum. mox vnà cum eo lotus, paſſúſque obſcœna, quòd ille nudus opinioni maximè reſpondiſſet, in eius pectore recubuit, atque in ſinu velut amica cœnā cepit. At Hierocles veritus, ne Zoticus illum plus quàm ipſe fecerat, redigeret in ſuam poteſtatem, ac ne ſibi propter eum, vt fit inter riuales, grauius aliquid accideret, veneno per pincernas dato, quos habebat amicos, vires eius eneruauit. Ita ille cùm tota nocte quietem non cepiſſet, priuatus eſt iis rebus omnibus, quas antè conſecutus fuerat, eiectúſque è Palatio & Roma, pòſt ex cætera Italia expulſus eſt, id quod eum conſeruauit. At Sardanapalum pœnas ſui ſceleris quas meritus fuerat, perſoluere non multò pòſt oportebat. Nam quòd iſta faceret atque pateretur, venit in odium populi ac militum quos maximè colebat, ab iíſque tādem in caſtris occiſus eſt, re in hunc modum geſta. Baſſianum conſobrinum ſuum introduxit in Senatum: cúmque vtrinque Meſam & Sœnidem ſtitiſſet, puerum in medio poſuit, ſéque, cùm eſſet eo multò minor natu, ſtatim efferre vt tanti pueri patrem cœpit, dixítque ſe nihil aliis liberis egere, vt domus ſua moleſtia vacaret, ídque non ſolùm præceptum ſibi eſſe ab Heliogabalo, ſed etiam vt eum Alexādrum nominaret. Id ego ad-

Aurelius Zoticus.

Baſſianus conſobrinus Pſeudantonini.

ducor, vt credam factum eſſe diuina quadam prouidentia, non propter ea quæ dixit ipſe, ſed quòd ei prædictum fuiſſet, Alexādrum qui eſſet Emeſa profectus, ipſi eſſe ſucceſſurum. Itémque ex eo quod accidit in Myſia ſuperiore, & Thracia. nam paulò antè deus aliquis, cùm ſe Alexandrum Macedonem eſſe diceret, haberétque formam eius, atque omnem ipſius ferret apparatum, profectus ex iis locis quæ ad Iſtrum ſunt (vbi quemadmodum extiterit, mihi quidē non conſtat) Aſiam atque Thraciam pertranſiit bacchantium more, cum quadringentis hominibus, qui thyrſis ornati erant, neruíſque, faciebántque iniuriā nemini. Huic, vt aſſerunt omnes, qui tum fuerunt in Thracia, diuerſoria, cæteráque res neceſſariæ publicè ſuppeditatæ ſunt, nec ei contra dicere quiſquam eſt auſus, aut reſiſtere, nō prætor, non miles, non procurator, non præſides prouinciarum, ſed interdiu tanquam in pompa, vt edixerat, Byſantium venit: pòſt inde profectus, appulit ad regionem Carthaginenſium, vbi de nocte creato quodam ſacerdote, obrutóque equo ligneo, euanuit. Hæc ego, cùm eſſem in Aſia, accepi, antè quàm intelligerē ea quæ Romæ de Baſſiano facta ſunt. Igitur Sardanapalus, quoad dilexit conſobrinum, ſaluus fuit: ſed poſtquam ſuſpicatus eſt, cognouítque omnium beneuolentiam in illum propēſam eſſe, auſus eſt mutata ſentētia, omnia ad perniciē eius moliri. Sed vt conatus eſt aliquando eum interficere, nō modò nihil egit, ſed ipſe quoque in periculum mortis venit, propterea quòd Alexander diligēter cuſtodiebatur à matre, & auia, ac militibus: & prætoriani, cùm intelligerēt conatum Sardanapali, vehementer tumultuati ſunt, neque prius deſtiterunt, quàm Sardanapalus eos vix tandem placauit. Cùm enim caſtra occupauiſſet cum Alexandro, ſupplicarétque multùm, ac coactus dedere ad ſupplicium eos qui ſecum turpiter viuebant, quóſque ipſi poſtulauerant, pro Hierocle miſericordiam cùm precibus & lachrymis captaret, iugulū dedit: Vos, inquit, hunc mihi gratificamini, quamcunque de eo opinionem habeatis, vel me occidite. ita tum vix incolumis conſeruatus eſt. Nā & auia eum propter ea quæ faciebat, oderat, quòd neque eſſet Antonini filius, quódque eſſet in Alexandrum, vt verè profectum ex Antonino, propenſior. Sed poſtquam iterum inſidias fecit Alexandro, milites ob eam cauſam tumultuati ſunt: cúmque vnà cum eo introiſſet in caſtra, cognouiſſétque milites necem ſibi machinari, quòd eos matres horum, quæ apertius quàm antè diſſidebant inter ſe, concitarent, fugæ ſe mandare quodammodo cona-

tus eſt, effugiſſétque coniectus in pellem cameli, niſi deprehē-ſus occiſus fuiſſet, cùm eſſet decem & octo annos natus. Cum eo mater eius, quæ ipſum mordicꝰ tenebat, interficitur. Vtriuſque capita abſciſſa, denudatáque corpora primò per totam Vrbem trahuntur: dein mulieris corpus aliò, iſtius verò cadauer in flumen abiectum eſt. Cum his alii, atque in primis præfecti Prætorio occiſi ſunt: itémque Aurelius Eubulus Emeſenus, qui cùm præeſſet rationum libris, bona multorum publicauerat, à plebe, atque à militibus laceratus & diſtractus eſt. Itémque Fuluius præfectus Vrbis, cui Comazon, vt etiam ei qui ante ipſum fuerat, ſucceſſit. nam vt perſona quædam inferebatur in Theatra, quo in loco actores Comœdiarum nō erant, ita hìc in loco deſtituto à præfectis Vrbis collocabatur. Ipſe quoque Heliogabalus Roma expulſus eſt. Hæc igitur ſunt, quæ ad Tiberinum pertinēt, ne quiſquam eorum qui cum eo ſeditionem fecerant, quíque potuerant apud eum plurimum, vno duntaxat excepto, ſaluus euaſit.

Heliogabalus deus ex urbe expulſus.

Alexander.

Domitius Vlpianus præfectus Prætorio.

Post illum ſtatim imperauit Alexander, qui Domitio Vlpiano præfecturam Prætorianorum dedit, eíque permiſit cætera quæ pertinent ad adminiſtrationem Imperii. Cæterùm ea quæ ſupradicta ſunt, ego quidem accuratè, diligentérque conſcripſi, vt potui: quæ verò reſtant, mihi non licuit perſequi pari diligentia, quòd Romæ non ſum diu commoratus, quódque in morbum incidi, cùm ex Aſia in Bithyniam veniſſem: ex qua profectus ſum ad præfecturam Aegypti: pòſt vbi reuerti in Italiam, ſtatim penè in Dalmatiam, atque inde in Pannoniā ſuperiorem miſſus ſum, vt eis præeſſem. Quod cùm feciſſem, atque in vrbem Romam, & deinde in Campaniam reueniſſem, ſtatim domū redii. Quibus ex rebus factum eſt, vt ea quæ ſequuntur, non potuerim pariter cum iis quæ præceſſerūt, intelligere: dicam tamen in ſumma ea quæ vſque ad ſecundum conſulatū meum geſta ſunt. Igitur Vlpianus multa, quæ non rectè à Sardanapalo facta erāt, emendauit. Flauianum verò & Chreſtum interfecit, vt eis ſuc-

cederet, ipſéque nõ multò pòſt à Prætorianis, qui de nocte eum inuaſerunt, interfectus eſt: quanquam accurrerat in Palatium, atque ad ipſum Imperatorem, matrémque eius confugerat. Sed cùm adhuc viueret Vlpianus, tanta contentio ex parua cauſa populo cũ Prætorianis fuit, vt tres dies pugnauerint inter ſe, magnúſque numerus hominum vtrinque interierit. Pòſt vbi milites, quòd victi erant, cœperunt ædificia incendere, populus metuens ne tota Vrbs conflagraret, inuitus cũ eis reconciliatus eſt. His confectis rebus, Epagathus, qui Vlpiano magna ex parte cauſa necis fuerat, miſſus eſt in AEgyptum vt præfectus eius prouinciæ, ne fortè ſi de eo Romæ ſupplicium ſumptum eſſet, tumultus aliquis concitaretur: atque inde reductus in Cretam, condemnatus eſt. Per id tempus multæ rebelliones factæ ſunt à multis: quarum aliquot cùm fuiſſent formidoloſæ, repreſſæ ac reſtinctæ ſunt. Quæ verò acciderũt in Meſopotamia, multò certè horribiliora non ſolùm Romanis, ſed etiam cæteris omnibus timorem longè maximum fecerunt. Artaxerxes enim Perſa cùm Parthos tribus præliis ſuperaſſet, atque Artabanum regem eorum interfeciſſet, irruit in Armeniam, ex qua pulſus ab incolis, Medíſque nonnullis, & filiis Artabani, in fugam ſe cõiecit, vt quidam putant: nam alii reuertiſſe aiunt, vt maiores copias cõpararet. Hic igitur nobis formidoloſus fuit, quòd maximis copiis non modò Meſopotamiam inuaderet, ſed etiam Syriã, minaretúrque ſe recuperaturũ omnia quæ Perſæ olim tenuiſſent, vſque ad mare Græcum, quǽque ad ſe propter maiores ſuos pertinerent. Neq; verò nobis timor iniectus eſt propterea quòd ipſe videretur eſſe inexpugnabilis, ſed quòd noſtri ita affecti eſſent milites, vt pars ad eum tranſiret, pars nobis nollet opẽ ferre: quorum tanta eſt mollitia, licentia, impunitas, vt hi qui ſunt in Meſopotamia, interficere ſint auſi Flauium Heracleonem, qui ipſis præerat: & Prætoriani poſt Vlpianum me quoque criminati ſint, quòd cùm in Pannonia militibus præfuerim continenter, metuerent, ne poſtularem, vt ipſos cogeret aliquis inſtitutis Pannoniorum viuere. At Alexander horum rationem habuit nullam, ſed contrà me magis honeſtauit, ſecúmque vnà deſignault ſecundum Conſulem, & ſumptus quos ea dignitas poſtulat, ſe facturum recepit. Quamobrem cùm moleſtè ferrent Prætoriani, timui, ne me, vt vidiſſent cum inſignibus Imperii, interficerent. Itaque mihi iuſſit Alexander, vt alicubi extra Vrbem commorarer in Italia, tempore huius Conſulatus mei. Quod cùm feciſſem, Romã veni: dein profectus ſum ad

Vlpianus à Prætorianis interfectus.

Artaxerxes Perſa.

Dion iterum Conſul.

ipſum in Campaniam, verſatúſque cum eo per aliquot dies, viſúſque à militibus, cum magna ſecuritate domum redii, dimiſſus, quòd laborarem ex pedibus, vt reliquum vitæ tẽpus in patria degerem, vt mihi apertiſſimè dæmonium, cùm iam eſſem in Bithynia, ſignificauit: quòd mihi viſus eſt præcipere in ſomnis, vt hos verſus ad finem huius hiſtoriæ adderem,

Ἕκτορα δ' ἐκ βελέων ὕπαγε Ζεὺς ἔκ τε κονίης,
Ἔκ τ' ἀνδροκτασίης, ἔκ θ' αἵματος, ἔκ τε κυδοιμοῦ·

Iupiter è multis crudelibus Hectora telis,
Pulueréque, & cæde exemit, bellíque tumultu.

F I N I S.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

EORVM QVAE IMPRIMIS SCItu & memoratu digna videbantur in hac Xiphilini Epitome, dictiones paſſim in margine tráſcurrentes, Indicis modo, ne ſtudioſus cognoſcendæ hiſtoriæ etiam hác inueniendi facultatem ſibi ereptam putaret, in ordinem alphabeti redigere lubuit.

A

Achillas 14
Acus oblitæ ueneno 173
Acuti gladij Druſiani appellati 79
Adoleſcens abſque humeris 55
Adriani patria. 190
Adrianus gloriæ cupidiſſimus 190
Adrianus hiſtoricus 194
Adrianus uenationis ſtudioſus 193
Adulatores 19
AEgina 54
AEgyptus tributaria 47
AElia Catula 113
AEmilianus legatus Nigri 132
AErarium exhauſtum 223
Agrippa 42
Agrippina 112. 119
Agrippina interficitur 120
Albani 4
Albanum 169
Albanus mortem ſibi conſciuit 141
Albis fluuius 57
Album 25
Alienus 154. 164
Amphitheatrum 16
Anni uitæ Auguſti 72
Annulus Pompei 14
Antoninus & Geta filij Seueri 247
Antoninus fauebat Chriſtianis 199
Antoninus penè perdidit Alexandrinos 264
Antoninus ſtudioſus Alexandri 258
Antonius Cæſaris ſacerdos 19
Antonius Dionyſius 35
Antonius hoſtis iudicatur 23
Antonius Muſa 53
Antonius Octauiam ſororem Cæſaris uxorem duxerat 38
Antonius Primus 153
Antonius quo die uictus 44
Antonius rebellionem facit in Germania 173
Apelles Tragœdus 96
Aper ingens 142
Apis 47
Apollodorus architectus 190
Apollonia 10
Apollonius Tyaneus 176. 165
Apronianus Ciliciæ procóſul, pater Dionis 189
Aquæ Cutiliæ appellatæ 164
Aquila 9
Araxes 3
Archelaus rex Cappadociæ 81
Arcus triumphales 177
Ariſtobolus 4
Ariſtotelici odio habiti ab Antonino 159
Arnuphis 103
Arſacidæ unde 9
Artaxata 3
Artaxerxes Perſa 179
Aſiaticus 111
Aſinæ quingentæ 135
Aſinius Gallus 76
Aſphaltum uidit Traianus 186
Aſtrologi & Magi ex Vrbe expelluntur 81. 151
Athenienſes deditionem fecerunt 13
Atra obſidentur 142
Attis 113
Authoritas 58
Augarus rex Oſrœnorum 161

Auguſtale 78
Auguſtales 123
Auguſti appellatio 49
Auguſtus Nolæ moritur 71
Aulus Fuluius à patre ſuo occiſus 6
Aurelius Ælix athleta 274
Aurelius Antoninus Adriani filius adoptiuus 197
Aurelius Zoticus 276

B

Bacchæ 123
Baiæ 38
Barbam nutriuit Adrianus 183
Baſſianus conſobrinus Pſeudãtonini 276
Bataui 68
Bathillus 56
Bellum cum filijs Pompei 17
Bellum cum Nigro 232
Bellum cum piratis 2
Bellum illatum Parthis 242.263
Bellum Seueri cum Albino 238
Beronica 263
Bibulus 11
Biſſones 247
Boryſthenesequus, quo Adrianus in uenationibus utebatur 194
Britannæ mulieris facetè dictum in Romanas 255
Britannia 8
Bruti morituri ſententia 31
Brutus & Caſſius 19
Bucoli 201
Bulas famoſus latro 251
Bunduica 124
Bunduica moritur 129
Burrus ueneno ſublatus 130
Byzantij deditio. 237
Byzantij topographia. 234

C

Cædes Epaphroditi Neronis liberti 175
Cæna ſepulchralis, & conuiuium lar-
uale 172
Ceranus 148
Cæſar 6
Cæſar ad ueteranos confugit 31
Cæſar aduerſus Lepidum 40
Cæſar bis in Britanniam 8
Cæſar Cenſor cum Agrippa 48
Cæſar corpus Alexandri uidit 46
Cæſar deliberauit de Imperio deponendo 47
Cæſar dicitur Dictator 10
Cæſar & Antonius hoſtes 41
Cæſar Gallias ſubegit, Nicomedes Cæſarem 16
Cæſar in Helleſpontum 13
Cæſar mitis natura 26
Cæſar popularis 3
Cæſar nando euaſit 14
Cæſar tentauit regnum deponere 48
Cæſar uictus in Sicilia fugit .39
Cæſar uiſo capite Pompei fleuit 13
Cæſaris ſtatua eburnea iuxta ſtatuam Bruti poſita eſt 18
Caius 60
Caius Soſius 41
Caius theſauros uendit 101
Caluinus 13
Calumniatores 87
Camelopardalis 16
Candace 54
Candidus 233
Canum fides 87
Capta caſtra Cæſaris. 31
Captus Labienus 36
Caracalli nomen unde extiterit 265
Carinæ. 35
Caſſius 201.205
Caſſius Clens ſe purgat honeſtis rationibus 234
Caſſius Longinus 9
Caſſius Melinus 102
Caſtor 253
Cato in carcerem 7
Catulus 2
Cauſa bellorum ciuilium 9
Cauſa quæ impulit Dionem ad conſe-

ctionem huius hiſtoriæ 220
Cecilius Agricola 249
Centum aues exciſi à Plautiano 244
Certamen mulierum 245
Ceſetius & Marulus 19
Cetus 56
Cetus ingens 246
Chriſtianorũ legio κεραυνοβόλος appellata 204
Cibi genus apud Britannos, quo Turcæ etiam noſtro tempore utuntur, fabæ magnitudine 253
Cibi Vitelliani 252
Cicero exul 7
Cicero tranſfuga 3
Ciceronis caput 27
Ciuitatis donatio 209
Clades Romanorum in Britannia 224
Claudius 202
Claudius Latro 238
Claudius Tiberius Nero 33
Cleander ex ſeruo cubicularius Cõmodi 214
Cleopatra 14
Clodia uirgo ueſtalis 262
Cn. Domitius Corbulo 111
Cn. Iulius Agricola 166
Cœnus 163
Cognomina Tiberij 77
Coloſſus 163. 219
Columna maxima Traiani 184
Columnæ maximæ 200
Commodus hoſtis appellatus 222
Commodus infirmos occidit 219
Commodus ſcæua 218
Commodus timorem incutit Senatoribus ridiculè 219
Coniuratio 204
Conſilium Licinij 56
Conſuetudo ſubſcribendi Salutem in epiſtolis 78
Conſules uigintiquinque 25. 214
Conuitia Alexandrinorum in Veſpaſianum 161
Coracota latro 74
Coraſius 286
Corbulo 132
Cordi hiſtoria 86
Cornelia Paula 273
Cornelius 57
Cornelius Pronto 196
Cornelius Gallus 47
Cornelius Gallus ſe interfecit 51
Cornificius 39
Cremonæ direptio 155
Criſpina nubit Commodo 208
Criſpina uxor Commodi occiditur 212
Crocota primùm Romæ 246
Crudelitas Caij 97
Cucurbitas pinge, Apollodori dictum in Adrianum 195
Culeus 121
Cum Ione Caius contendit 104
Cupit Meſſalina plurimis uiris nubere 112
Cur Tiberius reliquit imperiũ Caio 94
Cyzicenis libertas erepta 86
Cyzicum 200

D

Daci 171
Damnati ne intra decẽ dies capitis ſupplicio mulctarentur 84
De diebus, menſibus, & annis 17
Decebalus 175
Decebalus ſibi mortem conſciuit 183
Decianus Catus 124
Decocta Neronis 145
Delatores 166
Delatores occiſi 95
Delphini 41
Demetrius 8
Demetrius Cynicus 162
Demochares 38
Deorum formas induebat Caius 103
Diadumenus filius Macrini 265
Dictator 49
Dictum Agrippæ 39
Dictum Ciceronis in Caninium 18
Dictum militis in Senatum 14
Dictum Senecæ 123

Dierum ordo 5
Dies necis Seiani celebratus 92
Diogenes 264
Dion & Ioannes Xiphilinus 51
Dion iterum conſul 279
Dion libenter habitabat Capuæ. 247
Dion prætor deſignatus à Pertinace 127
Dionis hiſtoria à quo loco incœperit 211
Dionyſius Papyrius præfectus annonæ 116
Diribitorium 96.168
Diuidere uoluit Tiberius principatum in tres partes 76
Domitiam uxorem Domitianus repudias 170
Domitianus cõſul fuit decem annos perpetuos 271
Domitius Afer 100
Domitius pater Neronis 215
Domitius Vlpianus præfectus prætorio 279
Donum Neronis duplicatum 117
Draco biceps 43
Duo genera Britannorum 252
Duplex ſigillum 45
Dyrrachium 11

E

Edictum Claudij de ſeruis ægrotantibus 111
Elephantorum cum armatis hominibus certamen. 8
Elephas funambulus 121
Entellus 275
Epaphroditi Neronis liberti cædes 175
Epicharitis conſtantia 134
Epiſtola Adriani 196
Epitaphium Virginij Ruſi 278
Equus Cæſaris 6
Equus Caij 98
Equus nolens dominum deſerere 230
Equus nomine Pertinax 222
Eras Cynicus 264
Euodus 247
Euphrates philoſophus 193
Eutychianus præfectus prætorio 273
Excidium Troiæ 232
Exequiæ Pertinacis magnificæ 131
Exercitus pop. Romani 67
Exercitus Romanus in tres partes diuiſus 238
Exules reſtituuntur 258

F

Facetè dictum 113
Factiones aurigarum duæ 271
Fames ingens 207
Fauonius 32
Fauorinus Gallus 190
Fauſtina 205
Fauſtina mater exercituum 205
Fauſtina moritur 207
Fera Auſonia. 165
Flauius Titianus 264
Flauius Veſpaſianus 98
Fœdæ & plus quàm aniles acclamationes 219
Fortuna Cæſaris & Antonij 24
Fortunatis tertio menſe filios naſci 36
Forum Odæum, & gymnaſium Traiani 290
Fractus animo Pompeius 13
Fratres Senecæ 134
Fronto conſul. 177
Fuluia 32.33
Fuluia Antonij uxor gladium accingebas 33
Fuluia moritur 34
Fungus inſcriptus Latinis literis. 180
Funus Cæſaris 73
Furius Camillus 108
Fuſcus nepos Seueriani 296

G

Galbæ principatum prædixit Tiberius 83
Galli 7
Germanicus in Dalmatia 68
Geta frater Seueri 247
Geta in ſinu matris occiditur 257
Getæ 171
Getæ nomen inuiſum Antonino etiam

in Codicillis & teſtamentis 161
Gracinus Laco præfectus uigilum 91

H

Haſtæ 61
Heliogabalus 273
Heliogabalus deus ex Vrbe expulſus 278
Helius Cæſarianus 139
Heluidius Priſcus 174
Herennius Senecio 174
Herodes rex Iudæorum 41
Hierapolis 186
Hierocles Sardanapali Imperatoris maritus 275
Hieroſolyma 160
Hieroſolyma capta 4.41
Hircanus 4
Hiſtoria Romana Dionis ampliſſima, & plurima uolumina continens 51
Hiſtoriam Imperatorum ſcribere difficile 50
Homerum abolere, & Antimachum introducere cogitauerat Adrianus 192
Honores habiti Seiano 84
Hoſtilius 161
Humanitas Cæſaris 12

I

Ianus ante fores Curiæ 227
Imperator Sardanapalus nupſit 275
Imperatores ſoluti legibus 50
Imperatoris nomẽ recuſauit Tiberius 76
Impietas erat committere in Imperatorem 78
Incendium Palatij 61
Incendium Veſeui 166
Incendium Vrbis 131
Indorum legati 55
Inhoneſtum conuiuium 230
Inſolens oratio Iuliani in Senatu 227
Interfecti Adriani iuſſu 190
Ioſephus 159
Iubentius Celſus 174
Iudæi 5
Iudæo non licet in Cyprum uenire 188
Iudæorum motus 188.194
Iulia 60
Iulia Antoniorum mater 33
Iulia filia Auguſti Agrippæ nupſit 54
Iulia uxor Seueri 231
Iuliæ matris Caracalli interitus 270
Iulianus 273
Iulianus Mediolanenſis 226
Iulianus capite damnatus 229
Iulianus Seuerum hoſtem iudicat 228
Iulius Criſpus ob carmen Vergilianum occiditur 241
Iulius Sabinus 160
Iulius Seuerus 195
Iulius Solon occiſus 230
Iupiter 6
Ius aureorum annulorum 36
Ius trium liberorum 58
Iuuenalia 113

L

Labienus 17.34
Lætus cum Prætorianis contra Pertinacem coniurant 224
Lætus & Electus coniurati 220
Lætus & Martia interfecti 229
Lætus occiſus 242
Larginus Proclus 176
Largus 51.52
Laureati ſpectabant Senatores 219
Lentuli dignitas apud Tiberium 86
Leo præfectus Vrbis 275
Leo ſocius Antonini 267
Lepidus 20
Lex Falcidia 35
Libo 11
Libri quatuor 72
Licinius libertus Iulij Cæſaris 56
Liuia nubit Cæſari 36
Liuia hortatur & admonet Auguſtum 62
Liuiæ apophthegmata 87
Liuiæ mors, eiuſque uitæ anni 87
Liuiæ nomẽ ſcriptũ in literis Tiberij 79

Liuiæ obnoxius Cæſar 55
Locuſta uenefica 114
Lollia Paulina 98
Lucilla Marci filia 200
Lucilla ſoror Commodi 211
Lucius Antonius uictus 33
Lucius Cornelius Balbus 35
Lucius Lucullus 1
Lucius Maximus 173
Lucius Piſo 147
Lucius Priſcillianus 269
Lucius Vitellius aſſentator 103
Ludi Auguſtales 70
Luna 6
Lunæ defectio 110
Lupus Meſæ nepos ex Sœnide 170
Lucianus Proclus 173

M

Magicis artibus utebatur Adrianus 194
Malum oppidum Ciliciæ 112
Marñor deletum 140
Manus ferreæ 44
Marcellinus 250
Marcellus 164
Marcellus moritur 53
Marci Sexti diuitiæ & egregiũ factũ 93
M. AEmilius Scaurus propter tragœdiã, cui nomen erat Atreus, occiſus eſt 94
M. Eipſanius Agrippa 37
M. Cato 6
Marcus petebat à Senatu pecuniam ex ærario 108
M. Saluius 119
M. Silanus ſocer Cai 97
Mare Rauennas 112
Mare rubrum 187
Mars 6
Martia 120
Martialis aue 267
Mecœnas 45. 59
Mecœnas inuentor notarum 59
Mecœnatis ſententia de Cæſaris monarchia 47
Mena libertus 34
Menæ conſilium 35
Mercurius 6
Meſa Iuliæ ſoror 170
Meſſalinæ libido 109
Meſſalina iugulatur 112
Metellus in Cretam miſſus 2
Milites Europæ potiores 243
Milites non parent Seuero 143
Militum amor in Germanicum 77
Miracula Veſpaſiani 160
Mirum 176
Miſſilia 41
Mithridates uincitur 3
Mithridates à filio occiſus 4
Mœchorũ tria millia morte affecta 155
Monumentum Alexandri 244
Monumentum Solomonis 195
Moritur Marcus 209
Moritur Veſpaſianus 164
Mors Cleopatræ 46
Mors Corbulonis 141
Mors Druſi 58
Mors Iubæ & Petreij 15
Mors Paridis ſaltatoris 141
Mors Procli & Ruſi 141
Mors Senecæ 134
Mors Sorani 134
Mors Thraſeæ 134
Motus populi contra Iulianum 227
Mulier Druſum increpat 58
Mulieres annum luxêre Auguſtum 73
Mulieres præliabantur 201
Mulieribus deditus Claudius 107
Munera ſua Tiberius coram nolebat numerari 78
Murenæ carnibus humanis ueſcitur 57

N

Næuius Sertorius Macro 92
Naphtha 2. 243
Narciſſus 113
Narciſſus Commodi interfector beſtijs obiectus 210
Natalis dies Seiani publicè celebratus 87
Ναυμαχία 16
Ne mendicis quidem parcebat Veſpa-

ſianus in tributo exigendo 161
Ne muſca quidẽ, dictũ in Domitianũ 161
Nero nupſit Pythagoræ 159
Nicæa patria Dionis 245
Nicomedes Cæſarem ſubegit 16
Nicopolis. 3
Niger obtruncatur 234
Niger Peſcennius 227
Nigidius Figulus aſtronomiæ peritiſſimus 21
Nilus à mõte Athlante ortũ habet 244
Niſibis. 2
Nobilium & ignobilium differentia 89
Nomen Domini 61
Nomina menſium ex nominibus Commodi 216
Nouembrem Senatus appellare Tiberiũ uolebat. 82
Nubit Neroni Sporus 135
Numerianus grammatiſta 239
Nymphidius Capito 146

O

Oceanum Caius ſubigit 102
Octauia Auguſta repudiata & occiſa 130
Octauiana ædificia igni conſumpta 168
Octauianus 25
Octo aurei uiritim dati 208
October Domitianus appellatus eſt 171
Oderat Senatores Caracallus 259
Oratio Adriani ægroti 197
Oratio Bunduicæ 124
Oratio Liuiæ 63
Oratio Marcellini in foro miſerabilis 250
Oratio Marci ad milites 205
Oratio Paulini 128
Oratio Vindicis 143
Orationem pro amico mortuo habuit Tiberius 79
Orbis deſcriptio. 70
Orodes rex 9
Othonis oratio 150

P

Palatia 49
Palatium circundatum cancellis 229
Palma 190
Pandateria 60
Papinianus ſecuri percuſſus 258
Papinianus præfectus prætorio 256
Paris 170
Parthenius 175
Parthi 9
Parthi in Syriam 34
Parthi uicti 36
Paternus 212
Patina Vitellij 142
Patris appellatio 50
Pauſilypus 57
Pax facta cum Sexto 35
Peponila 164
Perennis præfectus prætorio 213
Perfodere Iſthmum 140
Pertinax 205
Pertinacis uerba in Senatu 222
Pertinax occiditur à militibus 225
Petronius 54
Philopœmenes 27
Phœbe 60
Phœbus 162
Phœnix uiſa in AEgypto, quo anno Tiberius mortuus eſt 74
Phraates 4. 60
Phraates ſigna & captiuos reddidit 54
Plautianus 244
Plautianus obtruncatur 248
Plautilla filia Plautiani nupſit Antonino 244
Plautus & Plautilla Antonini iuſſu occiſi 256
Plotina uxor Traiani 179
Plutarchus 18
Pollenius Sebennius 251
Pollio 57
Polybius 30
Pompeiopolis. 5
Pompeius Imperator contra piratas delectus 5
Pompuſianus 174
Pons AElius 198
Pons in mari 89

Pons magnificus in Danubio 182
Portenta 38
Portenta contra Lepidum & Antonium 26
Porticus Liuiæ 57
Portus 107.108
Præcepta Cæſaris 72
Prælium in anguſtiis Nicææ & Cij 233
Prælium apud Pylas Cilicianas 230
Prælium Seueri & Albini 240
Prætorianos unum in locum congregat Seianus 83
Praſinus 98
Primum decennium Tiberij 86
Primus 53
Princeps Senatus 123
Principis cõſilia ſecreta eſſe oportere 75
Priſcus 162.174
Priſcus municeps Dionis 135
Prodigia 47.72.114.220
Prodigia Seiani mortem præcedẽtia 90
Prodigia Seueri 231
Prodigium palmæ 17
Protogenes 102
Prouerbium 148
Prouinciis tres uiri præerant 228
Prouincias quaſdam ſibi retinuit Auguſtus 49
Pſeudonero 149
Pſylli 46
Ptolemæus 7
Publia Priſca ſe interemit in Senatu 89
Publius Seruilius prætor. 52
P. Thraſeas Pætus. 121
Pueri ad magicas artes interfecti 229
Pugna Pharſalica 11
Pugna in Philippis 30
Pugnatum eſt apud Cyzicum 230
Pugnatur in Danubio conglaciato 203
Puteoli 37
Pylades 56

Q

Quadi 203
Quintilij duo 211
Quintilius Varus 69
Quintillus Plautianus 149
Quintum decennium principatus Auguſti 70
Quintus Cicero & eius filius 28

R

Racius Conſtans 246
Ramus lauri 38
Reconciliati Antonius & Cæſar 34
Reducitur Iulia 61
Rerum humanarum mutatio 92
Res mira 30
Reſponſum Auguſti ad Liuiam 62
Rex regum 61
Rinoceros 47
Roma Commodiana. 216
Romulus 49
Ros coloris argentei 239
Roſcius 2
Ruſticus Arulenus 174

S

Sabina 119.135
Saltatores expulſi 84
Salue, matutina ſalutatio: Vale, ueſpertina 197
Saluſtius 35
Sardinius Gallus 110
Saturnus 6
Scalæ Gemoniæ 90
Scomma in Iulium Solonem 214
Scomma in Seuerum 251
Scribonia mater Iuliæ 60
Seditio militum 15
Seianus 88
Seianus prætorianos unum in locum cõgregauit 83
Sempronius Denſus Centurio 148
Sempronius Rufus 262
Senatores tributum ſoluunt 217
Senatus iudicabat 51
Seneca 119.124
Sepulchrũ ſiue columna maxima Traia-

ni hodie uiſitur Romæ 184
Seras philoſophus 177
Seruius Iulianus 212
Seruorum fides erga dominos 27
Seuerianus 190.196
Seuerus Albinum Cæſarem fecit per literas 228
Seuerus fecit laudationē Pertinacis 232
Seuerus parentauit Pompeio 243
Seueri in pace uiuendi ratio 255
Seueri in Britanniam profectio 252
Sextilis Auguſtus 59
Sextus Bœotus philoſophus 200
Sextus Condianus Quintilius 211
Signa 166
Signa cædis Cæſaris 19
Signa ſeu prodigia quæ Veſpaſiano mortem denuntiabant 164
Simulus uir memorabilis 297
Sol 6
Solis defectio 109
Solus deus iudex eſt principis 201
Somnium Ciceronis & Catuli 22
Spectaculum per caluos in contumeliam Tiberij à Seiano exhibitum 93
Sphinx 45
Sporus exciditur 135
Statua Pompei Magni in funere Auguſti 73
Statuæ Plautiani 246
Stephanus 175
Stipatores principis 230
Stuprum illatum ſororibus 95
Sulpitianus 226
Sulpitianus damnatur 241
Supplicio affecit Galba Helium, Narcaſſum, Patrobium, & Locuſtam 147
Sutor Gallus 103
Sybillina carmina 82
Syria Craſſo, Hiſpania Pōpeio, & Gallia Cæſari obuenit 8
Syria Palæſtina 4

T

Tanyſiæ uirtus 26
Taranis 268
Templum Iudæorum 5
Templum Mineruæ 229
Templum Pacis 163
Templum Quirini 57
Teneo te Aphrica, Cæſaris uox 15
Terentij excuſatio elegans 93
Teridates rex Armeniorum 153
Terræmotus 184.200
Teſtamenti factio prohibita ijs, quibus aqua & igni interdictum eſt 85
Teſtamentum Auguſti 72
Teſtudinis forma 41
Theatrum 16
Theatrum Pompei 8
Theocritus 264
Theriacum ſumebat Marcus 202
Theſauri Decebali in Sargetia flumine 183
Theſaurus Caii 95
Thraſeas 162
Thraſyllus mathematicus 62
Tiberis exundatio 67
Tiberis ſtagnauit 8
Tiberius 60
Tiberius in occultandis affectibus uafer 75
Tiberius laudauit Cæſarem 73
Tiberius non eſſe ſatis ſanæ mentis exiſtimatus 85
Tiberius Tribunus plebis 59
Tigellinus 130
Tigranes 3
Titus 160
Tonderi oues, non deglubi 78
Traianus homo Hiſpanus 178
Tribunitia poteſtas 50
Triumuiratus 15
Troia 17
Turbo 196

V

Vænale imperium 226
Valetudo Auguſti 52
Vates ne de morte cuiuſq; reſpondeāt 70

Venenum Druſo à Seiano datum 85
Veneta ueſtis 152
Ventidius ad Parthos 36
Venus 6
Venus Vrania Carthaginenſium 274
Veſpaſianus 109
Veſpaſianus noctibus utebatur 164
Vibius Criſpus 152
Vibius Rufus 80
Victorinus præfectus Vrbis 214
Vigeſima 68
Vindix 142
Virginem in carcere necari nefas erat 92
Virginius Rufus 143
Vologæſus 162
Vologæſus rex Parthorum 200
Vlpianus à prætorianis interfectus 279
Vlpius marcellus 212
Vrbs marmorea pro lateritia 74
Veris uini plena diſſecta 265
Vxor Mecœnatis 55

Z

Zamarus Indus 55
Zeugma 9

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google